

**PUBLIEKE PASTORALE SORG AAN
PERSONE GEÏNFEKTEER MET EN
GEAFFEKTEER DEUR MIV EN/OF VIGS IN
DIE BRUIN GEMEENSKAP VAN
OUDTSHOORN**

deur

Jerry Fourie

Voorgelê ter vervulling van die graad

Philosophiae Doctor

in die

Fakulteit Teologie: Departement Praktiese Teologie

aan die

Universiteit van die Vrystaat

Bloemfontein

Promotor: Prof Jan-Albert van den Berg

November 2008

Verklaring

Ek verklaar dat die proefskrif wat hierby vir die graad Philosophiae Doctor aan die Universiteit van die Vrystaat deur my ingedien word, my selfstandige werk is en nie voorheen deur my vir 'n graad aan 'n ander universiteit /fakulteit ingedien is nie. Ek doen voorts afstand van die outeursreg in die proefskrif ten gunste van die Universiteit van die Vrystaat.

.....

J. Fourie

.....

Datum

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1 INLEIDING TOT 'n NAVORSINGSREIS (AKSIE)

1.1	Inleiding (Aksie)	1
1.2	Navorsingsprobleem (Agtergrond)	5
1.2.1	Ervaring oppad (Persoonlike agtergronds-belewenis)	6
1.2.2	Teoretiese verkenningsroete: Belewenis van die siekte-dier	11
1.2.3	Publieke sorg: Verweefde sosiale konstrukte?	16
1.2.4	Op reis in Oudtshoorn	19
1.2.5	'n Postmoderne reis	24
1.2.6	Skema vir roete	27
1.3.	Metode (Ontwikkeling)	30
1.4	Doelwitte (Klimaks)	36
1.4.1	Navorsingskaart	39
1.4.2	Kwalitatiewe navorsing: Gemeenskaplike Deelname	41
1.4.3	Personeel en praktyk van ARV-kliniek	43
1.4.3.1.	Professionele narratief van Dr Charlton Dreyer	43
1.4.3.2	Me Sofran Killian	47
1.4.3.3	ARV-Kliniek en gemeenskap	49
1.4.4.	Hoop met medenavorsers: Deelnemende Aksie Navorsing	52
1.4.5.	ABDCE Model: Navorsingsklimaks se struktuur van hoop	55
1.4.5.1	Aksie (Action)	56
1.4.5.2	Agtergrond (Background)	57
1.4.5.3	Ontwikkeling (Development)	58
1.4.5.4	Klimaks (climax)	59
1.4.5.5	Einde (Ending)	60
1.5.	Verhale studies van die reisgenote:	
	'n proses met 'n oop einde (Einde)	61

HOOFSTUK 2 DIE KARTERING VAN 'n NAVORSINGSREIS (AGTERGROND)

2.1	Inleiding (Aksie)	65
2.1.1	Paradigma en paradigmaskuiwe	67
2.2	Epistemologie (Agtergrond)	73
2.2.1	Sosiale konstruksiediskoers	83
2.2.2	Sosiale konstruksie en Praktiese Teologie	94
2.3	Konteks (Ontwikkeling)	97
2.4	My posisionering in die Praktiese Teologie (Klimaks)	100
2.4.1	Praktiese Teologie in die praxis van die gemeenskap: Die Praktiese Teologie ontwikkel	113
2.4.1.1	Die Konfessionele benadering	113
2.4.1.2	Die Korrelatiewe en kommunikatiewe benadering	115
2.4.1.3	Die Kontekstuele benadering	117
2.4.1.4	Die Ekologiese benadering van die Praktiese Teologie	120
2.4.1.5	<i>Postfoundational</i> Praktiese Teologie	122
2.4.1.6	Die Praktiese Teologie as Publieke Pastoraat	125
2.5	Samevatting (Einde)	136

HOOFSTUK 3 BEWEGING OP DIE NAVORSINGSPAD (ONTWIKKELING)

3.1	Inleiding (Aksie)	140
3.2	Pastorale sorg-modelle: Modelle vir saamreis (Agtergrond)	145
3.3	Die Pastorale sorg: Benaderings en Reisigers (Ontwikkeling)	160
3.3.1	Die Eduktief-relasionele benadering	160
3.3.2	Die Kerugmatiese benadering	161
3.3.3	Die Fenomenologiese benadering	162
3.3.4	Reisigers is mense	167
3.3.5	Reisigers: Liggaam en siel?	174
3.4	Narratiewe benadering (Klimaks)	186
3.4.1.	Narratiewe gespreksmetode vir pastorale sorg	187
3.5	Samevatting (Einde)	204

HOOFSTUK 4 NUWE PERSPEKTIEWE VIR REISGENOTE (KLIMAKS)

4.1	Inleiding (Aksie)	205
4.1.1	MIV en/of VIGS: 'n Definisie	206
4.1.2	Die begin/oorsprong van MIV en/of VIGS	213
4.1.3.	Impak op Suid-Afrika	215
4.2.	Die sosiale aspekte van MIV en/of VIGS (Agtergrond)	216
4.2.1	Die persone betrokke en sosiale implikasies	217
4.3.1	Armoede: plaaslik en nasionaal (Ontwikkeling)	223
4.3.2	Armoede-verligting: Moontlike opsies	230

4.3.2.1	Die Kerk op weg om armoede en MIV en/of VIGS te beveg?	234
4.3.2.2	Die Ubuntu-beginsel	243
4.3.3	Sistemiese verstaan van lewe in Afrika	244
4.3.4	Hoe kom die hulp en die plaaslike gemeenskap bymekaar?	246
4.4	Geïnfekteer en geïffekteer? Die toetsing en saamreis (Klimaks)	248
4.4.1	Die Suid-Afrikaanse Nasionale Strategiese Plan (NSP 2007-2011)	252
4.4.1.1	Die motivering	252
4.4.2	Oorsake vir ongekende toename in MIV en/of VIGS volgens die NSP 2007	255
4.4.3	MIV/VIGS en Tuberkulose: Die reis word verder bemoeilik	261
4.5	Samevatting (Einde)	262
HOOFSTUK 5 REISGENOTE KOM TUIS (EINDE)		
5.1	Inleiding-Aksie	265
5.2	Die verhouding van pastor en vennote (Agtergrond)	267
5.3	Fragmente uit die medenavorsers se verhale (Ontwikkeling)	272
5.4	Op reis na 'n alternatiewe verhaal (Klimaks)	301
5.5	Skep 'n gehoor (Einde)	305
BIBLIOGRAFIE		313

HOOFSTUK 1

INLEIDING TOT 'n NAVORSINGSREIS (AKSIE)

1.1 Inleiding (Aksie)

Raka, die aapmens, hy wat nie kan dink,

Wat swart en donker is,...

Hy was geen boorling van dié ruim gebied (Van Wyk Louw 1970:5).

Hierdie donker lenige dier is 'n beskrywing van 'n ontmoeting met 'n ander donker dier wat mense en hulle lewens bedreig. My eerste kennismaking met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, was ten tyde van 'n program om werknemers van 'n firma van die virus en gepaardgaande siekte bewus te maak. In die riglyne vir die ontwikkeling van 'n narratief-gebaseerde navorsingsvoorstel, wat terselfdertyd as Hoofstuk 1 van die doktrale proefskrif dien, word sogenaamde navorsingsvrae aangebied om die navorsing te struktureer. Aksievrae is onder andere: "How did it come that your curiosity was awoken by this action?" (Müller, Van Deventer & Human 2001:91). Die aksieveld is my kennismaking met MIV en/of VIGS. Aksie is ook die saamreis met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer en geïffekteer is.

Die betrokke organisasie het wat hulle noem professionele versorgers/pastors genader om te help met emosionele voorbereiding gedurende die bewusmakingsprogram waar MIV-toetse vrywillig gedoen kon word. Hoewel ek as predikant aan 'n plaaslike gemeente verbonde was, het die Instituut van Terapeutiese Ontwikkeling by UNISA my by die firma aanbeveel omdat ek in die Suid-Kaap gewoon het en pas die internskap in pastoraat voltooi het. Die bedryf waarin ons die vrywillige berading gedoen het, was 'n konstruksie maatskappy met ongeveer 500 werkers. Hierdie projek is op George van stapel gestuur waar die betrokke maatskappy met 'n kontrak besig was. Die wetlike voorskrifte vir vrywillige toetsing vereis dat geen toetsing gedoen mag word voordat die

betrokke persone nie deur 'n berader of versorger begelei is nie (Government Gazette, Vol 414, Pretoria, 10 Desember 1999, No. 20710).

Die werknemers van die betrokke firma is deur 'n span kundiges oor die werking van MIV en/of VIGS ingelig. Daarna is aan elke werknemer die geleentheid gebied om vrywillige MIV-toetse te ondergaan. 'n Sekere persentasie van die betrokkenes se uitslae het getoon dat hul met MIV en/of VIGS geïnfekteer was. Hierdie outobiografiese reis en my saamreis met medenavorsers word vervolgens gedokumenteer. Om die aksieverhaal en die dokumentering daarvan te verstaan, word die struktuur van die dokumentering duideliker gestel.

Die aksie van die verhaal oor hoe ek oor MIV en/of VIGS begin nadink het, word vertel binne die struktuur van Lamott se "fiction writing" en die ABDCE-formule wat sy bekend gestel het. Lamott het in 1995 in 'n boek getiteld *Bird by bird* 'n struktuur vir storieskryf geskep. Hierdie struktuur is gebaseer op 'n formule wat ook vir narratiewe navorsing en die dokumentering daarvan gebruik kan word. Müller, Van Deventer en Human (2001) het die ABDCE-formule vir narratiewe navorsing ontwikkel en toeganklik gemaak. Hierdie is 'n metode-struktuur om die dokumentering van die navorsing ordelik te doen en is 'n teoretiese werkmethode.

Ek het dit goedgevind om die hele gedokumenteerde navorsing volgens hierdie struktuur aan te bied. Daar is egter 'n verskil in die sin dat elke hoofstuk volgens 'n ABDCE-struktuur in die klein aangebied word en al die hoofstukke saam vorm weer 'n oorkoepelende ABDCE-struktuur. In elke hoofstuk word die aksieverhaal vertel, wat oorgaan in die agtergrondverhaal, die ontwikkeling van die verhaal op soek na die klimaks en die einde. Die einde is weer die begin van die volgende aksieverhaal. Elke hoofstuk se einde is die begin van die aksieverhaal van die volgende hoofstuk. Die aksieverhaal word dan weer in die volgende hoofstuk verder vertel.

Die inhoud van die hele navorsingstuk word in vyf hoofstukke aangebied waar Hoofstuk 1 die aksieverhaal is met Hoofstuk 2 die agtergrond. Hoofstuk 3 is deel van die ontwikkeling en Hoofstuk 4 die klimaks, wat in Hoofstuk 5 op die einde uitloop. Die studie word op prakties-teologiese wysheid gegrond. Die benadering beweeg weg van die tweedeling wat onderskeid maak tussen teorie en praktyk (Van den Berg 1999:36). Müller (2005:76) bevestig die sirkulêre beweging tussen praktyk-teorie-praktyk in die beoefening van Praktiese Teologie wat sosiaal-kontekstueel relevant wil wees. Die dokumentering respekteer die beweging tussen teorie en praktyk. Praktykgerigte saamreis-gesprekke en refleksie oor die gesprekke word van tyd tot tyd ingewerk om die sirkelgang aan te dui.

Die reis met die persone waar die bewusmaking plaasgevind het, en die gesamentlike belewing daarvan, het verdere navorsing gestimuleer. Ek was geskok toe ek sien hoe hierdie persone die uitslag soos 'n doodstyding ontvang het. Stil geskok het ek saamgereis met persone wat positief vir infeksie met MIV EN/OF VIGS getoets het. Die persone se ervaring wanneer hulle die uitslag ontvang, het 'n verdere reis genoodsaak. Ek het besef dat ons vir 'n kort tydjie met die geïnfekteerdes en geïnfekteerdes kon saamreis, maar omdat hierdie net 'n tydelike versorging was, is die persone verder aan hulle eie sorg oorgelaat sonder enige volhoubare ondersteuning. In Van Dyk (2004:238) se woorde: "It has phenomenal ... implications for the client ...". Die persone was huiwerig om die vertrekke te verlaat waar ons saam was. Hulle moes alleen uitstap en alleen die wêreld in die oë gaan kyk.

Die vraag waarmee ek begin worstel het, was: Hoeveel soortgelyke stories word daaglik geskryf waar bewusmakingsaksies geloods word? Is pastorale versorging op deurlopende basis nie dringend nodig waar moontlike sensitiewe praktyke geloods word nie? My belewenis van die omstandighede waaraan persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, blootgestel word, het 'n selfgesprek in my laat plaasvind. Ek het begin nadink oor die moontlikheid van 'n publieke pastorale sorgstelsel wat volhoubaarder en toegankliker kan wees vir

persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. Simplistiese antwoorde en oplossings bied nie langdurige en blywende resultate nie. Die gesofistikeerde pastorale versorging van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, raak elke dag net moeiliker omdat 'n een-tot-een program, volgens die Westerse modelle, baie tyd in beslag neem en gevolglik baie duur is. In 'n verslag om hierdie en ander probleme aan te spreek, verwys die Wêreldgesondheidsorganisasie na vrugtelose pogings "... in which efforts to scale up services are insufficient ... to comprehensive ... care and support ..." (WHO 2006:1).

Pastorale versorging verwys binne hierdie studie na 'n proses van saamreis om herstel/heelmaak te bewerkstellig tot die vlak wat deur die medereisigers verlang word en deur die navorser saam met die betrokkenes bestuur word. Ek is bewus van die onderskeiding wat tussen pastorale sorg en pastorale terapie getref word. De Jongh van Arkel (2000:9) verteenwoordig een van die denkrigtings in sy beskrywing van pastorale sorg. In sy onderskeiding vertrek hy van die uitgangspunt dat in die pastorale sorg verskillende grade onderskei kan word en dat pastorale terapie die intensiewe vorm van pastorale sorg is. Pastorale sorg beteken nie 'n terapieproses waarin die een met meerdere teoretiese kennis 'n helpende hand van deernis uitsteek na 'n persoon wat gemarginaliseer is nie. Ekself verkies om van pastorale sorg te praat wat intensief sowel as ekstensief van aard kan wees. Louw (1999:27) se definisie van die pastoraat word aan die hand van "cura animarum" beskryf. Terme wat hieraan verbind word, is herderkunde en sielesorg. Die omvattender term *pastorale sorg* verwys na die vertroostende en hulpverlenende effek wat 'n hoogtepunt beleef in God se helende genade deur die werking van die Heilige Gees. Louw (1999:28) verbind pastorale sorg en heil aan mekaar met dien verstande dat heil terme insluit soos vrede, genade, heelmaak, verlossing en versoening met God. Die kruis van Jesus Christus en sy opstanding uit die dood neem 'n sleutelposisie in die pastorale sorg in (Gerkin 1991:109). In Hoofstuk 3 word die pastorale teologie omvangryker beskryf.

Die pastorale sorg kry 'n publieke karakter wanneer hierdie subdissipline van die praktiese teologie meer as net individuele betrokkenheid word. Die gemeente kom in diens van God en verskaf deur gemeentelike betrokkenheid sorg. 'n Ontmoeting van Gods liefde vind binne die sosiale konstruksie en verhoudings van die gemeenskap tussen mense plaas. Hierdie praktykgerigte sorg plaas die navorsing in geheel binne die terrein van die publieke teologie omdat die pastorale sorg van openbare belang is, soos in die volgende aanhaling van Clegg (2006:1) verwoord word. Die wisselwerking tussen die teorie en praktyk is ook 'n wisselwerking tussen verskillende dissiplines en konstruksie.

The term public theology describes a way of doing theology that has its focus on issues of public concern in the contemporary world. Public theology engages critically with Christian belief and practice in relation to public affairs. It does so through theological reflection, inter-disciplinary discussion and inter-faith dialogue with those who have a shared concern about public issues in other disciplines and from other perspectives

(Clegg 2006:1).

Hierdie navorsing is gebore uit my ervarings ten tyde van my saamreis met persone wat die proses van vrywillige toetsing vir infeksie met MIV en/of VIGS deurloop het en wil ek vervolgens die navorsingsprobleem as deel van die agtergrond bespreek. Die navorsingsprobleem is deel van die agtergrond en die agtergrond word verhaal in die navorsingsprobleem.

1.2. Navorsingsprobleem (Achtergrond)

Dié agtergrond beskryf die lewensituasie van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, om aan te dui hoe dit 'n rol in die ontwikkeling van die aksieveld gespeel het (Müller, Van Deventer & Human

2003:92). In die beskrywing van dié agtergrond en die gepaardgaande navorsingsprobleem gee ek eerstens aandag aan 'n eie persoonlike narratief, die geïnfekteerdes se belewenis en tot watter mate daar vanuit die narratiewe aksente ruimte vir bepaalde navorsingsontwikkelings geskep word.

1.2.1 Ervaring oppad (Persoonlike agtergronds-belewenis)

Die probleme waarmee ek in gesprek was, het gewentel om die gegewe dat persone wat positief met infeksie deur die MIV-virus gediagnoseer word, verskeie struikelblokke het wat hulle moet oorbrug. Sover ek in ons saamreis kon vasstel, was hierdie persone nie vertrouwd met watter hulp beskikbaar is nie. Die geïnfekteerdes het as gevolg van hulle skuldgevoelens en die stigma rondom MIV en/of VIGS hulle infeksie verswyg en dit het ook goedbedoelde kontak bemoeilik. Kontak en wedersydse vertrouwe is nodig om saamreisgeleenthede te skep waar die geïnfekteerde persoon en later ook die geaffekteerde persoon in hierdie saamreis God se liefde kan beleef om hoop te skep om die dier se invloed te tem. Hierdie dier verwys na Van Dyk (2004) se gebruik van die Raka-metafoer.

Raka (Van Wyk Louw 1970:5) is 'n gedig wat oor “die aap-mens” handel. Die eerste ontmoeting tussen hierdie dier en die vroue van die kamp was een wat hulle geskok gelaat het. Ek haal enkele frases aan om die bron van kommer te beskryf:

“... maar teruggekom terwyl die vroue nog stil was van die wonder – een het geril ... – oor sy skouer 'n jong bok gedra waarvan die keel vars uitgeskeur was met 'n hand ...”

MIV en/of VIGS toon ooreenkomste met die beskrywing van die verskrikking van Raka en gedurende die dokumentering wil ek graag die Raka-metafoer gebruik

om dimensies van die vrees wat Raka gebring het, te beskryf. Die koms van MIV en/of VIGS toon ooreenkomste met hoe Van Wyk Louw Raka se koms beskryf:

‘n Vrou het dan soms onrustig rondgeskuif
op haar matte, swaar van droom, en uit die stil
hut skielik helder uitgegil
van wellus en skrik, en daarna in halwe waak
geweet dat die groot dier naak
en rusteloos buite in die donker was (Van Wyk Louw 1970:9).

Die invloed van MIV en/of VIGS op lewenstekste het vir my as deel van ‘n eie reis soveel ooreenkomste met Raka as literêre teks getoon dat ek besluit het om dié werk as *leitmotiv* vir die dokumentering van my eie navorsing te gebruik. Die teks van Raka is deur Van Wyk Louw (1970) in vyf onderafdelings ingedeel: die koms van Raka (aksie), Koki (agtergrond), die dans (ontwikkeling), die jag van Raka (klimaks) en die nag (einde). Aan die hand van die teksontwikkeling sal metaforiese ooreenkomste gedurende die ontwikkeling van die navorsing aangedui word. Die vyf bewegings sal op dieselfde wyse aan die hand van die ABDCE-struktuur in die vyf hoofstukke aangebied word.

Raka se koms het die sosiale konstrakte soos in die teks beskryf, bedreig. Aspekte hiervan het ek in my eie navorsingsreis met MIV en/of VIGS-geïnfekteerdes en -geaffekteerdes beleef. Die oomblik dat ‘n persoon ingelig word dat hy/sy geïnfekteer is, bestaan die gevaar dat die betrokke persoon sy/haar gevoel van sekuriteit ten opsigte van gesondheid, werksgeleenthede en sosiale kontak kan verloor. Hierdie onsekerheid wat nou deel van hulle daaglikse leefwyse word, lei daartoe dat persone in hulle hele wese gemarginaliseer word. Tereg word dan daarop gewys dat “... the general view of persons towards others infected with HIV/AIDS, leading to stigmatisation and marginalisation, ...” (Van den Berg, Van den Berg, Nichol & De Klerk 2005:9).

Gedurende MIV en/of VIGS-bewusmakingsprojekte het ek saam met persone 'n begeleidende pad gestap om te help met emosionele voorbereiding voordat MIV en/of VIGS-toetse ondergaan word. Persone wat positief vir infeksie met MIV en/of VIGS getoets het, het die uitslae as traumaties beleef. Dit het my vermoede versterk dat die betrokke persone wat hierdie positiewe uitslag en die gepaardgaande negatiewe sosiale gevolge probeer verwerk van deurlopende pastorale sorg afhanklik is. Die persone wat positief vir infeksie met MIV en/of VIGS getoets het, het meestal geworstel met die aanvaarding van hul "nuwe posisie" en die stryd wat voorgelê het om hierdie nuus geheim te hou. Raka (Van Wyk Louw 1970:9) herinner aan dieselfde stryd: "Maar nou het Raka soos 'n hond pal om die kraal gehou: geeneen het bedags die klein voetpaaië gevat ..."

Met die hulp van pastorale versorging kan die marginaliserende invloed wat 'n positiewe MIV en/of VIGS-uitslag tot gevolg het, teengewerk word omdat die meeste persone as gevolg van hul gebrekkige kennis moontlik onnodige druk op hulself en hul situasie plaas. 'n Handleiding wat by die klinieke uitgedeel word, onderstreep hierdie stelling: "Leer om hoopvol te wees. Hoop gee jou krag om hierdie probleme baas te raak. Dit help jou ook om 'n normale en gesonde lewe te lei. Dit beteken dat jy langer en gesonder kan leef" (Khomanani 2004:21).

Die MIV en/of VIGS-pandemie neem daagliks teen 'n baie hoë tempo toe en in die volgende aanhaling word die kommer beskryf. "Unfortunately while significant scientific progress took place in industrialised countries the HIV-1 pandemic, especially due to social and political factors, continued its relentless course in Sub Saharan Africa" (Van Zyl 2007:3). Van Zyl toon verder grafies aan dat die pandemie vanaf 1988 tot 2003 van 1% tot tussen 20-39% toegeneem het. Die impak van die dier op die gemeenskappe word in die volgende aanhaling ondervang: "This already disturbing data only accounts for people being infected by HIV/AIDS, let alone all the households being affected by HIV/AIDS" (Van den Berg, Van den Berg, Nichol & De Klerk 2005:2).

Hierdie syfers noodsaak dat alles moontlik gedoen word om indringend 'n doeltreffender en koste-effektiewer program op te stel sodat pastorale sorg toeganklik kan wees vir elkeen wat behoefte aan sorg het. 'n Plaaslike geneesheer het by geleentheid na 'n gemeentelid se beroerte-aanval gesê vinnige optrede word genoodsaak om binne die "golden hour" gespesialiseerde hulp te verleen. Daarmee word bedoel dat tyd 'n kosbare faktor by lewensveranderende versorging is. Dink ons al werklik so professioneel wanneer pastorale sorg in plek geplaas word? Indien pastorale sorg net so vinnig in plek geplaas kan word, kan daar gouer en doeltreffender opgetree word om die nodige ondersteuning te bied wat werklik 'n verkil kan maak aan die lewens van persone wat met die MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Dieselfde publieke pastorale sorg sal sekerlik van net soveel waarde wees vir diegene wat reeds met MIV en/of VIGS geïnfekteer is.

Die Bybel (Efesiërs 3:14-21) bevestig dat dit die Drie-Enige God se wil is dat pastorale versorging in die volle sin van die woord, deur sy liggaam, die kerk, verskaf word. Dié aksent word ook verwoord in bepaalde paradigmatische ontwikkelings in die pastorale sorg waar daar 'n beweging is van 'n eensydige verkondigingsbenadering na 'n deelnemende pastoraat waar die pastor instrumenteel is in die begeleiding van mense om God se betrokkenheid in hulle lewe te ontdek. Die verrekening van konteks en 'n verskuiwing weg van die eensydige professionele benadering tot die onderlinge versorging van gelowiges word hierin verteenwoordig (Louw 1999:23-29). Pastorale sorg, soos elke ander vorm van sorg of hulp aan mense in nood, is 'n goddelike opdrag. Elke Christen is geroep om 'n verskil te help maak aan die lewens van persone, wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Met die MIV en/of VIGS-pandemie op hande kan die vraag gevra word of die kerk se arms te kort geword het om te help. Verontskuldig 'n groot persentasie gelowiges hulself nie dalk van hierdie roeping nie en verwag hulle nie dalk dat pastorale en ander sorg net deur professionele persone verskaf moet word nie? "The magnitude of the HIV/AIDS crisis has inevitably meant that both the family and the community have had to become

involved in most care programmes” (Van Dyk 2004:326). Ek is versigtig vir alarmistiese beskrywings van MIV en/of VIGS, maar ek is ook ernstig oor nood.

‘n Werkbare alternatief sou kon wees dat die gemeenskap bemagtig word om pastorale sorg te verleen. Bemagtigdes wat beduidende bydraes tot publieke pastorale versorging lewer, kan ‘n lewensveranderende verskil maak vir persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Aandag kan gegee word aan ‘n milieu van pastorale sorg waar geïnfekteerde persone menswaardig kan leef en waar die geïnfekteerde persoon menswaardig kan sterf. Hierdie publieke sorg kan die persone wat geïnfekteer is, help om die stigmas en gepaardgaande marginalisering te beperk. Daar is ‘n sinvolle en geborge lewe moontlik, self vir hulle wat deur MIV en/of VIGS geïnfekteer is en geaffekteer is. Die moontlikheid bestaan dat publieke versorging arms kan hê wat net verder kan strek en voete kan hê wat net soveel makliker kan saamreis. Die verskil van hierdie prakties teologiese benadering is om in plaas van ‘n een-op-een werkswyse, die persone wat by die fisiese, mediese en sosiale versorging betrokke is, te bemagtig om in diens van die religieuse gemeenskap pastorale versorging te verleen.

Publieke pastorale sorg, soos volledig in die volgende hoofstuk bespreek, kan betrokkenes in die gemeenskap bemagtig ten einde ‘n omgewing te skep wat meer gasvry is teenoor persone wat geïnfekteer is. Die publieke pastorale sorgbenadering verruim die omstandighede waarin geïnfekteerdes pastorale versorging geniet. Die meeste van hierdie geïnfekteerde persone leef binne ‘n gemeenskap waar hulle geborge is, waar hulle gemaklik voel en waar moontlik reeds die nodige vertrouensverhouding oor ‘n tydperk van etlike jare opgebou is.

Die duur Westerse model van ‘n een-tot-een-program kan dan uitgebou word met ‘n bykans kostelose gemeenskapsprogram waardeur pastorale sorg en ondersteuningshulp tot by elke individu gebring word. Van Dyk (2004:326) het in haar navorsing bevind dat: “Hospitals themselves do not have the personnel and resources to cope with the huge demands that AIDS makes of them. The only

practical solutions are (1) that patients be cared for in their own homes and communities for as long as possible ...” Die stryd teen die siekte moet op elke moontlike manier momentum opbou.

1.2.2 Teoretiese verkenningsroete: Belewenis van die siekte-dier

Die eerste aksie in die stryd teen Raka kom van Koki: “Raka, die groot dier moet dood” (Van Wyk Louw 1970:16). Koki bied aan om Raka te vernietig. Net soos Raka die dier in die gedig deur Koki die stryd aangesê word, net so word hierdie studie ook deur die gebruik van navorsing wat in die geskrewe woorde neerslag vind en gedokumenteer word die stryd teen die siekte. Die stryd sal moontlik beter verstaan en beskryf word indien die voorkoms van die dier beskryf word. In die praktyk het die vernietiging wat die dier bring elke keer die hoop by medereisigers aangewakker.

Van Dyk (2004:19) het na aanleiding van NP van Wyk Louw se gedig *Raka* die siekte se pogings om binne te kom, beskryf. Die dier wil die kamp binnekom. “Maar nou het Raka soos ‘n hond pal om die kraal gehou.” Die gedig *Raka* versinnebeeld die dier se sosiale impak op die gemeenskap en het raakpunte met MIV en/of VIGS se impak op die gemeenskap. Die vrees en die onverwagsheid van die siekte word met hierdie metafoor toegelig. Sy beskryf die toegang as volg: “HIV infection is transmitted primarily through sexual intercourse, when blood is passed directly into the body of another person,” (Van Dyk 2004:19). Van Zyl (2007:6) onderskryf hierdie siening en sê: “Blood borne exposures, ...or sexual exposures have a higher risk...” Die akademiese aspekte van die siekte sal ook hanteer word en met ‘n literatuurstudie beter toegelig word.

In die literatuurstudie sal gepoog word om ‘n gebalanseerde beskrywing van MIV en/of VIGS te gee. Hierdie siekte, soos dit verskyn “... produced panic, fear, guilt, hysteria, accusations, excruciating suffering and always, in the end, death, ...

Now the beast has a name: HIV/AIDS. It is known to be a virus unlike any virus previously encountered by the human race. ... HIV/AIDS has become one of the most destructive plagues ... which threatens to destroy human society ...” (Van Dyk 2004:4). Medies word sekere pogings soos antiretrovirale medisyne en voedingskemas aangewend om die dier die stryd aan te sê. Die behoefte aan pastorale sorg het meegebring dat ekself ingeskakel het by die program van die ARV-kliniek en het ek kennis gemaak met die praktyk van MIV en/of VIGS.

My betrokkenheid as pastor by die ARV-kliniek het my met menige reisiger in kontak gebring wat die praktyk van MIV en/of VIGS beleef. Hoewel dit my oogmerk was om saam met medereisigers navorsing oor die moontlikheid van gemeenskapsorgstelsels te doen, het ek ook met persone saamgereis om hulle verhaal met die liefdesverhaal van Jesus Christus in kontak te bring. Daarom was elke reis uniek en in menige opsig onverwags. Die reis saam met Johan* (5 maande) en sy tannie Ellie Langeveldt* (skuilname word vir elke medereisiger gebruik) het momente gehad wat perspektiewe gebring het waaruit ander reisigers hoop kan put. Net soos deur die medikasie kan ook deur die religieuse konstruksie en geloof in Jesus Christus hoop gebring word.

MIV is die afkorting vir menslike immuungebreksvirus. Volgens Amfar veroorsaak hierdie virus VIGS (2007:1). Die hoofkenmerk van MIV is die voortdurende daling van die CD4-telling en word deur Amfar se navorsing gerugsteun. “A person can receive a clinical diagnosis of AIDS, as defined by the Centers for Disease Control and Prevention if he or she tested positive for HIV and meets one or both of these conditions: 1. The presence of one or more AIDS-related infections and 2. a CD4 count ... below 200 cells per cubic millimeter of blood” (Amfar 2007:1). Die verband tussen MIV en VIGS word in Hoofstuk 3 vollediger bespreek. Vir die duur van die navorsing word na infeksie deur die betrokke virus met die terme “MIV en/of VIGS” verwys.

Die verskil van mening of daar 'n verband tussen MIV en VIGS bestaan, word myns insiens deur Amfar (2007), Van Dyk (2004) en Van Zyl (2007) weerlê. Infeksie met MIV word in 'n gevorderde stadium as volmondige VIGS beskou en daarom verwys ek na MIV en/of VIGS. Ek haal die definisies aan om hierdie standpunt te onderskryf. Van Dyk (2004:4) het 'n definisie van VIGS saamgestel en haar definisie van VIGS stem ooreen met persone soos Van Zyl (2007) en ander wat sê dat daar 'n verband tussen MIV en VIGS is. "This is followed by symptomatic HIV infections with the final phase being 'full-blown' AIDS which is characterised by a set of spesific infections and conditions that indicates a much weakened immune system" (Van Zyl 2007:9). VIGS is 'n akroniem vir verwerwe immuuniteitsgebreksindroom en haar definisie is soos volg:

It (VIGS) is caused by a virus (the human immunodeficiency virus or HIV) which enters the body from outside. ...(VIGS) is really a collection of many different conditions that manifest in the body ... because the HI virus has so weakened the body's immune system that it can no longer fight the pathogen (or disease-causing agent) that invades the body (Van Dyk 2004:4).

Menseregte word deur die Suid Afrikaanse Grondwet (Wet 108 van 1996, wat ook die Handves van Regte insluit) beskerm. Dit beskerm ook persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, in die besonder hulle reg op privaatheid. Omdat mense wat met die virus geïnfekteer is se status nie openbaar gemaak mag word nie, was opvolgwerk ten tyde van die operasie waarin werknemers van MIV en/of VIGS bewus gemaak is, nie altyd so maklik nie. Pastorale sorg moes op 'n kovertse wyse gedoen word. By die werkplek was elkeen se status onbekend. Alles is vertroulik gedoen en almal, die wat geïnfekteer is sowel as die wat nie geïnfekteer is nie, het elkeen individueel 'n tweede keer die versorgers ontmoet.

Die opvolgwerk is verder bemoeilik deur die ongemaklike omstandighede waar ons die betrokkenes op so 'n wyse moes ontmoet dat nóg hulle kollegas, nóg

hulle huismense van die ontmoeting geweet het. Iewers tussen die huis en die werk moes hierdie ontmoetings plaasvind. Baie van die persone wat geïnfekteer is, was skepties teenoor die versorgers wat nou onverwags saam met hulle oppad was. My eie verhaal dokumenteer my persoonlike ervaring in my ontmoeting met MIV en/of VIGS in die praktyk waar persone hulle belewenisse op 'n manier gedwonge moes deel. Ek vertel my persoonlike verhaal as een van die verhalestudies en veral dan as een van die verhale wat my gemotiveer het om hierdie reis te onderneem.

Ek het dikwels gewonder of die persone wat pas verneem het dat hulle moontlik deur MIV en/of VIGS geïnfekteer is, die infeksie en die versorgers as ewe onwelkome gaste ervaar het. Die wat in die geheel uiters skepties was, het gewoon nie vir hul afspraak opgedaag nie. Dit blyk dat die skeptisisme deels toe te skryf was aan die feit dat ons totale vreemdelinge uit ander dorpe en stede was en dat die werknemers moontlik gedink het dat ons 'n band met die werkgewers gehad het. Die instansie wat vir die bewusmakingsprogram verantwoordelik was, het vermoedelik op hulle eie oor die modus operandi besluit. Niemand is ingelig oor waarom die spesifieke werkswyse gevolg is nie. Die beraders (soos ons genoem is) het nog nie tevore met mekaar saamgewerk nie en die persone wat vrywillige toetsing ondergaan het, is ook nie oor die prosedures geraadpleeg nie. Dit het vir my as totale buitestaander baie klinies voorgekom. Die omstandighede waarbinne die toetsing gedoen is, is as gevolg van die werkplek en medewerkers bemoeilik. Op 'n manier wou die instansie wat die toetsing inisieer elkeen se belange beskerm en wou hulle die hele gebeure tot die werkplek beperk. In retrospeksie sou dit moontlik 'n positiewe bydrae kon gelewer het as 'n gesprek met die leiers van die werkerskorps oor die prosedure gevoer kon gewees het ten einde 'n beter werkbare oplossing te bewerkstellig.

Die persone kon nie by die werk óf by die huis pastoraal begelei of versorg word nie, want dan sou hulle gesinslede of vriende, bure, kollegas of selfs vreemdes geweet het dat hulle met die virus geïnfekteer is. Hierdie werkers is van vroeg

soggens tot laat saans by die werk, veral in die winter waar die dae kort en koud is en dit vroeg donker word. Hierdie en ander faktore het deurlopende pastorale sorg baie bemoeilik en kontak was byna nie moontlik nie. Waar daar wel kontak was, was die omstandighede baie kunsmatig en was dit moeilik om die nodige vertrouensverhouding te skep.

'n Verdere negatiewe aspek was, myns insiens, dat ek die persone wat geïnfekteer was en saam met wie ek oppad moes gaan op my eie inisiatief moes sien soos wat ek tyd gehad het en nie volgens die persoon se behoefte aan pastorale sorg nie. Ek was in diens van die instansie wat die toetsing gedoen het. Die persone wie se uitslag getoon het dat hulle met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, moes begelei word. Die persone het die uitslag in die teenwoordigheid van een van die beraders oopgemaak. Daarna het daardie spesifieke persoon en die berader wat teenwoordig was 'n pad saam begin reis.

Die betrokke persoon en betrokke berader was volgens 'n sameloop van omstandighede reisgenote en nie uit keuse nie. Die persone wat geïnfekteer is, het sekerlik behoefte gehad om hul storie te vertel en ook om hulle geskiedenis te herstel. Ek het menigmaal gewonder wat se soort innerlike gesprek die persone met hulleself voer? "The notion of human consciousness being configured as interior conversation or inner dialogue, ... to be mindful of inner conversation is to adopt a reflexive posture which in turn influences what goes on internally" (Paré & Lysack 2006:139-140). In pastorale sorg waar die narratiewe gespreksmetode gebruik word, is die innerlike of selfgesprek 'n belangrike rigtingwyser en weerspieël iets van die probleem waarmee die betrokke persoon worstel. Ek het myself afgevra: Watter behoeftes het hulle wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en hoe gaan dit by die huis waar hierdie mense hulle laste alleen moet dra? Daar is tog mense wat baie kan doen om die omstandighede tuis en by die werk te vergemaklik, was deel van my innerlike gesprek.

Ek het as 'n totale vreemdeling op die medereisiger se toneel verskyn. Dit het gevoel of van die persone vir wie ek verantwoordelik was, baie skepties teenoor my gestaan het. Ek wonder of die betrokkenes my nie beskou het as iemand wat "geplant" is nie. In enkele gevalle, waar ek wel aanvaar is, kon ek sien hoe die versorging 'n verskil maak. Die narratiewe gespreksmetode het genoeg koördinate en hulpmiddels om sinvolle pastorale gesprekke te voer. Tog is daar 'n ongemaklike verhouding tussen die bestuurder van die proses en sy reisgenote se situasie wanneer oor die kultuurgrense heen beweeg word. Kultuurgrense bemoeilik werklike begrip omdat verskillende kulture van mekaar verskil ten opsigte van hulle begrip, hantering en die bespreking van seksuele sake (Van Dyk 2004:110).

Ek het genoeg vertroue in die narratiewe werkswyse en het gereken dat ek as bestuurder van hierdie proses oor genoeg kundigheid beskik om die ongemaklike situasie te hanteer en om hierdie probleme die hoof te bied. Die reisgenoot behoort gemaklik genoeg te wees om sy/haar storie met my te deel. In die praktyk was die situasie egter meestal ongemaklik en 'n publieke sorgstelsel kan beter funksioneer omdat die kultuurkloof opgehef word en interkulturele sosiale gemeenskappe 'n eie relasionele kommunikasiesisteem het.

1.2.3 Publieke sorg: Verweefde sosiale konstrunkte?

My verhaalstudie vorm deel van 'n groter verhaal en hierdie verhaal word vertel om die hermeneutiese perspektief ten opsigte van my betrokkenheid en belewenis binne die breër gemeenskap te beskryf. Ekself is 'n predikant in 'n gewone middelklasgemeente waar gemeentelede hul godsdiens binne die sosiale konstrunkte van die plattelandse milieu beoefen. Gemeentelede is vertrouwd met die gereformeerde teologie soos dit in die Nederduitse Gereformeerde Kerk beoefen word. Gemeenskaplike religieuse konstrunkte word deur die leiding van die kerk bepaal en vorm deel van elke dag se lewe. Die sosiale konstrunkte word

deur die gemeenskap beoefen en vorm deel van gemeentelêde se verstaan van die waarheid.

Die sosiale konstruksionisme word 'n belangrike koördinaat op pad na 'n taalgestruktureerde model. "Social constructionism views discourse about the world not as a reflection or map of the world but as an artefact of communal interchange" (Gergen 1985:266). Taal is die basis waarvolgens konstruksie oorgedra en opgebou word. Die konstruksie vorm die basis vir die gemeenskaplike waarhede wat die optrede van persone uit daardie sosiale gemeenskap bepaal. Freedman & Combs (1996:27) sluit hierby aan en sê dat sosiale diskoers 'n "... social interpretation and the inter-subjective influence of language, family, and culture" is, en "... how people interact to construct, modify and maintain what their society holds as true, real, and meaningful" is beslissend vir die gemeenskaplike waarhede.

Gemeentelêde probeer om volgens die eise van die Heilige Skrif te leef soos wat hulle in die gereformeerde spiritualiteit oor dekades heen geleer het. Binne hierdie sosiale konstruksie word MIV en/of VIGS dikwels as die gevolg van sedelose lewens en seksuele losbandigheid beskou. Gemeentelêde regverdig hierdie beskouing in openbare besprekings na aanleiding van Romeine 1:18-32 en 1 Tessalonisense 4:1-12. Hierdie sosiale konstruksie maak pastorale sorg en publieke ondersteuning moeilik, want so gesien, is MIV en/of VIGS gewoon die gevolg van 'n persoon se sosiale lewe. Met die nodige bemagtiging kan hierdie lidmate hulpvaardige reisgenote word wat by die werkplek 'n verskil kan maak aan kollegas wie se lewens deur MIV geïnfekteer is of wat reeds VIGS opgedoen het. Gelowiges wat 'n lewende verhouding met Jesus Christus het, kan bemagtig word om die ontmoeting te bestuur tussen die Evangelie se heilskrag en die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is.

Louw (1999:2) sê "pastorale bewoënhed" word binne die religieuse sosiale konstruksie beskou as hulp aan persone wie se lewens deur een of ander verlies

of seer gemarginaliseer word. “Pastoraat is daardie benadering wat hierdie lewensvraagstukke sinvol vanuit die Christelike geloofsperspektief wil aanspreek.” Pastorale versorging “... wil aan mense hulp verleen en hoop bied vanuit die oortuiging dat God se trou die inhoud van die geloof is en dat God sy beloftes aangaande die heil van die mens in Christus se kruis en opstanding vervul het ...” (Louw 1999:2). Daar is in die Praktiese Teologie oor pastorale sorg en Pastorale Teologie kruisbestywende gesprekke wat in Hoofstuk 2 meer omvattend hanteer sal word.

Watter verantwoordelikheid wil Louw en ander pastorale teoloë plaas op my en ander persone wat betrokke is by gemarginaliseerde persone waar ons prosesse bestuur om heling te bewerk? Ek het besef dat die Here Jesus onder andere die NG Kerk seën om vir Afrika tot ‘n seën te wees (Naudé 2003). Die Here Jesus se betrokkenheid by die mens van sy tyd, veral die sogenaamde randfigure, laat elke bemagtigde bestuurder en ander bemagtigde medereisiger besef dat hy of sy ‘n dinamiese verantwoordelikheid het ten opsigte van die nood van persone wat deur MIV en/of VIGS geïnfekteer en geïmpakkeer is.

My opleiding op professionele pastorale versorgingsvlak het in 1999 begin. Gedurende 1998 het ek besef dat ek die gemeentede nie pastoraal genoegsaam kan versorg nie, veral in ‘n tyd toe baie egpare se huwelike in die egskeidingshof geëindig het. Die rede hiervoor was dat ek nie oor die nodige saamreisvaardighede beskik het nie. Ek het ‘n Meestersgraadkursus by UNISA deurloop om my in Pastorale Terapie te bekwaam. Ek is opgelei om die narratiewe pastorale gespreksbenadering te gebruik. Die narratiewe terapie, soos ontwikkel deur White en Epston (1990:39-43), het die grondslag van die opleiding en navorsing gevorm. Die vraag wat gevra word, is of dit moontlik is om binne die postmoderne milieu vanuit die tradisionele kerk pastorale sorg in ‘n multi- of andersoortige kultuur te verleen?

'n Aanneme waarvandaan vertrek word, is dat die Christelike kerk in enige kulturele en religieuse konstruksie diensbaar kan wees. Die openbare teologie erken dat spiritualiteit oor grense heen bestaan omdat pluraliteit grense relatiewe. Geloofsgemeenskappe bestaan uit eenheid en diversiteit (Dreyer 2006:1312). Paradigmastukke in die Praktiese Teologie open die perspektief vir publieke pastorale sorg. Die mens se ervaringswêreld binne die verskillende kontekste, veral binne die samelewing en die sosiale konteks, word postmodern deel van die bedieningsveld vir pastorale sorg (Louw 1999:4). Die sosiale konteks wat die kern van hierdie publieke prakties-teologiese navorsing uitmaak, is die bruin gemeenskap van Oudtshoorn.

1.2.4 Op reis in Oudtshoorn

Ek het gedurende my opleiding in die pastorale sorg besef dat Christelike geloofstaal en geloofsrituele binne die sosiaal-religieuse milieu van die gemeentede van die plaaslike gemeente belangrik is. Mense druk nie net alleen hul nood in Christelike geloofstaal uit nie, maar deur gebed en deur die lees van die Bybel vind hulle lig en genesing aan die voete van hul Verlosser Jesus Christus. Mede-gemeentede vorm saam 'n ondersteuningstelsel vir mekaar en hierin lê daar moontlikhede opgesluit dat gemeenskappe aan mekaar pastorale sorg kan verleen. In die ontwikkeling van die pastorale teorievorming kan verskillende paradigmatiese bewegings aangedui word (Müller 1996:7-17; Louw 1999:23-29; Louw 2005:7-9). Teorievorming was aanvanklik gebaseer op 'n eensydige verkondigingsbenadering, maar het algaande ontwikkel na deelnemende pastoraat waar die pastor instrumenteel is in die begeleiding van mense tot ontdekking van God se betrokkenheid in hulle lewe. Die konteks word in ag geneem en daar vind 'n verskuiwing plaas van 'n eensydige professionele benadering tot die onderlinge versorging van gelowiges (Van den Berg 2006:173). Hierdie paradigmatukke gee erkenning aan die funksionering en invloed van diskoerse op persone se lewens.

Gemeentelike ondersteuningspraktyke het oor die eeue heen bevestig dat pastorale sorg binne die liggaamsmodel van die kerk goed funksioneer. Hoe meer gemeentede met byvoorbeeld die narratiewe pastorale gesprekkenadering bemagtig word, hoe meer publieke hulp kan verleen word deur bemagtigde gelowiges wat saam met gemarginaliseerde persone reis. Ek is gemaklik met narratiewe pastoraal terapeutiese sorg omdat ek werk vanuit die posisie waar ek nie die kenner van andere se lewens is nie (Freedman & Combs 196:44), maar eerder die kenner van die saamreisproses met gespreksgenote (Van den Berg 2006:174).

Die narratiewe pastorale sorg wil op 'n holistiese wyse tot diens wees om die mens in totaliteit te bedien, want in Van Niekerk & Prins (2001:31) se woorde sien die narratiewe pastorale sorg mense "... as holistic beings who have biopsychosocial and spiritual qualities. People are viewed as being interactive and part of family, community, church and society, thus, in continual interaction with their environment."

Oudtshoorn se gemeenskappe het sterk religieuse en sosiale konstrunkte wat ooreenstem met ander Suider-Afrikaanse gemeenskappe. In my kontak met die gemeenskap het ek eredienste bygewoon en ook binne geloofsverband gesprekke gevoer met ampsdraers (ouderlinge en diakens) van kerke soos die United Congregational Church of South Africa. Ouderlinge se gebede in die kerk en by openbare byeenkomste van onder meer plaaslike skole en die kore se besoeke het die sterk godsdienstige onderbou uitgedruk. Die bruin gemeenskap het ongeveer 55 000 persone ingesluit, van ongeskoolde werkers tot hoogs gespesialiseerde persone in die mediese-, regs- en opvoedingsberoep. Die kerkbywoning onder alle ekonomiese groeperings was bogemiddeld. Oudtshoorn se inwoners se sosiale konstrunkte is nie uniek nie. Hierdie mense het dieselfde soort konstrunkte as wat ek op ander plekke beleef het.

Dieselfde sterk religieuse bande het ek in Bedford in die Oos-Kaap waargeneem waar ek met Christen-leerders se geestelike opbou gehelp het. Soortgelyke konstruksie het ek jare van te vore ook in Stellenbosch beleef waar ek by eredienste in die bruin plaasgemeenskappe betrokke was. Ek verkies om van die bruin gemeenskap te praat omdat dit my persoonlike mening is dat bruin gemeenskap 'n nie-marginaliserende diskoers verteenwoordig wat wegstuur van die dominante marginaliserende inhoud van die konsep "Kleurling". Bruin gemeenskap sal dus in hierdie studie voorkeur geniet. In die stadium van die navorsing het ek noue bande met die bruin gemeenskap van Oudtshoorn gehad. Daarom kon ek hier met medenavorsers saamreis. Ek was betrokke by eredienste, maar het ook bande met die bruin gemeenskap op bykans elke ander terrein van die sosiale en beroepsgemeenskap gehad. Oudtshoorn se ARV-kliniek het 'n radius van honderd kilometer bedien. Die hele breë gemeenskap van MIV en/of VIGS geïnfekteerdes en geïmmuniseerdes is hier versorg.

Van Dyk (2004:110) wys op die unieke beskouings van kultuurgroepe binne die Suider-Afrikaanse gemeenskappe. "If education and prevention programmes are to be successful in Africa, it is important for us to understand and appreciate the traditional African worldview." Deel van die Afrikagemeenskap en ook van die Suider-Afrikaanse gemeenskappe is spesifiek die armoede-vraagstuk. Die pastorale sorg behoort kennis te neem van armoede omdat versorging binne hierdie armoedemilieu en -kultuur plaasvind.

Die kontoere van hierdie reis is in menige opsig steil. Gedurende my reis het ek Johan* (pseudonieme naam) ontmoet en besef mense kan nie altyd kies wat met hulle gaan gebeur nie, veral as jy maar 5 maande oud is, soos in Johan* se verhaal. Ek wonder of Müller (2003:6) die volle implikasies van sy woorde besef het toe hy geskryf het:

With a situation where families are immobilised because of the fact that all their energy is being drained by the burden of the immense

task of taking care for terminally ill patients, the culminating effect on the economy and social structure could be so devastating that it might not even be measurable or predictable.

Siektetoestande word in die Afrika-konteks deur armoede verswaar en noodsaaklike energie word gebruik om ander dominante verhale te herskryf. Soveel so dat daar nie genoegsame energie oorbly om die verhale van MIV en/of VIGS te herskryf nie. Armoede word direk met die MIV en/of VIGS-pandemie verbind (Magezi 2005:1) en duur pastorale modelle is finansieel net nie haalbaar nie. Professionele reisgenote wat die proses van pastorale sorg bestuur, sal 'n andersoortige rol hê om te vervul. Die verwagting is dat gemeenskappe en publieke groeperinge deur opleiding en toerusting bemaagtig sal word om ondersteuningshulp in groepe te verleen. Binne die konteks van universele gemeenskap- en gemeenskaplike armoede geld ander sosiale konstrunkte. Dit is selfs moontlik dat armoede direk met die vinnige verspreiding van MIV en/of VIGS meehelp. Tereg skryf Magezi (2005:1):

A contextual and systemic understanding of the interplay between the HIV/AIDS pandemic and poverty was investigated. Contributing to the crisis is the vulnerability of disadvantaged communities, i.e. a lack of infrastructure, medical facilities and appropriate healthcare systems, a lack of income, power and essential life choices, low productivity and disrupted family support systems. Owing to the magnitude of the pandemic, an educational and preventative approach is difficult to maintain. A community-directed ecclesiology, focusing on home-based care units, is proposed for appropriate pastoral ministry ...

Armoede bly 'n kernfaktor vir die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en geïnfekteer word. Die navorsing en verkryging van kennis en die verstaan van die waarheid, vind plaas binne die sosiale konstrunkte van 'n gemeenskap wat as gevolg van armoede 'n unieke sosiale leefwêreld geskep het. Die literatuurstudie

kan help om die navorser beter voor te berei op navorsing binne die Suid-Afrikaanse gemeenskap. Die ontmoeting tussen navorser en medenavorser vind in hierdie gemeenskap plaas waar armoede deel van die individu se storie is.

Alternatiewe pastorale sorgbenaderings is dringend in Afrika nodig omdat hulpmiddele so skaars is. In die navorsing word aandag gegee aan die andersoortige situasies om seker te maak dat die behoeftes aan pastorale sorg verstaan en bevredig word. Ek het 'n dringende behoefte om deur hierdie navorsing die publiek te bemagtig om die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, tot heil te wees; dit geld binne die religieuse konteks, maar selfs ook buite die religieuse sosiale konstrukte.

Op dié oomblik word wêreldwyd aandag gegee aan die pastorale versorging van persone wat met MIV geïnfekteer is of reeds VIGS opgedoen het. Verskeie benaderings word gebruik om die publiek te bemagtig. Van Dyk (2004:199-334) het begin om in haar opleiding die gemeenskap met die “community home-based care” benadering vir publieke versorging te bemagtig. Magezi (2005) het ook in onlangse studies gekonsentreer op die behoeftes van persone in Zambië wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Hy het spesifiek aandag gegee aan die moontlikheid van “home-based care units” vir sinvolle, effektiewe pastorale sorg.

Die teoretiese perspektiewe op pastorale versorging binne die gemeenskap van Oudtshoorn en die publieke sorg se verweefdheid binne die sosiale konstrukte is aangedui. Die kerk is die liggaam wat hierdie versorging bied. Ontwikkeling ten opsigte van die teoretiese perspektiewe word voortdurend aan die praktyk van elke dag getoets. Modernisme het waarheid in die praktyk verskraal en in die volgende paragrawe word hierdie perspektief verder toegelig. Postmoderniteit daarteenoor het die perspektiewe verbreed, daarom word postmoderniteit en die ontwikkeling wat daarmee verband hou, bespreek.

1.2.5 'n Postmoderne reis

Die postmoderne wetenskap se vertrekpunt is: Daar is meer as een waarheid en alternatiewe benaderings werk verrykend op mekaar in. Die modernisme het te lank tot 'n marginalisering van die waarheid bygedra. Die modernisme werk meestal met net een objektiewe waarheid buite die persoon self (Van Niekerk 2003:110). Die modernistiese denke en die postmoderne benadering word in Hoofstuk 2 breedvoeriger bespreek.

Persoonlik dink ek dat die persone wat met die MIV en/of VIGS geïnfekteer is, hul situasie dalk anders kan beleef as wat die teoretiese wetenskap dit wil hê. Die modernisme sien in die pastorale sorg die bestuurder van die sorgprogram as die een met meerdere kennis. Hierteenoor beskou die postmoderniteit die geïnfekteerde as die kenner van sy/haar eie lewe (Anderson & Goolishian 1992:29). Mense leef in verhoudings en pastorale sorg wat met die narratiewe gespreksbenadering werk, wil hierdie verhoudings eerbiedig omdat medereisgenote die kenners van hulle eie lewe is en behoort toegelaat te word "... to co-determine the content of therapeutic conversations ..." (Appelt 1999:15). Die hele doel van narratiewe pastorale sorg en die gepaardgaande gesprekke (waar persone hulle stories vertel) is om medereisigers te help om hulle stories deur eksternalisering te herskryf. Op die postmoderne reis word eksternalisering as narratiewe metodiek toegepas wat die sosiale gebruik om persone te etiketteer teenwerk deur die probleem te verpersoonlik (White 1990:38). Die volgende aanhaling uit die verhaalstudie dui die sirkel-beweging tussen die praktyk en teorie aan.

Ellie Langeveldt (EL in verbatim-verslae) is die kundige van haar en Johan* se lewe. Ellie* het Johan* se praktiese situasie baie beter verstaan en hanteer as wat ek dit kon doen. Johan* was saam met sy moeder na haar familie onderweg. Sy wou bystand gaan verleen waar een van haar familielede onverwags gesterf het. Oppad was Johan* en sy*

gesin in 'n ongeluk en Johan se moeder het in die ongeluk gesterf. Johan* se vader is reeds van voor Johan se geboorte af in die gevangenis. Johan* se moeder en vader is altwee deur MIV en/of VIGS geïnfekteer. Terwyl sy swanger was, het sy reeds behandeling gekry. Ellie*, Johan se tannie wat hom op die oomblik versorg, het Johan* laat toets en die uitslag het bevestig dat Johan* ook geïnfekteer is.*

Ellie was baie hartseer hieroor, want sy het so gehoop dat hy nog nie geïnfekteer sou wees nie. Ellie het verder ook 'n brief waarin Johan* se moeder en vader bevestig dat hulle wel met die MI-virus geïnfekteer is. In hierdie stadium het sy met hom na die ARV-Kliniek op Oudtshoorn gekom ter voorbereiding van ARB. Onuitgesproke in hierdie storie is die feit dat die kliniek slegs behandeling goedkeur vir persone wie se CD-4 telling laer as 200 is. Johan se behandeling is reeds goedgekeur.*

JF: Die feit dat die CD-4 laer as 200 is vertel 'n storie van ernstig siekwees. Hoe verstaan jy die invloed van hierdie storie vir jou en Johan?
EL: Ek besef dat hy baie aandag nodig het. Ek het iewers gehoor dat daar nie 'n middel is om hom gesond te maak nie, daar is net middels om sy lewe te verleng. Hierdie kind het in my hart ingekruip. Hy moet baie liefde kry. Hoe gaan die ander familie later teen Johan* optree? Ek het die Here aangeneem. Hulle is nog nie in daai stadium nie. Ek weet mos wat die beste vir die kind is.*

Die verhale wat vertel word, is deur die narratiewe gespreksmetode gelei. Die narratiewe gespreksbenadering bring 'n ander dimensie in pastorale sorg deur die gebruik van mense se verhale. Elke persoon is die kenner van sy/haar lewe en hoe meer by hierdie kenners geleer word, hoe beter is die kans om daadwerklik pastorale sorg in plek te kry. Daarom is dit noodsaaklik om met ander gespreksbenadering saam te werk om verrykende bydraes te bekom om publieke pastorale sorg in plek te plaas (Müller & Schoeman 2004:7).

Psigoterapie as sorgmetodiek het deur die jare ook in die pastoraat gevestig geraak en word die perspektief verhelder dat die menslike psige 'n belangrike element in pastorale sorg is. Die narratiewe pastorale sorg het die perpektief verbreed deur die klem op elke gemeenskap se sosiale konstrukte en menslike sisteme te plaas. Hierdie perspektief neem in ag dat elke mens se sosiale en interpersoonlike werklikhede deur interaksie met ander mense gekonstrueer word (Malan 2005:18). Narratiewe pastorale sorg wil nie net met die psigiese dimensie werk nie, maar met die holistiese mens. Die kommunikasie tussen praktyk en die teoretiese kennis, sowel as die ontwikkeling in die sorgbenadering, word later volledig bespreek.

Die narratiewe pastorale sorg se vertrekpunt is nie net die teoretiese kennis van die professioneel opgeleide persone nie, maar veral ook die stories van die medereisigers. Die pastor is nie die enigste kundige nie en die medereisiger en sy/haar verhaal is outentiek (Müller 2000:17). Medereisigers is mense met holistiese behoeftes en in die navorsing word nie net na die sosiale konstrukte gekyk nie, maar word die mens 'n subjek en is dit van belang dat elke medereisiger 'n eie narratief vertel.

Pastorale sorg beteken vir my dat ek 'n instrument in die hande van die Heilige Gees word om die heilswerk wat Jesus Christus deur sy kruisdood en opstanding uit die dood bewerk het, te laat inwerk in die lewe van die persone wat geïnfekteer is. Om daardie doel te bereik, word ek 'n reisiger in ander mense se lewens. Appelt (1999:15) verwoord dit myns insiens goed wanneer sy die intensiewe pastorale sorg beskryf as: "creating the space for those seeking help to choose to make God's transformative power in their lives more visible and to be guided by His Word if so desired."

Die agtergrond van die verhaal ontwikkel tot 'n skema waarvolgens die studie en navorsing gedokumenteer word en die skematiese uiteensetting verduidelik die

ontwikkeling van die navorsing. Die navorsing word gerig deur pertinente vrae wat die weg vir die reis bepaal. Die volgende vrae dien as riglyn:

- Hoe kan publieke pastorale sorg in 'n gemeenskap gevestig word om die gemeenskap pastoraal te bemagtig om persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, pastoraal te versorg?
- Hoe word so 'n program gestruktureer om effektief en sosiaal gemaklik te funksioneer?
- Wie word by so 'n program betrek en hoe word die program bestuur om werklik 'n verskil te maak aan die lewens van die persone wat geïnfekteer en/of geïnfekteer is?
- Hoe word die nuutverworwe kennis wat deur navorsing verwoord word, geïnkorporeer in die program op so wyse dat die waarhede deel van die nuwe program uitmaak?
- Hoe gaan gespesialiseerde hulp toeganklik gemaak word vir persone wat geïnfekteer en/of geïnfekteer is?

Die skema vir die reis word hoofstukgewys aan die orde gebring.

1.2.6 'n Skema vir die roete

Hoofstuk 1 vorm die basis vir die studie waarin die hele aksieplan verskaf word. Die skematiese uiteensetting vir die navorsingsreis verwoord 'n teorie-praktyk verkenningsroete. Hierdie reis vind plaas in die bruin gemeenskap van Oudtshoorn, soos reeds vroeër aangedui. Publieke sorg as beliggaming van verweefde sosiale konstrakte word saam met die program van die plaaslike ARV-

kliniek bestuur. Kwalitatiewe navorsing wil deelnemend die vertellers van verhale as vennote in diens neem. DAN (Strydom 2002:423) is 'n wetenskaplike struktuur wat die nodige sirkulêre beweging tussen teorie en praktyk versterk. In verdere dokumentering, word net na DAN of die DAN-benadering verwys. Die verhalstudie word gevorm en saam met die navorsing in die ABDCE-formule (Action, Background, Development, Climax, Ending) gedokumenteer (Muller 2006:1). Die Praktiese Teologie en die Pastorale Teologie bring 'n ontmoeting tussen die mede-navorsers en Jesus Christus se narratief tot stand.

My persoonlike omstandighede en betrokkenheid by persone wat met MIV en/of VIGS, geïnfekteer is, word toegelig. Ek is betrokke by die pastorale versorging van ander persone wat gemarginaliseer is en hierdie kennis en ondervinding kan in 'n postmoderne verstaan van die waarheid kruisbestuwend op bestaande pastorale sorg inwerk. Alternatiewe moontlikhede vir pastorale sorg kan so ontgin word om 'n meer holistiese benadering saam te stel om persone wat deur MIV en/of VIGS geïnfekteer is, pastoraal te begelei. Navorsing neem medereisigers in diens as volwaardige vennote wie se kennis van hul eie lewens belangrike aspekte van die waarheid is. Hulle is nie navorsingsobjekte nie, maar juis die subjekte wat belangrike bydraes deur hulle narratief op die tafel plaas (Malan 2005:275). Navorsing op mense word herskryf tot navorsing saam met mense.

Hoofstuk 2 vorm deel van die agtergrond waarin die epistemologiese en teologiese vertrekpunte bespreek word. Sosiale-konstruksiediskoers, as perspektief waarvolgens waarheid in die postmoderne samelewing verstaan word, tree met die Praktiese Teologie in interaksie. Die paradigmaskuiwe in die Praktiese Teologie lewer as deel van die agtergrond 'n bydrae om die proses van teorievorming en praxis binne die sosiale konteks te verstaan. Die aspekte wat hanteer word, is die konfessionele benadering en die korrelatiewe en kommunikatiewe benadering met klem op die praxis in die kontekstuele benadering. Die Praktiese Teologie se ekologiese onderbou vorm tesame met *postfoundationalism* en die publieke teologie 'n integrale deel van die verstaan

van die waarheid. Die Praktiese Teologie aanvaar die uitdaging om met metodiese kundigheid die kennis van spiritualiteit in gesprek te bring met die wêreld waarin dit beoefen word.

Hoofstuk 3 is 'n ontwikkeling van die navorsing waar die klem op die pastoraal-teologiese epistemologie val. Die ontwikkeling in die pastorale teologie word ten nouste aan die mensbeskouing/antropologie verbind. Die drie basisbenadering wat bespreek word is die eduktief-relasionele benadering, die kerugmatiese benadering en die fenomenologiese benadering. Die antropologie as deel van die epistemologie en die hantering van dualisme sowel as die impak daarvan op antropologiese perspektiewe word verduidelik. Hierdie navorsing is op die narratiewe aksent gebaseer. Dataversameling, saamreis en onderlinge sorg is aan die hand van die narratiewe gespreksmetode gedoen. Die sirkelbeweging tussen praktyk en teorie word met die gebruik van fragmente uit die verbatim-verslae en refleksie daarop versterk. Armoede verswaar die reis met MIV en/of VIGS, veral ook ten opsigte van die toeganklikheid van verskillende bronne wat tot nut kan wees in die stryd teen die dier.

Armoede en die gebrek aan infrastruktuur as gevolg van armoede sal noukeurig in die literatuurstudie aangespreek word. Die navorsing en verkryging van kennis en die verstaan van die waarheid vind plaas binne die sosiale konstrakte van 'n gemeenskap wat as gevolg van armoede 'n unieke sosiale leefwêreld geskep het. Die literatuurstudie kan help om die navorser beter op navorsing binne die Suider-Afrikaanse gemeenskap voor te berei. Die ontmoeting tussen navorser en medenavorser vind in hierdie gemeenskap plaas waar armoede deel van die individu se storie is.

Die literatuurstudie van **Hoofstuk 4** vorm die klimaks en dra by tot 'n fyner nuanse ter uitbreiding van kennis en inligting ten opsigte van MIV en/of VIGS. Die epidemie het sosiale implikasies en die impak daarvan op die plaaslike gemeenskappe word verduidelik. Armoede is 'n groot agent wat die oordrag van

die siekte versnel. Die rol van die kerk en die onderlinge versorging in die gemeenskap in samewerking met die ubuntu-beginsel is essensieel vir pastorale sorg. Die Suid-Afrikaanse Nasionale Strategiese Plan vir 2007-2011 word weergegee met refleksie op sekere fassette daarvan. Hierdie aksiestappe kan hoop bring en 'n verskil maak.

Hoofstuk 5 vertel die verhaal en die tuiskoms van die reisigers en die skryf van 'n alternatiewe verhaal. Die verhouding tussen pastor en vennote word aan die hand van fragmente en met die lewensverhale van die medereisigers beskryf. Die praktiese deel van die navorsing wat by die ARV-Kliniek op Oudtshoorn geskied het, word deel van die publieke gemeenskap wanneer 'n gehoor geskep word. Die einde is oop en bied 'n geleentheid waar temas en vrae wat die navorsing verder kan verryk, ontwikkel word.

Hierdie studie sal in my eie lewe nuwe kennis bybring en hierdie kennis en die gepaargaande verandering sou ek met ander persone wil deel. Nadat bogenoemde inligting ter agtergrond geskets is, ontwikkel die navorsingsproses ten einde die volgende navorsingsvrae te artikuleer.

Die navorsing kulmineer in die doelstellings waarmee 'n sekere klimaks bereik word. Die klimaks beskryf en omskryf die doelstellings van die studie soos wat die reis saam met medenavorsers bestuur en beplan word.

1.3 Metode (Ontwikkeling)

Ontwikkeling vra die vraag: "How are you going to bring the different stories in conversation with each other?" (Müller, Van Deventer & Human 2001:93). Die medereisigers se storie word 'n gemeenskaplike storie. Deel van die navorsing wil met literatuurstudie praktyk en teorie met mekaar in gesprek hou.

Die navorsing geskied op so 'n wyse, sê Strydom (2002:419), dat die navorser en die medenavorsers saam daaraan kan deelneem (DAN-benadering). Dit word die

PAR-benadering (na aanleiding van “Participatory Action Research”) genoem, maar ek verkies om van die DAN-benadering te praat. Kuyler & Van den Berg (2008:7) sê: “...by using a Participatory Action Research model which would fulfil a need to empower people through the process of constructing and using their own knowledge...” kan medereisigers ook voordeel uit die navorsing trek.

Die oogmerk van die struktuur vir DAN is om te verseker dat inligting kollektief versamel word en gesamentlike doelwitte opgestel word. Medenavorsers word so bemagtig dat hulle self doeltreffend tot hulle eie beswil kan meewerk. Die medenavorsers se betrokkenheid help dat sosiale gemeenskappe by magte is om self probleme op te los en die beskikbare hulpmiddels optimaal te gebruik (Strydom 2002:423).

Terselfdertyd wil ek die sosiale konstrakte en verhoudings van my medereisigers se leefwêreld beter verstaan en sover moontlik ook die werkswyse van die gemeenskap se tuisversorgingseenhede bestudeer. Die pastorale sorg sal ’n belangrike deel van hierdie saamreisproses uitmaak, maar ek wil ook saam met die medereisigers noodsaaklike inligting insamel. Nuwe horisonne kan nagevolg word, wat hoop vir gemeenskappe kan bring.

Die hoofdoel met hierdie navorsing is om betrokke te raak by die bruin gemeenskap van Oudtshoorn en om ’n bydrae te lewer vir hulle wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. Ek wil saam met hulle reis, om ’n verskil te maak aan hulle lewenskwaliteit deur hulle stories te herskryf. Om my doel te bereik, het ek betrokke geraak by die sentrum waar hierdie persone behandeling ontvang. Uit hulle behoeftes en in gesprek met hulle hoop ek om ’n bydrae tot die vestiging van ’n publieke pastorale sorgstelsel te lewer. Die ARV-kliniek, wat deel van die provinsiale hospitaal onder die leiding van dr. Charlton Dreyer is, het ruimte geskep vir ’n program van saamreis met geïnfekteerdes en geïnfekteerdes. Hierdie navorsing is nie op die breë

gemeenskap (kwantitatief) gerig nie, maar op enkele persone (kwalitatief) wat dalk nêrens anders gehoor word nie. Publieke sorg word 'n praktiese benadering.

Ek wil my ook verbind tot 'n volgehoue sorg-program en sosiale verhoudings vestig wat die navorsingsproses bevorder. Die narratiewe gespreksmetode kan betrokkenes begelei om die heil van Jesus Christus in hulle lewens te bewerkstellig. Op hierdie wyse kan 'n program gevestig word waar op 'n holistiese manier na al hoe meer van die behoeftes van MIV en/of VIGS geïnfekteerdes en geïnfekteerdes omgesien word.

Laastens hoop ek dat hierdie net die begin sal wees van 'n proses wat evolusionêr al wyer sal uitkring om vir al hoe meer mense in Oudtshoorn en ook daarbuite hoop te bring in Jesus Christus ons Here, ongeag die omstandighede of die dominante verhaal in hul lewens. My eerste ontmoeting met die werksprogram op Oudtshoorn het my heel onverwags in onmiddellike kontak met geïnfekteerdes en geïnfekteerdes gebring. Ek vertel graag die verhaal.

Een oggend, voordat ek na die kliniek vertrek het, het ek myself geestelik voorberei vir my saamreis met persone by die kliniek. In die Bybel lees ek in Lukas 18 hoedat die Here Jesus oppad is verby Jerigo. Langs die pad sit 'n blinde bedelaar. Sy gestremdheid laat hom met min opsies. Een daarvan is om te bedel. Sy hoop is gevestig op aalmoese en persone wat bereid is om daardie aalmoese te verskaf. Daarom was dit belangrik om te weet wie verbyreis, want uit ondervinding het hy waarskynlik geweet watter groepe die beste op sy nood reageer het. Hy hoor dat Jesus verbygaan. Onmiddellik is daar hoop en roep hy na Jesus om hom te help. "Ontferm u oor my!" Presies wat het hy van Jesus geweet? Dalk het iemand hom 'n verhaal vertel van Jesus se genesings of die vermeerdering van die brood by Betsaida? Sy narratief en Jesus se narratief ontmoet hier buite Jerigo. Presies wat die blinde van Jesus vra, is vir die leser onduidelik. Het hy 'n aalmoes gebedel of het hy meer gevra? Jesus gee hom nie 'n aalmoes nie,

maar gee hom sy sig terug. Hy word gehelp om homself te help. Sy hoop word in die nou 'n werklikheid. Jesus Christus herskryf hierdie man se storie op 'n bonatuurlike manier. Sy lewe kry dadelik 'n ander dimensie en terselfdertyd word sy hoop vervul in die sin dat hy die soort hulp ontvang waarmee hy homself kan help. Deurdat hy self in sy alledaagse behoeftes kan voorsien, word hoop 'n werklikheid.

Indien ek dit kan regkry om Jesus se narratief op persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word se lewensreis te laat gebeur, kan hoop 'n werklikheid word, die tipe werklikheid waar persone hulself kan help. Die werking van die Heilige Gees word nie deur pastorale versorgers bestuur nie. Pastorale versorgers word deel van die aksie en die aksieveld deur die werking van God se Gees. Hierdie aksieverhaal hoop om só saam met medenavorsers te ontvou dat hoop deels sal voortkom uit die “vissies en broodjies”, by wyse van spreke, wat hierdie persone het en hulle deel sal word van die herskryf van 'n alternatiewe verhaal.

By die kliniek het ek hierdie spesifieke dag nie dadelik persone gekry met wie ek saam op reis kon gaan nie en het ek die kans gekry om met die personeel saam te reis. 'n Deel van die aksie en die agtergrond kan ten beste verstaan word indien ons die raamwerk van mediese versorging by die ARV-kliniek verstaan. Verhoudings en vennootskappe binne die navorsingsproses is belangrik, veral omdat die holistiese versorging van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word uit 'n netwerk verhoudings bestaan. Die rol van persoonlike verhoudings word in die aanhaling duidelik.

Having started off with establishing relational partnerships, mainly by means of purposive sampling, we will allow ourselves to be lead by our co-researchers concerning their significant others, e.g. spouses, partners, family members, religious groups, communities, educational

institutions, places of work, medical facilities, etc. through snowball sampling (SANPAD 2007:2).

Die kliniek is by die Provinsiale Hospitaal geleë. Die hospitaal is in een van die hoër sosio-ekonomiese woongebiede, sowat twee kilometer van die sakekern af. Indien persone aan die oostekant, noordekant of suidekant woon of van naburige plase of streke af kom, ry hul per taxi tot in die middedorp en stap dan die twee kilometer na die kliniek.

Hierdie ARV-Kliniek bedien persone tot byna honderd kilometer ver in alle rigtings. In praktyk beteken dit dat die betrokkenes so vroeg as 05h00 moet opstaan om die bussies of taxi's om 06h00 te haal. Dan word hul tussen 06h30 en 07h00 in die middedorp afgelaai. Vandaar stap hulle na die kliniek, sommige selfs met krukke. Hulle kan dan weer enigiets van 12h00 tot 18h00 by die huis wees. Die persone wat van Calitzdorp, Ladismith en omstreke kom, word met 'n bussie gehaal. Hulle word reeds om 06h00 opgelaai, maar moet reeds 'n halfuur voor die tyd daar wees net om dikwels die aand eers weer om 18h00 afgelaai te word. Dit beteken dat hierdie persone wat 'n enkele uurafspraak by die kliniek wil nakom, reeds in die oggend 06h00 by die huis vertrek net om eers die aand 18h00 weer by die huis terug te kom.

Hulle kan die hele dag by die kliniek deurbring sonder om iets te ete te kry. Die hoof van die kliniek, dr. Dreyer, het intussen met die hulp van vrywilligers 'n diens op die been gebring om sop en brood aan die geïnfekteerdes en geaffekteerdes te verskaf. Die betrokke persone kan van Maandag tot Donderdag na die kliniek kom en die meeste besoeke vind per afspraak plaas. Daar word van elke geïnfekteerde wat behandeling ontvang, verwag om 'n ondersteuner saam te bring. Donderdae kom persone wat vir hul eerste behandeling gereed maak in 'n groep by die kliniek bymekaar en word hulle oor die behandeling en oor

hul eie verantwoordelikheid ingelig. Die sukses van die behandeling hang baie af van die dissipline om die voorgeskrewe maatreëls nougeset na te kom.

Dié spesifieke Donderdag was my eerste geleentheid saam met die groep. Me. Killian kon nie dadelik die groep begelei nie. Ek het met die groep saamgereis en my posisie binne die kliniek gefasiliteer. Dit was 'n geskikte geleentheid om myself aan die groep bekend te stel. Ek het aan die hand van 'n Bybelse narratief interaksie tussen my en die groep probeer bewerkstellig. Die verhaal van klein Dawid en die grote Goliat het my gepas voorgekom. In kort het ek Dawid en Goliat se verhaal met die groep gedeel. Goliat se groot voorkoms én vyandigheid is beklemtoon, asook die skrikwekkendheid van sy wapentuig. Dawid se kleinheid, sy jeugdigheid en die lewe wat nog voorgelê het, het ek uitgelig. Dawid het sy slingervel, sy klippies en sy vertroue in God gehad en met hierdie instrumente tot sy beskikking het hy die aksieveld betree.

Ek het probeer om die metafoor tipologies aan te wend, nie soseer om eksegeties Dawid en sy vertroue op God te verduidelik nie, maar eerder die aspek van hoop te versterk in die sin dat God instrumente in ons hand plaas wat ons tesame met ons vertroue in 'n netelige posisie kan versterk. Die metafoor wat ek probeer toelig het, was Dawid met dit waaroor hy beskik het aan die een kant en die reus Goliat (MIV en/of VIGS as ek die metafoor so kan verduidelik), met sy oogmerk om te vernietig, aan die ander kant. Dawid het oorwin omdat hy dit waaroor hy beskik het en waarmee hy vertrou was in die Naam van die Here aangewend het om homself te verdedig en so kon hy ook vir sy volksgenote redding bring.

My posisie binne die kliniek is om die Here Jesus en sy genade met hulle te deel. Verder het ek my posisie ten opsigte van die navorsing geskets en vrywillige persone gevra om saam te reis en medenavorsers te wees. Ek

het verduidelik dat hulle deelnemers aan die navorsing sal wees en dat hulle bydrae hulle eie posisie maar ook dié van ander kan versterk.

Die hoofsaak van hierdie studie is om persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word pastoraal te versorg en waar intensiewe versorging nodig is, met intensiewe pastorale sorg die medereisigers te bemagtig om hul stories te kan herskryf. Die navorsing is op sigself onvoltooid, want dit vorm deel van 'n voortgaande spiraal. In die beplanning van die navorsing word die klimaks deel daarvan, maar wat die klimaks gaan wees, is moeilik om te voorspel. Müller (2003:15) waarsku teen die manipulasie van die klimaks wanneer hy sê: "... we ... do not intend to manipulate the climax, but allow it to unfold ...". Die klimaks word in die volgende onderafdeling verder belig. In die voorafgaande bespreking is die "aard" van die metode bespreek en in die volgende sub-afdeling gaan die werking van die twee benaderingse meer gedetailleerd aangedui word. Die rol van die reisiger en veral die medereisigers kom aan die orde.

1.4 Doelwitte (Klimaks)

'n Mens kan nie vooraf bepaal hoe en waar die klimaks gaan wees nie, maar die proses moet vertrou word en die klimaks sal waarskynlik 'n onverwagte gebeurte wees (Müller, Van Deventer & Human 2001:93). Die verhale ontwikkel deur die vertelling van die stories en transformasie word deel van die vertelling. Die hele familie word soms betrek en "... climax will be reached when the participants themselves can attest transformation, ..." (Van Niekerk 2003:118).

Die doelwitte van hierdie navorsing is om binne die bruin gemeenskap van Oudtshoorn pastoraal saam te reis met individue en groepe, wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of geïnfekteer word en wat hierdeur gemarginaliseer word. Hierdie navorsing word in 'n narratiewe reismodel ingebed. "The narrative

method is a further development within the same paradigm as qualitative research” (Müller 2003:4).

Die oogmerk is om met behulp van die narratiewe gespreksmetode met hierdie persone saam te reis en om te help om hulle pastoraal te versorg. Hierdie studie sal aan die hand van pastoraal-narratiewe sorg en narratiewe navorsing geskied (Clandinin & Connelly 1991:260). Die medereisigers moet uit die navorsing voordeel trek en word betrek deur self deel te neem. Medereisigers neem deel aan die aksie “... in order to emphasise the necessity to involve those persons who are the supposed beneficiaries of research in the entire research process” (Babbie & Mouton 2001:58). Die medereisigers se deelname word universeel deel van die groter gemeenskap. DAN laat die medereisigers direk bydra tot die versameling van data. Indirek word die groter gemeenskap ook betrek. Met DAN word inligting oor ‘n breë spektrum van die gemeenskap versamel deur die gebruik van verskillende metodes, vrae, sessies en insette van individue en groepe. ‘n Enkele benadering sal moeilik haalbaar wees en mag van gemeenskap tot gemeenskap verskil. In die gemeenskap het ek beseft dat dit dringend nodig geword om ‘n pad te stap saam met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer en geïnfekteer is. Die program het ‘n verdere doel om persone wat reeds geïnfekteer is, te help om hul lewensverhaal te herskryf.

Nie alleen wil ek sodoende ‘n bydrae lewer om ‘n relevante program te help ontwikkel nie, maar wil ek ook help om ‘n verskil te maak aan die lewens van persone wat met MIV en/of VIGS saamleef en medereisigers in hierdie navorsing is. Die betrokkenes sal waarskynlik hul “stories vol pyn” met my deel. Eties wil ek graag die stories van die medenavorsers met respek en vertroulikheid hanteer. Alhoewel vertroulikheid gehandhaaf word, word die verhale vir die studie met die toestemming van die gespreksgenote gebruik.

Hierdie oorheersend negatiewe stories kan hopelik met pastoraal helende verhale oorgeskryf word. Unieke “stories vol pyn” word tot vreugdeverhale

herskryf. Parry (1991:45) sien die herskryf van 'n lewensverhaal as 'n bydrae "to restore history". Die gespreksgenote sal begelei word om hul behoeftes te verwoord. Kruisbestuwend kan bestaande leemtes sowel as nuwe winsmomente in die bestaande pastorale sorg gebruik word. Die nuut ontwikkelde program kan op 'n verantwoordelike wyse die inligting gebruik om 'n holistiese publieke pastorale sorgprogram te help vestig. Etiese verantwoordelikheid vorm deel van die saamreis.

Smit (2003:57) begrond etiek wanneer dit sigbaar word in daade: "... Christian ethics begins with the act of seeing." Etiek wil die integriteit van dit waarmee die navorsing/navorsers besig is, in die praktyk Christelik sigbaar maak.

... ethics is likely to be drawn into the constraints of the legislative process, the reduction of what is right to what can become legal, the exaltation of tolerance and the tendency to address the virtues, justice, truth-telling, peacemaking, as if they could be isolated from one another and fulfilled alone ... that discerns the best use of the unlimited gifts of God ...
(Hauerwas & Wells 2004:6).

Op hierdie wyse word die etiek, die Christelike filosofie van daade, in sigself 'n daad waarmee mense vir die toekoms bemagtig word. Christenskap word 'n lewenswyse wat elke aspek van die lewe inkorporeer:

... meeting people, acknowledging fault and failure, celebrating, thanking, reading, speaking with authority, reflecting on wisdom, naming truth, registering need, bringing about reconciliation, sharing food, renewing purpose. It is the most significant way in which Christianity takes flesh, evolving from a set of ideas and convictions to a set of practices and a way of life
(Hauerwas & Wells 2004:6).

Die kort en die lank van navorsing en saamreis en pastorale versorging is dat twee baie kosbare aspekte hand aan hand loop. Die lewende Here Jesus se narratief en mense se narratief is heilige grond. Die opdrag aan Moses (Eksodus 3) om respek te betoon wanneer hy in God se teenwoordigheid kom, gee aan sy ontmoeting met God 'n perspektief met 'n gewyde dimensie. God leer Moses om op 'n andersoortige manier sy teenwoordigheid te waardeer. Die respek wat God van Moses vra, is nie op dieselfde vlak as wanneer mense in mekaar se teenwoordigheid kom nie. Tog sou hierdie respek sekerlik iets van God se gevoel vir wedersydse liefde en respek tussen mense aandui. Respek vir mense, hulle gevoelens en die deel van hulle lewensverhaal, wat 'n ongemaklike dominante verhaal insluit, moet op 'n manier op die hele navorsingspad gereflekteer word.

Definitiewe probleemareas sal met respek en die nodige sensitiwiteit nagevors word om seker te maak dat die beplande program nie tot die verdere marginalisering van enige persone bydra nie. Moontlike rolspelers soos medici, maatskaplike werkers en ander persone vanuit religieuse netwerke en sosiale verhoudings sal as deel van 'n multidissiplinêre aanpak gevra word om op ontdekkings uit die proses te reflekteer. In die proses sal gekyk word na alternatiewe om aan die een kant die sensitiewe aard van die betrokkenes se status te respekteer en aan die ander kant 'n groter openheid te bewerk om ondersteuning en pastorale sorg moontlik te maak. Persone wat ingelig word dat hulle positief vir nuwe infeksies getoets het, moet feitlik onmiddellik die geleentheid kan hê om by 'n netwerk in te skakel en so gedurende die eerste fase direk ná die bewuswording van hul infeksie begelei te word.

1.4.1 'n Navorsingskaart

Een van die implikasies is dat die klem nie op MIV en/of VIGS as fenomeen val nie, maar op die reisgenote wat geïnfekteer is en geïmpak word. Ellie* (EL in verbatim-fragmente) se motivering om haar oorlede suster se ouerlose vyfmaandeoue geïnfekteerde seuntjie te versorg, word grootliks gebaseer op

hoop dat daar iewers vir hom genesing is. Ek het met haar saamgereis en my weergawe is op grond van gesprekke wat grotendeels uit verbatim-verslae bestaan. Ek het my interpretasie van haar weergawe saam met haar getoets. Ek het met Ellie* saamgereis “to become part of the action, instead of remaining an outside observer” (Müller, Van Deventer & Human 2001:92). Ellie* doen alles in haar vermoë om die hoop te versterk. Binne die religieuse konstrunkte van haar geloof in die krag van Jesus Christus deur sy Heilige Gees weet sy, net soos die gemeenskap, dat dit moontlik is. Sy wil egter nie net sit en wag tot hulp opdaag nie, maar doen alles in haar vermoë om hom te versorg. Haar hoop word versterk deur die nodige behandeling, wat sy ook beleef as instrumente in die hand van God.

Die verbatim-aanhalings bestaan slegs uit fragmente van die betrokke verhale. Daar word geensins gepoog om die verhale chronologies aan te haal nie, maar slegs fragmente word gebruik. Die fragmente se inhoud verduidelik sekere bewegings tussen praktyk-teorie-praktyk. Die postmoderne perspektief geld dat ‘n enkele fragment in sigself genoeg waarheid bevat. Die fragmente maak nie eweredig gebruik van almal se verhale nie. Sommige se verhale word meer as ander se verhale gebruik. Die verhale van persone wat nie dikwels in navorsing of in die gemeenskap aan die woord kom nie, word in die fragmente meer dikwels gehoor. Lettie Siener (LS)*, Ellie Langeveldt (EL)*, Miena Baath (MB)*, Santa Baath (SB)*, Johan*, Chrisna Justus (CJ)* en haar niggie Tinie Mondo (TM)* en ekself [Jerry Fourie (JF)] is die reisigers wat by name aangehaal word. Die asterisk toon dat die name pseudoniem is en die betrokke afkortings word in die verbatims gebruik.

Afgesien van die verskille met ander benaderings, fokus hierdie benadering ook op aspekte wat by ander benaderings ontbreek soos die gesin en familiebande en geestelike verhoudings. Die holistiese perspektief word spesifiek in berekening gebring. Narratiewe navorsing is nie ‘n selfgerigte navorsing wat op sy eie gedoen word nie, maar staan altyd in verhouding tot die gemeenskap.

Müller (2003:6) sê een van die doelwitte is: "... to strengthen the already existing network of organisations and churches represented in the research team in listening to the unheard stories and by doing so to develop new stories of holistic care". Oudtshoorn se gemeenskap word deur staatsinstellings, kerke en ook individue bedien. Die ARV-Kliniek (waarvan in die dokumentering meer vertel sal word), die regering se maatskaplike werkers, die staatsklinieke en dan kerke soos die Verenigende Gereformeerde Kerk, die United Congregational Church of South Africa en die Rooms Katolieke Kerk is deelnemende agente.

Hierdie navorsing kan meewerk om die bestaande organisasies en kerke se sorgnetwerke te versterk. Publieke sorg vir die doeleindes van navorsing is juis om die gemeenskap in geheel op hierdie reis te betrek, holistiese sorg te verseker en die sorg te bevorder. Sosiale konstruksie is 'n wyse om spanwerk te versterk. Die medereisigers word betrek as volwaardig deel van die navorsingspan. Ek verkies om te praat van medereisigers en medenavorsers om seker te maak dat ek nie vertellers van verhale "pathologize or victimize" nie (Graham 2000:112).

Die gesprekke in die navorsing is deel van die proses om die stories te herskryf. Uit die postmoderne aard van die kwalitatiewe navorsing sal die fokus gerig wees op die dominante stories wat die medereisigers deurleef het.

1.4.2 Kwalitatiewe navorsing: Gemeenskaplike Deelname

Kwalitatiewe navorsing maak van verskillende metodes gebruik om inligting te bekom. Die narratologie en storievertel is belangrike bronne vir hierdie navorsing. Hoewel kwalitatiewe metodes ook in ander metodologiese benaderings teenwoordig kan wees, word dit hier spesifiek binne die narratiewe gespreksmetode gebruik. Van den Berg & Smit (2006:1090) verduidelik dit as volg: "In the conversation, ... both conversation partners can come to understand each other's distinctive worlds, presuppositions, and motives." Kwalitatiewe

navorsing konsentreer nie op hoeveelhede nie, maar eerder op in-diepte waarhede. Die DAN-benadering, (wat by pt 1.4.4 volledig bespreek word), is 'n instrument wat funksioneel 'n bydrae lewer om saam nuwe horisonne te vind en te skep.

In 'n sekere sin is die navorsing 'n rolverdeling tussen die verskillende rolspelers op reis na nuwe horisonne en is die sosiale verhouding kommunikatief gestruktureer. "In participatory action research (also called the PAR model), the focus is on the involvement and participation of all the role-players in the particular research project" (Strydom 2002:419). In hierdie DAN-benadering vind die navorsing en die oplossing van konkrete probleme tegelykertyd plaas. Die navorsing en die aksie pas by mekaar in en die navorser en medenavorsers neem saam verantwoordelikheid vir die uitkoms omdat hul eweredig by die proses betrokke is.

Navorsing behels die skakeling met 'n wye veld van die gemeenskappe en wil 'n sekere probleem die hoof probeer bied. Die behoeftes word nagevors en so word gepoog om 'n oplossing vir die genoemde behoeftes te verkry. In die Suid-Afrikaanse gemeenskappe is 'n denkproses nodig waar kennis tot professionele diens omgeskakel kan word. Babbie & Mouton (2001:288) definieer die DAN-benadering as 'n navorsingsparadigma waar dit die navorser se taak is om as 'n bron te dien om minderbevoorregte groepe te kan bemagtig, sodat hulle effektief in hul eie belang kan optree.

DAN benodig gemeenskapsbetrokkenheid. "The following specific terms are important in this model and will be focused on: community, mobilisation, capacity building, empowerment, human wellbeing, self-reliance and community participation" (Strydom 2002:421). Dit spreek vanself dat die DAN-benadering op die totale gemeenskap gerig is en die gemeenskap wil bemagtig. "The disadvantaged subjects define their problems, define the remedies desired, and take the lead in designing the research that will help them realize their aims"

(Babbie 2004:296). Daarom is die konteks van die navorsing op 'n klein gebied gerig en die sosiale ondersteuningsnetwerk kan so klein as 'n gesin wees.

Die navorsing is mense wat betrokke is by mense. Die proses wil 'n bydrae lewer tot ekonomiese opheffing, die verkryging van sosiale en ekonomiese regte, sosiale transformasie, die deel in ekonomiese vooruitgang en die bevordering van besluitnemende mag (Strydom 2002:422). Die gemeenskap kan so hul eie probleme oplos (Hendriks 2004:216), gemeenskaplike doelwitte nastreef en die beskikbare hulpbronne optimaal benut. "The goal of this type of research is to facilitate a process where local faith communities can discern God's will and be empowered by the Holy Spirit to discover creatively new ways of dealing with the broken reality of pain and suffering" (Hendriks 2004:219).

Iets van hierdie gemeenskapsbetrokkenheid word sigbaar in die wyse waarop die ARV-kliniek in Oudtshoorn opereer en ek gee iets van die praktyk van Oudtshoorn se sorgstelsel weer.

1.4.3 Die personeel en praktyk van die ARV-kliniek

1.4.3.1. Professionele narratief van dr. Charlton Dreyer

Dr. Charlton Dreyer (sy broer is ook by die kliniek betrokke), bestuurshoof van die ARV-Kliniek (waar geïnfekteerde persone versorging geniet) en hoofbestuurder van nege klinieke in die Suid-Kaap en Sentraal-Karoo, is 'n mediese dokter wat homself as 'n baie bevoorregte man beskou. Ek haal hom aan: *"Ek is bevoorreg omdat ek as algemene praktisyn geleentheid gebied is om ondervinding op te doen in bykans al 15 die bene van die mediese spektrum. Dit sluit onder andere pediatrie, ginekologie, ortopedies, narkose en chirurgie in."*

Dr. Dreyer onderstreep die waarde van hoop vir persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word. Ten tyde van een van die

gespreksreise met dr. Dreyer het ek navraag oor die totstandkoming en bestuur van die kliniek gedoen, wat belangrike inligting vir die doel van die navorsing mag wees. Op 'n vraag wat die rasionaal agter die totstandkoming van die kliniek was, het dr. Dreyer geantwoord dat hy nie langer op hulp kon wag nie en op eie inisiatief 'n plekkie begin het waar persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, sowel as die geïnfekteerdes, hulp kon ontvang: Ons wil onself help! Hy wil hoop bring waar die dominante storie een van wanhoop of gewoon hooploosheid was.

Narratiewe navorsing saam met dr. Dreyer maak deel uit van die agtergrond van die publieke versorging in Oudtshoorn en die ARV-kliniek. Eie ondervinding van die navorser verskaf data wat outobiografiese inligting kan bevat. Daar is 'n al groter tendens by navorsers om binne 'n raamwerk navorsing te doen waarin hulle hulself tegelykertyd sien as "... being both a subject (or the subject) and a researcher. Data analysis techniques that work well when dealing with data about other people may not be as useful when one is working with one's own data" (Tenni, Smythe & Boucher 2003:1).

Die definisie vir outobiografiese inligting kan in kort gesien word as data wat onder andere inligting oor die navorser self bevat. Outobiografiese inligting bevat "...simultaneously historical record and literary artefact, psychological case history and spiritual confession, didactic essay and ideological testament, paradoxes as: fact and fiction, private and communal, lessons and lies" (Tenni, Smythe & Boucher 2003:1).

Outobiografiese navorsing open perspektiewe wat die resultate verruim al is die subjek en die objek dikwels dieselfde bron. Hierdie inligting kan op verskillende wyses tot die navorsing en die resultate bydra.

Data that researchers collect about themselves can be used in two ways. Some studies are intensely personal and most of the data

collected is about the researcher. Other studies involve the generation of a range of data that includes some data about the researcher. For example, the researcher may be a participant in the study, the researcher may keep a personal journal as part of the study, or the researcher may keep a record of their thoughts and feelings as part of the process of ensuring that the data generation and analysis is rigorous (Tenni, Smythe & Boucher 2003:1).

Dr. Charlton Dreyer beskou sy werk in 'n baie ernstige lig, maar is tog nederig daaroor dat hy eintlik net diensbaar in God se koninkryk wil wees. "Ek hoef nooit bang te wees dat ek nie die nodige krag sal hê nie, want my hemelse Vader is die grootste kragbron. Ek hoef nie bang te wees dat ek nie genoeg kennis sal hê nie, want my hemelse Vader is die alwyse."

JF: Dr. Dreyer, is dit u lewensmotto?

Dr. D: Ja, maar jy moet onthou dat dit nie altyd so was nie. Ek is 'n man wat weet wat harde werk is. Ek weet wat beteken dit om 72 uur per week te werk, waarvan sommige ure deur middernagtelike operasies opgemaak word.

Dan ontvou 'n stuk lewensverhaal wat my diep aanspreek en met groter nederigheid laat meereis. Die lang en kort daarvan bring ons by 'n besoek aan 'n psigiater. Die diagnose en gepaardgaande medikasie en die newe-effekte het die potensiaal gehad om hierdie toegewyde geneesheer vir altyd ongeskik vir sy beroep te laat. Iewers het die narratief van die Groot Geneesheer hom "rasioneel, assosiatief en georiënteerd" gehou. Ek het onwillekeurig teruggedink aan Dawid, die klein seuntjie wat met leeus en bere geveg het. Dan bevind hy hom teenoor die vyandige Goliath wat sy lewe wil vernietig.

Buiten die groot verantwoordelikheid waarvan hy as mediese dokter opnuut bewus geword het as dit by diagnoses en die gepaardgaande behandeling kom, moes hy sy eie lewe herevalueer. (Hy is aanvanklik met depressie gediagnoseer en die nodige medikasie is voorgeskryf. Hierdie medikasie het negatief op hom ingewerk en disassosiasie tot gevolg gehad). Ook sy rol in die kliniek in terme van sy werklading en die bestuur daarvan het op 'n nuwe manier met hom gepraat. Hierdie aksie vloei uit 'n agtergrond van te lang ure werk en verantwoordelikheid vir elke faset van die versorging neem. Daarom gee ek net 'n deel van hierdie agtergrondverhaal.

Hy sien die kliniek as 'n sentrum met drie bane. Eerstens is daar 'n biologiese baan waar die mediese funksies verrig word. Om die mediese deel tot sy reg te laat kom, moet 'n gekwalifiseerde persoon daardie take verrig. Die psigiese en sosiale afdeling word behartig deur sielkundiges, beraders en maatskaplike werkers en die geestelik-religieuse dimensie word deur pastors hanteer. Die dominante verhaal wat hom tot op die rand van uitbranding gebring het, het juis ontwikkel toe hy al drie die afdelings self probeer hanteer het. "Uitbranding" het Dr Dreyer letterlik en figuurlik op sy knieë gehad. "Uitbranding" het gelukkig nie die laaste sê in sy lewe gehad nie en saam met sy vrou het hy van "uitbranding" af kon wegstap. Hy kon sy dominante verhaal herskryf. Hy kon ook 'n nuwe hoofstuk in die verhaal van die kliniek help skryf. "Re-authoring involves relocating a person/family's experience in new narratives..." (White & Epston 1990:127). Die herskryf van die persoonlike dominante verhaal in sy lewe het die weg vir die herskryf van die kliniek se verhaal gebaan en so ook vir my die deur vir 'n saamreis geopen.

Reeds vanaf die eerste kontak met MIV en/of VIGS was dit vir my belangrik om meer oor die siektetoestand en die invloed wat dit op die geïnfekteerdes en geïnfekteerdes uitoefen, te wete te kom. Die hele

ervaring met die toetsing en gepaardgaande saamreis het met my bly praat en ek is bly ek kon op hierdie manier my nuuskierigheid bevredig. Vandat ek die eerste keer met dr Dreyer geskakel het, is ek met oop arms verwelkom. Hy het uit sy pad gegaan om my taak te vergemaklik. Ons het 'n ooreenkoms met mekaar aangegaan dat ek met geïnfekteerdes en geaffekteerdes mag saamreis. Uiteraard gaan dit gepaard met die nodige vertroulikheid, respek vir elkeen wat op watter manier ookal betrokke is en met die nodige professionele en etiese standaarde. Die betrokke persone het 'n keuse. Die persone kan deel wees van die navorsingspan of net saamreis om die dominante storie in hul lewens te herskryf.

Dr. Charlton Dreyer het deur sy persoonlike betrokkenheid 'n geleentheid geskep waar ek in die saamreis met geïnfekteerdes 'n bydrae kan lewer om die dominante verhaal te herskryf. Terselfdertyd is genoemde persone nie net medereisigers nie, maar ook medenavorsers. Hul kennis van die waarheid is belangrik en om seker te maak dat hulle nie objekte van die navorsing word nie, word die hele doel van die saamreis en hul betrokkenheid met hulle gefasiliteer.

1.4.3.2 Me Sofran Killian

Me Sofran Killian is sedert 2005 by die kliniek werksaam. Sy is getroud en het 'n baba wat bedags by die huis bly. Sy was tevore in die provinsiale hospitaal by berading betrokke en het met die "voluntary counselling and testing" (VCT) gehelp wanneer MIV en/of VIGS-toetse gedoen is. Andersins het sy pasiënte in die hospitaal gehelp wat selfmoord probeer pleeg het. Sy het in 2005 by die kliniek ingeskakel en is saam met 'n tweede persoon verantwoordelik vir die berading en voorbereiding voordat persone medikasie vir MIV en/of VIGS ontvang. Mnr. Booysen is die tweede persoon en is Xhosa-sprekend. Hy het veral die Xhosa-sprekende persone met die VCT-program bygestaan. Aanvanklik het ek net met me. Killian

saamgewerk. Me. Killian werk elke dag, Maandag tot Vrydag, vanaf 07h30 tot 16h00. Sy het indiensopleiding ontvang. My eerste kennismaking met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word, was emosioneel ontstellend. Daardie ondervinding het my laat nadink oor wat hierdie jong vrou sowel as mnr. Booysen, 'n ouer man, se vrese en belewenis kan wees.

In my selfrefleksie het ek besef dat ook die mediese sorgpersoneel ("caregivers"), net soos ek, geïnfekteerdes is en sekere behoeftes het. Ek het besef dat op hierdie reis my pad met menige onverwagte medereisigers sal kruis. "... to facilitate the telling of the 'unstoried' parts of the narratives of people infected and affected by HIV/AIDS about their experiences of care and lack of care" (Müller 2003:5). Daarom het ek die volgende vraag gevra:

JF: Van watter deel van jou werk hou jy die minste?

SK: Die vrywillige berading en toetsing. Dit word gedoen op aanvraag van die dokters wat berading versoek en dan word die pasiënte daarna getoets. Andersins word die toetse by die munisipale klinieke gedoen.

Die VCT-deel bring die berader en die medereisiger bymekaar en direk nadat die toets gedoen is, maak die persoon wat die toets ondergaan het, die resultaat aan die berader bekend. Die berader weet nie vooraf wat die uitslag van die toets is nie en wanneer die uitslag positief is, kom dit as 'n skok vir die geïnfekteerde en die berader. Die geïnfekteerde is op daardie oomblik verslae en dink bykans net aan die dodelike nagevolge. Die berader moet letterlik in sekondes hoop probeer skep in 'n situasie wat as hopeloos ervaar word. Daarom is die VCT-deel 'n baie onaangename rit op die pad.

Ek het haar nie verder uitgevra nie. My eerste ontmoeting en saamreis met persone by 'n konstruksiematskappy, voordat toetse gedoen word, het dadelik in my gedagtes opgekom. Dit was daardie ondervinding wat my gemotiveer het om hierdie navorsing te doen. Daardie dag het ek besef ons is op 'n manier almal geïnfekteerdes deur MIV en/of VIGS, nie net hulle wat elke dag met MIV-geïnfekteerdes kontak het nie. Op watter wyse my paaie met die siekte of die geïnfekteerdes kruis, is nie belangrik nie. Jesus het 'n gelykenis vertel van 'n Jood wat aangerand is en hoe 'n Samaritaan gehelp het. Hy het dit duidelik gemaak dat die persoon wat op 'n manier my pad kruis, my naaste is. Lukas 10:36-37: "Wie van hierdie drie is volgens jou die naaste van hom wat onder die rowers verval het?" Die wetgeleerde antwoord: "Die man wat aan hom medelye bewys het."

JF: Hoe kom jy deur 'n dag as jy elke dag daarmee besig is?

SK: Deur objektief te bly. Ons gesels maar met mekaar. Ons het ook byeenkomste waar ons ontlaai, so een maal per maand. Partymaal is dit in groepe en partymaal is dit individueel. Ja, partymaal steek ons dit maar weg. Ons gee maar so 'n bietjie ruimte vir mekaar.

Donderdae begelei me Killian geïnfekteerdes en hulle ondersteuners ('n familielid wat weet dat hul geïnfekteer is en op versoek van die kliniek saamkom na die kliniek) in hul voorbereiding op medikasie. Enigeen wat op die ARB wag, moet eers drie begeleidende sessies bywoon en ek was bevoorreg om die sessies by te woon. Hierdie is die eerstelinie-optrede ten opsigte van mediese sorg en vorm ook deel van die agtergrond.

1.4.3.3 Die ARV-kliniek en die gemeenskap

Die statutêre versorging wat by die kliniek verskaf word, word in 'n spanverband gedoen. Die ARV-Kliniek is deur dr. Charlton Dreyer begin om mediese

behandeling aan persone te verskaf wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en wie se CD telling laer as 200 is. ARB is die akroniem vir antiretrovirale behandeling. Die kliniek is een van nege klinieke in die Suidkaap- en Sentraalkarootreek wat onder dr. Dreyer se toesig val. Elke kliniek het 'n multidissiplinêre span bestaande uit 'n mediese dokter, 'n verpleegkundige, twee beraders, 'n maatskaplike werker, 'n dieetkundige en 'n apteker. Plek-plek moet van hierdie personeel ingekoop word.

Dr. Dreyer besoek elkeen van hierdie klinieke drie tot vyf maal oor 'n periode van ses maande. Hy glo aan bestuur waarin elke personeellid se stem gehoor word. Hy sien ook die moeilike pasiënte self en is op konsultasiebasis vir elke personeellid beskikbaar. Hy glo voorts daarin dat elkeen van die klinieke "gesinseenhede" moet wees. Elke persoon wat die kliniek vir konsultasie of behandeling besoek, moet van 'n ondersteuner uit die familie- of vriendekring vergesel wees. In die klinieke word tering en MIV en/of VIGS geïntegreerd behandel en vloei dit oor in hoofstroom mediese sorg.

Een van die oogmerke van hierdie navorsing is om die kennis en struktuur en ook die betrokkenes se behoeftes te benut om gemeenskapsorg in plek te kry. Ek het baie gou tot die besef gekom dat die situasie baie meer kompleks is. Dr. Dreyer en sy span het al in enkele gemeenskappe ondersteuningstelsels in plek gekry. Hierdie ondersteuningstelsels maak gebruik van persone uit die gemeenskap en hierdie persone bring uit hulle eie geledere hulp en ondersteuning na geïnfekteerdes en geaffekteerdes. Ek is ook met "geweld" ingetrek in die gemeenskappe se probleemryke dominante verhale wat deur armoede en andersoortige gesinsverhoudings veroorsaak is. Wesies wat ouerloos agtergelaat word en die onderlinge toutrekkery om beheer oor die wesies te bekom (en dalk ook die staatstoelaes) en sosiale konstrukte waar beide ouers se plekke leeg gelaat is, het my laat besef dat hierdie saamreis 'n pad met vele kontoere is. Met kontoere bedoel ek die kompleksiteit van armoede, gesinsverhoudings, die grade van nood en behoeftes waarvan die impak van

MIV en/of VIGS dikwels nie die eerste prioriteit is nie. Voeg daarby die spanning wat die dood vir geïnfekteerdes inhou en die vrees wat in hulle binneste leef dat hulle hul kleine kindertjies in 'n gemeenskap moet nalaat waar statutêre ondersteuningstelsels- en wetgewing nog net mooi gedagtes is.

In my gesprek met Lettie Siener het sy gesê dat ondersteuning haar baie beter laat voel. Ja, die seer bly daar, het sy gesê, maar sy het vrede gemaak met die siekte. Verder probeer sy reg eet.*

JF: Waaroor sou jy wou hê moet ons later gesels?

LS: Wat moet ek doen om my kinders groot te maak vir die dag as ek nie meer daar is nie?"

Ek het gevra hoe lank sy dink sy nog sal lewe, waarop sy geantwoord het dat dit seker ten minste nog twintig jaar sal wees. Dan is haar jongste kind 29 jaar oud. Dit sou vir haar goed genoeg wees. Die kontoere word duidelik in Lettie se vrese. Lettie se verhaal is een van 'n paar verhale wat in hierdie navorsing gebruik word. Die verskillende stemme het elkeen waarde en weerspieël gemeenskaplike waarheid.*

Publieke teologie tree met die verskillende stemme uit die gemeenskap in gesprek en deur die openhartigheid van die gesprek kan kommunikasiehandelinge tussen God en mens plaasvind. Christus se hoop bemagtig ontmagtigdes en sodoende word die politieke aard van Christus se heilshandelinge sigbaar. Die heil van Christus word in die navorsing met die medenavorsers gedeel tot hulle voordeel as ek Babbie en Mouton (2001:58) se oogmerke tot hierdie vlak kan deurtrek: "We have chosen the term – participatory research – in order to emphasise the necessity to involve those persons who are the supposed beneficiaries of research ..." Die navorser en medenavorsers word deel van die navorsingsbron.

Die verantwoordelikheid word in die navorsingsproses gelykop tussen navorser en medenavorsers verdeel en die deelname van al die rolspelers word só beklemtoon dat betrokkenheid oor die volle spektrum van die sosiale gemeenskap verkry kan word. Die navorser en die gemeenskap se betrokkenheid vind plaas rondom die vertel van verhale en begin so 'n unieke saamreis-program. Verhalestudies vorm die kern van die saamreisgeleentheid. Die DAN-benadering word volgens die ABDCE-formule gestruktureer. Die dokumentering van die DAN-benadering geskied aan die hand van Action, Background, Development, Climax en Ending.

Lamott (1995) het 'n formule of raamwerk daargestel om navorsing te orden en te sistematiseer en dit staan bekend as "Action, background, development, climax and ending" oftewel die ABDCE-formule (Müller 2003:9). In die breë gesien, is daar 'n verhalende aspek en die ontwikkeling van die alternatiewe verhaal. Die raamwerk word versterk deur die deelname en eienaarskap van die medenavorsers. Op hierdie wyse kan families en gemeenskappe wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, betrek word. Hierdie persone word gekontrakteer tot medenavorsers en verskillende moontlikhede sal aangewend word om hulle by die hele proses betrokke te hou. Die ABDCE-proses help navorsers om gestruktureerd te werk en daarom word die struktuur in fyner detail bespreek. Hoewel die raamwerk (ABDCE-formule) en die werkswyse (DAN-benadering) nie geskei kan word nie, word die onderskeidende elemente en die funksies van elkeen afsonderlik bespreek.

1.4.4. Hoop met medenavorsers: DAN

DAN het volgens Malan (2005:45) ontwikkel as 'n direkte resultaat van die toenemende klem wat op deelname in ontwikkelingsprogramme in die algemeen geplaas is. Deelnemende navorsing word gedefinieer as 'n geïntegreerde aktiwiteit wat sosiale ondersoek, opvoedkundige werk en sosiale aksies kombineer. Die verhale van die medenavorsers word aan 'n metafoer gekoppel

om iets te beskryf van die behoefte om nie net afhanklikes te wees nie, maar die behoefte om self betrokke te raak om die dominante verhale van hulle lewens te herskryf. Die metafoor wat gebruik word, is die leuse: Help ons om onself te help. Hoop word nie net gesetel in hulp van buite nie, maar ook in selfbetrokkenheid. Die hele oefening wil hoop bring en die dier inbreek (Van Dyk 2004).

DAN wil nie bloot in naam die medereisigers in 'n proses akkommodeer nie, maar definieer deelname deur medenavorsersstatus aan deelnemers toe te ken. Die medereisigers help die proses bestuur en dra by tot die oplos van probleemareas en help met die verwerwing van nuwe kennis (Elden & Chrisholm 1993:121). Gesamentlik word kennis gegeneer om verandering te bewerk. Daar word voortdurend na die navorsing as proses verwys met medenavorsers wat meehelp in die vertel van die verhaal wat in 'n spiraalvormige evolusie met 'n oop einde ontwikkel. Die medenavorsers is deelnemers in aksie.

Die volgende beginsels fungeer in DAN (Malan 2005:47):

- die rol van die navorser as veranderingsagent;
- die rol wat deelname in die navorsingsproses speel;
- die gesamentlike aard of sosiale verbintenis in die navorsingsverhouding;
- elkeen het die volle reg tot deelname en insette; en
- kennis van die plaaslike sosiale konstrakte word as gelykwaardig gereken.

In 'n sekere sin is die navorsing 'n rolverdeling tussen die verskillende rolspelers en is die sosiale relasie kommunikatief gestruktureerd. "In participatory action research (also called the PAR-model), the focus is on the involvement and participation of all the role-players in the particular research project" (Strydom 2002:419). In hierdie DAN-benadering vind die navorsing en die oplossing van konkrete probleme tegelykertyd plaas. Die navorsing en die aksie pas by mekaar in en navorser en medenavorsers neem saam verantwoordelikheid vir die uitkoms omdat hul eweredig in die proses betrokke is.

Babbie (2004:288) definieer die DAN-benadering as 'n navorsingsparadigma waar dit die navorser se taak is om as 'n bron te dien om minderbevoorregte groepe te kan bemagtig, sodat hulle effektief in hul eie belang kan optree. Hierdie konsep is 'n grondliggende reël vir navorsing saam met geïnfekteerdes en geaffekteerdes by die ARV-Kliniek in Oudtshoorn. Die meeste persone wat na die kliniek kom, veral hulle wat met my saamreis, het 'n ongesonde ekonomiese agterstand.

Die DAN-benadering is op die totale sosiale gemeenskap gerig en kan 'n bydrae lewer om sosiale gemeenskappe, veral die ekonomies agtergeblewenes, te bemagtig. "The disadvantaged subjects define their problems, define the remedies desired, and take the lead in designing the research that will help them realize their aims" (Babbie 2004:296). Die navorsing is tot 'n mate deur die geïnfekteerdes en geaffekteerdes ter wille van die geïnfekteerdes en die geaffekteerdes. Hierdie navorsing word beperk tot Oudtshoorn om die klem op kontekstualiteit te plaas. Binne die konteks kan die sosiale ondersteuningsnetwerk selfs net 'n enkele gesin wees.

Die navorsers is mense wat betrokke is by mense. Die proses wil 'n bydrae lewer tot ekonomiese opheffing, die verkryging van sosiale en ekonomiese regte, sosiale transformasie, die deel in ekonomiese vooruitgang en die bevordering van besluitnemende mag (Strydom 2002:422). Die gemeenskap kan so hul eie probleme hanteer, gemeenskaplike doelwitte nastreef en die beskikbare hulpbronne optimaal benut. "The goal of this type of research is to facilitate a process where local faith communities can discern God's will and be empowered by the Holy Spirit to discover creatively new ways of dealing with the broken reality of pain and suffering" (Hendriks 2004:219).

Verhale studies gerig op individue se dominante verhale het die potensiaal om die uniekheid van 'n spesifieke situasie aan te dui. "Collecting data for a case study

implies seeking multiple sources or evidence: from narratives, surveys, and interviews, to making use of documents ...” (Hendriks 2004:233). Die saamreis is geborge in persone met dominante verhale wat saamreis ter wille van die navorsing waarin die medereisigers ‘n leidende rol speel. DAN is ‘n proses waarin die aksie ontwikkel tot ‘n klimaks. Die medenavorsers word deel van die proses en vorm deel van die aksie om ‘n bydrae tot die gepaardgaande ontwikkeling van die aksie en die verhale te lewer.

1.4.5. Die ABDCE Struktuur: Die navorsingsklimaks se struktuur van hoop

DAN is ‘n aksiebelaaide reis en om hierdie reis wetenskaplik te struktureer, bied die ABDCE-formule materiaal en ‘n struktuur om met behulp van die narratiewe gesprekskoördinate data te versamel.

By using a developed ABDCE-formula, a space is created in which narrative-based research can be done. It develops through action stories ... It provides background perspectives on aspects like language games, paralogy, deconstruction, postmodernism, social constructio-nism and narrative therapy. As part of the climax of the research, certain conclusions are drawn ...

(Müller & Gouws 2003:118)

Müller, Van Deventer en Human (2001:78) se voorgestelde ABCDE-formule skep ruimte vir narratief-gebaseerde navorsing. Die uitgangspunt is nie die tradisionele siening dat navorsing vanuit die oogpunt van ‘n probleemstelling gedoen behoort te word nie, maar navorsing kan ook vanuit ‘n bepaalde aksieveld ontwikkel.

ABDCE, ‘n akroniem vir “Action”, Background”, “Development”, “Climax” en “Ending”, is ‘n formule waarvolgens die navorsingsverhaal geskryf word. In die aksiegedeelte word aksiestories vertel van waaruit die navorsing verder

ontwikkel. Storie-ontdekking en storie-ontwikkeling is primêr. Die doel van navorsing is om die “unheard stories” te hoor, aldus Van Niekerk (2003:109).

A definite goal is to conduct the research in such a way as to maintain subjective integrity and credibility: trying to listen to all the stories with subjective, not objective integrity, asking open, non-judgmental questions. This can be done by using other people to participate in the social-construction process when interpreting stories. Doing story development also entails being sensitive to new, unexpected stories

Vanuit 'n bepaalde agtergrond word bepaalde perspektiewe en begrippe nagevors. Die ontwikkeling van die navorsing vanuit bepaalde perspektiewe word bespreek, 'n klimaks word bereik en die navorsing word afgesluit met 'n kritiese refleksie deur die navorser (Müller & Gouws 2003:119). Hierdie werkswyse bied 'n bevrydende perspektief en dra by om die betekenis van die stories te verstaan en nie te swaar op spesialiskennis, probleemstellings en teorieë te steun nie. Die pastor moet oop wees om na die verhaal van die medereisiger te luister en met sy of haar eie verhaal aansluiting te probeer vind in die soeke na 'n alternatiewe verhaal. Die aksie begin waar die verhale aan die woord kom.

1.4.5.1 Aksie (Action)

Die verhale van medereisigers en die oorvertel daarvan maak 'n essensiële deel uit van die aksie. In die oorvertel van die verhaal, kom die dominante verhale aan die woord. Die probleem en die aksies waarin die vertellers betrokke is, word aangedui. Die verhaal word onder andere sorgvuldig uitgepak. “The action part includes the problem ...”, maar ook “... to have a good empirical look at people and the action in which they are involved” (Müller 2003:10). Aksie sluit meer in as net die betrokke persone se aksie. Daar is verskeie persone wat direk en indirek deel is van die verskillende aksies.

“There is also a second form of action involved, and that is the interaction of the researcher with the action that is researched” (Müller 2003:11). Navorsing is ‘n sosiale konstruksieproses en die navorsers word deel van die aksie. Die noodsaak om kennis te bekom, word nooit so hanteer dat die persone op een of ander manier gemarginaliseer word nie. Die aksie is inklusief ten opsigte van kennis, insigte, persepsies en die gedrag van familielede, gemeenskappe en ook die groter samelewing sowel as die plaaslike owerhede en die kerk. Die tweede beweging konsentreer op die agtergrond.

Die aksie as begintema is in gesprek met die reisgenote en probeer vasstel waar die reisgenote hulle “nou” bevind. “The action phase of this approach is about the “now of the story” (Human 2003:43). Die toekoms en die verlede vorm deel van die navorsing, maar waar uit die nou na die toekoms en/of die verlede wegbeweeg word, is dit goed dat navorser en medenavorser so spoedig moontlik terugbeweeg na die “nou”. Vanaf die aksie van die navorsing is dit van belang om die agtergrond deel te maak van die sirkelbeweging.

1.4.5.2 Agtergrond (Background)

Browning (1991:47) praat van drie bewegings: beskrywend, histories en sistematiek. Die agtergrond word ingetrek in die historiese perspektief en die sistematiese konsepte wat reeds ontwikkel is met betrekking tot die aksies wat met die situasie verband hou. Agtergrond is waar die medereisigers bekendgestel word en verduidelik word hoe hulle bymekaar uitgekome het. Wat het tussen hierdie mense plaasgevind voordat die verhaal begin het (Lamott 1995:62)?

Die medenavorsers se geskiedenis en die sistematiese insigte wat hulle ontwikkel het, vorm ‘n onlosmaaklike deel van die agtergrond. “The background will further be augmented by the interactive construction of historical and systematic insights between all the research partners” (Müller 2003:13). Aksie en

agtergrond bly in 'n wederkerige gesprek met mekaar. Narratiewe navorsing is 'n voortgaande spiraal wat ontvou en nie 'n liniêre proses nie. Die verskillende stappe en riglyne wat gevolg word, is gewoon deel van 'n proses en nie 'n vasgestelde benadering nie.

Die medereisiger se onthou van die verlede en sy/haar beleving daarvan is van belang, ook in die hede waar die vertelling plaasvind. "The narrative researcher invites people to tell stories not only about the 'now', but also to revisit the rooms and places of the past" (Human 2003:44). Op 'n manier word die "nou" uit die gister gekonstrueer. Die vraag wat gevra word, is: Hoe het dit gebeur dat ek nou hier is? Die vraag word gewoonlik die beste geantwoord deur 'n besoek aan "die kamers van gister".

1.4.5.3 Ontwikkeling (Development)

Narratiewe navorsing het geen vooropgestelde oplossings nie en werk met mense se stories. In navorsing gaan dit nooit om die aksies op sigself nie, maar om die persone betrokke by die aksies. Die betrokke persoon is ook nie die onderwerp van navorsing nie, maar die persoon is 'n medenavorser. Die navorser probeer om die aksie uit die oogpunt van die medereisgenote te sien. Russell & Ison (2000:1) meen objektiwiteit moet met verantwoording as navorsingsetiek vervang word. Die medereisigers is mense en daarom is hulle subjektief betrokke by die navorsingsreis.

Die ABDCE-formule bevestig dat navorsing 'n aksiehandeling saam met mense is. Die DAN-benadering betrek hierdie mense op 'n gelyke vlak met die navorser. Die persone wat genooi word om aan die navorsing deel te neem, word in 'n posisie geplaas om ook nee te kan sê. Die navorser, wat self in 'n posisie van "onkunde" staan, het die verantwoordelikheid om die navorsing te koördineer en te fasiliteer (McClintock, Ison & Armson 2003:726). Van Rensburg (2000:6) het 'n probleem met die posisie van "onkunde", omdat die navorser in die postmoderne

paradigma nie 'n ekspertposisie inneem nie. Eties is die postmoderne navorser se teoreties-filosofiese kennis nie 'n meerderwaardige kennis nie. Die medenavorsers reis juis saam omdat hulle kennis belangrik is vir die navorsingsreis en omdat hulle kennis subjektief is en nie minderwaardig nie.

Die reisgenote is deel van die evolusionêre spiraal wat aan die ontvou is. Die navorser reflekteer en bestuur die alternatiewe verhaal wat besig is om te ontvou (Human 2003:46). Deur dialoog en interaksie word die alternatiewe verhaal gekonstrueer. "Such a process of co-evolutionary communication is vital for the researcher and his/her co-researchers in restoring ways and means of preventing HIV/AIDS as well as caring for those living with HIV/AIDS" (Müller 2003:14). Die navorsingsproses is nie 'n proses wat bloot in 'n sirkel beweeg nie, maar het definitiewe oogmerke wat doelgerig die stories van die medereisigers rekonstrueer. Ontwikkeling is daardie deel waar navorser en medenavorsers soek na "unique outcomes" (White & Epston 1990) in die verhale van die betrokkenes en van die gemeenskap. "The approach ... is a social-constructionist approach, which involves both the researcher and the 'characters' in active process of story development" (Müller, Van Deventer & Human 2001:85). Die proses kulmineer in die klimaks.

1.4.5.4 Klimaks (climax)

Wetenskaplike teoretiese navorsing, soos beoefen in narratief-kwalitatiewe navorsing, ontwikkel tot 'n hoogtepunt waarin die eindresultaat nie vooraf bepaal word nie, maar die produk van 'n intense proses van dialoog en interpretasie binne die medenavorsers se sosiale konstruksie is. Die eindresultaat is onverwags, siende dat vanuit die "onkunde" posisie vertrek word en siende dat die alternatiewe verhaal óók deur die medenavorsers gekonstrueer word. Die hoogtepunt of klimaks is daar waar konsensus oor die uitkoms van die alternatiewe verhaal bereik word. Die klimaks is die eerlike resultaat, wat op sy eie ontwikkel het, sonder inmenging of manipulasie van enigiemand om 'n

vooropgestelde uitslag te verkry. Daarom kan saamgestem word dat: “Research is seeing people suffer and finding meaning therein. To be a researcher, one has to learn to be reverent. Research is more than mere technique; it is about reverence and awe” (Müller 2003:14).

1.4.5.5 Einde (Ending)

Die einde verskil van die begin, want ‘n proses het plaasgevind waarin die beplande reis bestuur is. Die bestuur en die proses bepaal nie op sigself waar die navorsing ophou nie. ‘n Oop einde is waarskynlik die mees bevredigende vir alle betrokkenes. Hoe moet die navorsing eindig en wat wil die navorser bereik? (Müller, Van Deventer & Human 2001:94). Die einde bring ‘n ander perspektief, ‘n perspektief wat nie noodwendig bevredigend is nie en selfs teleurstellend kan wees. Tog is dit ‘n nuwe skrywe en nie maar ‘n blote refleksie nie. Müller (2003:15) se beskrywing maak dit duidelik dat die nuwe skrywe meer is as net die refleksie:

The research process involves many of the stories of those involved: the clients; the families; the therapists; the patients; the church members. But the research process is not only a mere reflection on those stories; it is always a new writing. Research creates its own story with new possibilities. Therefore, narrative research doesn't end with a conclusion, but with an open ending, which hopefully will stimulate a new story and new research.

Die einde is hopelik net die voorwoord tot ‘n volgende stuk navorsing. Navorsing bereik nie die einddoel nie en die volgende stuk navorsing is gewoon net die voortsetting van vorige navorsing. Daar word voortdurend na die navorsing as proses verwys met medenavorsers wat meehelp in die vertel van die verhaal wat ontwikkel in ‘n spiraalvormige evolusie met ‘n oop einde. Die medenavorsers is deelnemers aan die aksie.

1.5 Verhalestudies van die reisgenote: 'n proses met 'n oop einde (Einde)

Die navorsing is 'n proses met 'n oop einde en hierdie aanhaling verwoord die kontinuïteit van die navorsing: "... you'll attempt to make sense out of an ongoing process that cannot be predicted in advance – making initial observations, developing tentative general conclusions ...” (Babbie 2004:262). Ten einde kennis van waarheid te bekom, wil ek nie in tentatiewe gevolgtrekkings verval nie. Medereisigers se verhale en die herskryf van die marginaliserende verhale vorm die kern van die navorsing en verhalestudies word 'n onontbeerlike deel van die proses.

Kennis behoort nie net tot 'n uitgelese groep teoretici nie. Die “kundiges” hoef nie noodwendig verteenwoordigend van die sogenaamde professionele gemeenskap te wees nie. Verhalestudies en DAN skep 'n kragtige proses van organisatoriese onderrig, 'n proses waar onderlinge leer, ongeag posisies van status en mag, gefasiliteer word (Babbie 2004:297). Elke mens het 'n kernstorie rondom die basiese konsepte van die lewe. Die verhaal van nood is nooit 'n geïsoleerde storie nie en het verhoudings met 'n verskeidenheid mense en gebeure, maar ook met die kernverhaal (Müller 1996:23).

Verhalestudies beskryf werklike lewensgebeure. Die navorsingstrategie fokus op die individu of enkelorganisasie, program of gebeure. Verhalestudies kan verken, verduidelik en beskryf. Verhalestudies gerig op die individu kan dikwels die uniekheid van 'n spesifieke situasie aandui. “Collecting data for a case study implies seeking multiple sources or evidence: from narratives, surveys, and interviews, to making use of documents (Hendriks 2004:233). So gesien, is verhalestudies 'n beskikbare en bruikbare hulpmiddel vir die verkryging van kennis en waarheid.

Verhalestudies is in hoofsaak die individue wat saamreis en gedurende die reis hulle verhale vertel. Daarom het ek ruim tyd gemaak vir die persone om hul

stories te vertel soos gestruktureer deur die narratiewe gespreksmetode. Hierdie verhale bly ten diepste die eiendom van die reisgenote en eties sal hierdie verhale slegs met hul toestemming gebruik word. Teoretiese perspektiewe kry betekenis binne die konteks en daarom word die volgende subafdeling gebruik om die konteks te verduidelik waar die navorsing prakties behoort te gebeur. Die nuwe horisonne word konkreet in die praxis gestel. Die kommunikasie tussen teorie en praktyk kom vervolgens aan die beurt.

Die medenavorsers is volwaardige vennote. Daarom word objektiwiteit vervang met subjekte wat verantwoordelikheid neem vir die ruimte waarin hulle bereid is om te beweeg. Hierdie ruimte word gerespekteer, veral omdat die kennis van die werklikheid wat hulle deel, sensitief is, en hulle eie lewensverhaal word in die aksie vertel. MIV en/of VIGS is 'n gestigmatiseerde verhaal en geïnfekteerdes en geïnfekteerdes beleef emosionele verwerping en pyn. August (2003:82-83) bevestig hierdie ervaring wanneer hy na die 1983 Denver-beginsels verwys. Hierin word die belewenisse van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, aangehaal: "We condemn attempts to label us as victims, a term which implies defeat, and we are only occasionally patients, a term which implies passivity, helplessness, and dependence upon the care of others. We are people living with AIDS."

We want to be part of the revolution of patterns of research in order to deconstruct the abusiveness of research projects in some cases. We want to be researchers who do not pathologize or victimize their narrators. It is important to us that our research must not be aimed at serving our own objectives as researchers, but should be of value to our research partners (Müller 2003:7).

Hierdie vennote mag dalk nooit self die resultaat van hulle bydraes ervaar nie, maar dit maak geen afbreek aan die waarde van hulle bydrae nie. Die gemeenskap en die geïnfekteerdes mag dalk 'n proses van gemeenskapsorg

aktiveer wat vir baie hoop en versorging bied. Die impak behoort dalk die deur te open om 'n nuwe publieke pastorale sorgstelsel in plek te plaas wat kan bydra om persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïmpak word, te versorg. Pastorale sorg is 'n onderdeel van die Praktiese Teologie en is in plek geplaas om God se heilswerk in Jesus Christus helend te laat inwerk in die lewe van enige persoon, veral die gemarginaliseerdes. Die genoemde pastorale sorgstelsel kan in ander sorgbenadering gebruik word. Die gemarginaliseerdes kan pastoraal versorg word, maar hierdie navorsing sal hopelik die grootste impak hê op die individue wat as medenavorsers met hierdie navorsing behulpsaam gaan wees.

Tweedens behoort die pastorale sorgstelsel wat deur hierdie navorsing beoog word, ook persone, wat nie by hierdie navorsing betrek is nie, pastoraal te versorg. Dan word die navorsing 'n bate aan die persone wat nie professionele hulp kan bekostig nie. Die leitmotiv met die klem op Raka se doodmaakvermoë is 'n bron van kommer vir die inwoners. Metafores kan pastorale sorg 'n bron van hulp wees om die dier teen te staan.

Samevattend handel die hoofstuk oor my gewaarwordings oor die behoefte aan publieke pastorale sorg en hoe om hierdie sorg meer toeganklik te maak vir persone in Oudtshoorn wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïmpak word. Alternatiewe moontlikhede van pastorale sorg binne 'n meer holistiese benadering waarin die gemeenskap bemagtig word, word in die vooruitsig gestel.

In die volgende hoofstuk word die agtergrondverhaal aan die woord gestel wat die paradigma bespreek waarbinne ek my navorsing wil doen. Die Praktiese Teologie as dissipline word verduidelik om my epistemologie aan die orde te stel. Postmoderniteit vorm een van die lense vir die verstaan van waarheid ten opsigte van die mens binne die sosiale konstruksies en relasies. Hierdie konstruksies verruim ons perspektief op die Oudtshoorn-gemeenskap se verstaan van siekte en

pastorale sorg. Die aksieverhaal van die navorsingsparadigma met die klem op die Praktiese Teologie word in Hoofstuk 2 aan die woord gestel. Die stryd teen die dier vra elke moontlike inset en die Praktiese Teologie het 'n bydrae om te lewer in die stryd teen die dier wat selfs die sterkstes doodmaak.

Die manne het daarna sy krag bemerk aan die tekens van die groot bosse: sy werk moes dit gewees het as die swart buffelbul wat die bosgange en grasruigtes vul, met hees snuiwe en bulk, smôrens styf in die voetpad gelê het waar die swaar lyf in die knieë geknak het ... (Van Wyk Louw 1970:7-8).

HOOFSTUK 2

DIE KARTERING VAN 'n NAVORSINGSREIS (AGTERGROND)

2.1 Inleiding (Aksie)

Maar swaar ontstel deur die klein waan van die troebel spel
het Koki toornig geskry en gevoel dat Raka, Raka soos 'n
swart poel uit die diep verborge oog gevoed,
aan 't opwel was deur die stil moed en klaarheid van sy stam.

(Van Wyk Louw 1970:11).

Koki wil graag die dier uitwis, maar is deeglik bewus van 'n intense stryd wat wag. Koki toets sy eie vermoëns en meet dit aan die krag van Raka en die behoefte van die kraal. Magteloosheid kenmerk die verhaal van MIV en/of VIGS wat in lewens kom plek maak het.

Inleidend wil ek op soortgelyke wyse hierdie hoofstuk inkleef met 'n kort uiteensetting van die navorser se epistemologie, sosiale konstruksiediskoers en die konteks waarbinne dit geskied. Die navorser se epistemologie is ten nouste aan die Teologie verbind. Die onderafdelings van die Teologie waarop die klem grotendeels geplaas word, is die Praktiese Teologie en die Pastorale Teologie. Die navorser se doel is om met persone saam te reis wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Die Praktiese Teologiese vertrekpunt vorm die basis vir die navorser se agtergrond. Die gemeenskaplike fokuspunt is om persone te versorg. Hierdie geïnfekteerdes en geïnfekteerdes se dominante verhaal van MIV en/of VIGS marginaliseer hulle lewens.

Die pastorale sorg gebruik die Skrif as kenbron om God Drie-Enig se narratief binne die sosiale konteks met die medenavorsers se narratiewe te laat gebeur. Die Teologie het verskeie subdissiplines en vorm 'n geheel. Onderskeidend,

maar sonder om te skei, word die Praktiese Teologie en in Hoofstuk 3 ook die Pastorale Teologie epistemologies in verband gebring.

Die inhoud van Hoofstuk 2 word gedokumenteer aan die hand van 'n mikro-ABDCE-model (action, background, development, climax en ending). Die hele studie word in 5 hoofstukke opgedeel en elke hoofstukindeling is ook volgens 'n makro-ABDCE-model. Hoofstuk 1 is Action, Hoofstuk 2 is Background, Hoofstuk 3 is Development, Hoofstuk 4 is Climax en Hoofstuk 5 is Ending. Die mikro-indeling van elke hoofstuk is "action, background, development, climax and ending" (Human 2003:43).

Die narratiewe navorser het 'n dekonstruktiewe agenda. Gebeure en vertellings word net soos die teoretiese perspektiewe gedekonstrueer en die alternatiewe word ontgin. "Within Narrative Therapy, deconstruction refers to discovering, acknowledging, and taking apart the beliefs, ideas and practices of the broader culture in which a person lives that are serving to assist the problem and the problem story (Swart 2006:113).

Volgens hierdie benadering word nie net die dominante lewensverhale nagevors nie, maar elke aksie met die moontlikheid van 'n alternatiewe storie in gedagte. Müller (2003:10) verduidelik dat die aksie die probleem insluit. In die narratiewe benadering is die "nou" deel van die aksie en dinamies van aard. Deur die aksie met erns te benader en oor te dra, skep 'n mens die geleentheid om 'n nuwe "nou" vir môre te open. Met 'n empiriese blik op mense en die aksies waarin hulle betrokke is, kan die navorser moontlik waarneem wat aan die gebeur is. Navorsing beteken om deel te word van die aksie in plaas daarvan om net 'n buitestaander te wees wat net waarneem (Müller, Van Deventer & Human 2001:92). Die navorser kom in interaksie met die aksie wat nagevors word. Deel van die aksie is die navorser se vertrekpunt en sy/haar teologiese epistemologie.

Die Praktiese Teologie word soos in hierdie studie verwoord as basis vir teologiese en pastorale perspektiewe bespreek. Hierdie epistemologiese vertrekpunte vorm deel van die navorser se agtergrond en sluit later by die medenavorsers se agtergrond aan. Die agtergrond vorm deel van die vertrekpunt in die ontwikkeling van die navorsing en ook die ontwikkeling van die navorser se perspektiewe soos wat dit in die proses van navorsing groei. Die navorsing se doel is om met persone se verhale te werk en op hierdie wyse kennis te bekom, eerder as om met hipoteses te werk. Die navorser behoort saam met die vertel van die verhale te groei (Human 2003:41)

Die Pastorale Teologie, wat in Hoofstuk 3 gedokumenteer word, is ineengewef met die Praktiese Teologie en in die navorsing is daar voortgesette interaksie tussen die twee dissiplines. Hierdie twee hoofstukke vorm saam die kern van die navorser se aksie, agtergrond en ontwikkeling tot by die klimaks. Die einde word deel van 'n volgende aksie, wat mag voortvloei uit hierdie navorsing. Die aksie in hierdie navorsing is eintlik dan bedoel om die agtergrond so te hanteer dat 'n nuwe nou vir môre geskep kan word. Die ABDCE-model open die perspektief dat narratiewe navorsing nie net tot 'n stagnante wetenskapsteorie beperk word nie, maar dat ontwikkeling uit die aksie en agtergrond plaasvind. In die proses word met mense saamgereis en hierdie mense skryf ook 'n deel van die navorser se outobiografie (Human 2003:46). Hierdie modus operandi is kenmerkend van die narratiewe navorsing en skep ruimte vir 'n nuwe verhaal as resultaat van 'n sosiaal konstruksionistiese proses tussen gelyke vennote (Scholtz 2005:151). Prakties-teologies is daar 'n kommunikatiewe verhouding tussen praktyk en teorie en die ontwikkeling in hierdie wisselwerking word beskryf.

2.1.1 Paradigma en paradigmaskuiwe

In die silwer oggend toe die wêreld nog koel
En winderig was en net die kraal reeds 'n poel
Van warm son, het Koki uitgegaan...

... En eindelijk het Koki aan sy hart gewaar
Dat hy hier aan 'n grens was, ingeperk
Teen iets wat donker is en dom en sterk ...

NP van Wyk Louw (1970:10) beskryf in Raka hoe Koki uitgaan om die dier te beveg. Die metafoer beskryf iets van die taak en die noodsaaklikheid om hierdie sterk dier en hoe hy mense se lewens inperk, teen te staan. Die moeilikheidsgraad van hierdie taak word juis verbeeld in die woorde “donker en sterk”.

Die Praktiese Teologie het met die Bybel as kenbron oor baie eeue heen evolusionêr op 'n weg tot verstaan gereis (Louw 1999:7-9). Die wyse waarop die Praktiese Teologie ontwikkel het, het in die praxis van elke dag gestalte gevind. Hoe die Bybel, die praktyk en die mens binne hierdie praktyk verstaan moet word, hou verband met die paradigma. “A paradigm may be viewed as a set of basic beliefs (metaphysics) that deals with ultimates of first principles. It represents a worldview that defines for its holder, the nature of the ‘world’, the individual’s place in it and the range of possible relationships to that world and its parts ...” (Guba & Lincoln 1994:107). Louw (2003:34) beklemtoon onder andere die geloofstelsels wat deel uitmaak van die verstaan van kennis en waarheid in sy definisie van paradigma: “...the whole of cognitive perspectives which constitute a horizon of understanding, supported by philosophical factors and a belief system which influences the researchers’ knowledge and methods.”

Die paradigma vanwaar die navorser vertrek, bepaal hoe hy/sy te werk sal gaan en hoe sy/haar kennis van die waarheid gestruktureer sal word. Van Rensburg (2000:1) sluit hierby aan in sy definisie as hy sê dat 'n paradigma 'n persoon se denk- en verwysingsraamwerk is en dat dit ook die vertrekpunt is wat denke en daad bepaal. Die teoretiese raamwerk bepaal hoe die denke tot daad lei. Die daad in hierdie navorsing sentreer in die pastorale versorging van persone wat

met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïffekteer word. Die pastorale versorging wil ook 'n bydrae lewer om die dier te tem en sy invloed teen te werk.

Die pastorale sorg en die paradigmaskuiwe wat met die tyd plaasgevind het, beskryf die aksie van ontwikkeling en verbeter die perspektief ten opsigte van die taak van die pastorale sorg. In die saamreis met Chrisna Justus* het ek nie dadelik die intensiteit van MIV en/of VIGS beseef nie. Chrisna* is 65 jaar oud. Saam met Chrisna* het haar niggie, Tinie* wat haar versorg, gekom. Die negatiewe krag van MIV en/of VIGS word sigbaar in die saamreis en word uit fragmente van hulle verhaal sigbaar. Die saamreis en ons gesprekke is gedokumenteer in 'n verbatim-verslag.

Die saamreis is 'n pastoraalgebaseerde reis waarin die Coram Deo-perspektief die basis van die navorsingsbeginsels vorm. Hauerwas & Samuels (2004) verwys juis daarna hoedat God die hemele geopen het in reaksie op diegene wat onderdruk word. "Voor God se aangesig" het 'n etiese inhoud en voeg daarby hoe God se liefde die mens in nood soek. God het aan gelowiges die liggaam van Christus gegee en deur hierdie Christus, sy kerk en die sakramente word betrokkenes se lewens gevorm. Die kerk is geroepe om die lewe wat deur Christus moontlik gemaak word, so te leef dat hulle diensbare getuies vir God en sy liggaam in die wêreld kan wees. "Ethics name the ways in which disciples discern and embody Christ's life in the world," (Hauerwas & Samuels 2004:26).

Die eerste persoon met wie ek saamgereis het, het my onwillekeurig aan die woorde laat dink: "Now the beast has a name: HIV/AIDS. Its devastating effects are being felt all over the world, but nowhere more tragically than in sub-Saharan Africa ..." (Van Dyk 2004:4). Ek het hierdie saamreis gekies as openingsreis, nie soseer oor die navorsing en data nie, maar net om die aard van die siekte en die impak op geïnfekteerdes en geïffekteerdes te beskryf. Mense in die greep van die "beast" het elke stukkie pastorale versorging nodig wat die gemeenskap kan bied.

Chrisna Justus weet reeds vir vier maande dat sy met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Sy was baie moeg. Sy moes reeds om 06h00 die bussie haal om by die ARV-kliniek te kom. Die gemeenskap waar sy woon, is byna 100 kilometer van die kliniek af. Die bussie kom haal een keer per week die persone wat na die kliniek toe moet kom. Die bussie sou weer die middag om 17h00 vertrek en haar 18h00 naby haar huis aflaai. Die inperking en eise wat deur armoede veroorsaak word, is in hierdie verhaal sigbaar.*

Chrisna kon nie behoorlik praat nie, maar wou tog 'n tydjie saam met my wees. Die persone wat meereis en eintlik medenavorsers word op die pad waarop saamgereis word, reflekteer die begeerte om nie net navorsingsobjekte te wees nie, maar navorsingssubjekte. Die feit dat persone self kan besluit of hulle aan die navorsing wil deelneem of nie, bied aan hulle ruimte om verantwoordelikheid te neem vir wat gebeur. Navorsing word eties-gedeelde verantwoordelikheid. Ek het met die persone wat saamreis, oor hulle rol en verantwoordelikheid gekonsulteer.*

Die saamreis was nie in die eerste plek net bedoel om data te versamel nie, maar om persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïmpak word se hoop te versterk en die dier in te breek. Die stories wat vertel is en wat met my gedeel is, bly inherent hulle eie verhale. Die feit dat hulle dit gedeel het, verhoog my verantwoordelikheid om met die verhale, wat eintlik 'n deel van die medenavorsers self is, op 'n sensitiewe wyse om te gaan. Eties respekteer ek die medereisigers en hulle verhale wat hulle met my deel en reis ek op 'n wyse met hulle saam dat hulle nie objekte is nie, maar waardige vennote in die navorsing (Müller, Van Deventer & Human 2001:77).

As narrative therapists, pastors and researchers, we position ourselves within the social-constructionist paradigm, which has implications not

only for the way in which we think about the truth, but also for the way in which we try to be truthful in doing research. And we would like to add: the use and abuse of research. We, as authors of this article, want to be part of the revolution of patterns of research in order to deconstruct the sometimes abusiveness of research projects (Graham 2000:107).

Gedurende die gesprek het sy telkemale haar oë toegemaak en in 'n beswying verval. (Ek is nie seker of sy haar bewussyn verloor of van uitputting aan die slaap geraak het nie). Sy het gekla dat sy seer het. Sy het vermoedelik begin bedseer kry van stilsit in die rolstoel. Sy wou opstaan, maar was heeltemal te swak daarvoor. In die gesprek wou ek so gou moontlik die tema van hoop aanraak.

JF: Waaraan dink jy?

CJ: Aan niks.

JF: Hoekom kom jy na die kliniek toe? Wat moet hulle vir jou doen?

CJ: Ek weet nie.

JF: Is jy bekommerd oor jou gesondheid en oor die pad vorentoe?

CJ: Nee.

JF: Watter gesprek voer jy hier in jou gedagtes?

CJ: Ek praat met die Here. Hy moet my liever hier wegvat.

JF: Hoekom wil jy nie hier wees nie?

CJ: Ek het genoeg gehad.

JF: Ek verstaan nie mooi nie.

CJ: Van lewe. Ek het lank genoeg gelewe.

JF: Wanneer het jy gehoor van die siekte?

CJ: So twee maande gelede.

Sy het weer in 'n beswying ingegaan en haar moegheid het myself en haar niggie, Tinie, geaffekteer. Ons was altwee redelik stil en kyk met deernis na die lyding en aftakeling in haar liggaam. Die gesprek was

moeilik en stomp omdat Chrisna baie swakker was as wat ek vermoed het en dat haar fisieke toestand haar gespreksvermoë beperk het. Ekself is blootgestel aan 'n situasie waaroor ek eers later meer kennis sou opdoen na aanleiding van die saamreis en inligting deur die ARV-kliniek se personeel. Persone wat vir behandeling kom, is soms al medies gesproke in 'n terminale fase en die dood tree dikwels in. Hierdie praktiese ervaring het vir my die belangrikheid van die ontwikkeling en toepassing van pastorale sorg beklemtoon en dus bespreek ek die paradigmaskuiwe.*

Die debat rondom paradigmaskuiwe is ten nouste ook 'n debat wat verbind is met die metodologie van wetenskapsbeoefening. Die empiriese werkswyse belig die oorsprong en die bron van kennis deur die "... sense organs and our observational experience. Over against rationalism (*a priori* knowledge through reason) empirism views the human soul as a *tabula rasa* receiving data through observation (from without)" (Louw 2003:38). Hierdie perspektief het deur paradigmaskuiwe plek gemaak vir ander perspektiewe.

Die Praktiese Teologie het in die loop van die vorige eeu ontwikkel namate die paradigmaskuiwe plaasgevind het. So 'n skuif is die wegbeweeg van die kerugmatiese verkondiging na vertolking en storievertelling (narratiewe aanpak). Die mens en die wêreld moet so verstaan en vertolk word dat kontekste in aanraking met die evangelie gebring word. Die individu en konteks word op hierdie wyse as volwaardige fenomene gereken. Die waarde van 'n narratiewe benadering setel daarin dat die pastor se sensitiwiteit om na mense se verhale binne 'n reële en sosiale konteks te luister, verhoog (Louw 1999:23-25). Die eensydige professionele benadering het plek gemaak vir die onderlinge algemene versorging van gelowiges (Campbell 1985:19).

Die aandag in die sosiale wetenskap het verskuif van die wetenskap na die mens, van wysheid na verhoudings en van God as wese na God se medelye met

die mens. Hierdie skuif het ook plek-plek so ver gegaan dat teologie en filosofie in korrelatiewe kommunikasie as gelykes beskou word. God se openbaring en die mens se belewing word na dieselfde vlak getrek.

My vertrekpunt of gedagteraamwerk, wat dan my paradigma genoem word, bepaal die perspektief van waaruit die navorsing gedoen word. Navorsers het 'n spesifieke vertrekpunt en daardie vertrekpunt bepaal hoe hulle hul kennis verwerf en interpreteer. Die kennis wat verwerf word, word daarna op so manier georden dat dit die navorser se oortuiging word. Die manier waarop kennis versamel en gerangskik word, sê Van Rensburg (2000:2), is die navorser se epistemologie.

2.2 Epistemologie (Agtergrond)

Epistemologie is die filosofie oor die oorsprong, aard en grense van kennis en waarheid. 'n Werkbare definisie wat myns insiens bydra tot 'n beter verstaan van my denkraamwerk is die volgende aanhaling:

Much of the debate in this field has focused on analyzing the nature of knowledge and how it relates to similar notions such as truth, belief, and justification. It also deals with the means of production of knowledge, as well as skepticism about different knowledge claims. In other words, epistemology primarily addresses the following questions: "What is knowledge?", "How is knowledge acquired?", and "What do people know?"
(Wikipedia 2008:1).

Wat ek onder kennis en waarheid verstaan, hoe ek hierdie kennis van die waarheid bekom het en hoe ek dink oor wat kennis vir medereisigers is, is die basis vir die agtergrond in Hoofstuk 2.

Die inhoud wat navorsers aan hulle definisie van epistemologie gee, sal bepaal hoe die proses van navorsing gaan verloop en kan ook 'n invloed hê op die resultate wat bereik word. Die bestudering van die epistemologie stel belang in

hoe mense tot kennis kom (Dill & Kotzé 1997:3) en toon die navorser se denkraamwerk en interpretasie aan, wat die basis vorm van hoe kennis bekom is. 'n Epistemologie beskryf die denkraamwerk as deel van die navorser se agtergrond. Müller, Van Deventer & Human (2001:93) verduidelik agtergrond aan die hand van die vraag: "How are you going to gather, compile, and report the stories, which form the background of this action?" 'n Nuwere teoretiese perspektief vir die verstaan van die waarheid is die kritiese wegbeweeg van modernisme en die moontlikhede wat 'n postmoderne perspektief bied.

Die epistemologie van die navorser word duidelik in die postmoderne hantering van navorsing gevind. Van Rensburg (2006:62) vra of dit moontlik is om 'n postmoderne epistemologie in die Praktiese Teologie te volg sonder om Bybelse en geloofsuitgangspunte in gedrang te bring. Die perspektief sou dan wees dat 'n postmoderne epistemologie in interaksie met 'n sosiaal-konstruksionistiese metodologie tot relativisme lei (Van Rensburg 2006:64). Hierdie perspektief sou as modernisties getipeer kon word waar die waarheid tot 'n enkele model beperk word. Postmoderne perspektiewe bevraagteken nie noodwendig die Bybel of die Teologie nie. Die postmoderniteit verbreed gewoon die basis en werkswyse deur te sê dat daar meer as een model vir die hermeneutiek is. Dit geld vir die Bybel as kenbron van die Praktiese Teologie sowel as vir die interpretasie van mense se lewensverhale en die sosiale konteks. Daarmee word maar net erken dat die persone met wie saamgereis word, ander geloofsoortuigings kan hê as wat die gereformeerde pastor het. 'n Sosiaal-konstruksionistiese metodologie verbreed verder die siening van waarheid en skep geleentheid vir meervoudige verhoudings wat op lewensverhale inwerk. Die waarheid word nie dan gerelativeer nie, maar verbreed eerder perspektiewe. Die modernisme wil verhoed dat die waarheid gerelativeer word. Hierdie hantering van die waarheid kan weer lei tot die reduksie van die waarheid en is dit nie ook in wese 'n relativering van die waarheid nie?

Soveel navorsers, soveel epistemologieë vra Van Rensburg (2006:63) en daarmee verstaan ek dat individue se epistemologie 'n ongemaklikheid kan bring vir diegene wat slegs 'n enkele waarheid voorstaan. Hoewel hy daarmee pluraliteit ten opsigte van navorsing wil ontken, het ek tog die gewaarwording gehad dat selfs persone wat met mekaar oor teoretiese perspektiewe saamstem wel op vele terreine van mekaar verskil en wie sou dan reg wees as daar net een waarheid is, en wie bepaal dan wat is die waarheid?

Die Teologie wil nie dat die mens buite hom/haarself gaan staan nie. Die subjektiewe integriteit (Van den Berg 2006:167) erken dat die mens die subjek in die storie is. Die pastor hoor nie net stories nie, maar is self 'n draer van stories, ook 'n eie storie. Ek open nie net die moontlikheid vir ander se verstaansmomente nie, maar ook vir my eie verstaan (Van den Berg 2006:167). Die postmoderniteit wil meer erkenning gee aan alternatiewe en plurale verstaansmoontlikhede.

Ek verkies die woord postmoderniteit om te voorkom dat my hantering en verstaan van hierdie konsep nie 'n ideologie is nie, maar 'n tendens in reaksie op modernisme se verskraling van die waarheid. Die postmoderniteit het die tydvak van die modernisme opgevolg met 'n duidelike onderskeiding van meer as een waarheid en dat kennis in sosiale konstruksie gegiet word (Appelt1999:5). "Modernist assumptions underlie the traditional, Western conception of objective, individualistic, ahistoric knowledge" (Gergen 1985:272). Dreyer (2006:1317) verduidelik dat die modernisme gekenmerk word deur konsepte en/of begrippe soos "universele", "rasionele", "logies wetenskaplike", "objektief" en "subjektief" en ek haal aan: "Moderne denke hou nou verband met die opkoms van die (natuur)wetenskap. Moderne wetenskap het die metode van objektiewe waarneming ontwikkel. Daarom was dit nodig om skerp te onderskei tussen die 'objek' en die 'subjek'."

Wetenskap werk met die objektiewe, fisiese, empiriese werklikheid. Die mens se handel en wandel neig meer na die subjektiewe, geestelike werklikheid. Kennis is by die objektiewe, wetenskaplike en kenbare te vind. Die subjektiewe sfeer van gevoelens, verbeelding, waardes en geloof, dit wil sê, die terreine van die politiek, kuns, godsdiens en etiek word nie as bronne van waardevolle kennis beskou nie. Hierdie splitsing tussen feite en waardes het daartoe gelei dat net feite in die openbare wêreld van die rede geldig geag word, terwyl alles wat met waardes te doen het, tot die private sfeer gereleë word waar elkeen se individuele subjektiewe waarheid geldig is. Dreyer (2006:1317) is van mening dat in die publieke wêreld waar rasonale denke dominant is, slegs één waarheid geld, naamlik 'n werklikheid wat gebaseer is op die feite. In teenstelling daarmee geld in die private wêreld, waar die subjektiewe heers, 'n onbeperkte pluraliteit van waarhede. Daarom kan 'n enkele wêreldbeskouing nie méér geloofwaardig wees as 'n ander nie, net so min as wat daar objektiewe kennis van die werklikheid kan bestaan (Kotzé 2002:18).

Die postmoderne denke kritiseer die radikale skeiding tussen die objektiewe en subjektiewe werklikheid. Die skeiding word gesien as skadelik vir die mens en die milieu, want "objekte" kan gemanipuleer, beheers en uitgebuit word. Die postmoderne wetenskap is op soek na 'n nuwe benadering tot die wêreld wat die splitsing tussen mens en wêreld, tussen subjek en objek sal heelmaak (Dreyer 2006:1318). Van den Berg (2006:176) bou verder hierop met die perspektief dat in die gees van 'n refleksiewe verwetenskapliking weggedoen word met die idee van modernistiese opvattinge en dat transformatoriese praktyke help skep moet word sonder om in 'n nuwe toepassingswetenskaplike model te verval. "Modern theologies were principally determined not by the reality of God but by the logos of modernity" (Vanhoozer 2003:19)

Die sosiale konstrakte en verhoudings waarbinne die mens leef, skep 'n waardesistiem vir die verstaan en ervaring van die waarheid. "Postmodern discourse brings the values, perspectives, hopes, visions, aspirations and

personal faith ... back ..., since it seeks wholeness and meaning by gaining perspective on the continuity between all levels of a multi-levelled reality” (Herholdt 1998:217). Dill & Kotzé (1997:1) se definisie is: “Die epistemologie van die postmodernisme (*ek verkies postmoderniteit* - JF) staan in reaksie tot die standaard wetenskapsbeskouing, maar soek ook na nuwe epistemologiese uitweë (soos die kritiese realisme, holisme, pluralisme, diskoersanalise, hermeneutiek, en narratiewe paradigmas).” Ek verkies postmoderniteit omdat die “-isme” woorde na ‘n eksklusiewe ideologie verwys (Kotzé 1995:21).

Die postmoderniteit is ‘n wegbeweeg van die modernisme af en “no longer accept[s] the story that science tells to legitimate itself ...” (Vanhooser 2003:10). Hy beklemtoon ‘n vryheid wat met postmoderniteit gepaardgaan. Postmoderne kennis is ‘n beweging weg van “... the authority of universal science toward narratives of local knowledge (Vanhooser 2003:10). Die “rede” is op verhale gegrond, afhanklik van tradisie en praktyk en word in taal uitgedruk. Die waarheid is nie ‘n ideologie nie en daarom verwerp die postmoderniteit “unifying, totalizing, and universal schemes in favor of new emphases on difference, plurality, fragmentation, and complexity” (Vanhooser 2003:11).

Die Praktiese Teologie het buite die grense van die teologiese fundamentalisme beweeg om die belewenis van God in elke dag se praktyk in te sluit en interaksie tussen teoretiese perspektiewe en praktyk te reflekteer (Müller 2005:73). Die postmoderniteit wil juis nie eksklusief wees nie. Die postmoderne denke vind enige vorm van fundamentalisme onhoudbaar. Selfs binne die gereformeerde tradisie is pluraliteit van interpretasie en Skrifgebruik moontlik.

Daarom is dit verblydend dat die postmoderne denke nie net wil luister na die verhale van die magtiges en bevoorregtes nie, maar ook wil luister na die verhale van dié wat tevore nie gehoor is nie (Dreyer 2006:1319). Ek haal ‘n gesprek aan om te toon hoedat iemand se stem gehoor word en hoe postmoderniteit medereisigers bemaagtig deur diversiteit in Skrifgebruik te bevorder.

Chrisna se niggie, Tinie* versorg haar. Ek skat hierdie niggie is omtrent net so oud soos Chrisna*. Tinie Mondo* (niggie), wat saam op reis is, vertel dat sy en Chrisna* langs mekaar grootgeword het. Op 'n dag het Chrisna* se man gebel en gesê Tinie moet kom help. Op daardie stadium was Chrisna*, 'n oud-verpleegster, reeds van haar man geskei. Chrisna* het geen kinders van haar eie nie. Tinie* woon 'n entjie (loopafstand) van Chrisna* af. Tinie* noem dat sy nie regtig kan help nie omdat sy 'n rugoperasie gehad het. Sy stap soggens en in die middag na Chrisna* se huis.*

JF: Het Chrisna jou vertel dat sy met MIV geïnfekteer is?

TM: Nee, ek het eers met die suster by die kliniek gepraat en toe het ek met Chrisna self gepraat. Sy (Chrisna) het al 'n paar dae geweet, maar nie vir my gesê nie.

JF: Het sy al enige behandeling gekry?

TM: Nee, sy was in die hospitaal, maar hulle het haar geen behandeling vir die siekte gegee nie.

JF: Hoe lyk die pad vorentoe?

TM: Hulle gaan kyk vir 'n plekkie in die 'home' (Van Tonder ouetehuis), dan gaan sy daarnatoe.

JF: Wat doen dit aan jou om haar so te sien?

TM: Ek vra die Here om my krag te gee. Ek vra dat Hy haar sal aanraak. Ek was verbaas en geskok om haar so te sien. Ek doen wat ek kan, want sy het nie 'n man nie en nie 'n kind nie. Watter doel het die Here? Hoekom het Hy my huis toe laat kom? Ek en my man het afgetree. Nou vra ek wat is die wil van die Here? Dis nie vir my lekker om haar so te sien nie. Ek doen maar soveel ek kan in my swakheid.

JF: Wat is jou behoeftes? Wat sou jy wou hê moet ek vir jou doen? Hoe kan ek jou by die hand vat?

TM: Dominee, bid dat ek by haar kan ingaan. Daar is geen 'respond' (reaksie) nie. Ek kan sien daar is iets wat haar pla. Sy wil nie

oopmaak, met my praat nie. Ek probeer, maar sy kap my af. As ek ... die belangrikste ding vir een en elkeen is om die ewige lewe te hê. As die Here 'n lewe neem, gee dit plesier vir die een wat na jou kyk om te weet daar is 'n ewige lewe in jou.

Hier moes ek en Tinie die gesprek eers beëindig omdat Chrisna* haar oë oopgemaak het en gekla het dat sy seer het.*

Ek reflekteer op hierdie gesprek omdat ek onmiddellik aan die trauma van die siekte blootgestel is. Ek het gesien hoe worstel reisiger en medereisiger, veral as die een se liggaamskragte ingeperk word en gesprekke moeilik is en die ander worstel met die ontydige blootstelling. Hoe bring ek hoop en hoe breek ek die dier in as tyd en energie baie min is? Die kort gesprek het in minute meer oopgesluit as wat ek van MIV en/of VIGS se ingrype in mense se lewens geweet het.

Teoretiese kennis en emosionele kennis skilder verskillende wêrelde en hierdie siekte kan nie klinies hanteer word nie. Die seer lê te vlak en moed en hoop kom nie net uit kliniese gesprekke uit nie. Saamreis is die wagwoord. Die Praktiese Teologie en die teoretiese werklikheid kom in dialoog met die praktyk.

Refleksie kan op verskillende maniere aangewend word. Dikwels maak navorsers van refleksie gebruik in 'n opvolggesprek om net weer die verhaal wat tevore vertel is, in die nuwe gesprek in te bring. Soms word aan die einde van 'n gesprek ook gereflekteer. "Having participated in many different types of reflecting conversations, I have been delighted by the creativity that therapists and clients show in developing formats and in offering perceptive, innovative, and useful reflections" (Lax 1995:145).

Die proses van refleksie bied ook aan die navorser of pastor geleentheid vir retrospeksie en ook om seker te maak dat dit wat vertel is, nie ongehoor verby

gaan nie. Nadenke vorm deel van die refleksie, en data en/of emosies wat in die narratief gedeel is, kom weer onder die aandag en word rustig en deeglik oordink. Op hierdie manier word die weg gebaan vir 'n sinvolle voortsetting van die reis. Hierdie perspektief het my na elke gesprek en saamreis gemotiveer om op my eie te reflekteer.

Die refleksie kan ook met die medereisiger gedeel word om seker te maak dat dit wat die pastor of reisiger gehoor het en dit wat vertel is, dieselfde is. Misverstande word op die manier uit die weg geruim. "It makes us as therapist's more transparent in our thinking and more accountable" (Lax 1995:149). Soms kan van 'n reflekerende span gebruik gemaak word (Janowsky, Dickerson & Zimmerman 1995:167). Omdat infeksie met MIV en/of VIGS 'n persoonlike saak is en geheimhouding deel van die geïnfekteerde se regte is, is die personeel van die ARV-kliniek huiwerig om persone van buite die kliniek en die kliniek se gemeenskap in 'n refleksie-proses te betrek.

Hierdie was my eerste direkte kontak met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word en wat behandeling ontvang. Chrisna se uiters swak liggaamlike toestand was nie vir my vreemd nie. Ek het in my bediening heel dikwels 'n pad met persone gestap wat fisiek heeltemal afgetakel was of selfs terminaal was. Die ontstellendste faktor is sekerlik die feit dat sy met soveel moeite onder sulke omstandighede na die kliniek vervoer moes word en dan tot die aand so moes sit en wag om weer huis toe te gaan. Haar geestelike nood soos deur haar niggie verwoord het my diep bewus gemaak van die hoop wat Jesus se kruisverhaal kan bring. Ek moes ten tyde van my eie vader se siekte ook dikwels ure by die hospitaal sit en wag terwyl die een toets na die ander op hom gedoen is. Ek het baie dae gewens ek kon sy uitputting op my neem.*

Daar het baie vrae deur my gemoed gegaan. Chrisna wou by my wees, maar 'n gesprek tussen ons sou nooit kon ontwikkel tot waar die verhaal vertel is en*

glansmomente 'n alternatiewe verhaal kon verwek nie. Sy was so swak dat sy as outeur nie die agentskap sou kon neem vir haar verdere reis nie (Malan 2006:8).

Narratiewe gespreksmodelle bring hoop, maar waar die beperkinge wat liggaamlike uitputting tot gevolg het, gesprek onmoontlik maak, sou die voorlees uit die Bybel en Jesus se verhaal, terugverwoord in gebed, dalk op 'n andersoortige manier hoop kon bring. Louw (1999) se promissio-terapie wat geskoei is op God se beloftes in sy woord, kon binne die postmoderne konteks kruisbestywend 'n ander werklikheid kommunikatief met die narratiewe gespreksmetode deel.

Die saamreis met Chrisna* en Tinie* kon deur die postmoderne narratiewe gespreksmetode duidelike behoeftes aandui. Die postmoderniteit onderstreep die belang van sosiale verhoudings en die ontwikkeling van 'n Praktiese Teologie en 'n gepaargaande antropologie. Die paradigmaskuif, waarin wegbeweeg word vanaf 'n modernistiese perspektief na postmoderne denke deur die sosiale konstruksiediskoers, bring nuwe kennis ten opsigte van geloof, godsdiens en teologie mee (Van den Berg 1999:60). Sosiale interaksie is kenmerkend van mens-wees en vorm deel van die konstruksie van werklikheid. De Lange (2004:38) beskryf diskoerse as stelsels waarvolgens mense struktuur en betekenis aan hulle lewens gee. Hierdie stelsels kan bestaan uit metafore, beelde, aanbiedings, reëls, verhale en watter ander woorde of rituele ookal nodig mag wees. Diskoers verwoord die algemene praktyke waarvolgens die gemeenskap gerig word. Indien 'n persoon gemaklik binne die gemeenskap wil beweeg, moet hy/sy seker maak van die sosiale diskoerse wat vir daardie betrokke gemeenskap aanvaarbaar is.

'n Aspek wat my baie hoop gegee het, is die ondersteuning wat van haar niggie, Tinie, gekom het. Onder die moeilikste omstandighede denkbaar (ouderdom, rugprobleme, finansiële nood en min kommunikasie) was daar iemand op wie Chrisna kon reken. Die sosiale verhoudings en konstrukte van die gemeenskap*

en haar kerk, die geloofsgemeenskap, het op 'n manier versorging verseker. Dit is hierdie konstrunkte en verhoudings wat geleenthede skep om pastorale sorg op die basis van gemeenskapsorg en -ondersteuning te bied. Tinie sou selfs die pastorale versorging en ander sorg met deernis, liefde en gemak kon doen indien sy bemaagtig kan word. Trouens dit wat sy reeds doen, het my hoop versterk dat versorging só naby aan die geïnfekteerde en die geaffekteerde gebring kan word. Die feit dat Tinie met net een persoon hoef saam te reis, maak dit ook makliker. Die ideaal van een persoon wat net met een geïnfekteerde kan saamreis, is gewoon die ideaal.

Die behoefte wat Chrisna aan 'n gesprek gehad het, het my laat besef dat sy nog steeds haar hoop op pastorale ondersteuning geplaas het, selfs al het die lippe en gemoed die woorde uitspreek: "Hy (die Here) moet my maar eerder wegvat ... ek het lank genoeg gelewe." Pastorale versorging bly 'n prioriteit en die Praktiese Teologie word 'n werklikheid waar hierdie hoop in 'n gesprek versterk word. Die religieuse verhoudings en konstrunkte verseker die geïnfekteerdes en geaffekteerdes van Jesus Christus se helende genade deur die werking van die Heilige Gees. Tinie* se behoefte aan die krag van die Here is 'n verdere onderskrywing van hierdie gedagte en behoefte.*

Ek moes self weer gaan nadink oor wat die Here Jesus in hierdie saamreis wil en of Chrisna nie dalk 'n inherente behoefte gehad dat ek as dominee net 'n gedeelte uit die Bybel sou lees en saam met haar sou bid nie. Hierdie gedagte het later by my opgekom nadat ek al by die kliniek weg is. Ek glo dit is deel van die sosiale konstrunkte van haar gemeenskap dat die dominee ten tyde van siekte en ander nood uit die Bybel voorlees en bid. (Ek is aan hulle voorgestel as ds. Fourie wat saam met hulle 'n pad gaan stap.) Ek dink nie hulle het in daardie stadium die konsep van navorsing en deelnemende aksie verstaan nie, maar eerder 'n behoefte aan geestelike versorging gehad. Sosiale konstruksie en die verstaan daarvan, open perspektiewe vir praktiese behoeftes en die hantering daarvan.*

2.2.1 Sosiale konstruksiediskoers

In die volgende gedeelte word die belang van die sosiale konstruksiediskoers bespreek.

Sosiale konstruksie diskoers is 'n postmoderne benadering wat 'n betekenisvolle epistemologie bied vir terapieë wat gesprek gebruik as metode om mense te help. Kennis word gesien as die gevolg van 'n sosiale konstruksieproses en nie as die objektiewe beskrywing van eksterne realiteite nie. Taal bied die parameters vir beide ons verstaan en ons ervaring (Kotzé & Kotzé 1997:27).

In sy bespreking sê Pieterse (1993:76) die sosiale werklikheid bestaan slegs in mense se bewussyn en kan nie los daarvan hanteer word nie. Die sosiale werklikheid word voortdurend deur mense geskep en herskep en word bepaal deur mense se definisie van hulle situasie in terme van hul eie konteks en ervarings. "Social constructionist scholars share some presumptions about the nature of social reality ... in order to reveal its cultural and social dynamics" (Hermans 2002:vii). Freedman & Combs (1996:27) verduidelik: die klem in die sosiale konstruksiediskoers is op die sosiale interpretasie en die intersubjektiewe invloed van taal, familie en kultuur; hoe mense optree om dit wat hulle gemeenskap as waar, werklik en betekenisvol ag, te konstrueer, te verbeter en in stand te hou.

Sosiale konstruksiediskoers skakel met konstruksionisme, maar word daarvan onderskei in terme van die skuif vanaf die individu na groepe. Konstruksionisme is deur die wetenskaplikes, Marturana en Varela (1987:23) uit die "biology of perception" ontwikkel. Alhoewel beide die diskoerse van mening is dat eksterne waarheid nie moontlik is nie, grond sosiale konstruksiediskoers nie soseer sy mening op elke individu se sosiale strukture nie. "Rather it holds that perceptions are formed from social interaction and thus focuses on the inter-subjective

influences of language, family and culture” (Appelt 1999:8). Mense konstrueer die werklikheid deur elke dag se sosiale interaksie, sê Freedman en Combs (1996:23) en verduidelik hulle stelling as volg: “A central tenet of the postmodern worldview ... is that beliefs, law, social customs, habits of dress and diet – all the things that make up the psychological fabric of ‘reality’ – arise through social interaction over time.”

Ellie* se taak as medenavorser is om saam te help soek en te help skryf aan die alternatiewe verhaal, maar ook om data te versamel wat hoop kan versterk. Deelnemende Aksienavorsing vrae vra en wil saam met die medereisigers antwoorde help soek:

... it asks questions about who is it that benefits from what is done, who is excluded by the way things are done and who are oppressed by it. It asks contextual and experiential questions and challenges historical formulations in a quest for more inclusive and relevant forms. In doing so, issues of social ethics, spirituality – both personal and corporate – as well as doctrine and teaching are addressed. Moreover, it is a corporate, collaborative endeavour which listens to many different voices (Willows & Swinton 2000:74).

Hierdie aanhaling toon die kompleksiteit van die lewe en is die rede waarom die navorsing op klein skaal gedoen word, sodat diegene wie se aksies en stories die fokuspunt van die navorsing is, by die navorsing kan baat. Hier is ‘n klein mensie wie se storie al reeds so kompleks is dat dit regtig ‘n gebedsaak sal wees om sy dominante stories, waarvan MIV en/of VIGS maar een is, so te vertel dat daar ‘n nuwe voorkeurnarratief geskryf kan word.

Hierdie paradigmaskuif vanaf modernistiese denke na postmoderne denke deur die sosiale konstruksiediskoers bring nuwe kennis ten opsigte van die geloof, godsdiens en teologie. Die Praktiese Teologie, die vakdissipline met die

subdissipline pastorale sorg, probeer om religieuse aspekte en spesifiek geloofshulp en geloofsorg, beter te verstaan. Geloofstradisies en geloofshandelinge vind deur sosiale interaksie 'n weg na die gemeenskap. Die sosiale konstrukte bring nie net kennis nie, maar word gedeelde konvensies wat optrede rig. "What can be said about the world – including self and others – is an outgrowth of shared conventions of discourse. This is thus a growing emphasis on the social roots of what we take to be true" (McNamee & Gergen 1992:4). Hierdie sosiale konstrukte is meer as net wortels. Ek verwys net na Ellie* se religieuse konstrukte soos ervaar word in haar alledaagse lewe en soos sy dit self vertel het.

Ellie se verhouding met die Here en haar sosiale konstrukte ten opsigte van gebed is dat gebed die een manier is om 'n blywende oplossing te kry. Haar susters (in die geloof) maak 'n belangrike deel van haar lewe uit. So het haar oudste seun rug- en voetprobleme opgedoen toe hy 22 jaar oud was. Hy kon glad nie sy voete gebruik nie. By die kerk het gemeentelede 'n gebedsketting gevorm. Hy het sodanig herstel dat hy die laaste 15 maande geen pille meer gebruik nie. Haar dogtertjie was ses jaar oud toe sy 'n niersiekte opgedoen het en sy het as gevolg van hartprobleme swere gekry. Sy is nou 14 jaar oud en speel soos 'n normale kind sonder om moeg te word, ander as wat normaalweg met hartlyers die geval is. Omdat sy nie moeg word nie, glo Ellie dat die Here haar van haar hartkwaal genees het. Sy glo dat daar deur gebed vir haar dogtertjie genesing gekom het.*

Eties gesien, kry mense die geleentheid om hulle stories te vertel, hulle gevoelens te kommunikeer, om verhoudings wat geskaad is weer te herstel, om kosbare waarhede vanuit hul lewens te deel. "... to come to peace with one's lifelong expectations and frustrations" (August 2003:91). Die reis van medenavorsers kan 'n helende ondervinding word en uitkoms bring waar dalk net frustrasies beleef is.

Subjektiviteit is nie net 'n perspektief om mense by die navorsing betrokke te maak nie, maar om dit met die nodige integriteit te doen. 'n Deel van die integriteit lê reeds opgesluit in die tipe terminologie wat gebruik word, soos navorsingsobjekte (verwys na mense), en navorsingspopulasie. Hierdie persone is deelnemers en medenavorsers. "When we strive in our narrative approach for participatory interaction, we want to accommodate this paradox or dialectic, which is a pre-requisite for research with integrity "(Müller, Van Deventer & Human 2001:77-78). Deelname is 'n sosialiseringspraktyk met integriteit.

Die teoretiese perspektiewe en die handeling van versorgers in die praktyk het gepaard gegaan met die ontwikkeling van 'n denkwysse. In 'n poging om die sosiale wetenskap in verstaanbare strukture te giet en geloofwaardigheid te geniet, het betrokkenes die sosiale wetenskap en ook die teologie deur verskillende ruimtes geneem. Tydperke en style sluit in post-verligting, post-positivisme, post-empiriese, post-fundamentalisme, post-strukturalisme en nou postmoderniteit. In reaksie op hierdie bewegings sê Gergen (2002:5): "... I wish to develop in brief some of the most promising and pivotal ideas to emerge from dialogues that now move across the globe." Drie rigtings waarop hy konsentreer, is die ideologie kritiek waar aan morele en politiese kwessies aandag gegee word, literêre/retoriese kritiek en die sosiaal-historiese kritiek waarin onder meer gekyk word na die sosiale prosesse wat vir legitieme eise tot kennis benodig word.

Die konstruksionistiese model wil insig verkry in hoe mense hulleself en die wêreld voorstel met behulp van metafore wat aan hulle individuele lewens betekenis toeken. Die sosiaal-konstruksionistiese model soek na die sosiale oorspronge van betekenis en fokus op diskoerse eerder as die individuele eksistensie. Hierdie model fokus op self-verstaan en ontwikkeling binne die sosiale konteks (Dreyer 2003:336).

Mense leef in 'n wêreld waarin voortdurend sosiale interaksie plaasvind en waarheid sosiaal gekonstrueer word. Waarheid is die resultaat van sosiale prosesse wat tussen mense plaasvind en in taal uitgedruk word (Kogan & Gale 1997:102). Freedman en Combs (1996:22) se verduideliking is beskrywend: "Adopting a postmodern, narrative, social constructionist worldview offers useful ideas about how power, knowledge, and 'truth' are negotiated in families and larger cultural aggregations." Waarheid is deel van die werklikheid wat op die oomblik ervaar word.

Chrisna* en haar niggie Tinie* se saamreis en haar dood kort daarna het ook aan die nou 'n ander inhoud gegee. Om geïnfekteer te wees, is sekerlik maar 'n vereenvoudigde beskrywing van gebeure wat 'n persoon se lewe heeltemal ontwig. Die hoop moet onder sulke veeleisende omstandighede meer as een dominante verhaal in een enkele persoon se lewe herskryf. Die sosiale interaksie tussen die navorser en die medenavorsers strek verder as net die twee persone. "There is also a second form of action involved, and that is the interaction of the researcher with the action that is researched" (Müller 2003:11). Navorsing is 'n sosiale konstruksieproses en die navorsers word deel van die aksie. Die noodsaak om kennis te bekom, word nooit so hanteer dat die persone op een of ander manier gemarginaliseer word nie. Aksie behels verder die kennis, insigte, persepsies en gedrag van familieledes, sosiale gemeenskappe en ook die groter samelewing sowel as die plaaslike owerhede en die kerk. Die tweede beweging, dit wil sê die interaksie tussen die navorser en dit wat nagevors word, hou met die agtergrond verband (background).

Sosiale konstruksie verklaar hoe idees, praktyk en geloof waarheidstatus in 'n sekere sosiale groep verkry en hoe hierdie waarheid gesirkuleer word. Die etos van die groep bepaal watter herinneringe (die beginsel van subjektiewe seleksie) die moeite werd is om te onthou en op watter manier (die beginsel van subjektiewe reduksie) hulle onthou word (Dreyer 2003:337). Kamman (1995:245) noem die volgende twee faktore wat 'n rol speel wanneer selektiewe keuses

toegepas word. Dit is multi-kulturele herinneringe wat vergeet word en die sogenaamde “vertraagde herinneringsindroom”.

Omdat mense deur MIV en/of VIGS geïnfekteer en geaffekteer word, bied die sosiale konstruksiediskoers die reisigers hulp om die invloed van geloof en pastorale sorg beter te verstaan. Mense is nie net objekte nie, maar sosiale wesens wat hul geloof en die beoefening daarvan binne sosiale verhoudings konstrueer en in taal verwoord. In die sosiale arena van elke dag se lewe, waar dit plek-plek dalk net ‘n stryd om voortbestaan is, voel dit vir my dat die stories van persone wat MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geaffekteer word, vertel behoort te word en deur medereisigers gehoor behoort te word. Müller, Van Deventer & Human (2001:1) het navorsing binne die sosiale konstruksieparadigma geplaas. Mense leef binne ‘n sosiale konstrunkte en daardie konstrunkte gee inhoud aan die werklikheid. Lyding en die gepaardgaande marginalisering kan deur pastorale versorging herskryf word. De la Porte (2003:121) omskryf die bedoeling van hierdie paradigma as volg:

...as it empowers the caregiver to tell his/her story and explore the meaning of this story. By reflecting on the action of care-giving the care-giver becomes conscious of the underlying discourses ... In this regard it is shown that narrative research does not in the first instance focus on stories as “data” ... but as lived experience. The stories of care-givers often point to caring as a unique outcome, which empower caregivers to find meaning in situations of intense suffering.

Volgens die sosiale konstruksiediskoers is kennis nie empiries objekteerbaar nie. Kennis en verstaan is sosiale konstrunkte wat in taal realiseer. Roux (1996:6) sê dat kennis en verstaan in die sosiale domein geleë is en nie weerspieëlings van die werklikheid kan wees nie. Die wetenskap reflekteer hiervolgens nie die wêreld nie, maar eerder die sosiale prosesse waardeur dit tot stand gekom het.

The terms and forms by which we achieve understanding of the world and ourselves are socially derived products of historically and culturally situated interchanges among people. For most constructionists, descriptions and explanations of the world are not driven by “what there is”, but rather, have their origins in human relationships. Prominent are those relations in which linguistic meaning is achieved

(Gergen 2002:7).

Pastoraal-teologies word die Bybel as kenbron gebruik. Die postmoderne teologiese wetenskapsbeoefening vra die vraag of kennis van God objektief bekom kan word (Dreyer 2006:1316). Die vraag na waarheid en kennis het volgens hierdie perspektief nie ten doel om “die waarheid daar te stel nie”, maar eerder om vas te stel hoe gebeure/waarheid/kennis in ‘n gemeenskap funksioneer, in watter rituele dit ‘n belangrike rol speel, watter aktiwiteite bevorder of benadeel word, wie daardeur benadeel word en wie daarby baat? So word waarheid gesien as “... discursive integer, acquiring its meaning from particular traditions of usage” (Gergen 2002:10). Narratiewe navorsing luister op so wyse na die verhale van mense dat die sosiale konstrunkte en die sosiale kennis van waarheid respekteer word.

Die religieuse gemeenskap het deur die sosiale konstrunkte van gebed gehelp om in Ellie se lewe reeds twee dominante stories te herskryf. In die gesprek sal opgemerk word hoedat die glinstermomente van hierdie verhale Ellie* motiveer in die herskryf van haar verhaal en reis saam met Johan*. Opvallend is die emosionele terme (voel) waarmee sy haar storie inkleur.*

JF: Hoe beleef jy Johan se siekte?

EL: Ek kan nie eintlik beskryf hoe ek werklik voel nie. In hierdie stadium laat ek alles in die vrese van die Here. As Johan na die

ander suster toe weggevat word, sal hy nooit in 'n kerk kom nie. Hulle (suster en man) leef roekeloos. Ek bid dat die Here spesiaal sal kyk. Ek bid baie ernstig. Die Here kan klein Johan gesond maak. (Gebed en hierdie begeerte dat die Here hom sal gesond maak, het reeds 'n sekere inhoud vir die voorkeurverhaal. Hierdie stadium het ek dit self nie besef nie).

JF: Hoekom het die Here juis in hierdie stadium Johan in jou hande geplaas?

Dit blyk dat die vraag haar onkant gevang het en sy het lank nagedink. Ek het half en half die gevoel gekry dat sy onseker was oor wat sy moet antwoord. In my eie refleksie het ek net gewonder of sy dalk gedink het dat ek 'n verskuilde agenda met die vraag het. Die gekompliseerdheid wat met die aanneming te doen het, was dalk in haar gedagtes. Sy het op hierdie Donderdag al reeds die verpleegkundige en die twee beraders gesien en was laastens ook by my. Elkeen het haar sekerlik 'n klomp vrae gevra. Elke keer moes sy haar verantwoord en dit oor haar suster se kind wat in oomblikke deur 'n motorongeluk in haar hande gelaat is. Die seuntjie is met MIV en/of VIGS geïnfekteer en sy pa is in die gevangenis. Ellie het nie vir hierdie situasie gevra nie en nou moet sy aanhoudend vrae beantwoord, het ek by myself geredeneer.

Ek het nie bymotiewe gehad nie, maar wou aansluit by die glinstermomente van die vorige gesprek. Ek wou aansluit by haar vermoë van "as 'n ding gedoen moet word, dan doen sy dit". Haar wilskrag en die feit dat sy alreeds 'n dominante verhaal van te veel rook en drink en kerklosheid herskryf het, was kosbare boumateriaal om MIV en/of VIGS te herskryf. Die goud in hierdie ander verhaal kan verder ontgin word en deur ko-konstruksie kan die plot verder versterk word.

EL: Die Here sien mos ver vorentoe.

- JF: Weet die Here wat die beste vir klein Johan is?*
- EL: Die Here wil vir hom net die beste gee.*
- JF: Het sy eie ma nie gedrink en hom by mense gelos en nie eens altyd geweet by wie sy hom los nie. (Ek wou haar lei om net iets van haar kwaliteite te erken en te verwoord). Ek wil nie Johan se moeder te na kom nie. Hoe voel jy oor jou versorging van Johan?*
- EL: Nee, ek weet nie. (In beskeidenheid eerder as ontkenning.)*
- JF: Kom ons sê die Here wil vir hom die beste, dink jy hy kry nou liefde wat hy nie altyd by haar (sy eie moeder) gekry het nie?**
- EL: Soms is mens, soos jy opgroei ... soos hy opgroei, nie soos die Here wil nie ... verkeerd. Mense doen en sê dinge wat vir Johan vernederend kan wees. Die een mens kan jy nie vertrou nie. Jy moet so versigtig wees met wie jy praat. Baie wil nie naby jou kom as hulle van MIV hoor nie. Met medegelowiges kan jy deel ... saam bid. Dan kan die Here wonderwerke doen.*
- JF: Ek hoor wat jy sê Ellie, maar ek wil weer terugkom na my eerste vraag oor die Here se doel. Wat wil die Here hê moet jy vir klein Johan doen?**
- EL: Ek moet mooi na hom kyk. Die Here wil hê hy moet liefde by my kry.*
- JF: Jy is iemand met 'n wil. As iets gedoen moet word, dan doen jy dit. Is dit wat die Here van jou vra? Watter gawes het die Here vir jou gegee? Hoekom het die Here jou gekies?*
- EL: Die Here toets 'n mens se geloof. Iemand was in die hospitaal. Sy het swaar asem gehaal. Ek wou my hand op haar bors sit en vir haar bid vir verligting. Die Here sou haar laat beter word het. Ek was skaam en het dit nie gedoen nie. Hy wil my geloof in Hom versterk.*

Die wyse waarop ek vanuit gereformeerde hermeneutiek die Bybel in die Praktiese Teologie gebruik, kan verskil van hoe medereisigers dikwels in die praktyk van hulle alledaagse lewe dit hanteer. Hierdie verskille ten spyte laat mense bydraes maak in mekaar se lewe en die Woord van God, ongeag individue se hantering daarvan, maak deel uit van hierdie interaktiewe insette. Die vertel van 'n dominante verhaal gaan gepaard met die herinnering aan persone en gebeure wat vir die verteller van belang is. Die vertel van die aksie en die agtergrond gee erkenning aan persone wat by die verteller se lewe betrokke is of was.

The notion of remembering also suggests possibilities and provides opportunities for persons to more directly acknowledge the important and valued contributions that others have made to their lives

(Appelt 1999:45).

Die erkenning van ander se bydraes in mense se lewens verryk die nuwe verhaal en God se bydrae in hulle lewe word deur hulleself verwoord. Die afsydigheid wat Santa in 'n stadium teenoor God openbaar, was 'n probleem vir Santa* en Miena*. Na 'n aanvanklike wegbeweeg van hulle religieuse konstruksie, word God weer as lid van die familie terugverwelkom. In die ontwikkeling van 'n nuwe alternatiewe verhaal, het Santa* en Miena* outeurskap aanvaar vir die herskryf van die verhaal en het Miena* van die begin af en Santa* mettertyd begin om God in hulle lewens te "ont-hou". God se betrokkenheid word 'n onthou met die begeerte om aan Hom erkenning te gee.*

JF: Die omstandighede wat deur haar (Santa) se siekte meegebring is, kan sekerlik enige mens tot by 'n vlak van moedeloosheid bring. Ervaar julle iets hiervan?

MB: Die Here is goed vir ons. Ek het Saterdag na Radio Eden (gemeenskapsradio) geluister. Die pastoor het gelees uit Ps.

23. Hy het elke woord verduidelik. Ek het die hele tyd sit en luister. Ek klou vas aan die woorde “niks sal my ontbreek nie”. Sy hande hou my styf vas.

Die insident toon hierdie mense se intense behoefte na God se verhaal. Hulle hermeneutiek verskil van my hantering van die Bybel as kenbron. Tog het hulle 'n kalmte in Psalm 23 se God, wat hul Herder is, gevind. Ons kon met mekaar saamreis omdat ons in taal verhale kon deel.

Die narratiewe gespreksmetode is een van die maniere om met mense saam te reis wat hulle verhale oorvertel, en die vertel van die verhaal word deur die gebruik van taal moontlik gemaak. Omdat taal 'n sekere inhoud het en betekenis dra, is dit wenslik om in gesprekke van dekonstruksie gebruik te maak. Dekonstruksie kan 'n wesenlike rol vervul in die proses om die aannames en interpretasies wat deur sowel die pastor as die medereisigers gemaak word, meer deursigtig te maak.

Deconstructionism strips reality and written texts of inherent meaning. It reduces language to but a social construct mirroring the interpreter's personal perspective. Consequently, every interpreter is free to handle the text selectively, that is, to deconstruct it, and to refashion favoured segments into fresh readings that reflect one's own preferences without evident anchorage in the text (Dockery 1995:39).

In my saamreis met Chrisna* en Tinie* was daar nie regtig tyd en veral energie om 'n terminaal siek persoon in 'n proses van dekonstruksie te neem nie. In Chrisna* se geval was daar nie eens 'n geleentheid vir 'n opvolggesprek nie. Die postmoderniteit bied 'n geleentheid vir alternatiewe en in die paradigmaskuiwe sal na 'n alternatief gekyk moet word om die geleentheid te skep vir 'n verkorte en intense saamreis met die klem op die Jesusverhaal.

Die navorser se mag word ook gedekonstrueer omdat hy/sy nie as die “kenner” beskou word nie, maar as een van die reisigers wat saam oppad is en saam met die medereisiger na betekenis en versorging soek. Deelnemende Aksienavorsing kan help om deelnemende kennis te verkry wat meehelp dat subjektiewe en objektiewe kennis met sosiale kennis vervang word (Ballard 1994:314). Die postmoderne mens beleef kennis en waarheid in sosiale konstrunkte.

Die postmoderne denke oor die wêreld en die wêreldfilosofie het die gesprekke ten opsigte van die werklikheid/waarheid gestimuleer en het die teologie in gesprek met ‘n sosiaal-konstruksionistiese wêreldbeskouing gebring. Een van die resente voorstanders van sosiale konstruksie in sy teologiese denke is Ganzevoort (2003). Hy het insigte rondom sosiaal-konstruksionisme, transendensie, taal en betekenis, Goddelike openbaring en, gevolglik, die Publieke Teologie verdiep. In die volgende paragrawe word hierdie perspektief bespreek.

2.2.2 Sosiale konstruksie en die Praktiese Teologie

Die sosiale konstruksionisme het die horisonne verbreed en ruimte vir ander wyses van doen in die opvoeding, sosiale werk, gemeenskapsbou en pastorale sorg geskep. Die postmoderniteit het ‘n beduidende toename in vakkundigheid meegebring en verbind geestelike en religieuse kwessies met mekaar, alhoewel die gesprek tussen sosiale konstruksionisme en praktiese teologie nog in sy kinderskoene is. Hoe raak die sosiale konstruksionisme die Praktiese Teologie se praktyke? Die sosiale konstruksionisme is bewus van alternatiewe en wil ook in die Praktiese Teologie ruimte vir alternatiewe beskouings, alternatiewe waarheid en alternatiewe gemeenskaplikheid skep. In Gergen (2002:13) se woorde: “Such methods create different constructions of human activity and harbor different values”. Alternatiewe waardes moedig nuwe wyses van persoonlike en gemeenskapsaksies aan. Alternatiewe waardes verhoog die

potensiaal om deur stories jouself beter te leer ken en hierdie kennis te kommunikeer.

Die sosiale konstruksionisme is nie 'n kaart van hoe die wêreld lyk nie, maar 'n daad van kommunikasie binne 'n reeks verhoudings. "Using the metaphor social construction leads us to consider the ways in which every person's social, interpersonal reality has been constructed through interaction with other human beings ... to focus on the influence of social realities on the meaning of people's lifes " (Freedman & Combs 1999:1).

Ganzevoort (2003:1) gee die volgende redes waarom hy in die Praktiese Teologie met 'n sosiaal-konstruksionistiese perspektief werk. Een van die belangrike kenmerke van hierdie perspektief is dat baie aandag gegee word aan die invloed van spesifieke dialoog waarin 'n persoon betrokke raak en die moontlike betekenis daarvan. "We encounter other branches of theology and engage in conversations with the social sciences; we also connect with the church and the society." Die tweede rede is die "attention for the performative dimension" van taal. Die sosiaal-konstruksionistiese praktiese teoloog wil weet wat dit beteken "... when someone invokes" die taal van openbaring. Hy verduidelik dat om van die sosiale konstruksie van openbaring te praat, vestig die aandag op die proses daarvan om ons gewaarwordings te begryp wanneer ons Goddelike ontsluitings beleef in plaas van "... unquestionably postulating a divine origin." Hy verwerp nie die aanspraak dat God Homself openbaar het nie, maar hy onderskryf dit ook nie. "I simply try to bring such a claim into conversation by asking how it has evolved, how it functions in the relationship with God and with fellow humans and how it can be evaluated..." (Ganzevoort 2003:2). Hierin verskil ek wel van Ganzevoort omdat ek omonwonde glo dat God Homself in die Skrif openbaar.

Postmoderne perspektiewe wil nie 'n totaliserende sisteem bied waar daar net ruimte vir een verengde en tradisioneel kulturele geloofsverhaal en geloofsiening

is nie (Dreyer 2006:1319). Die bedoeling is dat sosiale konstruksie die perspektief skep waarin die verhaal en die konteks met mekaar praat.

Die sosiale konstruksiediskoers probeer die perspektiewe van God se openbaring aan die mens verstaan. Hermeneutiese eise vir die verstaan in praktyk en teologie word later in diepte bespreek. Die praktiese teoloog kan hoogstens die verstaan, interpretasie en belewenisse van God se openbaring aanspreek. Hiermee word nie bedoel dat enigiets gereduseer word nie. God se openbaring en die transendensie van die mens loop hand aan hand. Elke keer dat die mens in of uit God se openbaring beweeg, is die mens dinamies besig om grense oor te steek of te verskuif. Ganzevoort (2003:2) beskryf met drie konsepte hierdie transendensie: "magic, sacralization and desire". Sosiaal beweeg die mens binne die geloofspraktyke en dit geskied deur rituele en geloofsoefeninge wat op vaste tye en plekke gebeur. Mense wat in geloof hulleself aan God verbind, het die behoefte om te groei in aspekte soos geregtigheid, liefde en genade met die uitsluitlike doel dat hulle verwag om in die toekoms met God Drie-Enig verenig te word. Die sosiale konstruksionisme se voordeel is daarin geleë dat hierdie perspektiewe 'n bydrae lewer daartoe dat teologiese ondernemingsgees met die wêreld buite die kerk sowel as die teologiese institute in gesprek kan tree.

Die verhaal van 'n persoon is kommunikatief (in gesprek) en kommunitatief (in die gemeenskap). 'n Persoon verstaan hom/haarself in terme van die moreel-sosiale tradisies van 'n gemeenskap tot die mate dat sy/haar lewensverhaal in 'n gemeenskapsverhouding ingebed is. "It is also this socially embedded quality of narratives that has inspired therapists around the world to focus their practices on narrative change. 'Restorying' is a key to forging new patterns of relationship" (Gergen 2002:17). Hoe meer die mens hom/haarself in terme van verhoudings verstaan, hoe beter verstaan hy/sy die invloed van die gemeenskap en die tradisies op die individu se begrip van waarheid. Waarheid/kennis word kommunitatief relasioneel gevorm en verstaan, en kommunikatief gedeel.

Die paradigmatische skuif bring verheldering in die verstaan van menslike probleme mee. Louw (1999:23) beklemtoon dat die skuif na verhoudings en die sosiale gemeenskap mense help om die sin en betekenis van die God-mens-verhouding te ontdek. Die Praktiese Teologie stel nie meer net in verklarings belang nie, maar wil die verbande met die oog op singewing ontdek. 'n Hermeneutiese paradigma maak van metafore en simbole gebruik wat tot 'n metaforiese teologie lei.

Die paradigmataverskuiwing weg van byvoorbeeld die eenlynige kerugmatiese aanpak plaas die klem op storievertel. Die narratiewe aanpak laat die Godsverhaal en die mensverhaal saamsmelt. Hierdie stories word in die Lig van die Evangeliestorie belig. Daar is interaksie en kommunikasie tussen die mens se storie en God se storie en die verhouding tussen mens en God bepaal die impak van die storie. God en mens word elkeen in sigself belangrik. Capps (1993:1) gebruik hierdie perspektief as vertrekpunt wanneer hy sê die taak van die pastoraat is om mense te help "... in locating their personal stories within the framework of the Christian story." Die mens binne die gemeenskap word in kontak met die Evangelie gebring.

Die gemeenskap en praktyk oftewel die omgewing waar die mens leef en waar hy/sy sy/haar waardes kommunikeer, hierdie leefwêreld in al die fasette word in kort die konteks genoem.

2.3 Konteks (Ontwikkeling)

Die verstaan van die konteks as deel van die Praktiese Teologie vorm deel van die ontwikkeling tussen teorie en praktyk. Müller, Van Deventer & Human (2001:93) vra die vraag hoe die groter gemeenskap se rol binne die navorsing vertolk word. Hierdie vraag beskryf die ontwikkeling binne die navorsingsverhaal.

Die konteks waarin mense se sosiale kontak plaasvind, het 'n invloed op daardie mense en lewer 'n bydrae tot die verstaan van die waarheid (Roux 1996:12). Vir die studie is die konteks en/of die gemeenskap belangrik. Dit is die konteks van die samelewing waarin die gemeente konkreet bestaan en funksioneer (Pieterse 1993:8). Die gemeenskap kan die geloofsgemeenskap, die sosiale gemeenskap, die mediese gemeenskap, die arbeidsgemeenskap en die markgemeenskap wees. Dis in hierdie gemeenskap en/of konteks waar die mens relasioneel verkeer en in die gemeenskap kan die pastorale sorgmodel gevestig word wat 'n verskil kan maak. Ek reken dat die gemeenskap invloed uitoefen op die hermeneutiek waarmee persone uit daardie gemeenskap die betrokke gemeenskap se waarheid interpreteer. Capps (1984:78) het al begin om teologiese funksies in 'n konteks te verduidelik. Die moontlike oorsake van 'n probleem en die moontlike beskikbare bronne kan dalk reeds in die konteks gesoek en/of gevind word.

Konteks is 'n enkelvoudige woord, maar het baie fasette wat nie in een of twee paragrawe tot hulle reg kan kom nie. 'n Persoon kan met baie stories 'n breë sosio-politieke konteks beskryf wat die pastor nie noodwendig kan verstaan nie. Die konteks is die leefwêreld waarin die verhale gebeur en daarom word van die konteks kennis geneem. Ook die pastor se ervaring en aanhoor van die medereisiger se verhaal geskied binne 'n konteks. Die pastor verstaan 'n dominante verhaal binne die konteks en kan van relevante bronne gebruik maak om te verseker dat die verhaal verstaan word (Louw 1999:361).

'n Pastorale sorgmodel se teologiese fundering kan kontekstueel in terme van die religieuse verhoudings van daardie geloofsgemeenskap verstaan word. Kontekstualiteit wil die eensydige perspektief van teoretiese waarheid deurbreek. Individuele mense leef saam met ander individuele mense in konkrete omstandighede en kontekste. Binne hierdie omstandighede is daar sprake van rasionaliteit (Van den Berg 2006:172).

Die pastorale sorg sal as diensarm van die Praktiese Teologie in terme van die navorsers se verstaan van die Praktiese Teologie en die medereisigers se religieuse beleving van hulle godsdiens beskryf en gestruktureer word. Die konteks en teorie sal kommunikatief-hermeneuties met die opstel van die sorgmodel dialoog voer. Daar is 'n sirkelbeweging tussen praktyk-teorie-praktyk (Müller 2006:2).

Die narratiewe gespreksmodel is 'n konteks waarbinne die reis plaasvind. Hierdie perspektief op die konteks veronderstel dat konteks nie noodwendig 'n fisiese plek of omstandigheid is nie. Dit kan ook 'n teoretiese konteks of 'n emosionele konteks of 'n linguistieke konteks of 'n terapeutiese konteks wees (White 1990:83). Die konteks gee erkenning aan die persone se ervaringswêreld. So gesien, is die konteks meervoudig in perspektief en moedig dit die gebruik van kreatiewe taalgebruik aan om 'n volledige beskrywing moontlik te maak. Die konteks is ook nie strak nie, maar buigbaar en kan van omstandigheid tot omstandigheid verander. By die vertel en oorvertel van die geleefde verhaal sal die konteks elke keer verskillend wees. Die konteks onderstreep die perspektief dat verhale ook afhanklik is van medenavorsers wat deel is van die betrokke konteks. Hierdie medevertellers is nie noodwendig persone nie, maar ook omstandighede, kultuur, taal en sosiale konstrukte. Die teologiese konteks is een van die aspekte van my lewe waar daar in gesprek getree word met die goddelike dimensies van my elke dag se bestaan. Die Skrif vorm deel van die praktyk waar my geestelike behoeftes versorg word.

Mense leef nie hulle lewens in 'n lugleegte nie. Daar is altyd 'n konteks waarbinne die mens se lewe afspeel. "This context contributes to the interpretations and meaning that we give to events" (Morgan 2000:13). Die konteks van geslag, ras, leefstyl, kultuur en religie het 'n noemenswaardige invloed op die verhale wat mense leef. Die Teologie se rol kan op drie terreine 'n sigbare rol vervul, by name die kerk, die akademie en die sosiale werklikheid (Naudé 2004:80).

Die Teologie met die Skrif as bron en die sosiale religie met die gemeenskap as bron sal in die reisgeselskap kruisbestuwend mekaar verryk om 'n werkbare sorgmodel saam te stel. Sosiale konstruksiediskoers binne narratiewe navorsing tree met my prakties-teologiese konteks en verstaan in gesprek en daarom word hierdie aspek vervolgens bespreek.

2.4 My posisionering in die Praktiese Teologie (Klimaks)

In die Praktiese Teologie wat deel vorm van die klimaks kom die vraag aan die orde hoe ek deur die navorsing beïnvloed word? (Müller, Van Deventer & Human 2001:94). Die Teologie wil deur dialoog kommunikeer en soek in 'n sekere sin toepaslike handeling om gestalte te gee aan die teenwoordigheid van God. In hierdie toepaslike handeling is die rol en die teenwoordigheid van die mens belangrik. 'n Postmoderne antropologiese perspektief verstaan die mens in terme van 'n netwerk van verhoudinge waarin hy/sy betrokke is. Heyns (1978:127-137) het al in sy bespreking van die Gereformeerde Teologie die mens as verhoudingswese beskryf.

Die mens se verhouding met God word in die mens en/of gemeenskap se spiritualiteit weerspieël (Jonker 1991:20). Hierdie spiritualiteit vind neerslag in Christelike sosiale konstrakte en Christelike metafore. Die Teologie interpreteer die verhouding tussen die handelende God en sy liefde vir die mens. Die mens word geïnterpreteer in terme van sy/haar bestaan voor God. Die verhouding tussen mens en God word ten nouste verbind met die verstaan van die mens en sy/haar kwaliteite voor God se aangesig (*coram deo*). In die verhouding tussen God en mens kry hoop 'n helende betekenis.

A critical hermeneutics makes it possible for a pastoral theology to assess the being qualities of humans in terms of the quality of the human soul before God (a qualitative approach) in order to determine

how our understanding of God (God image) impacts on the human quest for meaning and hope (Louw 2005:9).

In die plaaslike gemeenskappe van Oudtshoorn vind mense hoop en moed in die Christelike spiritualiteit. Gelowiges se kwaliteit menswees word in Christus en sy teenwoordigheid gesoek. Die belangrikste rol van die pastorale sorg is nie geleë in wat ons sê nie en hoe ons dit sê nie, maar in wie ons vir die mense is. Dan word die pastorale betrokkenheid 'n teken en metafoor van die teenwoordigheid van God in en deur die pastorale gesprek (Louw 1999:27).

Eksel is opgelei in Gereformeerde Teologie en het my opleiding aan die Teologiese Fakulteit van die Universiteit van Stellenbosch deurloop, wat Christelik gereformeerd is. Die Gereformeerde Teologie rus op drie pilare nl. "*sola scriptura, sola fidei et sola gratia*" (Jonker 1989:294-296). Die Gereformeerde Teologie as Godsleer is 'n studie van God Drie-Enig, Vader, Seun en Heilige Gees wat Homself Skriftuurlik openbaar en hierdie openbaring word ook in die skepping/natuur gereflekteer. Die Gereformeerde Teologie se antropologie, soos verwoord vanuit die Skrif, beklemtoon net soos die postmoderne benadering, die verhoudings en plaas ook klem op die holistiese antropologie wat reeds in Heitink (1998) se werk beslag gekry het.

Die Praktiese Teologie het volgens Louw (1993:78-79) 'n seweledige ontwikkelingsroete gevolg. Hy noem dit die persoonlikheidsgerigte morele model, die amptelike model, die "toepassingsmodel", die empiriese model, die praxismodel en die hermeneutiese model wat uitloop op die ekklesiologiese model waarin die opbou van die gemeente primêr is. Die Praktiese Teologie se klem verskuif al hoe meer na die praktyk van die mens binne die sosiale konstrakte. Dingemans (1996:16-35) beantwoord die vraag oor presies wat die praxis van Praktiese Teologie is, as volg:

- (a) praxis as ampspraktyk (funksies van die amp);
- (b) praxis van die Christelike gemeente (funksies van die gemeente);

- (c) praxis van religieuse funksies binne die samelewing (godsdiens binne praktyk- konteks);
- (d) praxis van bevryding (strukturele funksies binne samelewing); en
- (e) praxis van individu (subjektiewe funksies en individuele geloofsontwikkeling).

In die teologiese diskoers is daar 'n verskeidenheid diskoerse waarvan die Praktiese Teologie deel is. Die Teologie verduidelik God se handeling met die mens. Die Skrif as kenbron is 'n teks wat in die praktyk geïnterpreteer en geïmplementeer word. Die wetenskaplike aard daarvan verskil van die ander sosiale wetenskappe. Die Praktiese Teologie het ontwikkel tot 'n teologiese dissipline, wat Christelike praktyke en kontemporêre situasies in gesprek met mekaar bring en 'n kontekstuele teologie bevorder. Hierdie definisie dui op die ontwikkeling in die Praktiese Teologie (Ganzevoort 2004:2) en ek wil in die volgende paragrafe die definisie aan die orde stel. Ek gebruik Ganzevoort se postmoderne filosofiese inhoud as vertrekpunt. Ek stem nie met Ganzevoort saam nie, maar gebruik die perspektief om die gevaar van eensydigheid aan te toon en om ander stemme te laat hoor en interaktiewe dialoog in die teologie te bevorder. Terselfdertyd word die kruisbestywendes resultate van meervoudige interaksie in die Praktiese Teologiese dissipline duidelik.

'n Praktykgerigte perspektief word hierin aangedui, maar die praktyk kan ten koste van die teologie oorbeklemtoon word. Volgens my epistemologie konsentreer hierdie definisie te veel op die praktyk en is ek van mening dat hierdie perspektief die Praktiese Teologie tot 'n religieuse filosofie kan reduceer. Ek is van mening dat hierdie verskraling tot 'n eensydige en verarmde antropologie lei en gevolglik tot 'n verarmde Pastorale Teologie. Ganzevoort vorm deel van die postmoderne teologiese wetenskapsbeoefening. Die postmoderniteit verbreed die insette in die teologie en beklemtoon pluraliteit, maar die pluraliteit moet ook ten opsigte van die Skrif se inspraak geld. Vanhoozer (2003:4) verkies om te praat van "... postmodern as something that is

at once intellectual/theoretical and cultural/practical, a condition that affects modes of thought as well as modes of embodiment". Die Teologie word sodoende losgemaak van die "conditions of modernity" (Vanhoozer 2003:5). So gesien, is die Teologie nie net 'n omstandigheid nie maar die omstandigheid word teologies. In teenstelling met Ganzevoort, wat filosofies die rede oorbeklemtoon, sê Vanhoozer (2003:22): "The condition of postmodernity is neither simply philosophical nor simply socio-political, but spiritual, a condition in which belief and behavior come together in the shape of an embodied spirit." Daarom strew die Praktiese Teologie daarna om die opstanding van Jesus Christus konkrete gestalte te laat kry in gelowiges se lewe.

Die Praktiese Teologie is 'n wetenskap " ... that mattered, for theology that communicated beyond the theological department and beyond the church" (Ganzevoort 2007:1). Die Praktiese Teologie wil teologie en praktyk met mekaar verbind. Die eerste terrein waar hierdie verbinding plaasvind, is die pastorale veld. Hierdie veld is tweeledig: die emosionele versorging en die versorging in die praktyk van fisiese behoeftes. Die derde veld beskryf hy as: "A form of theological reflection in which pastoral experience serves as a context for the critical development of basic theological understanding" (Ganzevoort 2007:1).

Die drie terreine verskil bloot ten opsigte van die aard van die praktyk wat ter sprake is. Die Praktiese Teologie is een van die oudste teologiese dissiplines. Die Praktiese Teologie is deur die jare beskou as die "... translation of core insights from true theology to praxis" (Ganzevoort 2007:2). Aanvanklik is die Praktiese Teologie geplaas tussen die sistematiese, Bybelse of historiese teologie aan die een kant en die praktyk, veral die praktyk van die bediening, aan die anderkant. Daarna het 'n verdere ontwikkeling in die Praktiese Teologie gekom en was dit meer 'n teologie oor die praktyk en het dit 'n meer reflektiewe posisie ingeneem. "Practical theology's task was the integration of these praxis-oriented theological disciplines with social sciences in combined effort to improve the praxis of the church (Ganzevoort 2007:2). Gevolglik is die Praktiese Teologie

gedwing om sistematiese teologie en die sosiale wetenskappe met mekaar in verband te bring. Om hierdie posisie met reg te kon handhaaf, is die Praktiese Teologie gedwing om aan die een kant die standaarde van die praktykgerigte wetenskappe te handhaaf en om terselfdertyd as 'n waarlik teologiese wetenskap te bly voortbestaan.

Die integrasie van die sosiale wetenskappe en die Teologie probeer reeds vir 'n geruime tyd om dialoog tussen die wetenskappe te bevorder. Verskeie opsies is al getoets vanaf mono- na multi-, inter- of intradissiplinêre wetenskap. Die praxis was gevolglik voortdurend onder die soeklig en het sodanig verander van waar net diegene in kerklike ampte 'n bydrae gelewer het tot waar die hele religieuse gemeenskap, wat elke gelowige insluit, 'n bydrae kan lewer.

Die derde stroom waarna Ganzevoort (2007:2) verwys, is wat hy die "teologie van die praxis" noem. "The locus theologicus of our discipline is the praxis, just like the canonical texts are the locus for the Biblical scholar." Mense in dieselfde kerk benader die Bybel verskillend, glo nie presies dieselfde nie en beoefen hulle spiritualiteit op 'n verskeidenheid van maniere. Verskillende Skrifbeskouings, interpretasies en geloofspraktyke kan tot spanning en misverstande lei. Daarmee saam is teologiese perspektiewe ontwikkel wat die Bybel relativeer omdat konsepte soos pluraliteit in die alledaagse praktyk verkeerd verstaan word. Die winspunte is dat die postmoderne denke klem plaas op die mens in verhoudings eerder as op die mens as individu. Die individu word nie gering geskat nie, maar holistiese beskouings word bevorder. Kennis word deur samewerking verryk. Die Publieke Teologie wat later meer volledig bespreek word, wil aan mense sin, hoop en liefde bring, sodat hulle outentiek kan leef as individue en as mense-met-ander (Dreyer 2006:1320).

Ganzevoort (2007) wys op die belangrikheid van elke gelowige as 'n teoloog in eie reg, terwyl Louw (2005) die anderkant, naamlik God in die teologie, belig(gaam). Alhoewel ons niks van God-op-sigself weet nie, aanvaar ons dat

daar wel inderdaad 'n God-op-sigself is wat net gedeeltelik kenbaar is. "In die tegniese taal van die Triniteitsleer: die immanente Triniteit is net te konstateer op grond van die ekonomiese Triniteit" (Naudé 2004:60). In eenvoudiger terme vertaal is God-in-Godself net toeganklik via God-uit-Godself soos deur die Bybel en tradisie geopenbaar en in Jesus Christus van Nasaret verhelder. Die mens bly deel van die teologie, slegs op die wyse waarin die Skriftuurlike openbaring op sigself 'n eie posisie handhaaf.

The material we need to "talk about God"- theology is found in the God-talk of the praxis. Here the perspective is dictated by the tenet that the praxis itself is a provider of theology. Implicit as it may be, individuals and groups attribute to meanings, construe systems of religion and Weltanschauung, and therefore are to be acknowledged as "first order theologians" (Louw 2005:9).

Die Bybel is die vertrekpunt en kenbron van die Praktiese Teologie. Die verstaan van die teks binne die konteks vorm in 'n sekere sin die ander kant van dieselfde munt. Vir die Praktiese Teologie berus die waarde van 'n kritiese interpretasie op die feit dat geloofstekste soos die Skrif en die kerklike tradisies – en vergestalt in gelowiges – wat na die werklikheid van God verwys, sekere intensies en betekenis van God se aksies veronderstel en openbaar, wat deur die lees van die tekste ontsluit kan word. Dit kan beteken dat die lees van teologiese tekste 'n sekere verstaan van God veronderstel wat perspektief bring op die gelowige subjek en in die aanhaling word die belangrikheid van verstaan verduidelik.

Theology, as science, is thus probably not about the demand for verification or falsification, but about the demand for understanding because the 'word' and 'text' of theology (revelation) have a symbolic and metaphorical character ... and hermeneutical science (Louw 2005:9).

Die Praktiese Teologie verhelder op 'n hermeneutiese en empiriese wyse die omstandighede "...under which understanding between religious subjects may occur" (Ganzevoort 2007:3). Die Praktiese Teologie se emansipasie het hoofsaaklik gegroei vanuit die empiriese wending, 'n metode en vorm nie vergelykbaar is met ander teologiese dissiplines nie (Ganzevoort 2004). Die klem in Ganzevoort se perspektief verskuif van God na die Christelike godsdiens en kerk as religieuse, politieke en sosiologiese instelling (Naudé 2004:58).

Louw beklemtoon in sy beskrywing van empiriese teologie ook die mens as geloofswese. Die Teologie bly 'n menslike bedryf, sodat menslike ervaring en interpretasie 'n rol speel. "Indien die pastorale teologie ('n subdissipline van Praktiese Teologie) dus eerlik is, kan dit moeilik 'n empiriese dimensie ignoreer, veral wanneer dit gaan om die spiraal: teorie-praktyk-teorie en die wisselwerking tussen teologie enersyds, en teorie en praxis andersyds" (Louw 1999:119).

Ganzevoort (2007:3) se gevolgtrekking is:

Teaching that matters, for me, is in the first place directed to the development of a kind of practical theology that takes the human praxis of faith as a legitimate source of theological reflection. Individuals, groups, and cultural producers all offer such a praxis, sometimes in the form of God-talk, in which they deal with transcendence and relate to the holy.

Louw is versigtig om nie die mens en die Bybel, as God se geopenbaarde woord, in die Praktiese Teologie aan mekaar gelyk te stel nie. Wanneer wetenskaplikes van 'n empiriese komponent in navorsing gebruik maak, is dit nodig dat steeds rekening gehou word met die "normatiewe en meta-etiese karakter" van die heil in Jesus Christus se openbaringswaarheid. Die heil en die Skrif word dan wel deur mense verstaan en vertolk sonder dat dit die indikatiewe, imperatiewe en normatiewe waarde as waarheid "sui generis" verloor, aldus Louw (1999:121).

Hierdie waarheid word ook deur Steyn & Van den Berg (2005:17) onderstreep in hulle bevinding dat geloofsgroei en ontwikkelingsvaardigheid nuwe belangstelling na vore bring. Die waarde wat dit in Christus het, dui op 'n (terug)binding aan die groot narratief van die Bybel.

Die dialoog tussen Louw en Ganzevoort se beskrywing van die Praktiese Teologie word juis moontlik gemaak deur die sosiale konstruksionisme wat nie net kruisbestywend op die sosiale dissiplines en die teologie inwerk nie, maar selfs ook op die dissiplines van die teologie self. Daarom word die gesprek ook verder gevoer oor pastorale sorg wat in die sosiale gemeenskap plaasvind. Van Rensburg (2000:79) is van mening dat die kerk eerder met diakoniologie besig moet wees. Hy is van mening dat die Praktiese Teologie meer met praxis besig is en dat die Bybel net soms in die dissipline inspreek. Hy sê die groot verskil is dat diakoniologie Bybelse beginsels met wetenskaplike kennis ondersteun terwyl gesorg word dat die teologiese karakter behoue bly. Die Praktiese Teologie daarenteen "... takes the human and social sciences as a point of departure, in most instances working towards a biblical understanding of the facts" (Van Rensburg 2000:79). Dit word doelbewus gedoen "... to develop theological theories for empirical research in order to preserve its theological character".

Dingemans (1996:78) beskryf die Praktiese Teologie as 'n dissipline wat begin met 'n analise van die praxis, 'n evaluasie van die praxis in die lig van die normatiewe visie en die ontwerp van 'n strategie. Louw (1999:132) sluit by Dingemans aan wanneer hy 'n viervoudige beskrywing gee om te verduidelik hoe die Praktiese Teologie as 'n wisselwerkende spiraal tussen teorie en praxis gesien moet word, wat metodies gesproke, navorsing doen.

- dit begin by 'n beskrywing van die domeinverskynsel (deskriptiewe fase);
- 'n proses van kritiese analise waar gegewens in aanraking gebring word met die teologiese visie of norm (krities-analitiese en reflektiewe fase);

- die proses van interpretasie en evaluasie van gegewens, waar die vraag van die teologiese sin en betekenis van die gegewens (sistematies-hermeneutiese fase) met die oog op teorievorming aan die orde gestel word; en
- die ontwerp van die bedieningsmodelle of praktykteorieë wat die effektiwiteit van die gemeentelike bediening en geloofspraxis kan verhoog

In hierdie fase gaan dit dus om strategieë wat in bepaalde handeling tot uitdrukking kom (strategiese fase) en wat aldus verandering of transformasie van die praxis tot gevog kan hê. Hierdie twee definisies van die Praktiese Teologie besweer Van Rensburg se vrese en beklemtoon die dialogiese aard en vermoëns van die Praktiese Teologie gegrond op die konstruksionistiese perspektiewe.

Die dialogiese eienskap van die Praktiese Teologie maak van die dissipline 'n gesprekswetenskap. Die moontlikhede en geleenthede van hierdie dissipline is veral opgesluit in die soort gesprekke waarin dit betrokke raak. Een van die hoofare van sosiale konstruksionisme is dat die diskoers ons verstaan van die wêreld op so wyse stuur dat inhoud en kommunikasie nie geskei kan word nie.

Gergen (2002:6-10) het dit samevattend opgesom. Hy sê die wyse waarop kennis en verstaan van die wêreld bekom word, is sosiaal afgelei van die historiese en kulturele interaksie tussen mense. Die graad van verstaan van die wêreld en onself "... is sustained across time and is not principally dependent on the objective validity of the account, but relies on the vicissitudes of social process." Taal kry in patrone en verhoudings betekenis. Laastens sê Gergen (2002:10): "None of the propositions making up the social constructionist web are candidates for truth."

Hierdie is nie 'n nuwe paradigma vir ander dissiplines nie, maar eerder 'n refleksie op 'n vroeëre debat. In die beoefening van die Praktiese Teologie lê

verskillende “selwe” opgesluit omdat daar ‘n aanvaarbare verskeidenheid samestellings in elke teoloog is. “Behind the pluralism of theological conclusions lies a pluralism of public roles and public reference groups for theological course (Ganzevoort 2004:3).

Die Praktiese Teologie is as teologiese wetenskap betrokke by die interaksie van die verbondsmatige ontmoeting en dialoog tussen God en mens. Die heil wat Christus bewerk het, moet konkrete gestalte kry. Om die diensgestalte van Jesus Christus in die praxis van die menslike lewe te bewerk, het die Praktiese Teologie deur die jare gepoog om ‘n struktuur te skep waarvolgens bedieningsmodelle funksioneer. In die Praktiese Teologie verskaf die teologie die norm waarvolgens die modelle diens in die gemeente en aan die gemeenskap lewer. Die diens bring transformasie teweeg en ontwikkel ‘n deurleefde spiritualiteit.

Die Praktiese Teologie het ‘n opebare roeping, ook in die arena van MIV en/of VIGS. Buiten die pluralisme binne die Praktiese Teologie lê daar ‘n verskeidenheid publieke rolle en publieke groeperings waarin die dissipline ‘n rol moet vervul. Die groeperings (in hierdie navorsing, MIV en/of VIGS) gaan nie noodwendig almal Christen-gelowiges wees nie en “... practical theologians will need to develop both explicit or Christian and implicit or secular language” (Ganzevoort 2004:3). Ek wil toesien dat daar waar hoop deur Jesus se narratief geskep word, die Bybel normatief bly. Pastorale hoop is myns insiens meer as net sekulêre praxis en sekulêre taal. Pastorale sorg wat as deel van die Praktiese Teologie sonder die Bybel beoefen word, maak van die Praktiese Teologie ‘n dissipline van die sosiale wetenskappe sonder die he(i)lende krag van Jesus Christus se sterwe en opstanding uit die dood en word die Heilige Gees en die pneumatologie net ‘n sekulêre windjie wat sy karakter van hoop sekulariseer.

A Christian theology of life aims at being able to face nature and the scale of life-threatening problems from a Christian perspective. It also

aims at developing theologically sensitive policies, planning and development programmes that help people to tackle life-threatening problems such as HIV/AIDS. (Ruele 2003:78).

Een van die dissiplines waardeur die dienslewering plaasvind, is pastorale sorg. Pastorale sorg is deel van die kerklike diakonaat in die wêreld. Die Praktiese Teologie bewerk die op-reis-wees van God en mens. Die saamreis se gestalte word verstaan en bevestig deur die reisigers en hulle antropologie. Heitink (1998:156) se bydrae tot die Praktiese Teologie in die postmoderne gesprek beklemtoon dat die mens as geheel belangrik is. Persoonlike spiritualiteit wat tot geïntegreerde godsdiensoefening lei, veral ook op die persoonlike vlak tesame met die narratiewe benadering, is tekenend van die jongste tendense. My persoonlike sosiale konstruksie is relasioneel verbind tot my bedieningsamp. Ek plaas vervolgens my prakties-teologiese epistemologie in konteks.

Die gereformeerde tradisie is gebaseer op die "*sola-scriptura*" beginsel met die Heilige Skrif wat die kenbron en norm vir alle prakties-teologiese benaderings is. Met reg kan gevra word waar in die geskiedenis 'n spiritualiteit gekry kan word wat met reg daarop kan aanspraak maak dat dit egte gereformeerde spiritualiteit is. Die "*sola-scriptura*" beginsel is een van die eiesoortige vertrekpunte (Smit 1988:182). Ek onderskryf hierdie tradisie. Die Bybelse vroomheid gaan in die eerste plek nie om onself nie. Die eer van God, die verheerliking van God, die aanbidding en lofprijsing van God staan sentraal in die Bybel. Die "*sola-scriptura*" beginsel stel die Bybel as Woord van God voorop. God kom deur sy Woord aan die woord en openbaar Homself daarin. Alleen die openbaring van God in sy Woord is normatief. Die Heilige Gees lei die mens in die verstaan van die Woord. Ander openbarings van God is sekondêr (Jonker 1989:294).

Dit laat egter die vraag in hoeverre die wetenskapsbeskouing, die sosiale konteks en die Bybel in die kommunikatiewe proses met mekaar gelykgestel kan word? Die sosiale konstruksie en die kommunikatiewe proses is van belang en

kan nie te gering geskat word nie. Andersyds glo ek dat in die gesprek tussen praxis en teologie, die Bybel as Gods Woord tog 'n unieke plek inneem. Sosiale transformasie is 'n Bybelse opdrag en die Skrif se antropologie, wat God se wil weergee, maak nie die mens 'n blote objek vir die heil en 'n tweederangse wese nie. Trouens vir God is die mens die kroon van die skepping (Ps. 8).

Die Bybel veronderstel 'n eie plek en norm in die woorde van 2 Timoteus 3:16: "Die hele Skrif is deur God geïnspireer en het groot waarde om in die waarheid te onderrig, dwaling te bestry, verkeerdhede reg te stel en 'n regte lewenswyse te kweek, sodat die man wat in diens van God staan, volkome voorberei en toegerus sal wees vir elke goeie werk" (NAV 1983). Ek, as praktiese teoloog, is betrokke in die praxis om Gods heilshandeling te kommunikeer. Hierdie vind plaas in die praxis, deur die gebruik van 'n gespreksmetode. Medereisigers is saam met my op pad en deel in die heilshandeling. Die heilshandeling wil die mens ontmoet en hierdie ontmoeting vind plaas in die sosiale milieu, konteks of praxis waar die mens elke dag is. Heitink (1993:105-106) verwys na die Praktiese Teologie as die handelings-wetenskap.

Ek handel in diens van God en deel in hierdie handeling met mense wat deel van die skepping uitmaak. Hierdie deel is nie vanuit 'n meerderwaardige posisie na 'n minderwaardige mens nie en word gedeel met 'n vennoot wat saam in hierdie wêreld op reis is. In hierdie studie is die reisvennoot/reisgenoot iemand wat met MIV en/of VIGS geïnfecteer is of daardeur geaffekteer word. Kommunikasie en handeling vorm 'n geloofsverhouding.

Die Praktiese Teologie word gesien as 'n teologiese teorie van kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie. Deur kommunikatiewe handeling kan die persoon en werk van Jesus Christus, met geloofstaal as hulpbron, uitloop op gekoördineerde en doelgerigte kommunikatiewe handeling wat die evangeliese diens versterk. Kommunikasie en handeling volg Jesus Christus na in sy aankondiging van die koms van God se koninkryk. Daar is verskillende teorieë

oor hoe die kommunikasie en handeling kan plaasvind (Pieterse 1993:132). Kommunikatiewe handeling is ideaal vir mense, maar wil die werklikheid beskryf met inagneming van sosiale, objektiewe en subjektiewe werklikhede. Die essensie vir die Praktiese Teologie is myns insiens om hierdie kommunikasie so te beoefen dat daar nie 'n sintese tussen God en mens is asof hulle gelyksoortige pole is nie (Louw 1993:75, 76).

Die gevaar bestaan dat een enkele prakties-teologiese vertrekpunt in die postmoderne wetenskap die verkryging van kennis en kennis van die werklikheid kan verskraal. Ek wil my nie hieraan skuldig maak nie en bespreek graag enkele benaderings om die teologiese debat en die winspunte daarvan te betrek. Prakties teologies is ek deel van 'n evolusionêre spiraal wat hopelik al hoe meer beweeg in die rigting van waarheid en kennis tot heil van alle mense. Ek wil graag diensbaar wees om gemarginaliseerdes met die liefde van Jesus Christus te bedien tot elkeen se heling en/of heil. God die Vader werk deur sy Seun Jesus Christus om sy liefde by die ganse mensdom uit te bring. Daarom het Hy sy Gees op die aarde uitgestort (Handelinge 2).

Louw (1993:74) spits hom toe op drie verskillende prakties-teologiese benaderings wat probeer om die "hoe" van God se handeling te definieer. Die drie benaderings is die konfessionele benadering met die Bybel as enigste kenbron, die korrelatiewe benadering wat die Skrif en empiriese insigte uit die sekulêre wetenskap met mekaar verbind en die kontekstuele benadering wat aansluiting by die situasie soek. Die beweging in die Praktiese Teologie is 'n wegbeweeg van die gewone uitoefening van ampsfunksies in die kerk na kerklike praktyk (Jonker 1981:19). Handeling word die wagwoord ten einde deel te wees van 'n transformasieproses waarin invloed 'n faktor word. Die Praktiese Teologie is dan 'n kerklike diensgestalte wat in die praktyk 'n verskil maak. Persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, kan in die alledaagse lewe op versorging deur die kerk reken. Elke benadering werk met 'n eie definisie en word in kort verduidelik (Louw 1999:125-127).

2.4.1 Praktiese Teologie in die praxis van die gemeenskap:

Die Praktiese Teologie ontwikkel

Ek verduidelik kortliks die verskillende benaderings. Hierdie benaderings probeer verduidelik hoe God se handeling in die alledaagse praktyk beslag kry. Die volgende benaderings word bespreek: die konfessionele benadering, die korrelatiewe en kommunikatiewe benadering, die kontekstuele benadering en die ekologiese benadering van die Praktiese Teologie. *Postfoundational* Praktiese Teologie en die impak daarvan word laastens bespreek voordat die publieke aksent van Praktiese Teologie aan die orde gestel word.

2.4.1.1 Die konfessionele benadering

Die konfessionele benadering dui reeds in die benaming aan dat geloof en belydenis aan die wortels hiervan lê. Die Heilige Skrif is die kenbron wat inhoud gee aan die wyse waarop die Praktiese Teologie beoefen word. In Louw (1999:126) se woorde is hierdie benadering “regulatief, normatief en preskriptief.” Die Praktiese Teologie wil in die dienswerk die Heilige Skrif so lees, verstaan en vertolk dat die kerklike diakonia met die Skrif op ‘n fundamentalistiese wyse omgaan en hierdie verstaan gestalte in die dienswerk kry.

Die saamreis karakter van pastorale sorg en die dialoog en kommunikasie tussen reisgenote kan deur die eendimensionele aard van hierdie benadering verskraal word, omdat net ‘n enkele perspektief van die waarheid beklemtoon word en hierdie benadering nie werklik met die ander diskoerse in gesprek tree nie (Appelt 1999:10).

Die reduksionistiese Skrifhantering verskraal die antropologie tot ‘n vlak waar die mens net ‘n objek word. Heitink (1977:11) is van mening dat “...het spreken over

de mens in reformatoriese kring ... wekt meer dan eens die indruk dat het over een heel andere mens gaat dan de mens in zijn verhoudings”.

Geloofsbelydenisse kan 'n verskraalde antropologie tot gevolg hê en kan reduksionisties op kennis van die waarheid inwerk. Die ander kant van die teoretiese perspektief vra weer of enige navorser sy/haar medereisigers se geloofsbelydenisse kan ignoreer sonder dat die waarheid verskraal word. Geloofsbelydenisse is tot 'n groot mate deur die geloofsgemeenskap binne die konteks van sosiale verhoudings gevorm. Hierdie geloofsbelydenisse het sosiaal die waarheid in die gemeenskap en gemeente help vorm. Die gevormde sosiale diskoers en die inhoud wat deur hul geloofsbelydenisse tot stand gekom het, sal bepaal hoe waarheid binne daardie gemeenskap gesien en toegepas word. Geloofsbelydenisse en Christelike geloofstaal het deur die jare inhoud aan die gemeenskap se spiritualiteit gegee en hierdie spiritualiteit bepaal weer die sosiale diskoerse, wat riglyne bied vir die verhoudings.

Al sou die konfessionele benadering as 'n teoretiese perspektief tekortkominge blyk te hê wat die Praktiese Teologie kan verskraal, wil ek wel rekening hou met die impak daarvan op die geloofsgemeenskap, veral dan ook vir Oudtshoorn se bruin gemeenskap. Ek vereenselwig my nie met hierdie benadering nie, omdat dit enkeldimensioneel kan wees, maar ek wil my vereenselwig met die gedagte dat die geloofsbelydenis in die gemeenskap wel van belang is. Gerkin (1986:15) het beklemtoon dat die konfessionele benadering een van vele tale is. Hoewel dit nie die enigste taal is nie, is dit wel 'n taal en verdien om erken te word. Ek respekteer hierdie taal van die gemeenskap.

Die ander tale/stemme vir 'n prakties-teologiese benadering moet ook gehoor word. Die stemme buite die teologiese debat soos die psigologiese en relasionele stemme kommunikeer 'n sekere verstaan van die waarheid. Dit kan gebeur sonder om pastorale sorg se fundering in die Praktiese Teologie te bedreig en gaan ek voort met die bespreking rondom die vraag: Hoe praat die

teologie en die wetenskap met mekaar wanneer ek die korrelatiewe en kommunikatiewe benadering bespreek.

2.4.1.2. Die Korrelatiewe en kommunikatiewe benadering

Die korrelatiewe benadering verryk die teologie met die insigte van ander wetenskappe. "The method of correlation explains the content of the Christian faith through the existential questions and theological answers in mutual interdependence" (Appelt 1999:11). Die Praktiese Teologie vertoon dan die korrelatiewe interafhanklikheid tussen geloof, die Bybel, eksistensie, situasie en realiteit. Die doel is om aksies/dade in plek te stel om die evangelie te kommunikeer. Die Bybel bly die kenbron, maar ruimte word gelaat vir die verryking deur geloofservarings en sekulêre wetenskappe (Wolfaardt 1992:10).

Firet (1987) is die wegbereider van die korrelatiewe benadering. Hy het die Praktiese Teologie met die insig van die sekulêre wetenskappe en spesifiek bydraes uit die psigologie verryk. In die korrelatiewe benadering beweeg die wederkerigheidsmotief tussen teorie en praktyk met die doel om die effektiwiteit van die toepassingsmoontlikhede van die Skrif as kenbron te verhoog. Op hierdie wyse kan die teorie van die Praktiese Teologie aan die praxis verbind word sonder dat die teologiese dimensie verlore gaan. Teorie is dan die geordende kennis wat deur waarneming en refleksie verkry is. Praxis is die integrasie van denke en handeling op die voorbewuste en voor-reflektiewe vlak (Louw 1993:75).

Mense kommunikeer op alle terreine met mekaar en in die geloofsmilieu is kommunikasie op terreine soos gebed, getuienis, belydenis en sang moontlik. Pieterse (1990:8) verwys na 'n fyner nuanse wat in die korrelatiewe benadering ontwikkel het en noem dit die kommunikatiewe handelingsteorie.

Die fenomenologiese analises van geloofshandeling in diens van die evangelie, of analises van menslike handeling binne die konteks van

die kerklike bedieningspraktyk, word nou ingespan om 'n teorie vir die Praktiese Teologie te formuleer wat mensgerig en situasiegerig sal wees. Die objek van Praktiese Teologie word nou kommunikatiewe geloofshandeling (Louw 1999:128).

Pieterse (1991:42) sê in die kommunikatiewe handeling "... word altyd drie werklikheids domeine in die oog gehou: die *objektiewe werklikheid* van dinge en gebeurtenisse, die *sosiale werklikheid* van geldende waardes en norme, en die *subjektiewe werklikheid* van intensies, behoeftes en gevoelens." Roux (1996:49) verbreed die definisie van kommunikatiewe handeling verder met wat hy taalhandeling noem. Hy sê individue praat saam oor hulle lewe voor God in terme van dit wat hulle in die Bybel lees, dit wat ander wetenskappe sê en dit wat hulle in hul omgewing beleef. Hierdie belewenisse word in taal uitgedruk deur die vertel van hul storie (narratief). Die narratief is nie net 'n kommunikatiewe handeling nie, maar is reeds 'n geïnterpreteerde weergawe van wat beleef is. Gerkin (1986:22) stel dit nog wyer: "Interpretation not only precedes human action; human actions are themselves expressions of interpretations."

Hiervolgens is kommunikatiewe handeling in korrelasie met die praktyk en kommunikasie geïnterpreteerde taalhandelings. Die Praktiese Teologie wil in die korrelatiewe kommunikatiewe benadering nie die hermeneutiese handeling buite rekening laat nie. Die verryking van die Praktiese Teologie deur die korrelatiewe hermeneuties-kommunikatiewe benadering moet nie gering geag word nie. Vir die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, kan nuwe horisonne in hul geloofslewe en in die versorging ontsluit word deur dit wat die verskillende wetenskaplike dissiplines bied. Daar is wel gevaarsones wat vermy moet word.

Die navorser en medereisigers wat in die pastorale versorging daarna verlang dat in die saamreis 'n ontmoeting met God sal plaasvind, moet kennis neem van hierdie gevaarsones. Hierdie benadering skep die gevaar van 'n sintese tussen

God en mens asof dit gelyksoortige pole is. Die geloofspraktyke van die mens word net so 'n belangrike rolspeler soos die Skrif as kenbron van die teologie. Ek dink in soverre die handeling van God en mens op dieselfde vlak geplaas word, word die mens se handeling tot 'n heilsvlak verhef en sou God sy/haar gelyke wees. Die gemarginaliseerde mens se behoefte om hulp/heil beklemtoon hoe afhanklik daardie persoon van God se hulp is. Hulle soeke na hulp is juis 'n "opkyk" na iemand groter en almagtig. As God hul gelyke was, waarom sou hulle na Hom opsien?

Appelt (1999:11) het reeds daarop gedui dat wie die mens se geloof nie in aanmerking neem nie, met 'n gereduseerde antropologie werk: "From a social-construction viewpoint this approach can be criticised for not looking at the meaning given to faith, constituted in a certain context ..."

Die Skrif is die kenbron van die Praktiese Teologie en hierdie waarheid kan nie gerelativeer word in ons soeke na die "hoe" van God se heilshandeling in die praxis nie. Ek stem saam dat waarheid en die handeling van die mens binne 'n konteks plaasvind en dus word die kontekstuele benadering verder bespreek.

2.4.1.3 Die Kontekstuele benadering

Die sosiale konstruksie diskoers werk met 'n meervoudige waarheid, wat ook pluraliteit genoem word. Die konteks is nie net beperk tot die geloofsgemeenskap nie, maar maak deel uit van die groter relasionele en sosiale gemeenskap waarin sosiale konstruksie wesenlik is vir die verstaan van werklikheid. Wolfaardt (1993:6) het gesê kontekstuele teologie wil die samelewingskonteks waarin dit beweeg, interpreteer en verander; dit wil nie net oproep tot aksie nie, maar wil ook modelle vir die "hoe" van die verandering lewer.

Die debat oor die verhouding tussen teorie en praxis en teologie en praxis is moeilik omdat die oorbeklemtoning van die een die ander in 'n ondergeskikte

verhouding plaas. Vanweë die toenemende sekularisasie word die praxis nie alleen meer problematies nie, maar, sê Van der Ven (1988:9-12), groei die diskrepansie tussen die kerk se teologiese teorie oor die werklikheid en die werklikheid self. Teorie word algemeen gesien as die teologiese teorie wat probeer om die kommunikasie van die Evangelie van Jesus Christus in en deur die kerk te verwoord. Onder praxis is in die Praktiese Teologie oor die jare heen meer as een terrein van handeling verstaan. Aanvanklik is die klem hoofsaaklik op die handeling van die pastor geplaas, maar later is ook die handeling van die kerk en die gemeente ingesluit. Die samelewing is selfs later as deel van die praxis beskou. Miskien is dit meer volledig om te sê dat praxis alle handeling insluit wat in diens van die kommunikasie van die Evangelie staan.

Wolfaardt (1992:12) wys daarop dat kennis van die teologie noodsaaklik is, maar sonder kennis van die praktyk word die waarheid wel verskraal. Dikwels is nie net verandering van die mens genoeg nie, maar moet ook 'n verandering van die omstandighede plaasvind. Sosiale konstruksiediskoers bevestig dat sosiale gemeenskap en geloofsgemeenskap in interaksie met mekaar is. Die kontekstuele benadering wil die dogmatiese kerkgerigtheid verbreed om ook wêreldgerig te wees en Skrifhantering van 'n selektiewe gebruik tot 'n meer fundamentele rol te verbreed. Die Bybel as waarheid en die individu se storie as waarheid ontmoet in die gemeenskap.

Praktiese Teologie wat vanuit die kontekstuele benadering werk, wil geloof en lewe binne die Christelike gemeenskap met mekaar verbind. Hierdie benadering verskil van die korrelatiewe benadering deurdat dit ten doel het om sosiale verandering teweeg te bring

(Wolfaardt 1992:6).

Die kontekstuele benadering maak hoofsaaklik gebruik van die induktiewe en eduktiewe metode, met ander woorde die metode van waarnemingsindrukke en 'n beskrywing van die sosiale praxis sonder om noodwendig tot 'n enkelvoudige

teorievorming te kom. Louw (1999:128-9) definieer teologie as geloof wat soek om die verhouding tussen God en mens, teks en konteks, sinvol te verstaan. Hierdie definisie verklaar dat die Praktiese Teologie die hermeneutiek is van God se ontmoeting met die mens binne die gemeente en die wêreld as konteks.

Indien die Praktiese Teologie nie los gedink kan word van die praxis van kommunikatiewe geloofshandeling nie en indien genoemde handeling binne die konteks van kerkwees geskied, sal 'n ekklesiologiese model die koinonia-karakter vergestalt. Hierdie karakter sal belangrike elemente verskaf vir 'n publieke, gemeenskappastorale sorgmodel. Die kerk word met hierdie insig 'n brug tussen die evangelie en die mens.

Dingemans (1996:225) se ekklesiogenese handel oor vier funksies wat hy beskryf as lering/getuienis, viering/doksa, diens/sorg, gemeenskap/bou. Vir die doel van hierdie navorsing is die sorgfunksie van belang. Ekklesiologies vind die opbou binne die nood van mense plaas. Die Bybel vertel die een verhaal na die ander oor hoe die heil opbou waar daar nood is. Louw (1999:132) sê in sy betoog vir 'n eiesoortige hermeneutiek: "Die trooseffek van God se nabyheid, teenwoordigheid en identifikasie met die menslike nood en lyding word die eiesoortige dimensie waaruit die pastoraat probeer om die verbondsmatige ontmoeting tussen God en mens te verstaan." Die pastoraat wil hierdie troos so vertolk dat God se sorg 'n nuwe horison ontsluit en so nuwe hoop bring vir die mens wat deur een of ander dominante verhaal gemarginaliseer word. Die kernvraag is dus: wat is die inhoud van die troos en hoe moet dit vertolk word sodat mense in hul eksistensiële vroeë werklik gehelp kan word?

Die pastor tree in hierdie hermeneutiese proses as gids op en is in die lig van God se Verhaal saam met mense na die betekenis van hul lewensverhaal op soek (Veltkamp 1988:229). Die mense se lewensverhaal het 'n teologiese antropologie, maar hierdie antropologie kan nie losgemaak word van die kosmologiese faset van menswees nie. In kort word net gekyk na ander

benaderings wat 'n bydrae gelewer het om die Praktiese Teologie se holistiese benadering verder te versterk. Die faktore wat bydraes gelewer het is die ekologie, *postfoundationalism* en Publieke Teologie.

2.4.1.4 Die Ekologiese benadering van die Praktiese Teologie.

Die Skrif beklemtoon Christus se herskeppingswerk. Hierdie herskepping sluit juis ook die gemarginaliseerde mens en sy/haar verhouding met die hele kosmos in. Die mens se konteks bestaan in die groter kosmos en ook hierdie kosmos sug na die heil (Romeine 8). In die hele navorsing word telkens gevra vir 'n "verbreede polariteit" (Heitink 1977:113). Die "verbreede polariteit" hou verband met wat Clinebell (1979:106) "human wholeness" noem. Hy pleit vir die behoud van twee beginsels in die ekologiese teologie. "These must be a *human wholeness ethic* (sy klem) which commits our energies to maximizing the growth of persons and an *ecological ethic* (sy klem) which motivates us to work to make the whole ecosystem a place of growth."

Clinebell 1979:32) sien die ekologiese sorg as deel om die mens se lewe in volheid te bevorder "... to increasing caring and competence, and creative living." Wie met 'n medemens op reis is, reis in en deur hierdie kosmos. Die mens is 'n kosmologiese wese, maar funksioneer in 'n gemeenskap en is deel van die publieke diskoers.

Die fundamentele beginsel van die ekologie is dat 'n oorlewingseenheid nooit uit 'n individuele organisme of spesie in 'n statiese omgewing bestaan nie. Van Arkel (1991:70) meen eerder dat dit 'n ekologiese sisteem is, 'n geheel van alle organismes in wederkerige verhoudings met mekaar en met hulle natuurlike omgewing. So gesien, is die ekologie die komplekse interafhanklikheid van alle dinge en mense in die natuur. 'n Ekologiese perspektief bied die wydste moontlike manier om na sisteme, ordes van sisteme en verhoudings tussen sisteme te kyk (Keeney 1983:135). Ekosisteedenke verbreed perspektiewe en

lewer 'n bydrae om te verhoed dat postmoderne navorsing reduksionisties net tot atomistiese denke beperk word. Dit wat heel behoort te wees, kan deur atomistiese denke tot die somtotaal van hulle dele gereduseer word. 'n Sisteem is deel van 'n groter geheel. Wie die sisteem navors, sal ook kennis neem van die geheel waarin die sisteem funksioneer.

Van Arkel (1991:71) verwys na 'n gesin wat 'n sisteem kan wees. Hy meen die familie is egter 'n sisteem met dien verstande, sê hy, dat alle betekenisvolle persone ook daarby ingesluit kan word. Binne die sisteem is kommunikasie en gedragspatrone gevul met simbole, metafore, rituele, tradisies, sintoekennings en ander dinge wat kontekstueel betekenis het. 'n Ekologiese sisteem kan verstaan word as dat fenomene beskryf word in terme van 'n verhouding met die heelal en die gewone natuur en dat daar 'n funksionele element ter sprake is. Persone se gedrag word aan die hand van hulle funksie in die groter geheel verduidelik. So gesien, word betekenis gekoppel aan patrone van sosiale organisasie (Anderson & Goolishan 1988:375).

Die Praktiese Teologie het verskillende vlakke. Dit het informele fasette en formele sistematiese fasette wat deel van die gemeentelike vlak vorm, maar wat net soveel deel van die gevorderde akademiese vlak uitmaak. Müller (2005:72) wil aan die een kant verby die grense van die moderne teologie beweeg, maar aan die anderkant relativisme vermy. Een van die gevare van die Praktiese Teologie is dat dit fundamentalisties met die Bybel en die praktyk sal omgaan. Van Huyssteen (1997) het met sy bespreking van *postfoundationalism* in die Praktiese Teologie die balans tussen die Bybel en die praktyk probeer bring. Die volgende paragrafe beskryf die perspektief van *postfoundationalism*.

2.4.1.5 *Postfoundational* Praktiese Teologie

Die weerstand teen die fundamentalisme van die moderne teologie het tot die ontwikkeling van hierdie prakties-teologiese perspektief bygedra. Müller (2005:73) se definisie sê *Postfoundational* Praktiese Teologie "... can neither be described with the metaphor of a foundation, nor with the metaphor of non-foundation, or anti-foundation. It has moved beyond the restrictions ... of theological foundationalism, but at the same time is not to be found in the sphere of relativism and the arbitrariness of antifoundationalism." Die Praktiese Teologie gebeur daar waar refleksie is op die praktyk vanuit die perspektief van die beleving van die teenwoordigheid van God. Daar is verskillende grade van die Praktiese Teologie. Hierdie grade of vlakke kan wissel van 'n akademiese vlak tot op die vlak van gemeentelike aktiwiteite. "It is always guided by the moment of practice (always local, embodied and situated)" (Demasure & Müller 2008:2). Van Huyssteen se perspektief verduidelik die balans wanneer hy sê:

Postmodernism is, as I see it, first of all a very pointed rejection of all forms of epistemological foundationalism, as well as of its ubiquitous, accompanying metanarratives that so readily claim to legitimize all our knowledge, judgements, decisions and actions. Postmodernism challenged the foundationalism of modernity. Foundationalism, as is generally defined today, is the thesis that our beliefs can be justified by appealing to some item of knowledge that is self-evident or indubitable

(Van Huyssteen 1997:2).

Meylahn (2006:983) tree met Van Huyssteen en Müller in gesprek ten opsigte van die ontwikkeling van die verstaan van die rol en veld van die Praktiese Teologie. Vir die verstaan van sy bydrae tot die dialoog is dit nodig om te weet dat hy Jesaja 2:1-5 gebruik as basis vir sy begroning van navorsing in Praktiese Teologie met verwysing na die konteks van *postfoundationalism* en dekonstruksie. Die bou van die tempel beskou hy as 'n beskrywende metafoor

omdat hy van mening is dat tempels aanhoudend gebou word: “We are constructing realities that give meaning and purpose to our experiences. I will be using the metaphor of temple for these constructed realities that give meaning and purpose to our existence.”

Die Teologie het inherent in die vorige dekades na filosofiese en literêre debatvoering geneig, sonder om dalk genoegsaam kennis te neem van die plaaslike praktyk en konteks. *Postfoundational* Praktiese Teologie reflekteer die praktyk en beweeg verby die grense van die modernistiese Praktiese Teologie wat meer op die formele en rasonele gerig is. Die teenoorgestelde is ook waar, dat die Praktiese Teologie so na die relativisme kan neig dat dit ‘n bedreiging vir die waarheid inhou. Die Praktiese Teologie is volgens Müller konteksgebonde:

Postfoundationalist Practical Theology should be seen as a way of understanding within the paradigm of the hermeneutical approach ... It even goes one step further and argues for a very specific view of understanding: namely an understanding, which not only includes the local context as one of the hermeneutical circles, ... an understanding that can only develop within and from a local context

(Müller (2005:74).

Postfoundationalism soek toenemend na interdisiplinêre dialoog tussen die teologie en die natuurwetenskappe om gemeenskaplike gronde te vind, te deel en te ontwikkel. ‘n Nuwe verstaan van rasionaliteit word gebruik om weg te beweeg van modernisme en gepaardgaande dissiplines en om die perspektief van *postfoundationalism* verder toe te lig. Rasionaliteit word die verantwoordelike soeke na duidelikheid, bevatlikheid en optimale verstaanbaarheid. Malan (2005:29) se definisie gee ‘n werkbare inhoud:

Rasionaliteit ... bestaan nie as ‘n enkele, metadissiplinêre, universele metode om die waarheid te ontdek nie (soos in modernisme), ook nie

as 'n geheel kontekstuele en gemeenskap-spesifieke aktiwiteit nie (soos postmodernisme), maar as 'n wyse waarop na die waarheid gereik kan word deur verantwoordelike beoordeling en onderskeiding. So 'n siening van rasionaliteit maak interdissiplinêre en interparadigmatiese dialoog nie net moontlik nie, maar inderdaad noodsaaklik in die soeke na die beste beskikbare antwoorde op al die vrae wat ons as mense vra aangaande wie ons is en hoe ons behoort te leef.

Rasionaliteit vra om die erkenning dat die mens in kulture en tradisies, ingeslote geloofstradisies ingebed is. Kritiese refleksie oor tradisies en geloofstelsels word op so 'n wyse hanteer dat daar geluister kan word na daardie stemme wat dalk buite die tradisies en geloofstelsels se grense praat. Sonder om noodwendig konsensus in die gesprekke te soek, kan deur die nodige verdraagsaamheid gemeenskaplike gronde vir kreatiewe gesprekke gevind word.

Müller (2005:74) gee die volgende opsomming van Postfoundational Praktiese Teologie wat op 'n sinvolle wyse oor God se teenwoordigheid reflekteer: Dit is plaaslik kontekstueel, sosiaal gekonstrueer, gerig deur tradisie en ontleed interdissiplinêre betekenis en kyk verder as net die plaaslike konteks. "Postfoundationalism creates a platform for universal communication which is so vitally important ... that needs to survive ... universal truths" (Meylahn 2006:985). Van Huyssteen (1997:2) beskryf postfoundationalism as beweging as volg:

... it fully acknowledges contextuality, the epistemically crucial role of interpreted experience, and the way that tradition shapes the epistemic and nonepistemic values that inform our reflection about God and what some of us believe to be God's presence in this world. At the same time, however, a postfoundationalist notion of rationality in theological reflection claims to point creatively beyond the confines of the local community, group or culture towards a plausible form of interdisciplinary conversation.

Interdissiplinêre dialoog kan nuwere wetenskaplike aksente op so wyse met die teologie in gesprek laat tree dat wedersydse respek vir die noodsaaklike verhouding tussen die wetenskap en teologie behou of waar nodig, gebou kan word.

Postfoundational Praktiese Teologie bevorder die dialoog tussen wetenskaplike dissiplines met in agneming van die konteks. Die gesprek het direk met die mens te doen. Persone is uniek, ten spyte van die sisteem. Elke mens wil in 'n vertroulike sfeer beweeg, maar het die behoefte aan sosiale verhoudings en is deel van die publieke gemeenskap. Daarom word aandag aan die karakter en aard van Publieke Teologie gegee. Publieke sorg in die bruin gemeenskap van Oudtshoorn beklemtoon die publieke aard van die sorg en die essensiële verhoudings met die kerk as samelewingsstruktuur.

2.4.1.6 Die Praktiese Teologie as Publieke Pastoraat

Die openbare teologie verwoord die publieke belang van mense in hulle verhouding met God en die gemeenskap, sowel as die interaksie met ander dissiplines.

The term public theology describes a way of doing theology that has its focus on issues of public concern in the contemporary world. Public theology engages critically with Christian belief and practice in relation to public affairs. It does so through theological reflection, interdisciplinary discussion and inter-faith dialogue with those who have a shared concern about public issues in other disciplines and from other perspectives (Clegg 2006:1)

Die teologie word publiek sodra dit met die verskillende stemme van die diverse gemeenskappe binne die samelewing in gesprek tree. Die publieke aard van die

teologie hang saam met die kommunikatiewe verstaan van rasionaliteit, want die teologie is 'n "... communicative undertaking that becomes public precisely through its openness to conversation and dialogue" (Fiorenza 1991:5). Die drieledige taak van die Publieke Teologie is om die publieke by teologiebeoefening in te sluit; om oor die alledaagse in teologiese refleksie na te dink en om die gesprek tussen die teologie en die hedendaagse kultuur te fasiliteer. In die dialoog tussen die publieke en geloof kan die geloof hoop bied aan 'n plurale kultuur. In die verskeidenheid en veelvuldigheid lê potensieel die rykdom en nie die leemte van die Christelike geloof (Dreyer 2006:1324). "Public theology ... is an attempt to understand the relation between Christian convictions and the broader social and cultural context within which the Christian community lives" (Bezuidenhout & Naudé 2002:8) 'n Definisie van die Publieke Teologie vestig die aandag op die verskillende fassette en Haire (2007:3) verbreed die basis in die volgende beskrywing.

So, what is Public Theology? Why, indeed, has there been this interest in Public Theology? To the first question, "What is Public Theology?", there have been a variety of answers. Public Theology is a theology which engages three audiences, that is, the academy, the church, and society. However, why the interest in Public Theology? Clearly the church in Western societies has faced the marginalisation and privatisation of faith and theology.

Die openbare teologie betrek 'n verskeidenheid van mense oor die akademiese spektrum heen, maar meer as net 'n verskeidenheid mense word betrek, "...it has involved ... different spheres of public and professional service, different churches and faith communities – different forms of suffering" (Storrar & Morton 2004:2). In die navorsing het hierdie behoefte en perspektief dikwels hard en duidelik gespreek. In my saamreis met Tinie* en Chrisna* het ek tydens refleksie my gewaarwordings soos volg neergeskryf:

'n Aspek wat my baie hoop gegee het, is die ondersteuning wat van haar niggie, Tinie, gekom het. Onder die moeilikste omstandighede denkbaar (ouderdom, rugprobleme, finansiële nood en min kommunikasie) was daar iemand op wie Chrisna* kon reken. Die sosiale verhoudings en konstrukte van die sosiale gemeenskap en haar kerk, die geloofsgemeenskap, het op 'n manier versorging verseker. Dit is hierdie konstrukte en verhoudings wat geleenthede skep om pastorale sorg op die basis van gemeenskapsorg en -ondersteuning te bied. Tinie* sou selfs die pastorale versorging en ander sorg met deernis, liefde en gemaklikheid kon doen indien sy bemaagtig kan word. Trouens dit wat sy reeds doen, het my hoop versterk dat versorging so naby aan die geïnfekteerde en die geaffekteerde gebring kan word. Die feit dat Tinie* net met een persoon hoef saam te reis, maak dit ook makliker. Die ideaal van een persoon wat net met een geïnfekteerde saamreis, is haalbaar en gewens.*

Moltmann (2004:1) definieer die Publieke Teologie as volg: "Public theology has to do with public relevance of a theology which has at the core of its Christian identity a concern for the coming of God's Kingdom in the public world of human history ...". Die onderwerp van die Christelike teologie maak klaar van die vak 'n *theologia publica* (publieke teologie). Die Christelike teologie raak by die samelewing se publieke sake betrokke. Hierdie teologie dink na oor die dinge wat van wesenlike waarde is, sodat dit hoop in Christus kan bring. In soverre die armes en gemarginaliseerdes in 'n spesifieke samelewing bemaagtig word, word die politieke aard van die Christelike teologie sigbaar. Dit bly belangrik om te weet dat daar nie 'n universele 'publieke teologie' bestaan nie, sê De Gruchy (2004:45), "... but only theologies that seek to engage the political realm within particular localities". Universele teologie kan op 'n algemene teologie dui, terwyl die Publieke Teologie binne 'n gemeenskap beoefen word. "It means that in Western Christianity individual faith and ethics, and the communal faith and ethics of like-minded individuals, can be nurtured and developed. Individual

discipleship, and small communal or monastic groups, can flourish (Haire 2007:5). Die Publieke Teologie het 'n *coram deo*-basis en wil eties Skrifgetrou wees.

Koopman (2004:5) bespreek sekere etiese kwessies rakende die Publieke Teologie en die kerk se rol as instrument vir die Praktiese Teologie. Die etiese kwessies skep 'n raamwerk waarbinne die Praktiese Teologie beoefen word. Sentrale aspekte in die Christelike teologie behels karakter, voortreflikhede, narratief, gemeenskap en identiteit. Die kerk moet getrou bly aan haar identiteit en daarom 'n getroue dienaar van die gemeenskap wees. Hierdie publieke betrokkenheid bekroon die kerk in haar rol en roeping: "... the church is not for the sake of the church exclusively, but for the sake of the world" (Koopman 2004:6).

Die kerk wat getrou aan haar taak teenoor die Drie-Enige God wil wees, moet betrokke wees in die gemeenskap, nie soseer om demokrasie te laat werk nie, maar omdat God in die gemeenskap betrokke wil wees. Hierdie publieke aard van die kerk se karakter sluit alledaagse praktyke in soos "... pray, baptize, eat meals, rejoice at the birth of a child, grieve at illness and death, reroof church buildings ..." (Koopman 2004:8). Ware aanbidding word visueel in die wêreld waar daar liefde vir die vyand is, die waarheid seëvier, die armes eerbiedig word, ter wille van geregtigheid gely word, want so getuig die kerk van God se onbeskryflike gemeenskapskeppende krag. Wanneer nagmaal vanuit die kerkgebou die sosiale gemeenskap inbeweeg om ook daar fisies voedsel te wees en die armstes van die armes te gaan voed, word die teologie openbaar. So is die kerk nie net nog 'n agent wat so bietjie goed doen nie, maar word die kerk God se getuie in hierdie wêreld.

Die gebed en prediking is nie net die verkondiging van die Drie-Enige God nie, maar is eintlik 'n appél op die Christene om Jesus se liefde in die gemeenskap sigbaar te maak. "In this act of hospitality and in this engagement with strangers

we learn more fully to hear the story of God” (Koopman 2004:8). Die Jesus-verhaal word nie net vertel nie, maar word kragdadig vertoon. Die teorie van God se openbaring, soos opgeteken in die Bybel, moet prakties uitgeleef word. Die volgende aanhaling onderstreep die waarheid van die Praktiese Teologie. “The practice of pastoral care and discipline enable the church to be a holy community in the world that is capable of leading a life of compassion, hospitality and justice” (Koopman 2004:8).

Die Publieke Teologie kom doen ‘n beroep op kerke om hulle kerkwees te herevalueer om seker te maak dat die kerk aandag gee aan haar publieke roeping. Sekularisasie is op ‘n manier besig om die kerk uit sy laaste vestings te dryf. Daarom moet die kerk herbesin hoe om die groot narratief van Jesus se liefde te vertel en te leef. Laat u koninkryk kom, behels dat hande en voete, oë en ore, monde en ander liggaamsdele so diensbaar word in die publieke gemeenskap dat die koninkryk onmiskenbaar sigbaar kom. Die versoenende teenwoordigheid van Christene word dan ‘n gemeenskap van vrede in ‘n opstandige wêreld. Die mens leef met ‘n vraag in die hart: Is God in beheer van die wêreld of is die voortgang van dinge afhanklik van natuurlike wetmatighede en meganismes? Omdat siekte met mediese ingrepe bestry word, ontstaan die vraag of gebed plek verloor het (Dreyer 2006:1325)? Sekularisasie verwys na die proses waar religieuse instellings, aksies en religieuse bewussyn sosiaal toenemend minder belangrik in die sosiale sisteem word. Die openbare teologie wil die religieuse vakuum waarin die postmoderne mens hom/haar bevind, met God kom vul, nie net deur woorde nie, maar veral deur dade.

Getuie wees in die publieke gemeenskap moet Christelike apatie teenwerk. Apatie verminder die sigbaarheid van God in die gemeenskap. Daar is ‘n groot behoefte dat publieke aanbidding juis die transformerende krag van die Heilige Gees sal vertoon. Hierdie krag moet die “hooploosheid” in hoop verander. Daarom stem ek saam met Koopman (2004:14) wanneer hy sê:

... the revaluation of the identity of the church, his motivation for the public nature of theology, his suggestions on moral decisionmaking in the church and in the public sphere, his proposals for dealing with plurality and the quest for moral consensus, his emphasis on moral formation in the church and the hope that springs from an awareness of the surprising presence of God, can be utilized constructively by South African churches.

Laastens beklemtoon Koopman dat die Publieke Teologie nie net met die dogmatiese aspekte wil volstaan nie, maar juis eties met die Woord van God en die sosiale gemeenskap wil omgaan. Hy sê die drievoudige taak van die teologiese etiek is die interpretasie en beskrywing van die diepste morele en spirituele vlakke. Tweedens moet die waardes en norme van die beskaafde wêreld geëvalueer word. Derdens is teologiese etiek voorskrywend. Sosiale en ander ewels moet herstruktureer word en die sosiale religie in die gemeenskap moet die bron wees wat verandering bring sodat 'n kwaliteit lewe moontlik word.

Dreyer (2006:1326-1331) het 'n reeks aspekte vir die kerk uitgelig om met die Publieke Teologie waarde toe te voeg om die gemiddelde gelowige in 'n baie ongemaklike wêreld te vertroos. Ek haal Dreyer aan: "My plek van keuse is die van kerklike teoloog, wat my tuis voel in die teologie van 'n spesifieke kerk. My taak is nie om hierdie teologie teen ander te verdedig nie, maar om die gesprek met ander te fasiliteer. Dit is nie om die ander te probeer oorhaal tot my standpunt ... nie" (Dreyer 2006:1327). Die Publieke Teologie bring die kerk in verhouding met spirituele mense wat hulle nie noodwendig binne die institusionele kerk tuis voel nie. Daarvoor is die volgende nodig:

1. Die kerk is deel van die wêreld en moet nie net in die kerk teologie doen nie, maar ook in die wêreld 'n bediening hê.
2. Die Publieke Teologie gee ruimte vir ander denke oor kerkwees en kan ook wees waar dinge op ander wyses gedoen word.

3. Verskeidenheid beteken nie 'n waardelose perspektief nie, maar is eerder 'n uitdaging vir gelowiges om hulle waardes te verantwoord.
4. Wie van hulle eie staanplek en waardes seker is, kan onbedreig ekumenies deelneem en deur ander perspektiewe verryk word. Die Publieke Teologie bied 'n denkraamwerk vir hoe om jouself binne 'n ekumeniese konteks te wees.
5. Kerke moet hervormend terug na die evangelie, maar met ruimte vir ander.
6. Die kerk wat God se liefde wil weerspieël, moet nuut dink oor andersheid en eendersheid, sodat almal saam tot 'n beter wêreld kan bydra. Gelowiges moet onderskei tussen Christelike- en Kerklike tradisies.
7. Diverse Skrifinterpretasies is nie 'n bedreiging nie, maar 'n bate, want so kan die Christelike tradisie relevant bly.
8. Teologiese opleiding verruim tot 'n vars soeke na die evangelie vir die huidige tydsges. Teologiese taal word een van doksologie en aanbidding om 'n verhouding met God te soek.
9. Apologetiek verdedig nie meer gevestigde waarhede nie, maar dink na oor nuwe maniere om die evangelie te kommunikeer.
10. 'n Nuwe kerktaal moet die ou taal vervang om die ou waarhede te kommunikeer. Dit sluit 'n nuwe liturgie en rituele in.
11. Die "ampskerk" maak plek vir 'n gemeenskap van gelowiges. In 'n kerk wat in 'n postmoderne dinkraamwerk (wat juis voorheen gemarginaliseerde stemme tot spreke wil bring) effektief en relevant wil wees, sal nuut gedink moet word oor die bediening, leierskap en hulpbronne).
12. Kerkleiers sal in hierdie oorgangsfase ondersteun moet word.
13. Wat die postmoderne wêreld betref, is die uitdaging aan die kerk: verstaan dit, raak betrokke daarby, maak gereed vir verandering, leer om nuwe strategieë vir immer veranderende omstandighede te ontwikkel.

Ek wil hierdie bespreking oor die Publieke Teologie in die post-apartheid era afsluit met 'n aanhaling wat die verantwoordelikheid van kerke onderstreep. "Churches in South Africa can indeed come to better understanding of and greater faithfulness to our calling in the world by attending to these approaches. Churches in other contexts might also do well to appreciate them in their own right and in terms of their strength" (Koopman 2004:19).

In hierdie navorsing word die perspektief versterk met die Praktiese Teologie as 'n kommunikatiewe handelende teologie wat in die openbaar Jesus se liefde uitleef. Die publieke karakter beklemtoon dat die gemeenskap deur die kerk met Jesus Christus se liefde bedien word. Ek wil Dreyer (2006:1327) se beskrywing onderstreep dat die kerk effektief en relevant moet wees. Binne hierdie postmoderne raamwerk moet die gemarginaliseerde stem gehoor word en die publieke pastorale sorg moet weer nuut oor die bediening, leierskap en hulpbronne dink.

Ackermann sluit daarby aan en haar beskrywing van die kerk in gesprek met die publiek toon nie net die sensitiwiteit vir die publieke gesprek nie, maar ook die rol om God se stem hoorbaar te maak, terwyl na die publieke stem geluister word.

Public practical theology that is done in service of the reign of God comes out of a critical consciousness informed by social analysis, a concern for justice, the creative use of human imagination and the willingness to risk actions that express our hope for a better world. All these understandings of public theology assume that the church is sensitive to the public order that surrounds it and with which it desires to be in communication (Ackermann 2005:69).

Die Praktiese Teologie se sterk gemeenskapskarakter word in die Pastorale Teologie openbaar. In die Pastorale Teologie word ekklesiologiese sorg en

diakonale sorg bedryf en in die pastorale sorg, wat deel van die gemeente se diakonale taak is, gaan die pastor op reis met 'n persoon wat gemarginaliseer is. Pastorale sorg in die sosiale en religieuse konteks is die diens-arm van die Publieke Teologie en kan met vrymoedigheid gesien word as publieke pastorale sorg. Smit (2007:142) versterk die perspektief in sy beskrywing van die genade van God in die gemeenskap:

... bringing salvation to all people, instructs believers to think, talk behave in ways that correspond to this goodness towards all and everyone, in society and in public, including those in authority, those despised, those hostile and those still outside and different. In short, believers are called to practise such unconditional loving-kindness, without ulterior motive.

Vir my lê die wins van die Publieke Teologie daarin dat dit die skopus behou om deur die werking van die Heilige Gees steeds op Christus gerig te bly. Die doel is altyd om die liggaam van Christus op te bou. Die habitus (waar die pluraliteit geleef word) is waar die liefde vir Christus en vir ander geleef word. Menswees saam met ander en in die teenwoordigheid van God kan die mense van die sekulêre eeu bevry van die leegheid waarmee moderne denke hulle gelaat het (Dreyer 2006:1331).

Hierdie leegheid kan met die nuwe lewe in Christus gevul word en die kerk as publieke instrument roep gelowiges op om 'n gesig aan Christus se liefde te gee en om gemarginaliseerde mense, wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word met hierdie liefde heel te maak.

In virtue of their communion with Christ, believers belong to the new creation, they have been redeemed from the present aeon and have gone over into the kingdom of Christ; ... The person and work of Christ is the evidence and pattern of this universal love ... and is always

conscious of the fact that the grace of God bringing salvation has appeared to all people (Smit 2007:144).

Die liefde van Christus kom veral deur pastorale sorg by die gemarginaliseerdes van die gemeenskap en veral die geloofsgemeenskap uit (Clegg 2006:1). Die aspekte wat bespreek is, word in kort saamgebind om die karakter van publieke teologie te verduidelik. Christelike geloof en praktyk is 'n verhouding tot publieke sake en behoeftes. Die alledaagse sake word met teologie in gesprek gebring. Die Christelike oortuiging en die breë gemeenskap of spektrum is in interaksie met mekaar (Dreyer 2006:1324). Hierdie interaksie word moontlik waar publieke teologie met die drie gehore naamlik akademie, kerk en samelewing koppel (Haire 2007:3). Die wye verskeidenheid van sosiale verhoudings, konstrukte en die geloofsgemeenskap het een doelwit naamlik 'n betrokkenheid by die sosiale gemeenskap (Storrar & Morton 2004:2).

Hierdie proses wentel pastorale sorg af tot 'n een-op-een-situasie in die kerk, die familie en tot by die gesin. Verskillende mense word deel van die publieke pastorale span. Elkeen met sy eie kwaliteite word bemaagtig om 'n bydrae te lewer en 'n verskil te help maak. Op hierdie wyse word die koms van God se koninkryk in die openbare wêreld moontlik en skep publieke sorg hoop (Moltmann 2004:1). Hierdie koms van die koninkryk is dan nie 'n universele gebeure nie (De Gruchy 2004:45), maar kontekstueel, nie wyd algemeen nie, maar gelokaliseerd en situasie-spesifiek. Die teologie word praktykgerig en bly nie net 'n mooi teorie nie. Die kleinste groep word 'n sorgsentrum en strook met die "home care-unit" gedagte. So kom God na die gemeenskap op 'n praktiese wyse daar waar 'n kind gebore of gedoop word, saam gebid of saamgeëet word (Koopman 2004:8).

Die kerk word 'n aktiewe agent op die kleinste moontlike vlak. Jesus se verhaal word nie net vertel nie, maar in liefde gedoen teenoor mense wat gemarginaliseer is. Publieke sorg is anti-apaties en terselfdertyd dra dit op etiese

en verantwoordelike wyse God se Woord die sosiale gemeenskap binne. Teologiese etiek dra sorg vir 'n handelingswyse wat besef dat elke kerk 'n eie reg het in die gemeenskap en is relevant en betrokke. Daar word na God se stem sowel as die gemeenskap se stem geluister en hierdie twee stemme word by mekaar uitgebring. Pastorale sorg is sensitief vir verskillende kerke se stemme (Dreyer 2006:1327) en praat so met ander kerke of persone wat aan geen kerk behoort nie dat almal gemaklik voel. Hierdie saampraat het ten doel om God te aanbid. Die Evangelie word so gekommunikeer dat die gemeenskap dit verstaan en in liefde by mekaar betrokke raak (Ackermann 2005:69).

Publieke pastorale sorg raak so betrokke by die religieuse gemeenskap en doen 'n beroep op kerke se diakonale taak. Die doel is om mee te werk aan die opbou van Christus se liggaam. Hierdie versterkte liggaam vorm 'n buffer teen die leegheid van die sekulêre tydsges. Die sosiale en religieuse gemeenskap se inhoud word gevul met Jesus Christus (Dreyer 2006:1331). Hierdie publieke sorg is egter nie net 'n akademiese besinning oor publieke teologie nie maar bring prakties die genade van God en sy redding tot by die mense (Smit 2007:144).

Die eensydigheid van 'n teoretiese besinning reduceer publieke sorg tot 'n gemeenskapsfilosofie en God-Drie-Enig tot op gelyke vlak met die mens. Die Bybel word op gelyke voet met akademiese werke gestel en die mens kry 'n greep op die Goddelike openbaring. Daarom is hierdie besinning en perspektief sensitief vir werk op sosiale gemeenskapsvlak en wil hierdie navorsing beklemtoon dat naas die teoretiese besinning, is publieke pastorale sorg aan persone geïnfekteer met en geïffekteer deur MIV en/of VIGS in die bruin gemeenskap van Oudtshoorn onder andere ook 'n praktiese metodiek. Die Bybel bly die kenbron en word eties *coram deo* hanteer en medereisigers se hantering van die Bybel word met eerbied bejeën.

Ná die bespreking van die metodes van hierdie navorsing sal die Pastorale Teologie aan die woord kom. In die Pastorale Teologie vorm die antropologie 'n

kernfasset en word die aksie van navorsing saam met prakties teologiese benaderings reeds in hierdie hoofstuk bespreek.

2.5 Samevatting (Einde)

In hierdie hoofstuk is paradigmaskuiwe beskryf en die navorser se epistemologie is aangedui met 'n kort bespreking van die sosiale konstruksiediskoers en die konteks waarbinne dit geskied. Die Praktiese Teologie, die vertrekpunte en die fundering daarvan soos in hierdie studie verwoord, is verduidelik. Die prakties teologiese benaderings het daarna aan die orde gekom. Die konfessionele benadering het raakpunte met die bruin gemeenskap van Oudtshoorn en kan in die praktyk gesien word. Sekere religieuse konstrukte word bevestig in soverre baie van die geloofsbelydenisse deur die tyd mondeling oorgedra is. Teorie, soos wat dit in die wetenskaplike vakdissiplines en spesifiek die teologie ontwikkel het, is nie algemeen in die gemeenskap bekend nie. Persoonlike geloofsbelydenisse (persoonlike beskouings) bevestig die kommunikasie tussen praktyk en teorie. Die verkondiging in die kerk en kategeseskool mag moontlik verskil van hoe die individu sy/haar geloof beleef en verwoord. In die aanhaling van 'n verbatim-gesprek met Ellie* word haar persoonlike konfessie, die konteks en praktyk en die betrokke religieuse konstrukte duidelik. Haar geloofsbeskouing en haar Godsbeeld wat haar deur die moeilike tyd gedra het, is in die gesprek sigbaar.

EL: Die Here sien mos ver vorentoe.

JF: Weet die Here wat die beste vir klein Johan is?

EL: Die Here wil vir hom net die beste gee.

JF: Het sy eie ma nie gedrink en hom by mense gelos en nie eens altyd geweet by wie sy hom los nie. (Ek wou haar lei om net iets van haar kwaliteite te erken en te verwoord). Ek wil nie Johan se moeder te na kom nie. Hoe voel jy oor jou versorging van Johan?

EL: Nee, ek weet nie. (In beskeidenheid eerder as ontkenning).

- JF:** Kom ons sê die Here wil vir hom die beste, dink jy hy kry nou liefde wat hy nie altyd by haar (sy eie moeder) gekry het nie?
- EL:* Soms is mens, soos jy opgroei ... soos hy opgroei, nie soos die Here wil nie ... verkeerd. Mense doen en sê dinge wat vir Johan vernederend kan wees. Die een mens kan jy nie vertrou nie. Jy moet so versigtig wees met wie jy praat. Baie wil nie naby jou kom as hulle van MIV hoor nie. Met medegelowiges kan jy deel ... saam bid. Dan kan die Here wonderwerke doen.
- JF:** Ek hoor wat jy sê, Ellie, maar ek wil weer terugkom na my eerste vraag oor die Here se doel: Wat wil die Here hê moet jy vir klein Johan doen?
- EL:** Ek moet mooi na hom kyk. Die Here wil hê hy moet liefde by my kry.
- JF:* Jy is iemand met 'n wil. As iets gedoen moet word, dan doen jy dit. Is dit wat die Here van jou vra? Watter gawes het die Here vir jou gegee? Hoekom het die Here jou gekies?
- EL:* Die Here toets 'n mens se geloof. Iemand was in die hospitaal. Sy het swaar asem gehaal. Ek wou my hand op haar bors sit en vir haar bid vir verligting. Die Here sou haar laat beter word het. Ek was skaam en het dit nie gedoen nie. Hy wil my geloof in Hom versterk.

Met die Bybel as kenbron word die praktyk en die impak van MIV en/of VIGS in pastorale sorg teengewerk. Hierdie versorging vind plaas in die sosiale en religieuse konstruksie van die gemeenskap. Die konteks bly essensieel omdat die verkondigde en oorgelewerde woord homileties deur elkeen op 'n eie manier in sy of haar lewe en in die praktyk verstaan en toegepas word. Skrif en Skrifverstaan word in die konteks prakties. Die natuur en die verbondenheid met die natuur vorm sosiale ekosisteme. Die kerk se aanvaarding van haar verantwoordelikheid om teologie in die publieke praktyk te beoefen, bevestig die perspektief dat die Praktiese Teologie in wese Publieke Teologie is.

'n Deel van die einde kan volgens Müller, Van Deventer & Human (2001:94) verwoord word in die vraag: "What makes it difficult to write a self reflection with integrity?" Integriteit wat eerlik aan etiese standaarde wil voldoen, kan nie noodwendig altyd emosionele beleving verwoord nie. Ek het baie nagedink oor my prakties-teologiese posisie en die soisale praktyk waarin die persone leef wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geaffekteer word. Hoe beleef hulle my teoretiese perspektiewe? Naudé (2004:51) beskryf hoe sy belewenis beïnvloed is as hy sê vir miljoene Afrikane is toegang tot die Bybel en tradisie slegs op mondelinge oorlewering gegrond. Baie persone ken God net deur vertellings en ander se prediking. Baie Christene in Afrika bou 'n Praktiese Teologie sonder dat hulle self die Bybel lees omdat daar min geletterde Christene onder hulle is (Naudé 2004:51). Presies hoe lees die bruin gemeenskap in Oudtshoorn die Bybel? Hoeveel teoretiese en teologiese publikasies word gebruik? Watter Praktiese Teologiese benadering word fundamenteel nagevolg?

My belewenis van die saamreisgesprekke was dat die Skrifgebruik van medenavorsers nie soseer akademies-teoreties was nie en hermeneuties is 'n Biblisitiese benadering gevolg. Hierdie opmerkings word nie gedokumenteer om my belewenis te toets of te onderskryf nie. Dit is eerder 'n poging om die praktiese Skrifhantering van medereisigers te erken, te verstaan en aan te dui. Naudé (2004:51) se beskrywing het in sekere opsigte my eie verhaal verwoord wanneer hy skryf: "Wat sê dit van sola Scriptura? En vir redelikheid wat nog lank nie deur die Verligting verduister is nie? En vir teorieë oor sekularisasie en die verlies aan transendensie? Hier is 'n ander wêreld!" Hier het ek in 'n gemeenskap gewerk waar strukture en ordereëlins verskil het van my eie gemeente. Hier was 'n lewende Christendom wat die Evangelie anders, dalk selfs beter verstaan het as ek en my gereformeerde teologie en 'n infrastruktuur. Hier kan 'n gewone ongeskoolde werker op 'n Sondag 'n gemeente bymekaar bring en die Evangelie verkondig, sonder dat hy/sy 'n enkele woord kan lees.

Die doel van navorsing kommunikeer ook met die akademiese gemeenskap. Hierdie gemeenskaplikheid word deurgaans ingetrek, sodat hulle stemme rigting aan die werkswyse kan gee. Die akademie wil in die postmoderne tyd nie die medenavorsers en hulle bydrae gering ag nie. Dit word bevestig in die etiek van navorsing. Eties word 'n hoë premie op die medenavorsers en hulle kennis van die waarheid geplaas. Hierdie kennis word gelykwaardig gereken met ander akademiese teoretiese kennis en medenavorsers word as gelyke vennote in die navorsingsproses beskou.

Die kode vir etiese optrede hou altyd verband met die regte van die individu en die nodige respek wat die beskerming van elke persoon betrokke verseker (UCT Code of Conduct 2004:5). Respek sluit die verskil van waardes, geloof en menings in en die navorser se werkswyse mag nie enige aspek van die menswees van ander marginaliseer nie. In die gebruik van die narratiewe gespreksmetode mag selfs die persoon se verhaal wat vertel word nie as 'n blote objek beskou word wat los van die verteller staan nie. Die verhaal bly die eiendom van die verteller, selfs al is daar 'n verhouding met die akademiese konstrakte. Die etiese gedragpatrone help om die oogmerke van die etiek te verwoord.

In hierdie opsig is die einde oop, anders en tog dinamies prakties teologies met 'n sterk klem op prakties. Die versorging soos in die pastorale teologie beskryf word, word in die volgende hoofstuk breedvoeriger beskryf met die verduideliking van die pastoraal teologiese vertrekpunte. Die Praktiese Teologie word metafories in Koki versinnebeeld in die stryd teen MIV en/of VIGS.

... En eindelijk het Koki aan sy hart gewaar dat hy hier aan 'n grens was, ingeperk teen iets wat donker is en dom en sterk ... die Swarte (Raka) het bloed aan bors en bek gehad, en by sy voete 'n sebra op die vertrapte plaat – die fraai dier van die wit daeraad, ...

(Van Wyk Louw 1970:15).

HOOFSTUK 3

BEWEGING OP DIE NAVORSINGSPAD (ONTWIKKELING)

3.1 Inleiding (Aksie)

Dié aand het dit by die vure vrolik gegaan,
Tot Koki in die geel gloed skielik staan
En praat: “Raka, die groot dier, moet dood.”

Van Wyk Louw (1970:16) beskryf in sy verhaal Raka, by monde van Koki wat sê die dier moet uitgewis word, die gevoel van die mense in die kamp wat bang is vir Raka. Die Pastorale Teologie kan nie noodwendig bydra tot die doodmaak van die dier nie, maar is n wetenskaplike benadering, gegrond in die Bybel om weer by wyse van spreke die wonde te help verbind. Die genesende krag in Jesus Christus deur die werking van die Heilige Gees ontmoet verwonde mense, geïnfekteer en geaffekteer deur MIV en/of VIGS, Raka is ‘n metafoor wat doodmaak en die vreugde wegneem. Die Pastorale Teologie probeer genees en vreugde terugbring.

Die teorie oor die Pastorale Teologie en oor die praktyk van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geaffekteer word, is in interaksie om die dominansie van verhale te verlig. Die dialoog tussen die teoretiese perspektiewe en die praxis van die bruin gemeenskap in Oudtshoorn word meer konkreet by die “vrolike vure” en die oënskynlike beeld dat dit met almal goed gaan. Die groot dier wat lewens bedreig deur infeksie en die invloed daarvan, moet op ‘n manier getermineer word. Die Pastorale Teologie en pastorale sorg is ‘n instrument wat ‘n verskil in die gemeenskap kan maak.

Die Praktiese Teologie is ‘n breë vakdisipline in die Teologie wat die Evangelie van Jesus Christus kontekstueel in die openbaar binne ‘n gemeenskap wil laat

funksioneer. Die ontwikkeling van Pastoraal Teologiese vertrekpunte vir die publieke sorg – met die antropologie as basis – bring 'n dialoog tot stand tussen die teoretiese besinning oor sorg en die mens, soos dit in die gemeenskap beoefen word. Een van die aksies waardeur die liefde geskied, is die pastorale sorg. Pastorale sorg word aan mense gebring en die antropologie is 'n teoretiese besinning oor mense. Hierdie mense is nie objekte nie, maar subjekte wat in die publiek in die gemeenskap leef en terselfdertyd met die navorsing meereis.

The task of Christian theological anthropology is to depict evangelical (that is, Gospel-constituted) humanism. It aims to display the vision of human identity and flourishing which is ingredient within Gospel's announcement that, in the being, action, and speech of Jesus Christ, the crucified who is now alive and present in the Spirit's power, the good purposes of God the Father for his human creation are established and their completion is promised (Webster 2003:19).

Publieke pastorale sorg is die duidelikste vorm van die kerk se getuienis. Gelowiges word gedring om hulle geloof in God in die openbaar te bely: "Christians have understood and described this public correspondence of the life of the church with the nature and work of the True God in many ways" (Smit 2007:154). Gelowiges se lewens word vernuwe as deel van die publieke belydenis oor God se genade aan die wêreld en oor God self. Die kerk se publieke sorg word in die Evangelie van Jesus Christus gegrondves. Die kerk van die Here Jesus is menslik en getuig teenoor mense. Mense het behoeftes en hoe beter die kerk se kennis van die mens is hoe beter word daardie behoeftes verstaan en gedien. Die kerk se lidmate is feilbaar en onbetroubaar, maar ten spyte daarvan bly die kerk Christus se eiendom. Daarom maak die gedagtes, woorde en dade van die kerk in moeilike tye 'n verskil en bring dit hoop.

Then being public church and doing public theology may be called for, not because it is perfect, but because it is obedient, living witness to the

goodness and loving-kindness of the living Lord, who became flesh for us and for our salvation (Smit 2007:155).

Die aksie van hierdie Hoofstuk word verwoord aan die hand van die vraag: Hoe word hierdie teologiese vakdissipline binne die breë raamwerk van die Teologie aan die een kant en die praktyk van die gemeenskap aan die anderkant geplaas. Die pastorale saamreis wil die heilswerk ook in die bruin gemeenskap van Oudtshoorn laat geskied. In hierdie hoofstuk word met fyner nuansering gekyk hoe die navorser se epistemologie ten opsigte van die pastorale sorg en antropologie 'n rol in die reis speel. Vrae wat gestel word, ondersoek die aard van die Pastorale Teologie ten einde 'n bydrae te lewer om dominante verhale van MIV en/of VIGS te herskryf.

Die hoofstuk word volgens 'n ABDCE-benadering in die klein saamgestel. Die aksie word in die inleiding aan die orde gestel. Benaderings vir pastorale sorg, die benaderings vir saamreis, sal ter agtergrond bespreek word. Die pastorale sorg word as deel van die ontwikkeling bespreek. Die klimaks kom in die pastorale benaderings aan die orde met die klem op die narratiewe gespreksbenadering. Die publieke aard van die pastorale sorg word bygewerk om die publieke perspektief en belang van die versorging van die sosiale en religieuse gemeenskap te verduidelik. Die samevatting is die oop einde wat in Hoofstuk 4 se literatuurstudie oorloop.

Die Teologie is nie 'n blote teoretiese wetenskap nie. Die praxis roep om versorging van dié wat met pyn, verwerping, verlies of enige ander vorm van misbruik en marginalisering te kampe het. Vir die doel van hierdie studie word spesifiek saamgereis met persone wat deur MIV en/of VIGS gemarginaliseer word. Die Pastorale Teologie is die teologiese wetenskap wat besig is met hoe die Praktiese Teologie in die gemeenskap 'n liggaam bekom om sorg oor te dra. Publieke sorg word 'n werklikheid wanneer ware aanbidding só geskied dat die kerk duidelik sigbaar is vir die wêreld. Die sigbare kerk is een "... in which people

are faithful to their promises, love their enemies, tell the truth, honor the poor, suffer for righteousness, and thereby testify to the amazing community-creating power of God” (Koopman 2004:7).

Die publieke pastorale sorg is nie universele sorg in die eerste plek nie, maar het betrekking op ‘n spesifieke gemeenskap wat met ‘n spesifieke dominante storie worstel. Dit gebeur waar publieke sorg “... is done in the context of particular publics” (Morton 2004:28). Publiek beteken die betrokke gemeenskap het iets in gemeen, hul praat ‘n gemeenskaplike taal, het gedeelde diskoerse en ervaar ‘n gemeenskaplike stryd.

Die sorg in ‘n publieke gemeenskap het twee eksponente. Daar is persone wat onder ‘n dominante storie gebuk gaan. Vir die doel van hierdie navorsing reis die navorsers saam met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. Die tweede eksponent is persone wat in ‘n posisie is om die dominante storie te help herskryf. Publieke sorg vind plaas waar persone uit die betrokke gemeenskap begin om die persone wat stryd voer teen die dominante storie, se pyn te help verlig.

... a typical place of theological creativity is where two such categories of people are brought together, those suffering the obvious limitations of power – no freedom, no shelter, no money – and those charged with helping them, who are painfully aware of the limits of their power (Morton 2004:35).

Die ontwikkeling in die navorsing is in aansluiting met die teoretiese ontwikkeling van die Pastorale Teologie. Hoe kan die verskillende stories, aksiestories, agtergrondstories, ontwikkelingstories, eie stories, literatuur, sorgstories, gemeenskapstories met mekaar in gesprek tree (Müller, Van Deventer & Human 2001:93)? Die ontwikkeling sluit die kerk en die kerk se perspektiewe op sorg in. Ontwikkeling is deel van ‘n groter verhaal in interaksie met teorie en praktyk.

Ek wil Lettie Siener se verhaal vertel om die interaksie tussen praktyk en teorie duideliker te maak. Die berading by die kliniek het gemoedsrus vir Lettie* gebring en sy het met ander oë na haar omstandighede begin kyk.*

JF: Hoe het die gesprek tussen jou en jou ma afgeloop?

LS: Ons het altwee gehuil. Ek het daar by die huis vergifnis gevra. Sy het my aanvaar soos ek is (met siekte en al). Ons verhouding is baie mooi.

Op hierdie punt het daar tranes in haar oë gekom en sy het gesê dat sy sommige tye nog die seer voel. Sulke tye neem sy die Bybel en lees daaruit. Op die vraag hoekom sy lees en bid, sê sy hoe dit help. Sy het gesê as sy nie God in haar lewe het nie, beteken die lewe niks. By Hom vind sy vrede. Haar afhanklikheid van die Here en haar geestelike versterking word gesentreer in haar sosiale kontak met haar religieuse gemeenskap. Hierin speel haar predikant 'n opbouende rol. Ek wou seker maak of sy die nodige sosiale en geloofsondersteuning by haar kerk kry.

JF: Het jy kontak met jou dominee?

LS: Elke tweede Sondag en elke Woensdagaand kom die diaken kerk hou. Ek gaan altyd.

Toe sy siek was, het die diaken kom bid. Hulle het egter nie vir die diaken gesê presies wat haar probleem is nie. Hulle predikant kom net uit vir 'n begrafnis en vir die jaarfees (basaar). Nagmaal word in die dorp bedien. Lettie het nog nie haar siekte met die predikant bespreek nie. Hierdie leemte het in ons saamreis duideliker geword.*

Teoloë kan kerkvreemd of kerkvyandig word in die sin dat hulle teoretiese kennis in isolasie van die kerk ontwikkel. Party los die kerk uit en leef in 'n post-

institusionele Christenskap (Naudé 2004:82). Die integrasie van teologiese kennis met die geloofswerklikheid is 'n wetenskap op sigself. Indien hierdie integrasie nie slaag nie, kan dit gebeur dat die teologiese wetenskaplike oor God skryf en in die proses word God dalk uit die teologie uitgeskryf. Teoloë kan ook die Bybel so hanteer dat die Bybel se karakter as geloofsboek verlore gaan en bloot menslik in kontras met die Goddelike aard van versorging gestel word. Die Pastorale Teologie wil 'n bydrae lewer om van die gebroke wêreld 'n beter plek te maak.

Ek wil die volgende deel van die Pastorale Teologie vergestalt aan die hand van die sorgbenaderings waarmee saamgereis is. Hierdie agtergrond help om te verstaan wat die bedoeling van die pastorale sorg is. Die pastorale sorg is 'n liefdeskonsep om heel te maak waar die gebrokenheid van die wêreld mense se leefruimte marginaliseer. Die funksionering van hierdie liefdeskonsep het 'n historiese reis wat aan die orde gestel word.

3.2 Pastorale sorg-benaderings: Benaderings vir saamreis (Achtergrond)

Louw (1999:97) sien pastorale sorg as die ontmoeting tussen die mens en die liefde van God. Dit word deur De Jongh van Arkel (2000:9) geburger binne die gemeenskap of publiek: "Pastoral care is now understood as a ministry of the faith community which reminds members of God's scattered people that they are remembered." Die sentrale agtergrond vir die pastorale sorg is nou verbind aan die pastoraal-terapeutiese paradigmatruiwe soos deur Louw (1999:23-29) aangebied. In die agtergrond van die pastorale sorg word tendense van die ontwikkeling in die pastoraat reeds sigbaar. Reeds vroeër is aangedui dat die klem verskuif het vanaf die kerugmatiese na die hermeneutiese perspektief. Daar word weg beweeg van die sogenaamde kerugmatiese verkondiging na die vertolking en storievertel. God en die mens in sy wêreld moet albei verstaan en vertolk word. Die doel is om mense se persoonlike verhale in die raamwerk van die Christelike storie te vestig (Capps 1993:1).

Die verskuiwing na verhale en vertellings in pastorale sorg beteken dat die aanname gemaak word dat die mens self deur God in die tyd geskape is met die veronderstelling dat tyd en geskiedenis mense se lewensverhale weef (Gerkin 1986:50). Die narratiewe aanpak wil die pastor se sensitiwiteit verhoog binne die lewenskonteks na mense se verhale te luister. Die luisterproses dra by tot die ordening van mense se lewensverhale. Hoop in watter vorm ookal, is van wesenlike waarde en kan in Christus se verhaal geskep en/of versterk word.

Ek het Lettie se reis gekies omdat twee aspekte nodige momente bevat vir die verstaan van weerloosheid waar nie 'n ondersteuningstelsel in plek is nie. Tweedens is daar 'n familie-bereidheid tot hulp, maar hulle is nie bemagtig nie en dit kortwiek enige hulp, ondersteuning en die samesyn. Die verhaal illustreer hoe afhanklik die geïnfekteerde en geaffekteerdes van hoop is, hoop tot genesing en lewe.*

In 'n stadium het sy 'n pyn in haar sy gehad en het sy die plaaslike kliniek besoek. By die kliniek is 'n papsmeer gedoen waarvan die uitslag negatief was. Sy het hierdie besoek opgevolg met 'n besoek aan die dokter en weer aan die kliniek. Op aanbeveling van die mediese dokter is 'n MIV en/of VIGS-toets gedoen. Die uitslag het getoon dat sy met die MI-virus geïnfekteer is. Sy wou dit nie aanvaar nie en het gevra vir 'n tweede toets en ook hierdie toets se uitslag het getoon dat sy geïnfekteer is. Haar broer moes haar in die dorp kom haal (hulle woon op plaas naby aan die dorp). Die klinieksuster wou haar nie alleen met die taxi huis toe stuur nie. Lettie se algemene gesondheid het verder verswak en 5 Januarie 2007 was haar bloeddruk te laag. Die personeel by die gemeenskapskliniek het haar vir behandeling na die ARV-kliniek verwys. Sy moes 'n ondersteuner saambring wat sy kon vertrou. Die nuus is toe aan haar broer oorgedra dat sy met MI-virus geïnfekteer is. Sy en haar broer is baie geheg aan mekaar en het saam gehuil.*

Sy en haar vriend het vir meer as nege maande geen kontak met mekaar gehad nie, omdat sy vantevore uitgevind het dat hy nie eerlik is met haar nie. Hy het beweer dat hy kanker het en nie kon kom kuier nie. By sy huis op Mosselbaai het Lettie egter uitgevind dat hy ook verhoudings met ander vrouens het.*

Lettie het die gedagte dat haar vriend ook in ander verhoudings betrokke is, moeilik verwerk. Die dag toe sy uitgevind het dat haar vriend ook in ander verhoudings betrokke is, was sy “geskeur gewees” (haar woorde). Die verhouding met haar gesinslede was in daardie stadium nie baie gemaklik nie en sy was bang om die nuus by die huis te deel. Sy was baie bekommerd oor hoe haar broer en susters haar siekte sou aanvaar. Haar eie moeder is baie sieklik (bloeddruk, suiker en hartversaking). Die vraag oor hoe ander mense buite die gesin gaan reageer, het ook swaar op haar hart gedruk. “Mense gaan my aankyk en sê: Omdat sy sleg is (rondslaap) ... het sy die siekte gekry?” Die volgende deel van haar lewensverhaal onderskryf my gewaarwordings.*

Hierdie praktykgerigte verhaal tree met die teoretiese noodsaaklikheid van publieke sorg in gesprek. Die dinge wat vir haar van belang is, is om haar kinders te sien groot word. Sy dink nie die dag dat sy gaan begin siek word van die virus sal gou aanbreek nie. Haar gebed is dat die Here haar ter wille van die kinders sal spaar. Sy glo dat haar saak met die Here reg is. “Ek is nie bang om te gaan nie.” In die klasse waar die geïnfekteerdes voorberei word om die medikasie te kan gebruik, word daar by tye na hierdie vrees verwys. Die marginaliserende effek van die dood wat kan kom en die kinders wat wees gelaat word, kan verband hou met die voortdurende verwysing na die “vigswesies” wat in wese ‘n marginaliserende beskrywing is waarin die emosionele en sosiale impak op geïnfekteerdes en geaffekteerdes nie altyd bereken word nie. Teoreties word na professionele sorg gekyk.

Die paradigma-verskuiwing weg van die sogenaamde professionele benadering na onderlinge sorg het die rol van algemene en onderlinge versorging weer beklemtoon. In soverre pastorale sorg aan 'n gespesialiseerde persoon gekoppel word, verloor gelowiges onderling vrymoedigheid om na mekaar om te sien en om met die versorging van medegelowiges te help (Campbell 1985:19).

Een van die aspekte in kontemporêre pastorale literatuur waarvoor verskil van mening bestaan, is die vraag oor watter persone geskik is om pastorale sorg te verleen. "Caregivers are often not trained to care for patients with AIDS, and those who are trained, carry a very heavy load" (Van Dyk 2004:283). Die benaderings waarvolgens sorg verskaf word, is nie noodwendig doeltreffend nie. Die klem verskuif weg van besprekings oor die kwaliteite van die pastorale agent, wat hoofsaaklik 'n geordende manlike persoon was, na die behoeftes van die medereisigers. Die moontlikhede van 'n vrou as agent en die perspektiewe wat daarmee gepaardgaan, het nuwe moontlikhede ontsluit, wat selfs die nie-opgeleides insluit. Die klem op pastorale sorg binne die postmoderne beweging verskil van die tradisionele sorg waar net wetenskaplikes goed genoeg geag is. Wetenskaplike en mediese benaderings van sorg geniet dikwels voorkeur bo praktyke wat die sakrament, gebed, prediking of simbole gebruik. Die postmoderne benadering gee erkenning aan die sosiale konstrakte en die persone wat hierdie konstrakte met mekaar deel.

Aan die ander kant het die klem op die feminisme, volgens Graham (2006:855), ook die sogenaamde tradisionele gebruike soos genesing uit die gemeenskap bevoordeel. 'n Meer omvattende definisie van pastorale praktyke gaan verder as net individuele sorg. Hierdie definisie skep juis die noodsaaklike ruimte vir aksente van publieke en pastorale sorg. Die diversiteit van pastorale sorg inkorporeer die kerk se rol "... to promote the flourishing of God's creation in enactment of the gospel: through worship, prayer, Bible study, fellowship, social ministry, music, preaching, and so forth" (Lyon 1995:97).

Die etiese en politieke dimensies van die versorgingsverhouding is kompleks. Daarom kan die gemeenskap se waardes en magstrukture nie onderskat word nie. Die potensiële gevaar van magsmisbruik in die saamreis het oor die laaste jare 'n rede tot kommer geword. Die pastor wat as herder of as kundige oor 'n meerderwaardige posisie beskik, word bevraagteken. Groter gelykheid word gesoek in die argument dat “the dynamics of power and difference (of gender, race, class, sexuality and professionalism) need to be addressed honestly and openly” (Graham 2006:856). Sy verduidelik dit as volg: “It is held to be a more authentic expression of Divine kenosis and vulnerability and stresses a benadering of Pastoral Care as shared companionship on life’s journey rather than the imbalance of client/expert or sheep/shepherd.”

'n Paradigmaskuif in pastorale sorg vind plaas wanneer die invalshoek en karakter van pastorale sorg verander. 'n Paradigmaskuif beteken dat 'n verandering van die teologiese en antropologiese denkraamwerk plaasgevind het. Elke paradigmaskuif skep 'n nuwe vertrekpunt en/of invalshoek. Die paradigmaskuif na die narratiewe benadering bring 'n plurale perspektief in sorg.

Deel van die mikro-agtergrond van die Pastorale Teologie is om persone en diskoerse te identifiseer wat ten tyde van onsekerheid 'n rol in die ontwikkeling van 'n spesifieke aksieveld, by name pastorale sorg, speel (Müller, Van Deventer & Human 2001:92). Die vraag waarmee die problematiek van die pastorale sorg aan die woord gestel word, plaas die onsekerheid in perspektief: “What does the transition from modernity to postmodernity represent for religion, theology and Christian practice?” (Graham 2006:846). Die opkoms van die postmoderniteit, wat opgevolg is deur *postfoundationalism* soos beskryf deur Van Huyssteen en deur verskeie ander wetenskaplikes toegelig word, het die religieuse gesag wat deur moderne denke uitgeskuif is, weer herwin. Van den Berg (2003:166) ondersteun hierdie perspektief wanneer hy sê dat postmoderniteit betekenis het vir die teologiese wetenskap en spesifiek vir die Pastorale Teologie as dit as 'n metodologiese kritiek funksioneer. Die herwinning sluit 'n proses in van

transformasie. Die moderne religieuse beskouing het plek gemaak vir 'n postmoderne spiritualiteit. Die paradigmaskuiwe het meegebring dat “theologians have begun to address the implications of the postmodern paradigm for the nature, tasks and status of their discipline” (Graham 2006:846).

Hierdie praktykgerigte teologie vind neerslag in die pastoraat soos in die volgende paragraaf aangedui. Die Pastorale Teologie word in die volgende hoofstuk meer volledig bespreek, daarom word met net die enkele aanduiding van die ontwikkeling volstaan. Heitink (1998:43) (sien ook Scholtz 2005:141) toon drie rigtings waarlangs die Pastorale Teologie in die twintigste eeu ontwikkel het. In die begin van die eeu het kerugmatiese pastoraat in aansluiting by die dialektiese teologie van Barth 'n opbloeï beleef. Die kerugmatiese pastoraat word gevolg deur terapeutiese pastoraat. In die sewentigerjare volg die hermeneutiese fase waar teologie en terapie/psigologie in 'n bi-polêre verhouding tot mekaar staan.

Daar is die afgelope 30 jaar 'n teoretiese konteks geskep wat nie geïgnoreer kan word nie. “Die twee belangrikste pastorale benaderings of hoofbane bekend as die kerugmatiese benadering en die eduktiewe benadering het nader aan mekaar geskuif wat dit moontlik gemaak het om basiese gesigspunte in 'n meer geïntegreerde verband te sien” (Louw 1999:12).

Die Pastorale Teologie wil vir die mens binne die dampkring van Christus se heil bring. Die verband tussen soter (redding) en anthropos (mens) verskraal die mens tot 'n sondaar wat gered moet word. Heitink (1977:111) beweeg weg van 'n antropologie wat die mens verskraal tot 'n objek wat gered moet word. Die mens as skepping kan agter die mens as sondaar verdwyn. In plaas daarvan om hom tot die pole sonde en verlossing te beperk, werk hy met die gedagte van skepping en herskepping. Sy Trinitariese beskouing wat God Drie-Enig se betrokkenheid by die mens beskryf, sluit aan by die paradigmaskuif in die sosiale wetenskappe waarin daar met 'n meer holistiese antropologie gewerk word. Die

ekosistemiese perspektief het later ten doel gehad om die holistiese geheel van menswees en pastorale sorg te verwesenlik (Van den Berg 1999:32).

Die kerugmatiese benadering wat deur die terapeutiese fase opgevolg is, het vertolking en verstaan deel van pastorale sorg gemaak. Die hermeneutiese fase help met die interpretasie van verhaal en konteks en ontwikkel uit die terapeutiese fase en bring terapie en psigologie in 'n bi-polêre verhouding tot mekaar (Scholtz 2005:141). Die opkoms van die moderne sosiale teorie, veral dan die sosiologie, rus op die "...expulsion of religion from the dominant values of selfhood, truth, knowledge and history." Die enigste manier waarop die pastorale teologie weer na die heftige kritiek deur sekulêre filosofie en die sosiale wetenskappe 'n regmatige plek in die wetenskap kan inneem, is deur die "renarration of practice" (Milbank 1993:388). Christelike waarheid moet weer die basis van die kerk se praktiese dienswerk wees. Hierdie werkswyse help die kerk weer om die metanarratief te herontdek, want die kerk is die duidelikste vorm van die mens-gemeenskap waarin 'n harmonieuse eenheid sigself kan vestig.

'n Vollediger Bybelse antropologie wil 'n verband tussen pneumatologie en antropologie tot stand bring. Rebel (1981:257) meen dat 'n oormatige aksent op die psigologie as gespreksgenoot van die pastoraat die risiko kan vergroot dat die pastoraat verpsigologiseer kan word omdat die rol en werking van die Heilige Gees verskraal word. In soverre die Pastorale Teologie die menswees van die mens verskraal, word die Pastorale Teologie self verskraal en van 'n deel van die teologiese inhoud ontnem.

Hiltner (1958:145) ontwikkel in aansluiting by Rogers die eduktiewe benadering tot 'n meer kliëntgesentreerde Pastorale Teologie. Rogers (1951) het onder andere liefde en ervaring as belangrike vertrekpunte beklemtoon. Liefde is inherent deel van die pastor en daarom erken hy die reisgenoot se ervaring. Die menswees van die medereisiger vorm 'n belangrike skakel in die gespreksbenadering. Die eduktiewe benadering is problematies omdat die

antropologie tot so mate oorskat word dat die mens deur 'n proses van selfaktualisering sy/haar eie "heiland" word. "Die evangelie word dan gereduseer tot die gebeure van kommunikasie binne verhoudings" (Louw 1999:209). Wetenskaplike teoloë het pastorale sorg ontwikkel ter bevordering van 'n genesingsprogram en die pastoraal terapeutiese benaderings word verder bespreek.

Geloof se heilsdimensie bepaal die aard en styl van die pastorale sorg. Verskillende beskrywings en taalbegrippe is deur die jare gebruik om geloofshulp of pastorale sorg mee te beskryf en in te fundeer. Begrippe soos berading, terapie, pastoraat, bevryding, genesing en versoening, om enkeles te noem, het gekom en gegaan. Elke keer is 'n poging aangewend om God se inwerking in die proses te beskryf. In die fragment van die saamreis wat aangehaal word, word die praktyk en behoeftes van die medereisigers se geloof uitgelig.

Gedurende my reis met Ellie en Johan* het ek myself die vraag afgepraat wat haar religieuse behoeftes is. Ellie,* wat 'n baie sterk verhouding met haar geloofsgemeenskap handhaaf, het byvoorbeeld nog nie die aangeleentheid met haar predikant bespreek nie. Aan die einde van ons saamreis het sy gesê dit was goed om die probleem te bespreek. "Ek voel sommer klaar ligter." Nadat ek daar weg is, het ek eers daaraan gedink dat sy dalk ook 'n behoefte gehad het om saam na die Woord van die Here te luister en te bid.*

Die pastorale sorg hou met Christus se heilswerk, die Vader se ontferming en die Heilige Gees se "God-met-ons" karakter verband. Die Trinitariese betrokkenheid gebeur nie altyd op so 'n wyse dat dit presies in woorde omskryf kan word nie. God se werk is in elk geval van so aard dat die misterie en betrokkenheid dikwels eers ná die tyd sigbaar word of beleef word. Sò sien ons hoe Christus die Emmausgangers se storie herskryf (Luk 24:13). Dit is baie moeilik om presies vas te stel op watter punt daar vir hulle nuwe hoop gekom het terwyl hulle oppad

was. Christus se opreis-wees baan in geheel dalk die weg vir die manne van Emmaus se nuwe hoop. Die volgende aanhaling werp meer lig op hierdie perspektief.

... that this salvation involves both the hope and the eternal life and therefore the renewal of the present lives of believers ... and that this historical act of salvation by the True God was motivated ... by nothing else than this one motive, the generosity and love-for-humanity of this God alone ... (Smit 2004:140).

Die uitdaging vir die pastorale versorger, as instrument van die Heilige Gees, is om, metafoeries gesproke, die opslurping in die donker dieptes van 'n maalkolk na 'n gevoel van verfrissing na die lewende water van Jesus Christus te oorbrug (Steyn & Van den Berg 2005:17-18).

Mense vind die lewenspad by tye te kompleks en raak in die eise van elke dag se reisprogram verstrik. "Geblokkeerde lewenspaaie vorm deel van die assosiatiewe netwerke van die metafoer, die lewe is 'n reis. Die hindernisse op die geblokkeerde paaie moet vervang word met verborge alternatiewe wat tot 'n skat van nuwe lewensbetekenis lei," verduidelik Van den Berg (1999:3) die pastorale taak. Hierdie blokkasies kan ook gewone struikelblokke van elke dag wees. Ek verwys hier na 'n fragment uit die verhaalstudie om aan te toon hoe die eise van elke in die praktyk lyk.

In my saamreis met Ellie was dit dikwels nie so eenvoudig om elke dag se gewone dinge gedoen te kry nie, soos om Johan*, 'n vyf maande oue baba, se lewensomstandighede te vergemaklik nie.*

Hierdie reis openbaar in baie opsigte 'n uitgestrekte landskap van waarhede in geaffekteerdes en geïnfekteerdes se lewe. Die probleme waarmee persone in die bruin gemeenskappe worstel, is so kompleks dat

MIV en/of VIGS en die impak daarvan op geïnfekteerdes en geïmplementeerdes tot net nog 'n sosiale storie verskraal word. Die perspektief van 'n holistiese benadering het vir my nuwe inhoud verkry en ek moes oor my eie antropologie en my taak as pastorale versorger herbesin. Die vraag in my gemoed was: is ek nie ook net met een aspek van menswees gemoeid, terwyl die mens meer is as net die dominante probleem waarmee hy of sy worstel nie. Holistiese versorging geskied vanuit soveel oorde dat die betrokke mense dikwels voel hulle word maar net van die een kantoor na die ander gestuur. Hulle verstaan nie waarom alles nie op een plek gedoen kan word nie. Dit verskaf ongerief om van die een kantoor na die ander te loop, of van vervoer gebruik te maak in 'n poging om van die een kantoor by die volgende kantoor te kom. Dikwels moet die persone in lang rye staan en wag, net om by die toonbank te hoor dat hulle na 'n ander kantoor moet gaan.

Gedagtig daaraan dat vervoer en infrastruktuur, veral op die platteland, nog eenvoudig is, maak die logika van diversiteit ten opsigte van dienste moeilik verstaanbaar en tot 'n mate ontoeganklik. Dit is nie maklik om groter afstande af te lê nie en kort afstande, wat tot enkele kilometers kan wees, word te voet afgelê. Water en sanitasie is dikwels nie in dieselfde gebou beskikbaar as waar persone woon nie. Elektrisiteit word deel van die daaglikse lewe. Selfone is wel beskikbaar, maar elektronika, staatsdepartemente, bankwese en hoër onderwys is meestal bekende sake waarvan die werking vreemd en onbekend is.

Die omvang in die behoeftes van Johan se lewe behels baie ongewone en selfs vreemde momente. Ek noem enkele aspekte en die sosiale konstruksie wat daarmee gepaard gaan. In 'n kort opsomming word die kompleksiteit van Johan* se lewe en behoeftes uitgespel:*

- *regaspekte: (Johan* se aanneming) by die landdroskantoor;*

- *maatskaplik: (Johan* se kindersorgtoelaag) deur die maatskaplike werker;*
- *gesondheidsdienste: (Johan* se inentings) by die munisipale kliniek;*
- *ARB: (Johan se antiretrovirale behandeling) by die ARV-Kliniek;*
- *religieuse sake: (Johan* se doop) by die plaaslike gemeente, waarvan die leraar meer as dertig kilometer weg woon; en*
- *finansiële sake: poskantoor en die handelsbank (Johan* se uitbetaling).*

Die kompleksiteit van holistiese sorg bring 'n moontlike afstand en weerstand en kan dalk deur die betrokkenes as 'n onwilligheid aan die kant van die versorgers ervaar word. Om hierdie sake in drie verskillende dorpe te doen, is veeleisend, omdat die naaste dorp 2 kilometer en die verste dorp 80 kilometer verder is en openbare vervoer duur en baie wisselvallig is.

Müller (2000:8) ondersteun ook die perspektief van pastorale sorg as 'n reiservaring. Die lewe is 'n reis waar individue afsonderlik en gesamentlik kan reis. "Die lewe en die toekoms is nie dit wat nie-meer-is-nie en dit wat nog-nie-is-nie. Albei is verlengstukke van die teenwoordige. Die verlede is die steeds-teenwoordige en die toekoms is die reeds-teenwoordige" (Müller 2000:8-9). Die saamreis en die verhale wat gedeel word, kristaliseer in die reisverhaal uit. Wanneer die pastorale versorger by iemand betrokke raak en hulle begin saamreis, gaan dit nie soseer om die ervaring wat 'n persoon het nie, maar om die verhaal wat op grond van negatiewe ervarings begin vorm aanneem. In hierdie verhaal, hetsy deur die vertelling of die meelewing, begin die pastor saamreis. Sy/haar bydrae is deel van die reis en die pastor word direk of indirek saamgenooi.

Die perspektief dat die herder en/of pastor meerdere kennis het en tot 'n mate verhewe is bo die persone wat gemarginaliseerd is, het 'n inkriminerende taalgebruik tot gevolg gehad. Woorde soos kliënt en pasiënt, analise en diagnose

kon die gemarginaliseerdes verder seer maak. Ek verkies dus, om by gebrek aan meer toepaslike taal in publiek pastorale sorg, eerder die reis- en 'n reisgenoot-metafore te gebruik. Ons reis op verskillende maniere en ons paaie kruis met mekaar oppad na ons bestemming. Ons het iewers begin en ons eindig iewers. Dalk het my reisgenoot se reis in die verlede onaangename herinnerings of letsels gelaat. Oppad na die toekoms reis die verlede saam en hierdie twee verhale, die een wat was en die een wat kom, moet op 'n manier by mekaar aansluit. Publieke pastorale sorg is om hierdie twee verhale op so 'n wyse in harmonie met mekaar te bring dat die reis verder aangenaam kan wees. Sonder om die diepte-dimensie gering te skat, word die nuwe verhaal so gekonstrueer dat Christus se ontmoeting op die pad die nodige vrede en genesing bring.

Die wetenskapsfilosofie het in die postmoderne werklikheidsbeskouing begin ruimte skep vir taalgebruik wat minder marginaliseer. Hierdie filosofie het voortdurend verander. Die verandering in die wetenskapsfilosofie het tot die ontwikkeling van die Algemene Sisteemteorie gelei (Van den Berg 1999:12). Hierdie atomiese beskouing het klem geplaas op die kleiner dele wat deel uitmaak van die groter geheel en die dele word vanuit die groter geheel verklaar (Pieterse 1993:13). In die dialoog tussen die teologie en ander wetenskapsdissiplines is hierdie denkwyse konkreet, plaaslik, kontekstueel terwyl rekening gehou word met epistemologie wat deur tradisie gevorm is (Müller 2005:77). Kontekstuele denke strek wyer as net die plaaslike konteks en hou rekening met die feit dat kontekstuele verhale deur interpretasie gedekonstrueer word.

Sisteemdenke verskil van metafisiese en substansiële denke. Metafisiese denke wil terugvra na 'n bepaalde oorsprong en vanuit hierdie oorsprong moet die dominante verhaal dan verklaar word (Van den Berg 1999:12). Substansiële denke wil die essensie van materie verduidelik en wil byvoorbeeld met behulp van analogie 'n verwantskap tussen die bestaan van die mens en die bestaan

van God poneer. Sisteemdenke kan ten beste in samehang met hermeneutiese denke verstaan word en die volgende aanhaling verduidelik hierdie perspektief.

Hermeneutiese denke wil die verband tussen tekste en kontekste verstaan, interpreteer en vertolk met behulp van metafore (taal) en simbole (voorstelling). In hermeneutiese denke gaan dit nie soseer oor substansie (syn) of verklaring nie, maar om vertolking en om die ontdekking van samehange of netwerke waarbinne sin en betekenis tot uitdrukking gebring word. Sisteemdenke, saam met hermeneutiese denke wil die sinssamehang verstaan binne 'n verhaal wat afspeel binne dinamiese perspektiewe, strukture en kontekste. Sin en betekenis is ingebed in 'n narratiewe geheel waarbinne interpretasieskemas en paradigmas 'n belangrike rol speel (Louw 2005b:24).

In die algemene sisteembenadering word na selfregulerende sisteemverskynsels verwys en van die veronderstelling uitgegaan dat die fokus op die dele geplaas moet word wat deel van die groter geheel uitmaak (Müller 1996:75). Die algemene sistemiese grondslag van pastorale sorg het bygedra tot die perspektief van die Tweede-orde Kubermetika (Zimmerman & Dickerson 1994:234).

Die Tweede-Orde Kubermetika het die klem vanaf die onderdele na die patrone tussen die verskillende dele verskuif (Keeney 1983:16). As 'n verdere ontwikkeling van die wetenskapsfilosofie word die konstruksionistiese Tweede-orde Kubermetika verder uitgebou en die Derde-orde Kubermetika beklemtoon die sosiaal-konstruksionisme (Van den Berg 1999:12-13). Betekenis vir die mens word gevorm deur die intersosiale verhoudings waarin hy/sy betrokke is. Die filosofie besef dat ekosisteme nie geïgnoreer kan word nie, omdat daar sirkulariteit tussen die verskillende dele bestaan (Müller 1996:13-16).

Pastorale sorgbenaderings, gerig deur die filosofie van die wetenskap, het ten diepste 'n heel besondere perspektief op die mens tot gevolg gehad. Die mens staan in 'n verhouding met God en hierdie verhouding gee aan hom/haar 'n identiteit wat met Christus se kruisdood in verband staan. Hierdie identiteit word deur die werking van die Heilige Gees uniek en hou betekenis vir die hede en vir die toekoms in.

Reeds meer as 30 jaar gelede het Heitink (1977:15) ingesien dat die mens deur terapeutiese benaderings gemarginaliseer word. In sy bi-polêre benadering het hy hierdie inperking van die mens teëgewerk deur mens en die Bybel nader aan mekaar te bring. Die pastoraal-teologiese ontwikkeling het in verskillende benaderings neerslag gevind. In 'n volgende deel van die hoofstuk word die verskillende perspektiewe en gepaardgaande moontlikhede van pastorale benaderings hanteer. Daarin bespreek ek die eduktiewe benadering en die kerugmatiese benadering met die klem op die Bybel as kenbron. Die belangrikheid van die mens in sy verhoudings sal ook daar bespreek word en hoe die fenomenologiese benadering hierdie perspektief versterk. Dan sal ek afsluit deur te fokus op die narratiewe gespreksbenadering soos ontwikkel vanuit die postmoderne wetenskap as moontlikheid vir 'n alternatiewe wyse van pastorale betrokkenheid. Hierdie betrokkenheid is prakties die kerk aan die werk.

Die Pastorale Teologie spreek van die kerk se betrokkenheid, terwyl publieke sorg verduidelik in watter konteks die sorg verleen word. Publieke sorg is nie 'n ingrype in persone se lewens nie. Die reëls wat die werkwyse van sorg omraam, is die etiese beginsels waarvolgens sorg verleen word. Etiek is die beginsels wat die toets van die Skrif kan deurstaan. Du Toit (1978;2) se perspektief word aangehaal: "Die geheel van die verkondiging of getuienis van die Woord stel die kader daar waarin ... die beoordeling van 'n bepaalde saak, die buitelyne, grense of teologiese ko-ordinate waarbinne die betrokke saak (beoordeel word), (aan)toon ..." Etiek wil God se riglyne na praktiese beginsels deurtrek.

Etiese beginsels in die Christelike lewe vertrek vanuit die Coram Deo-grondslag, dat almal voor God gelyk is. Elkeen wat dit ernstig met die Here Jesus bedoel, wil Jesus Christus se karakter in hulle lewe en omgang met ander sigbaar maak. “How does the Church embody Christ? – leads us to ... the question of ethics” (Hauerwas & Samuels 2004:24). Wanneer Petrus die Here Jesus oor die geliefde dissipel Johannes se toekoms uitvra, gee die Here Jesus hierdie antwoord: “As Ek wil hê dat hy in die lewe moet bly totdat Ek weer kom, is dit nie jou saak nie” (Johannes 21:22). Hauerwas & Samuels (2004:24) verwys na hierdie insident en in hulle verduideliking omskryf hulle die begrip etiek verder. “The statement asserts that there is a valid way forward ... And it claims that the way lies in faithfulness to the God revealed in Jesus Christ.” Die dissipels word van hulle eenwees in die liggaam van Jesus Christus bewus gemaak. Die dissipels word aan die versoeningspraktyke van God en sy kerk verbind. Die lede van sy liggaam maak hulle los van besittings en hulle besef dat die lewe ‘n gawe van God is.

... through casuistry they establish the practicalities of service; through mission they seek to extend the goods of their fellowship into partnerships in all corners of the world, especially the most benighted ones, longing for the kingdom, looking for the work of the Spirit, and expecting to meet Christ in friend and stranger; through prayer they adore the God they have seen and heard, and implore him to reveal and rescue where witness and service fall short

(Hauerwas & Samuels 2004:24).

Wanneer iemand iewers in ‘n publieke plek siek word, word die ambulans gebel, ‘n hospitaalbed word gereedgemaak, naasbestaandes kom besoek, professionele versorging word gebied, “... unremarkable things, noted only in their absence. Similar practices constitute the Church ...” Die etiek motiveer die Christen se menswees en bepaal die uitkoms en optrede.

Die Christelike etiek is deel van die antropologiese etiek wat deel uitmaak van elke dag se sosiale menswees. Die gemarginaliseerde mens is nie net 'n objek wat heel gemaak moet word nie.

3.3 Die Pastorale sorg: Benaderings en reisigers (Ontwikkeling)

Vanaf die eduktiewe benadering tot en met die narratiewe gespreksbenadering het ontwikkeling ewolusionêr plaasgevind. Deel van die ontwikkeling is die refleksie op wetenskaplike teorieë wat invloedryk bygedra het sodat die perspektiewe wat epistemologies gebruik word, tot stand gekom het (Müller, Van Deventer, & Human 2001:93-94) Om die pastorale benaderings te verduidelik sodat die navorser se epistemologie verstaan kan word, word die histories-inhoudelike aspekte van die benaderings nagevors. Ná die bespreking van die benaderings soos aangedui, sal daar in besonder op die narratiewe pastoraal-terapeutiese benadering gefokus word.

3.3.1 Die Eduktief-relasionele benadering

Die pastorale sorgbenaderings wat hanteer word, is die eduktief-relasionele, die kerugmatiese en die fenomenologiese benaderings. Daar is ook nog die noutetiese (nouthesis) reaksiebenaderings van Adams met die klem op gedragsverandering en die bi-polêre benaderings van Heitink waarin hy die polêre skeiding tussen God en mens afwys. Vir die doel van die ontwikkeling van die verskillende benaderings, word met die genoemde drie benaderings volstaan. "Daar is die afgelope 30 jaar 'n teoretiese konteks geskep wat nie geïgnoreer kan word nie" (Louw 1999:12). Die twee belangrikste pastorale benaderings volgens Louw (1999:12,13) is die kerugmatiese- en eduktiewe benadering. Die fenomenologie en kliënt-gesentreerde kommunikasie-benadering het nader aan mekaar geskuif.

Die benaderings vir die pastorale sorg word, gerig deur die wetenskapsfilosofie, ook ten diepste volgens die antropologiese vertrekpunte gestruktureer. Weber (1972:583) het gesê dat die mens nie 'n terloopse tema is met God as die hooftema nie. God se eer en die vraag na die mens in God se betrokkenheid onderstreep die direkte verband tussen die teologie en die antropologie. Die twee benaderings word nie volgens 'n doelbewuste keuse in volgorde hanteer nie.

Die eerste twee sogenaamde hoofstrome is die eduktiewe benadering wat meer sosiaal gerig is teenoor die kerugmatiese benadering wat Bybels gefundeer is en na Biblisme en fundamentele oorbeklemtoning neig. Die verskille tussen die twee hoofstrome in die pastorale benaderings moet egter nie oorvereenvoudig word nie. Die eduktiewe benadering is meer eties ingestel en dié benadering se antropologie word nie noodwendig Bybels gefundeer nie (Louw 1999:167). Veral die psigologiese invloed word sigbaar in Rogers (1951) se klem op die ervaring deur waarneming. Die inhoud van begrippe soos regverdigmaking, heiligmaking en selfs versoening en genesing word hoofsaaklik op die vlak van die psigologie hanteer en beklemtoon meer die sosiale antropologie. Die wins van die eduktiewe benadering lê in die poging om aan die mens se gees en liggaam groter erkenning te gee en dit met meer begrip te hanteer. Die verband word verbreed om by 'n meer holistiese benadering ten opsigte van mense uit te kom.

3.3.2 Die Kerugmatiese benadering

In die kerugmatiese benadering is die Bybel die kenbron en oorheers die gereformeerde siening *simul justus et peccator* (tegelyk regverdig en sonbaar). Die mens se skuld voor God en die werklikheid van die sonde onderstreep die mens se verloreheid en die oordeel waaronder hy/sy staan. Verlossing is net in Christus op grond van God se genade te vinde. Die mens is andersins gedoem. Die mens se heil lê buite hom/haarself (Louw 1999:161). Die pastorale sorg konsentreer dan net op die heelmaak deur Jesus se bloed en die mens word verskraal tot 'n objek wat besig is om verlore te gaan.

Die kerugmatiese antropologie word aan die hand van Romeine 3:23 en 24 gevorm: “Almal het gesondig, en het nie deel aan die heerlikheid van God nie, maar hulle word, sonder dat hulle dit verdien, op grond van sy genade vrygespreek vanweë die verlossing deur Jesus Christus.” Adams (1979:143) verstaan die mens binne die konteks van die sonde. Die mens as skepsel word deur die sonde oorheers en verdwyn agter sy sondes. Die gevaar kan bestaan dat in die kerugmatiese benadering die sondeval só ‘n status verkry dat die genade van God tot ‘n blote reaksie op die sondeval gedegradeer word.

Die kerugmatiese benadering worstel ook met die plek wat aan die mens toegeken moet word en tot watter mate die sonde die beeld van God in die mens uitgewis het. Die sondeval kan sekerlik nie die hoofmoment vir ‘n teologiese antropologie wees nie. Die mens is vir God belangrik, nie net as sondaar nie, maar juis as geheiligde. Die fenomenologiese benadering wil meer klem op die mens as volwaardige wese plaas.

3.3.3 Die Fenomenologiese benadering

In skerp teenstelling met die voorafgaande twee benaderings is die fenomenologiese benadering, ook die kliëntgesentreerde benadering genoem, op die mens se innerlike potensiaal ingestel (Van Arkel 1999:8). Louw (1999:163) verduidelik die bedoeling van die fenomenologiese benadering as volg: om in die lig van ‘n empiriese analise en met behulp van veral Rogers se non-direktiewe kliëntgesentreerde terapie, ‘n herintegrasië van die mens se innerlike potensiaal tot selfaktualisering te bereik. Die pastor se taak word een van ondersteuning om die “kliënt” te help om hierdie kragbron van buite te benut om weer genees te word. Genesing of heling beteken om al hoe meer op eie vermoëns staat te maak om staande te bly. Soos in die empiriese wetenskappe maak hierdie benadering van die goeie eienskappe in die mens gebruik.

Clinebell (1984:25) formuleer sy holistiese groeibenadering as volg: "Pastoral care and counselling involve utilization by persons in ministry of one-to-one or small group relationships to enable healing empowerment and growth to take place within individuals and their relationship." Die klem verskuif meer na 'n individu binne 'n sosiale netwerk waar ander individue en die verhouding binne die gemeenskap deel van die pastorale proses word. Vroeër het teoloë met 'n kliëntgesentreerde benadering, wat grotendeels op die innerlike potensiaal van die individu gekonsentreer het, gewerk. Die nuwere tendens verskuif die klem na 'n groeibenadering wat op die mens binne die geheel van 'n netwerk verhoudinge gerig is. Die Pastorale Teologie maak ook minder van 'n psigologiese en meer van 'n hermeneutiese paradigma gebruik (Louw 1999:164).

Die verskillende benaderings bring nuwe perspektiewe vir die Pastorale Teologie mee. Die kritiese bespreking van die verskillende benaderings word beperk tot enkele aspekte daarvan en die opmerkings kan as 'n oorvereenvoudiging van die benaderings beskou word. Kritiek kan maklik die verskillende benaderings se uitgangspunte te simplisties stel en nie aan die totale beskouing reg laat geskied nie. Die paradigmaskuif na pastorale sorg as reisbenadering het groter begrip vir reisgenote se verhare gebring en die narratiewe gespreksbenadering belig die noodsaaklikheid van mense en hul narratief.

Die pastorale sorg verskil van sosiale op-reis gespreksbenaderings in dié sin dat dit in die teologie gefundeer is. 'n Deel van die mikro-ontwikkeling is die rol wat die pastorale sorg aan die hand van die Bybelse narratief vervul om persone te ontmoet. Hoe ontmoet die verskillende persone in die aksieverhaal mekaar (Müller, Van Deventer, Human 2001:93)? Die ontmoeting word 'n belangrike sosiale terrein vir die pastorale sorg. Aan die hand van die Bybel as kenbron, poog die reisiger om 'n ontmoeting te bewerkstellig tussen God se heilshandelinge en die mens wat gemarginaliseer is. In hierdie betrokke studie is die navorser op reis met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. "Pastoral theology, as the science of understanding

God's caring and helping intervention through his Spirit (*scientia*), presupposes *sapientia*; the experience of loving and enjoying God" (Louw 2005:13).

Die pastorale sorg het soos enige ander sorg grade van intensiteit en die vlak van sorg gaan dikwels met die vlak van opleiding gepaard. Hoewel net 'n reisgenoot, is die pastor met sekere teoretiese kennis bemaatig om mense te kan versorg. Die reisgenoot is aan die ander kant die kenner van 'n eie lewe. Kommunikasie tussen pastor en reisgenoot is wisselwerkend/dialogies. Behoeftes kan wissel van ekstensiewe versorging vir 'n minder ernstige wond tot intensiewe sorg in 'n spesialis-eenheid vir terminale beserings en/of siekte, as die mediese metafoor gebruik kan word. Die aard en persoonlike hantering en die geslaagdheid al dan nie, asook die persoonlike beleving van en deur die reisgenoot bepaal die aard en inset van die pastor wat op weg is. Vir 'n baie lang periode is na pastorale terapie as 'n intensiewe vorm van sorg verwys. Hierdie soort taalgebruik skep die indruk van 'n objek wat behandel word. Die postmoderne verstaan van die mens (postmoderne antropologie) verkies 'n taal wat nie inkriminerend met persone omgaan nie. Woorde soos kliënt, berading en terapeut word vermy (Van den Berg 1999:20). Pastorale sorg bind met God.

Op reis (in terapie) word gesoek na 'n ontmoeting tussen God en mens sodat die heilshandeling pneumatologies kan gebeur. Die verhouding tussen die Christologie en die pneumatologie staan in ons denke oor die realisering en verwesenliking van God se heil aan die mense in hul lefwêreld voorop (Pieterse 1993:135).

God literally loves us and cares about our suffering. Instead of the ability to coerce and to impose unilaterally from the outside, God is defined by his relation of love. He does not look on our suffering from the outside, but from within, from the brow and hands of Jesus hanging on the cross (Louw 2005:17).

Die taak en die veld van die Praktiese Teologie is die Heilige Gees se werk in die wêreld (pneumatologie), die kommunikasie van die evangelie en die visie vir kerkwees (ekklesiologie) (Burger 1988:83). Verskillende benaderings om pastorale sorg te fundeer en te bedryf, het deur die eeue beslag gekry en is stem dikwels ooreen met die betrokke antropologie. “Omdat die pastorale bediening wesenlik om die versorging van *mense* gaan, word enige beleid en strategie finaal bepaal deur die grondliggende beskouing oor die mens” (Louw 1999:152). Hoe het ek die versorging in die konteks van MIV en/of VIGS beleef?

Ek besef dat die verskeidenheid en die omvangrykheid en gedifferensieerdheid van die versorging vir Ellie sekerlik nie heeltemal sin maak nie. Die gevoel van magteloosheid waarmee ek daar weg is, het my hele roeping as pastor in 'n nuwe lig geplaas. My onvermoë om binne 'n uur rustigheid en vrede te bring deur die komplekse verhoudings- en familie-omstandighede te help herskryf, het die kompleksiteit van MIV en/of VIGS en die gepaardgaande sosiale konstruksie onderstreep.*

Anders as Müller en sy navorsingspan wat weerstand by geïnfekteerdes en geïmmuniseerdes ervaar het, het ek 'n gretigheid en 'n ontvanklikheid ervaar. Die kliniese impak van navorsing kan ervaar word waar die navorser vir 'n kort tydjie betrokke raak en dan weer weggaan. Die persone wat by die ARV-Kliniek versorg word, het myns insiens beleef dat die versorgers werklik omgee en hulle het my betrokkenheid en navorsing as deel van die kliniek se dienste beleef.

People living with HIV/AIDS are already questioning any new research. When one of our team members, Friso Smits (from the Netherlands), try to interview people living with HIV/AIDS in Mamelodi near Pretoria, he was confronted with resistance. People feel they are subjected to research again and again and are being made into objects, while they themselves never seem to benefit (Müller 2003:8).

Pastorale sorg en saamreis het 'n dieptedimensie aan my kom uitwys en ek is opgewonde om verder met die betrokkenes te saam te reis. Die verantwoordelikheid wat op die pastor se skouers rus om eties sensitief te wees en om die hoop te versterk, het 'n duideliker vorm by my begin aanneem. Tog weet die pastor ook dat die geïnfekteerde en die geïffekteerde die kenners van hul eie lewe is. Hierdie persone het ook hulle vissies en broodjies wat gaan help dat die hoop nie verskraal nie en dat die dominante verhaal herskryf kan word.

Die leemte in die versorging deur verskillende persone op die verkillende vlakke is tot op die been oopgekloof. Die eise wat aan versorgers gestel word, is van so aard dat die versorgers sekerlik ook dringend beter versorging benodig, anders kan die versorging ontaard in 'n kliniese werk sonder gevoel, waarin die wat versorg word, tot objekte gemarginaliseer word.

Presies hoe hierdie geloofspraktyke uitgebrei moet word om die aktiwiteite vir pastorale sorg in te sluit, is nie altyd eenvoudig om te beskryf nie. Hier word bedoel dat praktiese geestelike geloofselemente soos geestelike gemeenskapsbou, eredienste, leidende dissipelskap, die uitreik met die evangelie na persone buite die kerk en Christendom deel word van die versorging. Dit moet op so wyse geskied dat die waarheid van Jesus Christus se liefde gevestig raak en moet op die herstel van kerkwees in die praktyk berus. Die gevoel is dat met die herstel van kerkwees in teologiese besinning gepoog moet word om die ambivalensie van moderniteit en die dilemmas van postmoderniteit te omarm.

Die godsbegrip en die kerklike geloofsbelydenisse se selfopgestelde geloofswaarhede word krities ondersoek en die perspektiewe word as volg uitgedruk:

I am intrigued by this recurrent theme in postmodern philosophical theology, that in the absence of metaphysical truth-claims independent

of language, culture and context the only ultimate reality to which anyone of faith can attest is that made incarnate in, and proclaimed by, the life of intentional communities of Christian practice

(Graham 2006:848).

Die bespreking en navorsing van pastorale sorg, bring omgekeerd beskou, perspektief op 'n beter verstaan van die mens. In die volgende paragrawe word die ontwikkeling van pastorale sorg-benaderings toegelig. Christus se liefde word met mense gedeel. Hoe hierdie liefde gedeel word, het 'n proses van ontwikkeling tot gevolg gehad. Die historiese ontwikkeling ten opsigte van die antropologie en die wyse waarop pastorale versorging geskied, het kommunikatiewe interaksie beoefen. Die liefde wat God vir die mens het, word ondermeer deur versorging van gemarginaliseerdes oorgedra.

3.3.4 Reisigers is mense

In die navorsing oor pastorale benadering het geblyk dat die mens 'n sentrale plek in die proses van heilskonkretisering en die ontwikkeling van geloofsvolwassenheid inneem. Die antropologie is nie net die leer oor mense nie, maar word ten diepste 'n nadenke oor die gehalte van menswees. In die pastorale antropologie gaan dit om 'n heel besondere perspektief op die mens veral vanuit die mens se verhouding met God (Louw 1999:156, 208). Menswees en die kwaliteit daarvan word bereken in terme van lewe, wat aan die verskillende lewensnetwerke en verhoudings gemeet word. Binne hierdie netwerke is daar die gesin, sosiale verhoudings en religieuse verhoudings. Hierdie leefruimte word die plek waar menswaardigheid en volwassenheid ontwikkel word. Hierdie aspekte vorm die basis vir lewensgeluk of lewensin. Die mikro-klimaks is gesentreer in verwagtings wat die uitkoms van die navorsing kan wees (Müller, Van Deventer & Human 2001:93). Die navorsing en uitkoms wil nie enige persoon se menswaardigheid in gedrang bring nie.

Menswaardigheid is elke persoon se reg. Etiese standaarde is deel van die Coram Deo waarmee pastorale sorg verleen word. Epston & White (1992:12) praat van “in consulting your consultants ... encourages persons to document the solution knowledges and the alternative knowledges ..., that have been resurrected and/or generated in therapy.” Die kennis wat uit die saamreis opgedoen word, is in die eerste plek die medenavorsers se kennis. “One particular purpose of this co-research is that of evaluating the ethics of the beliefs, attitudes, and practices that constitute our work. In the light of such evaluation, the work is always changing” (Freedman & Combs 1996:287).

Die erkenning van die impak van ander se verhale en verhoudings op dié van die navorser reflekteer in die saamreis. Elke dag vertrou medereisigers hulle verhale, pyn en stryd om lewe en dood aan pastors toe. In die saamreis vind die medereisigers krag om terug te veg. Medereisigers kom tot die besef dat hulle ‘n sê oor hulle eie lewe het. Die pastors word ingelaat as medestryders in die lewe van mense. “As we, ... redefine the roles and relationships of people in therapeutic endeavours, we find that their voices, their pain, and their wisdom penetrate more deeply into our lives” (Freedman & Combs 1996:288).

Ons ween saam met diegene wat gemarginaliseer is, dié wat leef met verhale van pyn en onreg. Wanneer hierdie persone “recognize that self-hatred or despair is not them, but a problem that had become internalized,” dan deel ons in die vreugde (Freedman & Combs 1996:288).

Louw (2005B:6) het sewe aspekte vir ‘n sinvolle lewe geformuleer en hierdie aspekte beskryf op ‘n manier die kern van menswees, daarom word dit aangehaal. :

- Dat pastorale hulpverlening en berading meer erns moet maak met die spirituele dimensie van menswees. Baie van die daaglikse lewensprobleme soos neerslagtigheid, lae selfbeeld, identiteitsverwarring,

rou, verlies en ervarings van angs het te doen met die gebrek aan lewensrigting, sin en hoop. Geloofsbronne is sinvol ingerig vir hulp.

- Kwantifisering van die menslike siel word deur die fenomenologiese benadering oorspeel. Waarneming vang nie die essensie van menswees (siel) vas nie. Daarom die voorkeur vir 'n meer kwalitatiewe en hermeneutiese benadering: die verstaan van menswees binne die dinamiese netwerk van verhoudings.

- Die fokus is minder op persoonlikheidsverandering en meer op herpositionering, posisieskuiwe en houding binne die dinamiese sisteem van verhoudingsnetwerke en 'n ruimte van verstaan en liefde (genade).

- Morele en etiese sake is wesenlik vir groei en heling. Vandaar die aksent op norme en waardes as deel van volwassenheid en die vestiging van 'n kultuur van menswaardigheid.

- Menslike identiteit word nie net bepaal deur emosies (die affektiewe), denke (die kognitiewe) en wil (die konatiewe) nie. Deurslaggewend is die faktor van etos. Naas norme en waardes benodig die mens wysheid.

- In spirituele begeleiding is die inhoud en kwaliteit van 'n toepaslike Godsverstaan wesenlik vir spirituele selfverstaan (geestelike of geloofsvolwassenheid).

In kort kan gesê word dat hierdie aspekte iets verwoord van 'n siel wat asemhaal om te kan lewe in 'n wêreld wat ongenaakbaar met mense werk. Hierdie asemhaling het te make met die Heilige Gees se ademing (pneumatologie) wat die mens se lewe so verklik dat sin, geloofsgroei, menswaardigheid en volwassenheid die basis vorm om binne alle omstandighede kwaliteit lewe te

ervaar. Waar hierdie aspek nie plaasvind nie, word pastorale sorg 'n belangrike geloofshulp om mense en omstandighede te help om te herstel.

Die Praktiese Teologie, waarvan Pastorale Teologie een van die vakdissiplines is, bring praxis en religie bymekaar uit. Die ontmoeting met die oog op herstel van 'n dominante verhaal vind in en saam met mense plaas. Die pastorale sorg het te doen met 'n wat-vraagstuk en 'n hoe/wie-vraagstuk. Wat moet gedoen word, hoe moet dit gedoen word en wie is betrokke? Elke keer as daar 'n paradigmaskuif plaasvind, het dit in wese ook met die mensbeskouing of antropologie te make. Die verhouding tussen wetenskap en teologie stimuleer die denke en navorsing wat direk met die antropologie verband hou. Van den Berg (2007:2) verwoord hierdie stimulasie met 'n padkruising-metafoor:

'n Kruising van paaie veronderstel inderdaad 'n aktualiteit én dringendheid, synde die pad (-aaie) waarmee vroeër gereis is, nou 'n nuwe domein betree wat vir 'n koerswysiging vra. In die navorsing word die aktualiteit geabsorbeer deur kennis te neem van nuwere ontwikkelinge in die verhouding tussen teologie en die wetenskap en die betekenis daarvan vir die beskrywing van 'n prakties teologiese antropologie met pastorale implikasies.

Die jongste navorsing in die Pastorale sorg kom onder andere uit die penne van Du Toit (2007), Louw (2007), Van Huyssteen (2006) en Van den Berg (2007). Die antropologie en die belangrikheid van wie die mens is, is moontlik in navorsing nie genoegsaam beklemtoon nie. Die redes daarvoor kan enersyds die aanvaarding van bestaande en gebruikte definisies wees of andersyds die onvermoë om 'n bevredigende definisie te skep. Louw (1999b:17) het hierdie leemte alreeds byna 'n dekade gelede uitgewys: "Unfortunately, very few works in pastoral theology pay special attention to anthropology."

Louw (2005b:1) verwys na Lance Amstrong en die feit dat die dood deel is van menswees kan 'n bydrae lewer om teologiese perspektiewe rondom die antropologie te verbreed. "Good strong people get cancer, and they do all the right things to bear it, and they still die. That is the essential truth that you learn. People die. And after you learn it, all other matters seem irrelevant." Watter sin is daar in lewe en in menswees? Dood bedreig die wil tot lewe en laat jou twyfel in jouself, wie jy is en wie jy wil wees. Dood is wanhoop wat opgekrul lê soos 'n vretende wurm binne die wortel van besielde lewe. Die dood is die landskap van die mens se weerloosheid en hierdie weerloosheid verduidelik iets van my menswaardigheid, maar ook wat mens-wees beteken. Die pastorale sorg wat ten doel het om mense by te staan, worstel met verskeie aspekte van herstel. Herstel waarnatoe, na siele wat mooi en stylvol lewe? Hierdie vraag word die beste geantwoord sodra ons verstaan wie of wat die mens is. Naudé (2004:173) verwys met 'n treffende metafoor wat by 1 Korintiërs 13 aansluit na hierdie soeke oor wie die mens is en hoe kerkwees in die postmoderne era gevestig moet word. Almal van ons het al probeer in 'n gekraakte spieël hare te kam. Jy moet soek na 'n stukkie spieël waar jou gesig net mooi inpas anders sien jy 'n verwronge gesig. Die beeld van die mens en die gepaardgaande genesing van gemarginaliseerde persone kan nie in 'n benadering of 'n teorie opgesluit lê nie, maar in diesaamreis met die betrokke mens.

Of dit nou die kliëntgesentreerde benadering van Rogers is; die rasioneel emotiewe terapie van Ellis; gedragsterapie en gedragsmodifikasie; Gestalt-terapie of narratiewe terapie; die faktor wat deurslaggewend is vir groei deur probleme, lyding en krisis heen, is nie 'n benadering nie, maar die verstaan van wie jy as mens is, wat die kwaliteit van jou bestaansfunksies, besluitneming en lewensdoelwitte is (Louw 2005b:4).

Wat is dan die rol van teorie en benadering?" The most fundamental claim of critical realism is therefore that while all theories ...are partial and inadequate, the

scientist not only discovers as well as creates, but with good reasons also believes that his or her theories actually refer” (Van Huyssteen 1997:134). Wetenskaplikes se epistemologie is metafories omdat waarheid indirek beskryf word “ ... and therefore metaphor plays a vital role in all epistemic benaderings both religious and scietific” (Meylahn 2006:987). Hoe moet dit verstaan word as die mens dan in metaforiese taal beskryf word? Die mens het volgens die ou dualisme uit ‘n liggaam en ‘n siel bestaan. Nuwe horisonne verskyn binne die epistemologie van postmoderne navorsing en word in taal uitgedruk.

Deel van die nuwe horisonne is die beklemtoning van die liggaam. Van den Berg (2007:12) bring taal en rasionaliteit en die liggaamlike konnotasie met mekaar in verband. Spiritualiteit en die breinfunksie word onder andere verbind. Die menslike fenotipe en genetiese kodering word verbind met die goddelike en dat die siel nie onafhanklik van die liggaam bestaan nie. Liggaam en siel is basisbegrippe in die bespreking van wie die mens is. Van den Berg se argument fokus op ‘n verhouding tussen siel en liggaam sonder om enige van die twee elemente te reduseer. Daarom kies hy vir ‘n “beliggaamde siel”. In sy motivering verwys hy spesifiek na Murphy (2006:ix) wat sê dat die mens se liggaam wel intelligensie, moraal en spiritualiteit bevat. Daarmee saam erken Murphy dat hierdie liggaam baie kompleks is en verder deur kultuur gekompliseer word en dat God se asem (Gen. 2:7) in die (stofflike) liggaam ingeblaas is. Sy noem die mens “Spirited bodies” (Murphy 2006:ix).

Pastorale sorg aan mense het te doen met die fisiese en geestelike welsyn. Die Pastorale Sorg het spesifiek met die menslike dimensie te make. Van teologiese en antropologiese kant word hierdie mens “siel” genoem. Die mens is egter meer as net siel. “One can even say that the “what” in pastoral care, is the human soul. We therefore don’t visit the ailment or illness of the patient (caregivers are not medical staff) or merely the psyche of the person, but the whole person as an “ensouled body” and an “embodied soul” (Louw 2007:8).

Teoloë wil op 'n wyse by die veelvuldige interdisiplinêre gesprekke betrokke bly sonder om van die religieuse oortuigings afstand te doen. Terselfdertyd moet hulle bemagtig word om verby die grense en beperkings van hulle geestelike vakdisipline en konteks te beweeg (Van Huyssteen 1998:164,165).

Die mens wat die antropologie vanuit menswees beskryf, het sekerlik klaar in 'n dilemma beland, of daardie mens nou 'n natuurwetenskaplike bioloog of 'n religieuse teoloog is. Alle navorsing op die menslike vlak geskied sekerlik net deur mense en is tot mense beperk. Louw verwys na die twee-asse stelsel, naamlik vertikaal en horisontaal, en die gepaardgaande verwarring en kies eerder vir die term "transendent".

Perspektiwies, wat die mens vanuit sy/haar verhouding met God benader en met die veronderstelling werk dat die mens, verbondsmatig en skepselmatig gesproke, van God afhanklik en op Hom gerig is. Hierdie perspektief op die mens noem ons "die transendente dimensie van die menslike bestaan". Transendent, nie in die sin van metafisiese andersoortigheid nie, maar as 'n andersoortigheid waarvan die kwaliteit nie deur die mens self bepaal word nie, maar deur God [die teonome karakter van 'n Bybelse antropologie] (Louw 1999:197).

Die dilemma verdiep omdat die metafisiese bo die menslike vermoë lê en enigeen, selfs die persoon wat God nie in berekening wil bring nie, sal met God en die skepping rekening moet hou. Die Bybel en Bybelse hermeneutiek kan belangrike momente van die waarheid tot die perspektief van pastorale antropologie bydra. Die vraag sal dan wees: Watter Bybel en watter hermeneutiek? Ekself het my tot 'n gereformeerde spiritualiteit verbind.

Daarmee is die problematiek geensins opgelos of selfs toegankliker gemaak nie. Murphy (2006:120) onderstreep die waarheid dat die wetenskap in sigself reduserend met die mens werk as sy sê: "... science gives us an incomplete

account of human life...” In die volgende subhoof word die verhouding siel en liggaam en die relevansie daarvan vir ‘n Bybelse antropologie beskryf.

3.3.5 Reisigers: Liggaam en siel?

Die dualisme tussen liggaam en siel hoef nie noodwendig die debat te beperk nie. Die wetenskaplike of teoloog wat in elk geval die mens slegs in hierdie twee terme probeer beskryf, gee ‘n vereenvoudigde beskrywing van die mens. Daarmee word die bestaan van liggaam en siel nie genegeer nie, maar juis onderskryf in onderskeidende taal en nie in skeidende taal nie. Die liggaam is sekerlik die voertuig waarmee ek as mens beweeg, tog is die liggaam baie meer as net ‘n voertuig. Die liggaam is in ‘n sekere sin “ek”. Kruis en munt is twee kante van die muntstuk sonder dat dit die muntstuk is. In die bespreking van die menswees na aanleiding van liggaam en siel, word sekere merkers gebruik om die debat te struktureer. Die merkers of koördinate is stereometriese denke (Louw 1999:95), holistiese perspektief, waardes en norme, beeld van God, die eschatos, konteks, sosiale konstruksie, Jesus se menslike natuur, die denkwêreld, Christus se narratief, eksistensiële perspektief en die reisperspektief. Hierdie koördinate is aspekte wat kan bydra tot die beter verstaan en beskrywing van die holistiese menswees.

Van den Berg (2007:3) verwys in sy bespreking van nuwere perspektiewe in die pastorale antropologie na een van die aspekte wat die skryf van ‘n definisie bemoeilik. Die dualistiese skeiding tussen liggaam en siel (ook genoem gees), dui op die problematiek van die debat. Siel verwys na iets geesteliks, die innerlike deel van menswees. Die Griekse woord *psige* en die Hebreeuse woord *nefesj* kan omskryf word as menslike lewe in onderskeiding van ander vorme van lewe. Die gebruik van die term siel in die Bybel verwys na menslike volheid en nie na verskillende substansies soos in die geval van die Grieke nie. Hierdie substantiewe perspektiewe in die Hellenisme is in die antropologie verwoord.

Plato for example provides us with the idea that a soul can be deprived of its body; that it does not come fully into its own until it has been separated from the body, and that it is immortal. The body is therefore merely clothing for the soul, a kind of prison from which it should escape and be liberated (Van den Berg 2007:19).

Hiervolgens was Hellenistiese beskouing een van 'n diepewortelde oortuiging dat siel na die diep innerlike van die menslike bestaan verwys. Dit verteenwoordig 'n bewussyn en 'n onderbewussyn wat na 'n geestelike vesting binne die liggaam verwys. Die Bybel gee 'n baie voller en dieper inhoud aan die mens as 'n holistiese wese waarin siel en liggaam op 'n bykans misteriese wyse tot 'n eenheid verbind is. Die Bybel gee byna 'n goddelike konnotasie aan die siel wanneer in Romeine 8 die Heilige Gees en die mens se gees aan mekaar gebind word.

According to Paul there exists interconnectedness between soul and spirit. In some texts the meaning is actually more or less the same. When Paul indeed refers to spirit/pneuma he wants to describe a very unique relationship between God and human beings. Soul then becomes an indication and expression of a very specific state of being due to justification (salvation). One can say that pneuma indicates the new person in Christ over against the old person, captured by death and sin (Louw 2007:20).

Louw (1999:195) verwys ook na die stereometriese Skrifdenke. 'n Stereometriese denke hou rekening met die Semitiese kartering van die mens as 'n eenheidswese. Hierdie benadering ken nie die Griekse dualisme van stof en gees nie. Begrippe soos hart, vlees, siel en gees word in die Hebreeuse poësie afwisselend gebruik om 'n bepaalde aspek van die totale mens te belig. Siel

staan in verband met 'n unieke lewenservaring waarin dit gaan om 'n bepaalde lewenskwaliteit waarby verskillende aspekte van menswees betrokke is, maar met liggaam word die hele menswees onderskei. Die liggaam verteenwoordig onder bepaalde omstandighede die aspekte van konkrete lewenswerklikheid, kontak en fisieke lewe.

Murphy (2006:2-3) beklemtoon ook die geestelike aspek van die mens se bestaan, maar wil nie die resente teologiese besinnings waarin die liggaam dalk oorbeklemtoon word, op dieselfde wyse onderskryf nie, omdat die klem op die gebruik van die liggaam net 'n rookskerm vir ontwikkeling van die siel kan wees. Van den Berg (2007:4) is van mening dat die oorbeklemtoning van 'n geestelike bestaan idealisties is. 'n Meer aanvaarbare pad vanuit die kruising is 'n voorgestelde pastorale "beliggaamde-siel" antropologie. Hierdie beskrywing bied 'n balans tussen die kompleksiteit en eenvoud van menswees. Die kompleksiteit van menswees word beskryf aan die hand van gebeure wat uit navorsing aan lig kom.

Die perspektief word verbreed, enersyds deur aan die dualisme te ontkom en andersyds deur nie die siel of die soma in die antropologie te reduceer nie. Nuwe verstaanshorisonne is nodig om die mens holisties te beskryf. Pastorale sorg en terapeutiese prosesse van watter aard ookal werk met 'n mens, wat meer is as net 'n siel of net 'n soma. Postmoderne navorsing verbreed die soeke na die waarheid en help die teologie en ander wetenskappe om met mekaar in gesprek te tree en mekaar kruisbestuwend te verryk. Die Biologie (liggaam) en die Sosiologie (verhoudings) word saam met Teologie (Goddelik) vakdissiplines wat in bondgenootskap met mekaar die werklikheid van die homo sapiens help definieer en die onderskeidende mens-faktore soos siel en liggaam bied hulp, maar nie wesenlike oplossings nie.

Die Bybel gebruik soms drie aspekte om die mens te beskryf. 1 Tessalonisense 5:23: "... en julle geheel en al, na gees, siel en liggaam, so bewaar..." Hier is 'n

drie-ledige beskrywing van die mens. Dit sou verstaan kan word as dat die apostel Paulus hier nie 'n drie-ledige indeling wil maak nie, maar verskillende perspektiewe binne die eenheid wil aandui. Louw (2007:80) waarsku teen 'n filosofiese of psigologiese spekulاسie oor drie entiteite en antropologiese kategorieë van menswees. Die apostel is besig met eskatologiese perspektiewe van God se koninkryk en die implikasies daarvan vir die nuwe lewe in Christus. In aansluiting by Van den Berg (2007) se perspektief van beliggaamde siel kan die volgende aanhaling die omskrywing van siel help verwoord. Siel word 'n beskrywing van 'n totale lewe in die teenwoordigheid van God.

Soul does not refer to an inward substance, but to the totality of life within the presence of God (*coram Deo*). Due to the notion of human beings created in the image of God, soul reveals attitude and aptitude. It represents subjectivity and responsibility. Because of our stewardship, soul is more than a psychological entity within us. It is nearly impossible to capture the meaning of soul in a theory of personhood or personality type. Soul implies more than knowledge (knowing functions) and deeds (doing functions). Soul is an indication of the quality of our being functions (Louw 2007:82).

Waardes en norme is 'n koördinaat wat dui op die kwaliteit van die siel. Die mens reflekteer sielvolheid omdat die mens 'n etiese wese is wat op God gerig is. Van den Berg (2007:12) bring met die perspektief van 'n beliggaamde siel 'n nuwe evaluering vir die mens as besielde wese. Die perspektief om siel as beliggaamd te beskryf wil nie net bestaansfunksies as 'n norm verwoord nie, maar wil die netwerk van bestaan beklemtoon. Hierdie beskrywing wil ook die uniekheid van elke individu ag. Die outonomie van elke individu as 'n unieke bestaanswese word nie gerelativeer nie. Christene se geloof dat die mens na die beeld van God geskep is, veronderstel dat die mens die karakter van God, soos sy liefde en genade, verteenwoordig. Die mens is deur God geskep en beliggaam en be-

asem. Die twee terme wat deur die jare gevestig geraak het, is *imitatio* en *imago*. Geloofstaal gee vanuit die Bybelse narratief oor die mens inhoud aan en beskryf net soos enige ander taal die werklikheid. Wie geloofstaal ignoreer, verskraal die werklikheid, veral in terme van die mens.

God se beeld, volgens die geloofstaal word nie gevind in 'n intellektuele of geestelike kapasiteit nie, maar in die "... whole embodied human body..." wat dan in liggaam en siel beskryf word (Van Huyssteen 2006:320). Hy vervolg: "... the image of God is not found in humans, but is the human, and for that reason *imago Dei* can be read only as *imitatio Dei* ..." Om na God se beeld geskape te wees, beteken dat die mens soos God optree en dan so heiligheid verkry deur ander te versorg. Indien Van Huyssteen die stelling deur die pneumatologiese inwerking kwalifiseer, hou dit 'n perspektief vir waarheid in. Die pastorale perspektief wil ook die liggaam van die gemarginaliseerde mens versorg en 'n onderbeklemtoning van die liggaam onderbeklemtoon pastorale versorging van die liggaam. Die persoon wat deur MIV en/of VIGS geïnfekteer of geïmpakkeer is, moet dus liggaamlik-fisies en pastoraal-geestelik versorg word.

'n Deel van die pastorale versorging geskied in taal en taal word deur die liggaam bedryf, maar verwys na meer as net die liggaamlike versorging. In die wetenskap vind navorsing meesal ten opsigte van die liggaam plaas, deur mense wat meer is as net hulle liggaam. Selfs wetenskaplikes wat gemarginaliseer is, soek heling van nie-liggaamlike behoeftes wat in die liggaam gesetel is. Hier word byvoorbeeld gedink aan verliese (kinders, eiendom of huweliksmaats) wat nie noodwendig liggaamlike verliese is nie, hoewel die verlies 'n liggaam kan hê. Die positiewe evaluering van die liggaam beklemtoon die identiteit van die mens ook in terme van die liggaam, omdat die liggaam met 'n groter klem waardeer word. Wie die liggaam as 'n belangrike komponent van die antropologie erken, erken ook die mens se broosheid. Die sterflikheid en breekbaarheid van die mens word juis in die fisieke beliggaam (Van den Berg 2007:17).

Die pastorale antropologie hou rekening met hierdie eschatos, die mens se liggaam word in die oorgang van die dood na die lewe hierna getransformeer. Die wyse waarop hierdie transformasieproses verstaan word, hou verband met antropologie en eskatalogie. 'n "Beliggaamde siel" beklemtoon nie net die herstel van die liggaam na die dood nie, maar die herstel van die hele menslike lewe (Murphy 2006:23). Die mens het nie bloot 'n liggaam nie, maar is as skepsel self volledig liggaamlikheid in die menswees.

In 'n pastorale en teologiese antropologie kan die substansie-benadering nie na willekeur geïgnoreer word nie. Met substansie word na die outentieke verwys wat as individu voor God bestaan. Die substansiële of die wesenlike beskryf 'n synsgesteldheid en 'n kwalitatiewe toestand soos deur die genade bepaal. Aan die anderkant help die relasionele benadering om die outentieke (egtheid) binne die dinamiek van (verhoudings) netwerke te verstaan. Die keuse behoort te wees vir 'n inklusiewe antropologie wat met sowel die wedersydse verhoudings as met die identiteit van syns-kwalifikasies funksioneer "... rather than merely with the predominance ...The outcome of my argument is an inclusive and normative anthropology" (Louw 2007:82).

Antropologie binne die konteks is met die ander sosiale wetenskappe in dialoog en sluit aan by die Bybelse verstaan soos vertaal in 'n postmoderne paradigma. Wetenskap wat met God en mens erns maak, verstaan die mens kontekstueel binne die praktyk. Die herskepping van die mens tot beelddraer van God, ook die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geaffekteer word, beleef hierdie herskepping in hierdie wêreld deur daardie mense wat die Evangelie van Jesus Christus in God se Koninkryk kommunikeer. Die Teologie impliseer in wese kontekstuele teologie (Van den Berg 2006:172). Die verrkening van konteks en die wegbeweeg van 'n enkeldimensionele professionele benadering tot 'n inklusiewe gemeenskaplike benadering waarin gelowiges se rol erken word, onderstreep die pastoraal-teologiese ontwikkeling.

Vervolgens het die klem van 'n terapeutiese pastoraat na 'n hermeneuties-georiënteerde pastoraat verskuif. Die pastoraal-hermeneutiese vermoëns van die pastorale versorgers is 'n basiese vaardigheid en is binne die sistemiese verstaan van siel van belang. Die siel word beskou as 'n sistemiese entiteit. Dit beteken dat daar 'n dinamiek van interaktiewe verhoudings bestaan, want siel is 'n kwalitatiewe begrip. Siel is nie 'n losstaande identiteit nie, maar maak deel uit van 'n netwerk van verhoudings en kwaliteite. Hoe die antropologie binne hierdie paradigmaskuiwe verstaan word, word in die volgende aanhaling verduidelik.

Soul and the soulfulness of life manifests within the happenstances of life. It describes a specific stance in life, a disposition within life events. It connects with choices (ethical dimension) and reveals character (epitêdeumata). It also connects with acts, which express intention and motivation/driving forces (praxeis). Human soul therefore represents also an appropriate ethical stance in life and is expressed in virtues. With virtue (arête) is meant: "the specific quality appropriate to an object or a person" (Louw 2007:82).

Hierdie eskatologiese interpretasie van die siel skep ruimte vir versoening, genade en vrede en dan word die ruimte gevul met koinonia – gemeenskap met die liggaam van Christus. Siel word verstaan as 'n kwaliteit wat te doen het met diepte, waardes, verbintenis, hart en persoonlike substansie. Ter samevatting kan gesê word dat siel na 'n kollektiewe identiteit binne die korporatiewe strukture van die lewe soos die huwelik, familie, stam en gemeenskap verwys. Siel reflekteer 'n netwerk van sosiale sisteme en spirituele magte en dui op 'n kwalitatiewe posisie in die lewe. Die postmoderniteit wil holisties met die antropologie omgaan en wil die risiko van die modernisme verminder. Die moontlik splitsing van die mens kan dieselfde negatiewe gevolge hê as wat die splitsing tussen mens en wêreld, subjek en objek tot gevolg het (Dreyer 2006:1318). Die mens het nie net 'n siel nie, maar elke faset van menswees is

siel. Die Bybel sien die mens as deel van die skepping. Die mens is 'n sterflike wese, terwyl onsterflikheid 'n kenmerk is wat danksy die genadige beskikking van God aan die mens gegee word (1 Korintiërs. 15:53). 'n Kwalitatiewe beskrywing van die mens se posisie in die lewe, is nie 'n manier om die mens te beperk tot ondervinding, bestaansfunksie, gedrag of selfs spiritualiteit nie.

What we have in mind is wholeness and unity. A human being is an embodiment of soul and an ensoulment of body. One does not have a soul, one is one's soul in terms of mind, will, emotion and body. The religious dynamics in this embodiment and ensoulment is spirituality as expressed in our directedness towards transcendence (the divine and the ultimate) (Louw (2007:82).

Die mens verstaan waarheid in terme van sosiale verhoudings en sosiale konstruksionisme beklemtoon hierdie sosiale verhoudings. Die mens is 'n verhoudingswese en hierdie verhoudings word juis deur die liggaam moontlik gemaak. Daarteenoor beklemtoon die perspektief van die mens as 'n sielwese die posisie wat mense binne hul netwerk van verhoudinge inneem. Nuwere navorsing ten opsigte van emosies en die sosiale verleen erkenning aan die neurologiese gedrag van die mens (Van den Berg 2007:18).

Die Praktiese Teologie se pastorale antropologie wil die insette van die Skrif verreken. Jesus se narratief en sy liggaam en liggaamlike verskyning kan die debat verruim en verhoed dat daar teologiese en Skriftuurlike reduksie plaasvind. Die Bybel beklemtoon die holistiese perspektief van menswees en siel en liggaam vloei in die mens ineen. Jesus Christus se menslike natuur word gekompliseer deur die teenwoordigheid van die Heilige Gees.

1 Timoteus 3:16: En dit staan bo alle teenspraak dat die geopenbaarde waarheid van ons godsdiens groot is: As mens het Jesus in die wêreld gekom, deur die Gees is bevestig dat die reg aan sy kant is, aan engele

het Hy verskyn; aan die heidennasies is Hy verkondig, in die hele wêreld is Hy geglo, en in heerlijkheid is Hy opgeneem.

Die Bybel sien waarheid as verpersoonlik in die “mens” Jesus Christus. Sy inkarnasie en pneumatologiese verhoging handel spesifiek oor sy “liggaam” en sy “Gees”. Die onsigbaarheid van Jesus na sy Godheid word in sy liggaam sigbaar na sy mensheid. In Jesus se verhoging vind daar weer ‘n herstel van sy onsigbare heerlijkheid na die liggaam plaas (Ridderbos 1967:104-105). Die skeiding of onderskeiding van liggaam en siel die hoofsaak nie, maar die holistiese aspek wat liggaam en siel in hierdie gedeelte aan mekaar verbind. Ek dekonstrueer die aanhaling uit 1 Timoteus 3:16 om die Bybelse gebruik van Jesus se mensheid duideliker te beskryf:

geopenbaar as mens
geregverdig deur die Gees
gesien deur die engele
verkondig aan nasies
geglo in die wêreld
in heerlijkheid opgeneem.

Die veelvuldigheid van Jesus se menswees, veral in die openbaringsfasette, toon die ruimtelike diepte van wat God vir menswees bestem het. Die noodsaak vir ‘n pastorale antropologie binne die konteks van elke dag se lewe en sosiale konstruksie word ook in Jesus se inkarnasie sigbaar. Die nuwe perspektiewe en die ruimte vir kruisbestuierende gesprekke met ander dissiplines, word deur die volgende aanhaling verduidelik.

The different temples with their approximate truths can respect each other and thus enter into dialogue with each other, sharing their experientially adequate and epistemological adequate root metaphors

and thereby constructing a fuller picture and maybe a truer picture of reality which can be described as optimal coherence (Meylahn 2006:989).

Indien die pastorale antropologie egter Skrifgetrou wil bly, moet daar verstandig met religieuse konsepte omgegaan word. Van Huyssteen se opmerking dat navorsers in die Praktiese Teologie aan “geloofstronke” (fideistic prison[s]) moet ontsnap, waarsku teen denkpatrone, maar moet ook rekening hou met die mens as religieuse wese. Geloofstronke mag wel ten opsigte van die Praktiese Teologie en spesifiek ten opsigte van die antropologie bestaan, maar wie hom/haarself as iemand met ‘n meerdere kennis beskou, kan dalk net so ingekerker wees in ‘n geloofstronk. Elke navorsers en elke mens se epistemologie openbaar sekere denkpatrone en perspektiewe. Geloof gee aan gelowiges ‘n “onbeperktheid” in God. Hierdie perspektief gee sin, naamlik dat mense op verskillende maniere in hulle sosiale en religieuse verhoudings voortlewe lank nadat die dood die siel ontliggaam het. Bybelse perspektiewe verbreed kennis.

Dreyer (2006:1313) beklemtoon dat postmoderniteit verskeidenheid en pluraliteit in geloofswaarhede aanmoedig. “Wanneer mense wat die Absolute nie absoluut kan ken nie, nogtans meen dat hulle verstaan van God en die Bybel gelyk is aan die enigste, absolute waarheid, verhef hulle hulle eie beperkte insigte tot absolute waarheid.” Postmoderne teologiese insigte is versigtig vir geestelike en geloofsmeerderwaardigheid. Waar daar respek vir die grootheid en omvangrykheid van “die waarheid” is, sal mense ook oor hulle eie (on)vermoë om dit te verwoord, beskeie wees. Elke mens se poging om waarheid en veral ook Bybelse waarheid te verwoord, is net ‘n beperkte weergawe van “die Christelike waarheid”. Elke mens se beperkte weergawe word bepaal en beïnvloed deur byvoorbeeld die denkwêreld waaruit die persoon kom, die kultuur waarin die persoon leef, wat vir die persoon “vanselfsprekende waarhede/werklikhede” is (wat nie noodwendig vir ander mense dieselfde is nie, selfs binne dieselfde kultuur of geloofsoortuiging). Kontekstuele faktore behels

persoonlike ervarings, vooroordele, wanbegrip en leemtes – geen mens is vry van hierdie dinge nie

Die Christelike waarheid bied geleentheid om binne die narratief van Jesus antwoorde te soek. "...and the hope of life that is in him alone, will open before us. It is the unsurpassable story. No other story answers the question, What is life, *what is human* (kursief my insetsel - JF) or the question: Where is meaning to be found?" (Regele 1995:216). Jesus se narratief is aan die Bybelse inhoud verbind. Die Bybelse *nefesj* en *kardia* is verweef met kulturele verstaan van waarheid word daar vanuit verkillende perspektiewe na die siel gekyk. Louw (2005b:15) het in die "ratwerke van die menslike siel" die volgende betekenisvolle perspektiewe aangedui.

'n Eksistensiële perspektief is een waarin verstaan word dat die menslike siel heenwys na 'n besluitnemende beginsel en 'n subjektiewe selfverstaan, gerig deur verantwoordelikheid en etiek. Siel is daarom 'n morele stemmingsbewussyn wat in gedrag en houding tot uitdrukking kom. Tweedens verwys siel na 'n identiteit en selfbewussyn. Hierdie selfbewussyn dra 'n persoonlike stempel. Die derde is 'n psigo-sosiale verstaan. Saam met die affektiewe, konatiewe en kognitiewe aspekte van die menslike selfbewussyn is die siel die sentrum van subjektiwiteit, selfverstaan en persoonlikheid. Die laaste aspek waarna Louw verwys, is die spirituele en Christelike verstaan. Op die een of ander wyse is daar 'n verband tussen menswees, lewe, sin en 'n transendente faktor. Die ervaring van menswees is meer as net sintuiglik, want menswees besit 'n spirituele dimensie waarbinne ons met die vraag na die sin en betekenis van menslike lewe worstel.

Binne 'n Christelike verstaan van siel, is siel die aanduiding van die kwaliteit van ons disposisie voor God. Siel dui op hoe ons God binne die dinamika van menslike verhoudings verteenwoordig (as beelddraer). Vanuit 'n eskatologiese perspektief dui siel op daardie lewenskwaliteit soos bepaal deur die kruis en

opstanding. Die mens is myns insiens meer as net 'n biologiese funksie, 'n neurologiese entiteit of bloot spirituele wese. Die term siel het Goddelike verhoudings maar sluit aan die anderkant nie die liggaamlike en die stoflike, aardse bestaan uit nie. Die mens is 'n beliggaamde siel en besielde liggaam (Van den Berg 2007). Vir 'n pastorale benadering tot die vraagstuk van menswees en siel is 'n hermeneutiese benadering van groot waarde. Dit werk met perspektiewe op menswees en probeer om mense binne konkrete en sosiale verbande (sisteme) te verstaan. In plaas van 'n vooropgestelde teorie oor siel en menswees wil 'n hermeneutiese benadering mense help om hulself binne die gebeure van elke dag te verstaan. 'n Hermeneutiese benadering beskryf daardie kwaliteit van menswees wat wesenlik disposisie en weesfunksie beskryf. Hermeneutiese vaardigheid is ook nodig vir die verhoging van die kwaliteit van intermenslike kommunikasie en vredevolle saambestaan (ko-eksistensie) (Louw 2005b:16-17).

Nuwe perspektiewe bied volgens Van den Berg (2007:5) "... 'n reisperspektief in 'n pastoraal teologiese landskap wat nie relativisme koersloos koester nie ...". Hierdie perspektiewe help die teoloog in sy/haar besef dat daar nie net een absolute waarheid is soos wat algemeen deur die modernisme verstaan is nie. "Postfoundationalist Christian theology" soos deur Van Huyssteen (1998:164) verstaan, kyk gewoon krities na voorheen algemeen aanvaarde dogmas.

Die nuwe perspektiewe open nie net nuwe verstaanshorisonne vir die teologie en die filosofie nie, maar ook vir ander wetenskap- en professionele dissiplines. Die oogmerk is dat hierdie perspektiewe deursyfer tot in die gemeenskap in sy geheel (Kriel 2002:136). Op soortgelyke wyse het byvoorbeeld die verrykende ontwikkeling in die neuro- en kognitiewe wetenskap van die vorige dekade noodsaaklike winspunte vir die menslike bestaan en verstaan gebring, meen Buitendag (2004:67). Daarom word gekyk na die interaksie tussen teologie en wetenskap, waaraan ook reeds in Hoofstuk 2 onder die subhoof "*Postfoundationalism*" aandag gegee is.

Die medenavorsers se verhale vorm die kern van die saamreis. Wanneer die medereisigers se verhale, wat hulle lewens blootlê, vertel word en wanneer die diepte van hulle seer en swaar na die oppervlakte gebring word, beweeg die navorsing na die klimaks (Malan 2005:228). Die klimaks ontwikkel aan die hand van die verhale wat en soos dit deur die medereisigers vertel word, “but you must allow your characters to develop in their own way ...” (Lamott 1995:114). Die narratiewe gespreksbenadering en die reis met die medenavorsers kom in die klimaks aan die orde.

3.4 Narratiewe Benadering (Klimaks)

Ter verduideliking van die hermeneutiese proses wat deel van postmoderne Pastorale Teologie uitmaak, word die narratiewe benadering beskryf. Narratief het drie elemente: ‘n storie, ‘n verteller en ‘n leser/hoorder. Om die narratief te ontleed, vereis dat die verhouding tussen die elemente van outeur, verteller, implisiete leser/hoorder, bedoelde leser/hoorder, karakter, tyd en plek ondersoek word. Kritici onderskei tussen narratief as letterkunde en narratief as verhale wat deur mense vertel word. Mense se verhale kan in drie kategorieë verdeel word (Dreyer 2003:338). Die eerste is mense se interne stories wat gevoelens, begeertes en ervarings insluit. Eksterne stories vertel tweedens van die dinge waardeur die verteller self geraak is of hoe dit ander stories beïnvloed het. Die derde is die refleksiewe stories wat vertel hoe hoorders van die verhaal deur hulle assosiasie met of dissosiasie van die karakters in die storie tot selfverstaan en ‘n lewensverandering kom. Die eksterne narratiewe modus verwys na inter-narratiwiteit, hoe een storie deur die ander storie vervang word tot ‘n nuwe storie (Dreyer 2003:340-341). Die pastor is deeglik daarvan bewus dat verhale wat vertel word, klaar geïnterpreteer is. Daarom word vervolgens ‘n bespreking gewy aan die hermeneutiese perspektief en die invloed daarvan op al die fasette van die verhaal.

Gerkin (1984:19) het met sy hermeneutiese paradigma 'n verskuiwing in pastorale sorg gebring. Hierdie perspektief is deur White & Epton (1990) verder ontwikkel en Kotzé (1997), Müller (1996) en Van den Berg (1999), om enkele teoloë te noem, het die perspektief versterk. Gerkin (1984:19-20) stel 'n hermeneutiese teorie van pastorale sorg voor. Die kenbron van sy hermeneutiese benadering omskryf die perspektief van die mens binne sy verhoudings en die daaglikse ervarings wat op 'n lewensverhaal of lewensverhaal uitloop. Hoewel dit te verstane is dat 'n benadering gemunt is waarin mense en hulle verhoudings erken word, word die betrokke persone ook toegelaat "...to be the experts of their lives and to co-determine the content of therapeutic conversations (Appelt 1999:15). Die beginsels wat gebruik word dui die verhouding aan wat daar tussen diskoersanalise en narratiewe terapie is. Die doel is om saam te werk en alternatiewe nie-onderdrukkende diskoerse te skep wat plaasvervangers vir marginaliserende diskoerse is (Van den Berg, Van den Berg, Nichol & De Klerk 2005:4).

3.4.1 Narratiewe gespreksbenadering vir pastorale sorg

Die narratiewe gespreksbenadering bemagtig die medereisiger in die pastorale proses. White en Epston (1990) is die argitekte van die narratiewe gespreksbenadering. Die narratiewe terapeutiese benadering is nie vanuit die pastorale terapie nie, maar deur die werk van White en Epston (1990) gebore. Hulle het bekendheid verwerf vir hulle bydrae ten opsigte van gesinsterapie. White en Epston (1990) verduidelik hoe stories hulle geïnspireer het en tot narratiewe gesprekke bygedra het. "I had been greatly encouraged to consider the story analogy ..., I found that the notions derived from the story analogy or, more broadly speaking, the text analogy fit with notions I had derived from the epistemology of anthropologist Gregory Bateson, whose work has interested me for some considerable time" (White & Epston 1990:xvi).

Narratiewe terapeute gebruik spesifiek die narratiewe gespreksbenadering in hulle reis saam met persone. So help hulle die betrokkenes om insigte te ontwikkel ten opsigte van hulle eie vermoëns en die beskikbaarheid van sorg deur sosiale verhoudings met gesinslede en ander persone binne die gemeenskap. Louw gee in sy navorsing oor die narratiewe aksent, reken ek, 'n beskrywing wat die narratiewe gespreksbenadering sinvol illustreer.

Hierdie verhouding-georiënteerde, holistiese terapie werk met ... die menslike wese ... in die proses van selfverwesenliking wat binne verhoudings en die sosiale milieu 'n kenbron vir die pastorale bediening vorm en oor terapeutiese materiaal beskik wat die mens kan help tot herintegrasië van sy/haar bestaan (Louw 1999:166).

Die narratiewe gespreksbenadering se vertrekpunt is dat mense hulle spesifieke lewenservarings binne hulle eie verstaansraamwerk interpreteer en 'n nuwe verhaal konstrueer (Scholtz 2005:143). Mense is gelyk aan die stories wat hulle lewe. White stel dit as volg: "...we live by the stories that we have about our lives, that these stories actually shape our lives, and that they embrace our lives" (White 1997:14). Die interpretasië van 'n persoon se lewenservaring word volgens die persoon se sosiale omgewing gekonstrueer. Die sosiaal gekonstrueerde vertrekpunt (sosiale diskoers of konstrukte) bepaal hoe die individu behoort op te tree (Cloete 2001:39).

Sosiale konstruksie het nuwe perspektiewe ontketen en menige nuwe idees soos die fisika, neurobiologie, hermeneutiek, sosiale konstruksionisme, literêre dekonstruksie, feminisme en trans-kulturele studies het uit konstrukte ontwikkel. Die oorheersende metafoor waarmee gesinne beskryf is, naamlik sisteme, is vervang met begrippe wat interpreterende gemeenskappe of sogenaamde "storying cultures" kan beskryf (Paré 1995:13). Binne die bruin gemeenskap van Oudtshoorn het die saamreis moontlik geword. Ek het groter begrip ontwikkel vir die sosiale verhoudings en die gemeenskap van die persone wat met MIV en/of

VIGS geïnfekteer is en daardeur geaffekteer word. Stories is deel van mense, veral in Suid-Afrika.

Mense en stories in Afrika is sinoniem. "Working within a narrative epistemology we ... are aware that Africa and her people live their lives in systems and by stories" (Van den Berg, Van den Berg, Nichol & De Klerk 2005:3). Hiermee word erken dat stories vir Afrika en haar mense belangrik is, maar ook dat die filosofie onderliggend aan storievertel die navorser in staat stel om beter te luister. Die narratiewe antropologie wil hierdie verhoudings en sisteme erken en eerbiedig.

Wanneer die pastorale sorg met 'n definitiewe narratiewe perspektief bestudeer word, word die benadering meer inklusief en verwys dit na 'n groter veld waar daar ruimte aan al hoe meer fasette van menswees verleen word. Die narratiewe het in die geesteswetenskappe ontwikkel tot die perspektief waardeur kulturele en individuele ervarings binne 'n verstaanbare netwerk geplaas kan word (Paré 1995:7). Narratiewe pastorale sorg konsentreer op die vaardighede van die medereisigers en respekteer elke aspek van die sosiale verhoudings.

Narrative therapy seeks to be a respectful, non-blaming approach to counselling and community work, which centres people as the experts in their own lives. It views problems as separate from people and assumes that people have many skills, competences, beliefs, values, commitments and abilities that will assist them to reduce the influence of the problems in their lives (Human 2003:41).

Die narratiewe terapie se ontwikkeling hang ten nouste met die ontwikkeling van die narratiewe gespreksbenadering saam. Die inhoud en ontstaan van narratiewe terapie word aangedui in die bespreking wat volg.

Die Pastorale Teologie word praktykgerig waar sorg deur die narratiewe gesprek 'n geleentheid bied vir saamreis om die verhaal te laat gebeur. Hierdie gebeurtenis vind plaas binne die persoon se verhoudings en binne 'n

gemeenskap waar die praktyk van elke dag geïnterpreteer word en die lewe volgens die sosiale verhoudings ingeklee word.

We could assume that the person's experience is problematic to him because he is being situated in stories that others have about him and his relationships, that these stories are dominant to the extent that they allow insufficient space for the performance of the person's preferred stories (White & Epston 1990:14).

Die narratiewe gespreksbenadering gebruik dekonstruksie en rekonstruksie om op reis die verhaal te help herskryf, omdat die bestaande verhaal die lewensin marginaliseer. Die dominante probleem word aangespreek deur eksternalisering waar die probleem die probleem is. Eksternalisering wat aan die hand van vrae geskied, kan meehelp sodat 'n dekonstruksie van die dominante verhaal kan plaasvind. Die dominante verhaal word met die vaardighede van die persoon herskryf. Die betrokke reisgenoot is die kenner van sy/haar lewe en beskik oor sekere vaardighede. Hierdie vaardighede vorm deel van die bemagtigingsproses wat hopelik in die saamreis gebeur.

White (1989:7) het ingesien dat mense nie altyd besef dat hulle oor genoeg kundigheid beskik om die dominante verhale wat hul lewens marginaliseer, self aan te spreek nie. In die narratiewe gespreksbenadering bestaan pastorale versorging daarin dat terwyl die pastor met persone saamreis, sekere probleme, blokkasies of dominante stories uit die weg geruim word. Versorging is die herskryf van 'n lewensverhaal deur eksternalisering en die gebruik van alternatiewe stories. Die alternatiewe verhaal help die medereisiger om nuwe betekenis te ontdek. Ek motiveer hierdie stelling met die volgende aanhaling:

When persons seek therapy, an acceptable outcome would be the identification or generation of alternative stories that enable them to perform new meanings, bringing with them desired possibilities – new

meanings that persons will experience as more helpful, satisfying, and open-ended (White & Epston 1990:15).

In medereisigers se lewe is daar altyd nog stories wat nie vertel word nie. In die stories wat vertel word, is nog ander stories wat verskuil is en nie vertel word nie. Die onvertelde stories vorm deel van die volledige lewensverhaal. "This means that when life narratives carry hurtful meanings ... they can be changed by highlighting different, previously un-storied events or by taking new meaning from already-storied events, thereby constructing new narratives" (Freedman & Combs 1999:32).

Narratiewe navorsing het geen vooropgestelde oplossings nie en werk met mense se stories. In navorsing gaan dit nooit om die aksies op sigself nie, maar om die persone wat by die aksies betrokke is. Die betrokke persone is ook nie die onderwerp vir navorsing nie, maar medenavorsers. Die navorser probeer om die aksie uit die oogpunt van die medereisigenote te sien. 'n Dekonstruksie van die dominante verhale skep 'n geleentheid vir nuwe verhale om reeds vanuit die dekonstruksie en eksternaliserende vrae te begin vorm aanneem. Glinstermomente en "unieke uitkomst" word juis sigbaar wanneer die dominante verhaal gedekonstrueer word (Malan 2005:33). Ontwikkeling spruit op 'n natuurlike wyse uit die aksie voort.

A narrative researcher is patient and interested and curious. He or she doesn't know beforehand what the solutions are or should be. The narrative researcher ... waits for the research plot to develop..." "...a social constructionist approach, which involves both the researcher and the "characters" in an active process of story development (Müller, Van Deventer & Human 2001:84-85)

Die vertel van die storie is reeds 'n opwegwees met 'n ander storie. Die proses het nooit ten doel om net die storie te vertel nie. Die storie moet ontwikkel.

“Together, while talking, interviewer and family may come up with some understandings or ideas that are different from those the family may originally have had in mind, and also different from those the therapist may originally have had in mind” (Hoffman 1990:10).

Die reisgenote is deel van die evolusionêre spiraal wat aan die ontvou is (Müller 2003:13). Die navorser reflekteer en bestuur die alternatiewe verhaal wat besig is om te ontvou (Human 2003:46). Deur dialoog en interaksie word die alternatiewe verhaal gekonstrueer. “Such a process of co-evolutionary communication is vital for the researcher and his/her co-researchers in restorying ways and means of preventing HIV/AIDS as well as caring for those living with HIV/AIDS” (Müller 2003:14). Die aksie, agtergrond en ontwikkeling word deur die sosiale konstruksieteorie met mekaar geïntegreer. Die oorgang van die een aspek na die ander is nie altyd duidelik onderskeibaar nie omdat aksie, agtergrond en ontwikkeling dikwels ineengeskakel is.

Die skryf van die alternatiewe storie geskied meestal deur die sogenaamde “unieke uitkomst”. Daardie aspekte van die lewensverhaal wat buite die dominante verhaal val, verskaf gewoonlik ‘n ryke bron van vaardighede vir die skryf van ‘n alternatiewe verhaal. Hoewel die bestaan van hierdie unieke hulpmiddels nooit vooraf geken of voorspel kan word wanneer na die dominante verhaal geluister word nie, sal die pastor elke keer besef dat hierdie hulpmiddels wel teenwoordig is (White & Epston 1990:16).

Dikwels word met erns geluister na die verhaal wat vertel word, sodat die onvertelde verhaal nie ongehoor verbygaan nie. In die onvertelde verhaal kan vaardighede of glinstermomente opgesluit wees wat die ontsluiting van die probleem kan vergemaklik. Elke stukkie vaardigheid van reisiger en medereisiger dra by tot die skryf van die alternatiewe verhaal. “Success in this ascription of meaning requires that the unique outcomes be plotted into an alternative story or narrative” (White & Epston 1990:16). Die vind van unieke hulpmiddels loop hand-

aan-hand met die proses van eksternalisering. 'n Waardevolle element van eksternalisering is ook om die persoon en die probleem van mekaar te skei.

Vir die pastor val die verhaal nooit buite 'n verhouding met God nie. Sosiale verhoudings hou verband met die "lede" in die reisgenoot se lewe. "The notion of re-membering ... provides opportunities ... to acknowledge valued contributions that others made..." (Appelt:1999:45). Die pastor hou rekening met die feit dat God onthou (re-member) moet word.

Die mens in geheel bly vir God Drie-Enig belangrik, so belangrik dat Jesus Christus aan die kruis gesterf het. 'n Holistiese benadering sluit ook mense se geloofslewe in. Oudtshoorn se gemeenskap beoefen hoofsaaklik die Christelik geloof en die mense se religieuse konstruksie kom in die verhallestudies duidelik na vore. Die narratiewe gespreksbenadering kan gebruik word om die dialoog tussen sosiale konteks, verhoudings en die Skrif te verdiep. Die Skrif wil juis God se stem aan die gemarginaliseerde bring om vanuit Christus se opstanding uit die dood die hoop te versterk. Medenavorsers se narratiewe word in 'n ontmoeting gebring met die Skrif om deur Jesus se narratief die eie narratief te versterk. Die pastorale sorg is van belang in soverre Skrif en mens deel word van mekaar in die saamreis.

Cura animarum oftewel die versorging van 'n persoon, dui op die mens as 'n persoon wat meer is as net blote fisieke, ekonomiese en materiële elemente. Die geestelike, emosionele en religieuse behoeftes kan in geen opsig gering geag word nie. Die gebied van humaniteit en spiritualiteit binne die konteks van die menslike soeke na lewensin bly steeds die mees fundamentele aspek van die menslike bestaan (Louw 1999:34). Spiritualiteit is die geloof dat die Christelike religie, soos verhaal in die Skrif en deur die gereformeerde hermeneutiek verstaan word, troos en versorging aan mense kan bied. Sinloosheid kan in sinvolheid omskep word, danksy die werking van die Heilige Gees. In hierdie lewe gaan dit om die ontferming van God en die eksistensiële versorging van die

mens. Die pastorale sorg wil die geloof in God se betrokkenheid en bemoeienis in hierdie wêreld in die lig van die evangelie ontsluit, sodat Christus se heilswerk die mens in geheel ontmoet (Gerkin 1986:73-74). Mense kan dan sin in hulle lewe ontdek en menswaardig in God se teenwoordigheid leef.

'n Pastoraal-narratiewe benadering gee aan die pastorale versorging 'n kernfunksie (Browning 1991:193). Vir die pastor wat pastoraal-narratief met mense saamreis, is mense se stories ingebed (Steyn & Van den Berg 2005:5) in God se narratief en vorm dit 'n integrale deel van God se narratief. Hierdie inbed geskied deur die werking van God se Gees (Heilige Gees) wat aan die pastor krag en wysheid (Jesaja 11:2b) gee omdat die pastor in God se Gees 'n bondgenoot het wat op 'n metafisiese wyse die vrede van Christus bewerk. 'n Pastoraal-narratiewe benadering het altyd ook 'n pneumatologiese karakter. Die uitdaging vir die pastor, as instrument in die hand van die Heilige Gees, is om die gemarginaliseerde mens uit die spanning van die dominante verhaal met die helende liefde van Jesus Christus in kontak te bring (Steyn & Van den Berg 2005:17-18). Van der Laan (1994:17) vra ook na die wisselwerking en verstaan van God se liefde teenoor die lyding van die mens. Die mens se eksistensie moet volgens hom op 'n manier met God verbind kan word, maar die band tussen die eindigende (mens) en die On-eindigende (God) val ongemaklik op die oor.

Voorlopig houd ik het op die psychiese of geestelike processen die betrekking hebben op het – mee in relatie tot het christelijk geloof – omgaan met existentiële ervaringen, toegespitst op de vraag hoe God verbonden kan worden met a) de eindigheid van het bestaan, b) de menselijke verantwoordelijkheid en het menselijk falen, c) de beleving van het goede, van geluk, vrede, welvaart en zin, d) het ontvangen van inzicht, en e) het kwaad en het lijden (Van der Laan 1994:17).

Die narratief-pastorale benadering wil vanuit die sogenaamde “onkunde” posisie, onkunde oor die gespreksgenote se lewe, met die gespreksgenote op reis gaan.

Onkundigheid as benadering verskil van 'n terapeutiese benadering waarvolgens die terapeut die medereisiger se ervarings aan die hand van die teoretiese narratiewe waaroor die terapeut beskik verstaan en bestuur (Scholtz 2005:142). Die postmoderne pastor weet nie vooraf wat die oplossing gaan wees nie. Die pastor is net 'n gesprekkunstenaar wat vanuit 'n onkundeoposisie en met gespreksvrae as tegniese hulpmiddel luister (Müller 2000:68). Freedman & Combs (1996:44) sê: "Our knowledge is of the process of therapy not the content and meaning of people's lives." Die individu is die kenner van sy/haar lewe. Dit bevry die pastor van 'n analitiese program waarin mense se probleme ontleed word en voorskrifte gegee word. In die "onkunde" maak diagnoses en teoreties "bevoorregte kennis" plek vir dekonstruksie en ko-konstruksie waar pastor en medereisiger vennote in die herskryf van die storie word (Anderson & Goolishian 1992:29). Die verstaan van God is 'n religieuse diskoers.

Die pastor se interpretasie is nie meer normatief nie, omdat die medereisiger kenner van sy/haar eie lewe is. In die verstaan van die reisgenoot se lewe speel die verrekening van die funksionering en invloed van diskoerse 'n belangrike rol (Van den Berg 2006:11). Die definisie van wat onder diskoers verstaan word, word met die aanhaling duideliker gestel:

Discourse I define here as a set of meanings, metaphors, representations, images, stories, statements, etc. by which people give structure and sense to their daily reality, and which is the outcome of a communicative practice of meaning-giving. Discourses are texts in action, they reflect social practices and are intrinsically related to them ... Whoever partakes in a social practice and wants to move freely in it, has to master the discourse of the participants. One should share its vocabulary, to reveal oneself as a dialogue partner as soon as one feels addressed (De Lange 2004:38).

In die pastoraal-narratiewe gespreksbenadering word die verhaal wat in God se verhaal ingebed is, nie net gesien as 'n manier om inligting vry te stel nie, maar as 'n manier om weer "tot verhaal te kom". Daarom word mense aangemoedig om hulle verhale so te vertel dat daar herinterpretasie en rekonstruksie plaasvind (Müller 1996:104). Die pastor en die reisgenoot is voortdurend besig om elke faset van die storie en die vertel daarvan te interpreteer. Soos reeds vroeër bespreek, is dit nodig om Gerkin (1986:102) se perspektief te verstaan wat pastoraal narratiewe hermeneutiese benadering van pastorale sorg verduidelike.

Die hantering van die mens se lewe vanuit die perspektief van 'n dominante narratief, kan daartoe lei dat die persoonlike verhaal onsamehangend word en vashaak of 'n verhaal van swaarkry word. Murray (2000:345) verduidelik die rol van narratiewe terapie dan as volg: "... to undermine the dominant narrative that makes certain experiences problematic and to develop a new story that enhances alternative knowledge." Persone word begelei om beperkende voorveronderstellings te dekonstrueer en teen onderdrukkende diskoerse weerstand te bied. Die gemarginaliseerde persone word bemagtig om outeur te word van 'n meer hoopvolle lewensverhaal. Dekonstruksie is die proses waardeur skadelike waarhede wat al deel van die lewensverhaal geword het, ondermyn word. In hierdie proses gaan dit om die probleem van legitimering, met ander woorde, die manier waarop waarheidsaansprake gemaak of verwerp word (Dreyer 2003:343). Dekonstruksie is 'n hermeneutiese sleutel wat die proses van rekonstruksie help ontsluit, want rekonstruksie maak weer deel uit van die genesing binne die pastoraat.

Die kuns en wetenskap van verstaan staan tradisioneel as die hermeneutiek bekend. Die proses van interpretasie laat pastor en medereisiger met mekaar in gesprek tree op soek na die verstaan en betekenis van hul lewensverhaal in die Lig van God se Verhaal. In die luister sowel as die vertel van die verhaal word die verhaal sensitief geïnterpreteer om sin aan die dekonstruksie en rekonstruksie van die verhaal te gee (Louw 1999:133). Die beginsels wat vir Bybeluitleg geld, is

in hermeneutiese pastorale gesprekke van net soveel belang. 'n Verskeidenheid wetenskaplike dissiplines is besig met dieselfde vrae: Wat beteken hierdie saak in hierdie konteks op hierdie oomblik vir hierdie mense? In die antwoorde op hierdie vrae moet reg geskied aan die mens, die situasie en die tradisie (Smit 2006:112).

Dit gaan egter om meer as net die blote verstaan van 'n teks, "...it also means comprehending all manifestations of life and knowing how to relate them to the evangelical message" (Boff 1978:41). Hoewel die evangeliese boodskap hermeneuties met die konteks verbind word, is die hermeneutiek ook bewus van die menslike aspekte in die metodologie waar die beleving van kultuur nie gering geskat kan word nie. Gevolglik het die hermeneutiek se basis vir interpretasie aansienlik verbreed en is dit nie net tot die interpretasie van tekste beperk nie. Die hermeneutiek word gebaseer op die veronderstelling dat die basiese struktuur in die mens se bestaan, is om verstaan te word. Hierdie behoefte van die mens om verstaan te word, is in die ervaringswêreld gesentreer (Louw 2003:42). Die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, vertel 'n lewensverhaal en daardie verhaal se verstaan vra delikate interpretasie om die lewensverhaal, die konteks en die sosiale konstruksie te verstaan.

Om te verstaan wat gehoor word, vereis dat dit wat gehoor word, geïnterpreteer word. Die verhaal wat vertel word, word in 'n konteks vertel en deur 'n persoon gehoor. Deur interpretasie word die verhaal in perspektief geplaas en verstaan (Van Rensburg 2000:12). Stories gebeur nie in 'n lugleegte nie, maar word in 'n sameleving gekonstrueer. 'n Hermeneutiese metodologie "... includes the sorting over of stories, impressions, recollections, and shared interpretations of relationships with a view to deepening and extending one's own and one's counselee's understanding of the central narrative story of a person's life and the deep issues of that person's soul" (Gerkin 1984:138).

Die waarde van die hermeneutiek is dat dit die pastor byvoorbeeld kan help om God se handeling te ontsluit en meer toeganklik te maak vir die reisgenoot. Op hierdie wyse kan die openbaarmaking van God se intensies lei tot die beter verstaan van en vir die gelowige.

Hermeneutics ...open new avenues for ... pastoral theology. Theology does not anymore need to make use of positivistic schemata of interpretation, i.e. the attempt to define the ontology of God in terms of being categories. A critical hermeneutics makes it possible for a pastoral ... theology to assess the being qualities of humans in terms of the quality of the human person before God ... in order to determine how our understanding of God impacts on the human quest for meaning and hope (Louw 2003:44).

Interpretasie help die pastor om die individu, binne die misterie van God se belang by die mens, te verstaan. Die mens reageer op die aksies van God deur God se aksies te interpreteer. "Thus the pastoral guide listens ... to consider with the person what it means to be an individual living within the limits of a historical life cycle while yet being held within the mystery of what it means to be an individual child of God" (Gerkin 1986:102).

Die pastoraal-narratiewe hermeneutiese benadering is 'n proses waar met die medereisiger 'n pad gestap word om 'n alternatiewe storie te ontwikkel om die aanvanklike storie te herskryf en die geskiedenis te herstel (Parry 1991:45). Die pastoraat is 'n proses waarin die dominante verhaal herskryf word. Die postmoderne narratiewe hermeneutiek het ten doel om die alternatiewe stories te konstrueer sodat onaanvaarbare ouer verhale vervang kan word.

Hierdie ideologies-kritiese proses kan plaasvind vanuit die perspektief van dekonstruksie. Dit wil alternatiewe perspektiewe, verhale, praktyke, gedrag en verhoudingspatrone vind. Narratiewe hermeneutiek is 'n tipe

interpretasie wat help in die soeke in die hede na hoe die verlede daartoe kan bydra dat die goeie sal realiseer in die menslike bestaan (Dreyer 2003:344).

Die pastor met die Woord as kenbron reis op so 'n wyse saam dat die Woord en die Bybelse narratief met die narratief van die gemarginaliseerde in gesprek kan tree. Die dialoog tussen die medereisiger, konteks en verhaal en die Bybelse narratief waar God aan die Woord is, help met die herskryf van die nuwe verhaal.

Planmatig word die gevoelens van betrokkenes verdiskonteer in taal, optrede, respek en die weergee van menings. Die verhale wat vertel word, word ingebed in 'n groter geheel om nie net die herskryf van dominante verhale as oogmerk in die navorsing te bereik nie, maar om pastorale sorg substantief op aanvraag en nie onder enige verpligting nie, beskikbaar te hê.

Four metaphors have been chosen to reflect on research practice: research-as-action, research-as-narrative, research-as-facilitation and research-as-responsible. These metaphors define various roles relevant to researching with people and seem powerful ways of discussing what researching or planning with people might entail, and how to include the position of the researcher/planner in reflective practice (McClintock 2003:715).

Ons wil nie navorsing op so wyse bedryf dat die persone wat hulle verhale vertel deur ons geviktimizeer of verder getraumatiseer word nie. Die vertellers van verhale gee self iets van hulle innerlike beleving in die uitdrukkings en taal weer. Die navorser verkry nie insig daarin deur een of ander magiese inbeweeg in hulle bewussyn nie (August 2003:83). Die navorser of pastor raak nie betrokke met die idee dat hy/sy die probleem moet oplos nie. Dit beteken dat intens geluister word na die insigte, refleksie en ondervinding van die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. Hulle mening gee iets weer van

mense se belewing van die wêreld. Deel van die etiek is om mense te bemagtig om hulself van MIV en/of VIGS te onderskei en om te besef dat dit iets is wat hulle lewens affekteer (White 1995:23). So gesien kan betrokke persone aksiestappe teen die dier neem en besef dat MIV en/of VIGS en nie hulleself nie, die probleem is. Mense bly die kosbaarste deel in die sosiale konteks.

Die narratiewe gespreksbenadering het menige koördinate in die begeleidingsproses. Die funksionaliteit van die benadering leen dit daartoe om ter enige plek of tyd 'n saamreisproses te begin. Hierdie proses verloop soos 'n nimmereindigende spiraal. Die medereisiger of "kenner" van sy/haar eie lewe, word in die ontdekking van alternatiewe stories en die skep van alternatiewe betekenisgelei. Gedurende die proses van verstaan en interpretasie word die handelende kommunikasie 'n faktor en hierdie faktor word verduidelik.

Gesproke kommunikasie word vasgelê in skrif, wat neerslag vind in tekste. Handelingskommunikasie word vasgelê in die duursame strukture van sosio-kulturele tyd. Die neerslag van menslike handeling vorm sosiale patrone. Die patrone kan geïnterpreteer word. Menslike handeling het betekenis nadat die handeling verrig is. Die handeling het inhoud wat geïdentifiseer kan word. Handeling oefen invloed uit op betrokke verhoudings, waarvan die konsekwensies, ongeag die bedoeling daarvan, verskillend ervaar kan word. Op grond van moontlike toe-eiening kan menslike handeling geïnterpreteer word. Interpretasie wil vasstel presies wat gekommunikeer word.

Op reis wil die pastor die reisgenoot help om 'n gesprek met God te laat plaasvind. Die pastor en sy reisgenoot rekonstrueer 'n alternatiewe storie waarin God se Woord aan die woord kom. Die Woord van God en die werking van die Heilige Gees is prominent in die herskryf van die storie. Appelt (1999:15) verwoord dit soos volg: "... creating the space for those seeking help to choose to make God's transformative power in their lives more visible and to be guided by His Word if so desired".

Die kommunikasie en interaksie tussen die mens se verhaal en die Woord van God moet versigtig hanteer word. Kommunikasie, verwringing en taal se (on)vermoë om te verwoord sowel as onkunde ten opsigte van die konteks, plaas vraagtekens oor Skrifgebruik en Skrifgesag. Veltkamp (1988:107-172) en Van den Berg (2006:177) sê die passing tussen die gespreksgenoot(e) se verhaal, die pastor se verhaal en die Skrif se verhaal vind plaas in die erkenning en versmelting van verskillende aspekte. Sola Scriptura word verstaan as 'n protes nie noodwendig teen die tradisie nie, maar teen die veronderstelling dat tradisie en teks noodwendig ooreenstem. Gespreksgenote moet bewus wees daarvan dat wat 'die Bybel' is en andersyds wat 'die Bybel' sê tot 'n groot mate afhang van wie 'die Bybel' lees en hoe dit hulle verstaan konstrueer. Die pastors as draers van 'n eie narratief, kan nie die Christelike narratief noodwendig voorhou as die absolute en die volle waarheid nie. Nie omdat dit nie so is nie, maar omdat hulle weer tot die besef moet kom dat die krag en waarde van hierdie Christelike narratief in die Woord self opgesluit lê.

Die pastor vertel die narratief van die Bybel. Hoewel hy/sy erken dat hy/sy oor die reisgenoot se verhaal onkundig is, is haar/sy eie vermoë onder andere in gesprekstegnieke geleë. Deel van hierdie vaardigheid is om met behulp van die dekonstruksie van die verhaal, maniere te ontgin om die verhaal verskillend te vertel. Dekonstruksie lig onder andere die "unieke uitkomst" uit. Waarom is die "unieke uitkomst" noodsaaklik en waar word dié "unieke uitkomst" gevind?

A great deal of lived experience inevitably fall outside of the dominant stories about the lives and relationships of persons. Those aspects of life experience that fall outside of the dominant story provide a rich and fertile source for the generation, re-generation, of alternative stories

(White & Epston 1990:15).

Verdere handeling is om die beperkinge en magte wat marginaliserend op die medereisiger se lewensverhaal inwerk deur 'n gesprek met God se Woord te

verminder. Terselfdertyd word alternatiewe kennis van gemeenskappe en sosiale diskoerse in diens gestel om die medereisiger in staat te stel om die dominante verhaal te herskryf. Is hierdie benadering uniek of bloot 'n kosmetiese alternatief van ander benaderings? Hier word wegbeweeg van 'n analitiese benadering wat meer is as net 'n kosmetiese alternatief.

The shift towards a distinctive congregational counselling has been enhanced by a gradual movement away from analytical and strongly diagnostic methodological approaches in pastoral benaderings toward linguistic and narrative methods of counselling (De Jongh van Arkel 2000:12).

Geloofsgebruike en rituele as kommunikasie handeling is dikwels in die vertel van die verhaal of in die rekonstruksie van die alternatiewe verhaal verweef. Kommunikasie kan deel daarvan wees om deur gebed die dominante storie van die medereisiger aan die Here Jesus te vertel, in meewerking met die Heilige Gees. Op hierdie wyse word die storie verwoord in verdere handeling om die herskryf van die dominante storie te bevorder. So kan sowel die pastor as die reisiger na die vertel van die verhaal luister. Dis nodig omdat die dominante storie dikwels uit ingewikkelde intriges bestaan.

Gebed word 'n interpretasie van ondervindings en belewenisse (Gerkin 1984:26). Handeling in die narratiewe gespreksbenadering "... seeks to collaboratively re-author the person's self-narrative into a more liberating and positive life-story" (McClellan 1997:17). Kommunikatiewe perspektiewe in die pastoraat beklemtoon die rol van gesprek en dialoog. Kommunikasie is meer as net 'n enkelvoudige gesprek deur die pastor. Die teoretiese raamwerk in die volgende paragrawe word uitgebrei om die kommunikatiewe aspek toe te lig.

Soos reeds vroeër bespreek, verbreed Pieterse (1993:89) die perspektief van pastoraat met die perspektief dat kommunikatiewe handeling onbelemmerde

kommunikasie bewerkstellig. Die hermeneutiek het 'n belangrike rol om te vervul in die proses waarin moontlike blokkasies in kommunikatiewe handelingte blootgelê en opgehef word. Die mens is gewortel in kommunikasie en daarom word kommunikasie gebruik om die werklikheid arbeidsmatig te benader. Dit is doelgerigte, effektiewe, instrumentele handelingte gerig op die fisieke instandhouding van die menslike lewe.

Tweedens benader die mens die werklikheid taalmatig in die sin van verstaanbare kommunikatiewe handelingte. Die mens se benadering en konstituering van die werklikheid word deels bepaal deur 'n besef van wat 'n behoorlike geordende samelewing is. In hierdie samelewing vind kommunikasie en handelingte plaas. Die pastor en medereisiger is in dialoog met 'n pluraliteit van fasette in beide se lewens en se sosiale konstrunkte. Kommunikasie behels die in gesprek tree met hierdie pluraliteit en diversiteit. Die gesprek word verbreed om die kultuur en sosiale praktyk in te sluit. Die kommunikasie verdiep in die gesprek wanneer die metafisiese aspek van God en die religieuse konstrunkte geïnkorporeer word. Kommunikasie geskied binne sekere netwerke.

Pieterse (1993:94) bevestig in sy verwysing dat die menslike samelewing as 'n netwerk kommunikatiewe handelingspatrone gesien kan word. Kommunikatiewe handelingte wil omgang tussen mense vergemaklik en is op onderlinge begrip en kommunikasie gerig. In kommunikatiewe handelingte word drie werklikheidsdomeine gesien: die objektiewe werklikheid, wat die feitelike gebeure aandui; die sosiale werklikheid, met klem op waardes en norme; en die subjektiewe werklikheid, wat die behoeftes en gevoelens aandui.

Die teoretiese raamwerk is beskryf om die vertrekpunt en werkswyse van die pastor te bepaal. Die navorsing geskied aan die hand van medereisigers se verhale met 'n vooraf bepaalde benadering en metodologie.

3.5 Samevatting (Einde)

Die Pastorale Teologie met narratiewe pastorale sorg as reisproses, soos in hierdie studie verwoord, is verduidelik. Graham (2006) se Pastorale Teologie is as fundering gebruik. Die pastorale reisbenaderings, eduktief-relasioneel, kerugmaties en fenomenologies, het aan die orde gekom. Die narratiewe gespreksbenadering wat as basis vir hierdie studie gebruik word en die gepaardgaande hermeneutiese kommunikasie is bespreek.

Die reisgenote, persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, werk saam aan die doel om die impak van die dier te breek. Die mikro-einde van hierdie hoofstuk is om 'n pastoraal teologiese perspektief te vind wat die mens en God in 'n ontmoeting bring en pastorale sorg laat plaasvind.

Die mikro-einde is 'n oop einde wat weer die begin vorm van 'n volgende faset, naamlik om die reisgenote se omstandighede en die sosiale konteks waarbinne hulle hulleself bevind, te begryp. 'n Eie reisverhaal en 'n gepaardgaande literatuurstudie kan ineengewee word om 'n publieke sorgstelsel in plek te kry. Die sorgstelsel kan in 'n publieke praktiese en sosiale omstandigheid begrond wees, met teoreties-teologiese perspektiewe verruim word en in persone se verhale geïntegreer word. Die integrasie word in die volgende Hoofstuk gedokumenteer.

Alles word gedoen met die groter doel soos deur Van Wyk Louw (1970:16) in Raka uitgespel word.

Kan hy die pyl wet, en die dun lem bring tot glans?
Die snel dier moet dood, of hy sal heers oor ons,
en groot en lang pyn bring.

HOOFSTUK 4

NUWE PERSPEKTIEWE VIR REISGENOTE (KLIMAKS)

4.1 Inleiding (Aksie)

Toe 'n klein bosding, 'n vaal apie, lig uit die takke spring
en oor die oop leegte en die blare pyl, half vrolik-verskrik,
het die soet kwyl in sy mond vir Raka laat spring en vang:
maar toe die slap diertjie in sy poot hang,
het hy net gesnuive en dit sag laat val

(Van Wyk Louw 1970:22).

Koki bemagtig homself met vlymskerp spiese om Raka die dier uit te wis. Die woorde van Van Wyk Louw (1970:23) verrai 'n onheilspellende toon. Raka se optrede en teenwoordigheid openbaar 'n vreemde geheimsinnigheid en in 'n sekere sin verwoord dit iets van MIV en/of VIGS se invloed op die mens.

want Raka 't hy geweet was 'n vreemde ding, meer as dier,
maar nog nie mens, iets dodeliks en duisters, aan 'n troebel
grens, vir denke of daad onseker

(Van Wyk Louw (1970:23).

Die "troebel grens" stel eise aan die versorging en 'n paradigmaskuif word gevra. Hierdie perspektief korreleer met die onseker "denke en daad" en gevolglik word die rol van die pastor bespreek.

Die wêreld het enkele dekades gelede kennis geneem van hierdie siekte wat vinnig vermeerder, lewens verander en baie sterftes tot gevolg het. "Wherever this microscopic beast appeared, it produced panic, fear, guilt, hysteria, accusations, excruciating suffering and always in the end, death" (Van Dyk

2004:4). Sy gebruik die metafoor van Van Wyk Louw se gedig, Raka, om hierdie stelling te verduidelik. Van Wyk Louw (1970:22) beskryf Raka se gevoellose optrede en sy vermoë om dood te maak en in hierdie woorde word dieselfde kenmerke gesien as in MIV en/of VIGS.

Hierdie hoofstuk is 'n literêre beskrywing van die aard, oorsprong en nuutste tendense rakende MIV en/of VIGS. Die oogmerk is om met literêre kennis die navorsers te ondersteun en genoegsame perspektief te verskaf oor hoe die siektetoestand versprei en watter eise aan pastors gestel word om mense wat geïnfekteer of geïmpakteer is, sinvol te begelei. Die aksievraag is: Wie is die gemarginaliseerdes in die veld van aksie en in die navorsingsprogram (Müller, Van Deventer & Human 2001:91). Inleidend word die oorsprong van MIV en/of VIGS bespreek.

Die dokumentering van Hoofstuk 4 sluit aan by die makrostruktuur van die ander hoofstukke en vorm die klimaks van ABDCE. Hierdie struktuur dien ook in mikroformaat in elke hoofstuk vir die dokumentering van die navorsing in geheel.

Die veld van MIV en/of VIGS sowel as die persone en perspektiewe van pastorale versorging word gedefinieer. "Identify the persons and/or the discourses, which have played a role in the development of this particular action or actionfield" (Müller, Van Deventer & Human 2001:91).

4.1.1 MIV en/of VIGS: 'n Definisie

Die definisies wat ek gaan aanhaal, toon die verband wat ook vir hierdie navorsing geld. Ek beskryf eers wat onder MIV verstaan word en dan wat onder VIGS verstaan word. Wat is MIV? MIV staan vir menslike immuniteitsgebrek virus (Van Zyl 2007:2-3). Dit is die virus wat VIGS veroorsaak. "A member of a group of viruses called retroviruses, HIV infects human cells and uses the energy and nutrients provided by those cells to grow

and reproduce” (Amfar 2007:1). ‘n Retrovirus tree presies die teenoorgestelde op van wat ander virusse optree. Die normale transkripsie van genetiese informasie of inligting in selle is van DNA na RNA na proteïene. Die genetiese inligting van MIV en ander retrovirusse word in die RNA bevat en nie in die DNA soos in gewone virusse nie. MIV gebruik ‘n ensiem om die virale RNA na ‘n DNA te verander om op hierdie manier meer virusse te produseer (Van Dyk 2004:15).

Wat is VIGS? VIGS staan vir verworwe immuniteitsgebreksindroom (Van Dyk 2004:4). Dit is ‘n fisieke toestand waarin die liggaam se immuniteitsstelsel so afgebreek word dat die liggaam nie meer in staat is om infeksies te beveg nie. “When a person is infected with HIV, the virus entered the body and lives and multiplies primarily in the white blood cells” (Amfar 2007:1). Die kenmerk van HIV-infeksie is die verlies van ‘n spesifieke soort “...immune cell called T-helper, or CD4, the most important defensive cells of the human immune system” (Van Dyk 2004:7).

Dit is nie vir laboratoriumkenners en patoloë altyd maklik om MIV en/of VIGS te ontleed nie, omdat die virus en gepaardgaande siektetoestand nie noodwendig klinkklaar helder verstaan word nie en baie aspekte net as teorieë gesien kan word. Ek gebruik ‘n aanhaling om hierdie problematiek verder te verduidelik: Die Burger het in ‘n berig onder die opskrif: *Gewilde teorie oor MIV is dalk verkeerd*, as volg gerapporteer.

‘n Gewilde teorie oor hoe MIV die liggaam se immuniteitsstelsel aanval, is waarskynlik verkeerd, is in ‘n nuwe studie bevind. Wetenskaplikes het lank geglo dat MIV tot die vermindering van gesonde witbloedselle lei – die T-selle wat infeksie eien sodat die liggaam dit kan beveg – deur te veroorsaak dat geïnfekteerde T-selle virusdeeltjies produseer voor die geïnfekteerdes sterf (Die Burger Woensdag 27 Junie 2007).

Die siklus van infeksie, MIV-produksie, herinfeksie en selvernietiging is die “weghardloop” hipotese genoem. In die artikel word gemeld dat indien dit die geval sou wees, die T-selle te vinnig sou sterf. Deur die gebruik van ‘n eenvoudige wiskundige model beweer die betrokke navorsers dat die “weghardloop” model die liggaam se gesonde T-selle in ‘n kwessie van maande sou uitwis en dit nie jare neem soos wat dit in die meeste gevalle gebeur nie. Ek wil nie by die debat betrokke raak of dit wel so gebeur of nie, maar wil net hierdeur aantoon dat daar nog baie onbeantwoorde vrae oor MIV en/of VIGS is.

VIGS word gewoonlik deur die sentrum vir siekte, beheer en voorkoming gediagnoseer sodra die CD4 telling onder 200 selle per kubieke millimeter bloed daal. Gesonde persone se telling wissel tussen 450 en 1200 selle per kubieke millimeter bloed. Die behandeling vir MIV en/of VIGS bestaan uit verskeie kursusse en die nodige medikasie. Verskillende soorte medisyne voorkom dat MIV vermeerder of die liggaam se immuniteitstelsel vernietig. Die behandeling is medies en tegnies en die volledige aanhaling word gedoen om die volledige pakket te beskryf wat Amfar (2007:6) aanbeveel.

Reverse transcriptase inhibitors attack an HIV enzyme called reverse transcriptase. They include abacavir, delavirdine, didanosin efavirenz, emtricitabine (FTC), lamivudine (3TC), nevirapine, stavudine (d4T), tenofovir, zalcitabine (ddC), and zidovudine (AZT); protease inhibitors attack the HIV enzyme protease and include amprenavir, atazanavir, fosamprenavir, indinavir, lopinavir, nelfina-vir, ritonavir, saquinavir, tipranavir, and darunavir. Fusion inhibitors stop the virus from entering cells. To date, only one fusion inhibitor, enfuvirtide, has been approved by the Food and Drug Administration.

Ek haal fragmente van my saamreis met die ARV-Kliniek te Oudtshoorn aan. Hierdie fragmente is van belang vir die interaksie tussen die teorieë rakende MIV en/of VIGS en die praktyk wat in die kliniek neerslag vind. Ek beskryf me. Killian

se groepsessie op Donderdag 19 Julie 2007 waarin die behandeling aan elkeen wat die voorligting deurloop, verduidelik word. Hierdie voorligting verduidelik hoe die kliniek persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer of geïmmuniteerd is, in die praktyk begelei en hoe medikasie hanteer word.

Me Killian het die voorbereidingsbyeenkoms begin deur positiewe aspekte aan te haal. Die leuse vir die groepsessies was: Stel jouself positief in en jy kan sinvol voortleef. Daarna is die voordele van die pille aangedui. Die medikasie help om persone beter te laat voel, eetlus te gee, moegheid weg te neem. Die pille help die liggaam om teen die virus te baklei. Die eerstelinie-medikasie is sorgvuldig verduidelik. Enigeen wat met medikasie begin (wanneer die CD4 telling laer as 200 is), moet die eerstelinie-medikasie neem. Dit beteken ses pille elke dag. Die pille het ook nuwe effekte en kan slegs deur die geneesheer verander word. Die CD-telling is die hoeveelheid wit bloedselle wat per gemete eenheid in die bloed bestaan. Hierdie selle vernietig virusse in die bloed. Wanneer die CD-4 telling onder 200 gedaal het, kan die liggaam nie meer virusse effektief vernietig nie en kan bykans enige virus die liggaam aanval.

Sodra die weerstand teen die medikasie toeneem en die CD4 telling verder verlaag, word die persoon met tweedelinie-medikasie behandel (twaalf pille per dag). Die alternatiewe behandeling is die laaste mediese uitweg. Indien hierdie behandeling nie help nie, is daar geen alternatief nie. Daarom word elkeen wat geïnfekteer is, gewys op die erns van gereelde gebruik, die korrekte tyd om die medikasie te neem, die belangrikheid om goed te eet en om alkohol te vermy. In soverre geïmmuniteerdes hierdie aspekte noudeset nakom, word die effek van die medikasie verhoog en die virus beheer. Indien hierdie aspekte geïgnoreer word, word die effektiwiteit van die medikasie verminder en verhoog dit die risiko op infeksie deur verwante virusse. Die longe is 'n baie sensitiewe deel van die liggaam waar virusse maklik kan versamel en daarom word rook ontmoedig.

Die belang daarvan dat persone wat geïnfekteer is, nie hul infeksie geheim sal hou nie, het 'n lewendige gesprek tot gevolg gehad. Persone wat goed op die behandeling reageer, het deurgaans daarop gewys dat hulle huisgenote en familie weet dat hulle met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Die geïnfekteerdes binne hulle sosiale verhoudings help hulle onthou om hulle medisyne op die regte tyd te neem. Hulle hoef nou nie skelm hulle pille te drink nie en hulle spanningsvlakke is baie laer. Laer spanningsvlakke dra by tot beter virusbeheer. Wie swyg, leef 'n leuen en wie die waarheid leef, hoef nie in 'n hoekie weg te kruip of voortdurend te vrees dat sy siekte iewers gaan uitlek nie. Hierdie opmerkings en die vertel van enkele verhale waarmee bogenoemde kennis bevestig word, het duidelik getoon dat die medereisigers kundiges op hul terrein is. “ ... [L]ocal knowledge is considered by most participatory action scholars as necessary for valid scientific sense-making as the outsider researcher's technical expertise and abstract general knowledge (is)” (Elden & Chrisholm 1993:133). Die persone wat die voorbereidingsklasse bygewoon het, het met hulle kennis 'n verskil kon maak. Die korrekte hantering van die medikasie beïnvloed hulle lewenskwaliteit.

Baie MIV en/of VIGS geïnfekteerdes gebruik hierdie medikasie in kombinasie, 'n kursus wat bekend staan as 'n hoogs aktiewe antiretrovirale terapie of kortweg genoem HAART. In die ARV-Kliniek te Oudtshoorn word kortweg van ARB (antiretrovirale behandeling) gepraat. Hierdie medisinale kursus probeer om die vermenigingsvuldigingsaksie van die retrovirus teen te werk. Dit het duidelik geword dat HAART 'n beduidende effek op die reproduksie van die virus het (Van Zyl 2007:2).

Ek gebruik ter verduideliking van die werking en bestuur van MIV en/of VIGS twee medici, Van Dyk en Van Zyl, se gedokumenteerde weergawes. Van Dyk is betrokke by UNISA se opleiding om studente vir pastorale sorg te bemagtig. Van

Zyl is 'n viroloog wat mediese studente by Tygerberg se opleidingshospitaal onderrig en ook navorsing oor die aard van MIV en/of VIGS doen.

Hoewel MIV die volmaak aangepaste “moordvirus” is, het dit 'n kenmerk wat die virus vir die immunitietstelsel bykans onopspoorbaar maak. Die liggaam se immunitietstelsel steun swaar op die vermoë om mikro-organismes aan die uiterlike proteïenlaag uit te ken. “Because HIV mutates or changes its outer layer so rapidly, it is extremely difficult to detect any similarity between the outer layer of one HI virus and the outer layer of another HI virus” (Van Dyk 2004:16). Hierdie snelle verandering kortwiek die liggaam se vermoë om sigself te verdedig omdat die vyand voortdurend sy identiteit verander. Verskillende persone reageer ook verskillend op die virus. Sommige persone kan vir so min as een jaar gesond bly, terwyl ander tot selfs so lank as 20 jaar gesond kan bly, terwyl nog ander binne so 'n kort tydperk as vyf tot sewe jaar volwaardige VIGS ontwikkel, “...which is characterised by a set of specific infections and conditions that indicates a much weakened immune system” (Van Zyl 2007:9).

Die ontstellende van MIV en/of VIGS is dat hoewel wetenskaplikes met redelike sekerheid verstaan op watter wyse MIV die liggaam se immunitietstelsel vernietig, die meeste pogings tot dusver onsuksesvol was om die virus heeltemal in die liggaam uit te wis of om die liggaam immuun te maak teen die virus. In hierdie stadium is daar net een manier om VIGS te stop en dis om die oordrag daarvan te voorkom. Voorkoming is ook meer koste-effektief (Van Zyl 2007:14). Die proses van voorkoming en die impak van MIV en/of VIGS word beskryf in die fragment wat aangehaal word. Ellie* was baie hartseer hieroor dat klein Johan* reeds geïnfekteer is. Sy het so gehoop dat hy nog nie geïnfekteer is nie. Ellie* het verder ook 'n brief waarin Johan se moeder en vader bevestig dat hulle wel met die MI-virus geïnfekteer is.

EL: Ek besef dat hy baie aandag nodig het. Ek het iewers gehoor dat daar nie 'n middel is om hom gesond te maak nie, daar is net

middels om sy lewe te verleng. Hierdie kind het in my hart ingekruip. Hy moet baie liefde kry.

Die fisieke toestand wat as VIGS bekend staan, word as 'n siekte beskou, maar eintlik is dit nie so eenvoudig nie. Die volgende aanhaling verduidelik die problematiek en toon die verband tussen immuniteit en gepaardgaande siektes:

Although AIDS is called a disease, it is important to emphasize that it is not a specific illness, but a collection of many different conditions that manifest in the body because the HI virus has weakened the immune system. The body can no longer fight the pathogens that invade the body. Hence it is more accurate to define AIDS as a syndrome of opportunistic diseases, infections and certain cancers – each or all have the ability to kill the infected person in the final stages (Van Dyk 2004:4).

Die rede vir die onderskeid tussen MIV en VIGS is in die opsig belangrik vir pastorale sorg, want deur met die geaffekteerdes en geïnfekteerdes op reis te gaan, kan hulle bewus gemaak word daarvan dat die persoon wat geïnfekteer is met MIV en/of VIGS nie 'n doodsvonnis ontvang nie. Daar is genoeg positiewe aspekte soos medikasie en 'n redelike lewensduur om 'n kwaliteitslewe te verseker. Hoop en moed word geskep in die praktiese begeleiding.

JF: Hoe dink jy kan jou eienskap van “ek wil” ander goeie goed met die siekte doen?

EL: Ek vertel en steek nie weg nie. Johan bly gesond. Dit gaan nie met hom slegter nie en hy kry nog nie medisyne nie. Hy kan nog lewe. Mense weet ek kom niks oor deur na hom te kyk nie. Ander wat dalk siek is, kan ook dalk besluit om te sê. Dan kan ek hulle help. Ek is nie sku vir die siekte nie en ek is nie bang ek sal dit kry nie. Ander kan ook so begin dink.

Die kliniek moedig geïnfekteerdes en geïnfekteerdes aan om nie moed te verloor nie. Daar is hoop op 'n sinvolle lewe en 'n positiewe lewe kan die pad makliker maak. Hierdie siekte kom al 'n redelike tyd en daar word baie oor die oorsprong gepraat.

4.1.2 Die begin/oorsprong van MIV en/of VIGS

Die teoretici wat aangehaal word, gee sekere inligting en teorieë oor die oorsprong van hierdie siektetoestand. Die vraag word gevra waar en hoe die eerste keer vasgestel is dat hierdie siekte bestaan en waar MIV en/of VIGS ontstaan het. In gemeenskappe is daar 'n stigma rondom die siekte en daarom vind navorsers dit moeilik om inligting ten opsigte van die ontstaan te bekom.

Santa* sê dis vir haar sleg om met MIV en/of VIGS geïnfekteer te wees. Vir Santa* is die stigma en die sosiale relasies ongemaklik en vermy mense haar. Haar vriende verkies om nie meer so dikwels na haar toe te kom nie. Die implikasies en komplikasies van die ongetemde dier het 'n invloed en impak op die lewens van geïnfekteerdes en geïnfekteerdes. Die sosiale verhoudings word uitermate beproef. "... the general view of persons towards others infected with HIV/AIDS, leading to stigmatisation and marginalisation ...” (Van den Berg & Van den Berg & Nichol & De Klerk 2005:9). Persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, word deel van die mees onderdrukte groepe in ons land, veral as gevolg van die stigma daaraan verbode (Dreyer 2002:87). Vandat wetenskaplikes MIV en/of VIGS geïdentifiseer het, het sosiale reaksies soos vrees, ontkenning, stigmatisering en diskriminasie saam met die epidemie gekom. Die siekte word onder andere seksueel oorgedra en was in 'n stadium aan homoseksuele praktyke gekoppel (Magezi 2005:15). Sosiale praktyke soos dwelms wat met spuitnaalde toegedien word, seksuele praktyke, bloedkontak soos by geboorte asook borsvoeding word deesdae as riskant vir die oordrag van MIV en/of VIGS beskou.

Die eerste erkende geval van die siektetoestand is in die Amerikaanse somer van 1981 aangemeld. 'n Skaars vorm van longontsteking is by verskeie homoseksuele mans gevind (Van Zyl 2007:1-2). Kort daarna, sê Van Dyk (2004:5), is 'n siekte wat die immunitietstelsel ondermyn en diarree met gewigsverlies tot gevolg het in Afrika gevind. Aanvanklik is gedink dat die virus verband hou met die LA Virus en die HTLV-III. "In May 1986 the virus causing this condition was renamed HIV..." (Van Dyk 2005:5). Van Zyl (2007:2) verwys na die eerste persone wat reeds so vroeg as 1968 geïnfekteer is en dat die siekte waarskynlik al in 1959 in die Kongo waargeneem is.

Korber (2000, in 'n ongepubliseerde referaat wat in San Francisco gelewer is) beweer dat dit die algemeen aanvaarde vertrekpunt van wetenskaplikes is dat MIV die spesiegrens tussen primate en die mens oorgesteek het. MIV hou verband met SIV (simian immunitetsgebrevirus) wat in sekere primate in Afrika voorkom. Die aanvanklike oordrag kon deur gekontamineerde kos plaasgevind het of meer waarskynlik deur die gebruik van die vleis van die besmette diere wat geëet is of deur bloedkontak tussen mens en primate. "The virus was most likely transferred during the butchering of chimpanzees for food" (Van Zyl 2007:2). Dit is onseker of bogenoemde verifieerbaar is en die vraag kan gevra word of hierdie inligting 'n bydrae tot die wesenlike debat rondom MIV en/of VIGS se huidige verspreiding lewer? Die geskiedenis van MIV en/of VIGS kan egter nie geïgnoreer word nie, want die siekte se sosiale konteks word beter verstaan en uit die verspreidingstendense kan belangrike inligting bekom word om verdere verspreiding te beperk en versorging van geïnfekteerdes en geaffekteerdes te vergemaklik en uit te brei.

Aanvanklik kon die verspreiding van MIV en/of VIGS nog deur afgeleë gemeenskappe in bedwang gehou word. Faktore soos migrasie, verbeterde vervoerstelsels, sosio-ekonomiese vooruitgang en kontak met ander groepe wat tot meervoudige seksmaats, spuitnaald- en dwelmpaktyke, bloedbanke en

bloedoordrag tussen gesinslede gelei het, het wêreldwyd tot 'n verhoogde oordrag van die virus bygedra.

Die eerste diagnoses in Suid-Afrika is waarskynlik in die vroeë 1980's gemaak (Van Dyk 2004:iii). Sedertdien het baie mense al hulle lewens verloor, “inflicting pain, fear uncertainty, and threatening the economy of the country” (Müller & Pienaar 2004:1029).

4.1.3. Die impak op Suid-Afrika

Die demografiese impak word in die volgende aanhaling uit die Nasionale Strategiese Plan vir Suid-Afrika (NSP 2006:42) gereflekteer en weerspieël die situasie tot aan die begin van 2006 in Suid-Afrika self:

- In Suid-Afrika het 1,8 miljoen mense aan MIV en/of VIGS-verwante siektes gesterf sedert die siektetoestand bekend geword het.
- Ongeveer 740 000 sterftes sou in 2006 plaasvind waarvan ongeveer 350 000 op een of ander wyse aan MIV en/of VIGS toegeskryf kan word (ongeveer 950 sterftes per dag).
- Een-en-sewentig persent van alle sterftes onder mense in die ouderdomsgroep 15 tot 49 is waarskynlik weens MIV en/of VIGS.
- Ongeveer 230 000 persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is ontvang antiretrovirale behandeling en 'n verdere 540 000 persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, ontvang nie antiretrovirale behandeling nie.
- Driehonderdduisend kinders onder die ouderdom van 18 beleef die dood van hulle moeders.
- Een-en-'n-half miljoen kinders onder die ouderdom van 18 het 'n moeder of albei ouers verloor en 66% van hierdie kinders is as gevolg van MIV en/of VIGS wees gelaat.

Die nood is so groot en omdat daar reeds van 'n pandemie gepraat word, gee ek die volgende syfers om die omvang en die ontstellende groei ook in die res van Afrika suid van die Sahara te bevestig. Dit word doelbewus gedoen om iets van die impak waarna die studie verwys, konkreet voor te stel en die groter prentjie vir Afrika suid van die Sahara aan te toon en dan 'n vergelyking met ander substreke te tref. Statisties vertoon die infeksiesyfers soos volg:

Volgens die jongste syfers wat in die UNAIDS/WHO 2006 AIDS Epidemic Update gepubliseer is, leef na raming ongeveer 39.5 miljoen mense met MIV. Die jongste syfers (soos op 11 Februarie 2009) word op tussen 33-36 miljoen gereken. In 2006 alleen het 4.3 miljoen nuwe infeksies plaasgevind waarvan 2.8 miljoen (65%) in Sub-Sahara Afrika plaasgevind het (WHO 2007:1). Oos-Europa en Sentraal-Asië toon 'n kommerwekkende toename. In 2006 het 2.9 miljoen mense aan VIGS-verwante siektes gesterf. Nêrens word bevredigende syfers van die geaffekteerdes gegee nie. Die dringendheid van saamreis in elke gemeenskap word baie in die literatuur beklemtoon asook die nood vir sosiale en pastorale versorging. Die uitvoerende direkteur van UNAIDS, dr. Piot, het gesê: "We need to greatly intensify lifesaving prevention efforts while we expand HIV treatment programmes" (WHO 2007:1). Die probleem is dat MIV dikwels vinniger versprei as wat sommige lande se gesondheidsprogramme beweeg.

Die impak op elke sosiale aspek van die gemeenskap en die samelewing word in bostaande syfers op 'n wiskundige wyse gereflekteer. Die mens is egter nie net 'n kliniese wese nie en die sosiale konstrukte bestaan in sosiale verhoudings. Daarom word die sosiale aspekte en die impak daarvan soos van belang vir hierdie navorsing verder bespreek.

4.2. Die sosiale aspekte van MIV en/of VIGS (Agtergrond)

Sosiale aspekte omskryf die betrokkenes, hulle sosiale verhoudings en konstrukte en die impak wat MIV en/of VIGS op die daaglikse lewe van die

individu en van groepe het. "Thinking about these persons ... that you would like to research ... in order to understand the action better," is die riglyn om die agtergrond te verstaan (Müller, Van Deventer & Human 2001:93).

4.2.1 Die persone betrokke en sosiale implikasies

Die stigma en die belewenis van MIV en/of VIGS en die impak daarvan op die sosiale gemeenskap is vir navorsers en persone wat betrokke is by die versorging van mense wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word van belang (Praktiese Teologie in SA 18(3)2003: 1-156 is 'n spesiale uitgawe wat in geheel hieraan gewy is). Hierdie literatuurstudie in die dokumentering van die navorsing, kan in die proses ook net 'n teoretiese studie word waarin persone gemarginaliseer word en daar net oor die mense en hul sosiale omstandighede geskryf word sonder om saam met hulle die omstandighede te deurloop. Narratiewe navorsing het 'n "menslike kant". Een van die implikasies van narratiewe navorsing is dat die klem nie op HIV en/of VIGS as fenomeen geplaas word nie, maar op die persone wat geïnfekteer of geïnfekteer word.

Ek vereenselwig my met Müller (2005:72) se standpunt oor verhalestudies "... because that concept carries with it the idea of practical theology that lives somewhere in theories in literature, while the case study is only used as the empirical confirmation and verification of these theories." Dan dien die Praktiese Teologie bloot as 'n instrument wat teorieë bekragtig. Hierdie saamreis wil daartoe bydra dat mense bemagtig word deur pastorale sorg. Pastorale sorg as subdisipline van die Praktiese Teologie geskied daar waar God se teenwoordigheid beleef word. Die praktyk vertel 'n soortgelyke storie.

When visiting Sarah, an infected, ... she jokingly said: " ...I hope you're not going to preach to me..." These words make it extremely clear how crucial it is for the therapist to be able to hear what help the

people we are concerned with require, not what we, with our bias of our own needs, think is needed (Klein 2003:99).

Die sosiale of menslike aspekte skets die terrein waarbinne die saamreis plaasvind. Daarom beskryf hierdie literatuurstudie die reis saam met mense wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word. Die verspreiding van MIV en/of VIGS het 'n sosiale impak op mense, op die individu en op die gemeenskap. "Some live in large, crowded cities, while others live in sparsely populated rural areas, many of which are isolated, underdeveloped and lacking infrastructure" (Pembrey 2006:4). Elke nuwe aanmelding plaas druk op die geïnfekteerdes en die ekonomie van die gemeenskap word ook negatief geraak. Hoe groter die omvang van die siekte, hoe groter die druk op die sosiale konstruksie en hoe moeiliker word dit om in die basiese behoeftes te voorsien (Magezi 2005:61).

Die sosiale implikasies is legio. Die saamreis en die medereisigers se belewenis en stories sal ten diepste ook stories van armoede wees. Net om sake verder te vererger, verskyn daar daagliks inligting wat op 'n verslegtende toestand dui. Nuwe navorsing toon dat daar tydens die venstertydperk 'n verhoogde oordrag van die virus voorkom en hierdie bevinding van Wainberg (Medical News today 2007b:1), 'n viroloog, word vervolgens aangehaal en in die volgende paragraaf word die inhoud van die verslag bespreek. Hierdie inligting is belangrik om die risiko's in sosiale gedragspatrone en die sosiale implikasies ook ten opsigte van seksuele vryheid aan te spreek. Seksuele vryheid sal deur hierdie perspektief op 'n ander wyse hanteer moet word. Verhoogde oordragrisiko in 'n vroeë stadium stel aan pastorale sorg nuwe eise en daarvoor sal in die toekoms ernstig besin moet word.

In 'n artikel wat in Maart 2007 gepubliseer is, het Wainberg in sy navorsing ontstellende nuwe bevindinge bekend gemaak en ek haal aan: "About half of new HIV cases occur when the person transmitting the virus is in the early stages of infection and unlikely to know he or she is HIV-positive" (Medical News Today

2007b:1). Wainberg van die McGill Universiteit se VIGS Sentrum het filogenetiese analises – “a genetic analysis that clocks the virus mutations to estimate the initial date of transmission” – onder persone in Quebec gedoen (Medical News Today 2007b:1). Seksuele vryheid word ‘n sosiale bedreiging. Hierdie navorsing het bevind dat 49% van die gevalle die teorie steun dat die virus oorgedra is deur persone wat kort tevore uitgevind het dat hulle deur MIV geïnfekteer is. “When people first become HIV-positive, they have high viral loads, which increases the chances of transmitting the virus” (Medical News Today 2007b:1). Die sosiale implikasies spreek vanself vir die betrokke persone.

Twee aspekte van belang vir oordraagbaarheid is dat persone in die eerste paar weke ná infeksie waarskynlik nog negatief vir MIV-infeksie sal toets terwyl die viruslading in hierdie venstertydperk die hoogste moontlik is en maklik na ‘n volgende persoon oorgedra word. So ‘n persoon is onwetend ‘n hoë risiko en kan die virus maklik as gevolg van die negatiewe toets en die hoë viruslading versprei. Shahin (Medical News Today 2007:1) het in navorsing bevind dat hierdie venstertydperk van twee tot vier weke kan wees en dat persone selfs tot 6 maande na blootstelling aan die virus nog steeds negatief toets.

Die doeltreffendste manier om die verspreiding van MIV te voorkom, is om te verhoed dat oordrag van die een persoon na die ander plaasvind. Om dit reg te kry, is dit noodsaaklik dat hoërisiko-areas vroegtydig geïdentifiseer word. Deur hierdie identifikasie kan persone wat die gevaar loop om in kontak met die virus te kom of persone wat ‘n hoë virale lading dra, begelei word en die risiko drasties verlaag word. Die gemeenskap wat bemagtig is, kan met die betrokkenes saamreis en help om dominante narratiewe te herskryf.

Shahin (Medical News Today 2007b:2) verduidelik die belangrikheid van die navorsing: “We’ve always known that people who don’t know their HIV status are accounting for a significant percentage of transmissions. This further narrows it down to that group who are in the first six months of infection.” Toetsing is ook

nie altyd toeganklik vir die persone wat as gevolg van swak ekonomiese toestande moeilik by klinieke uitkom nie. In elke faset van MIV en/of VIGS is die impak van armoede as sosiale implikasie sterk op die voorgrond.

Armoede is 'n wesenlike probleem, maar hoef ook nie noodwendig programme in die wiele te ry nie. "By this time many poorer countries were already implementing public treatment programmes, including Uganda, Nigeria and Zambia. South Africa's neighbour Botswana had started providing ARVS in early 2002" (Pembrey 2006:3).

Die implementering van opleidingsprogramme en publieke behandelingsprogramme lewer reeds resultate. Positiewe neigings in seksuele gedrag onder die jonger geslag, veral persone onder die ouderdom van 25 jaar, soos die gebruik van kondome, seksuele onthouding en 'n langtermyn seksuele verhouding met een persoon is besig om gevestig te raak. Hierdie sukses word behaal in lande waar die siekte die gemeenskappe bedreig en programme geloods word. 'n Daling in die verspreiding van MIV en/of VIGS onder jongmense gedurende die tydperk tussen 2000 en 2005 is in lande soos Botswana, Kenia en Malawi sigbaar (WHO 2007:1). Dit geld ook vir enkele gemeenskappe in Suid-Afrika soos Khayelitsha (Pembrey 2006:3). Verdere navorsing is nodig vir korrekte statistieke en tendense in ander woonbuurte in Suid-Afrika.

MIV en/of VIGS kan gemeenskappe ruineer en Müller (2003:1-4) noem aspekte wat MIV en/of VIGS se vernietigende impak op die sosiale gemeenskap illustreer. Die aspekte wat Müller noem, is van belang vir hierdie en enige navorsing rondom sosiale konstrunkte en daarom word die aspekte bespreek.

1. In Suid-Afrika is meer mense met MIV en/of VIGS as in enige ander land ter wêreld en die epidemie groei hier die vinnigste ter wêreld, sê die VN-verslag (UNAIDS 2005:1) oor die Suid-Afrikaanse situasie. J Coovadia, voorsitter van die Internasionale VIGS-konferensie in

Durban, het gesê die epidemie het baie vinnig in Suid-Afrika versprei omdat die virus die land op verskillende plekke binnegekom het.

2. Die stigma groei steeds rondom die siekte en beamptes verkeer onder druk om nie MIV en/of VIGS as oorsaak van dood op die sterftesertifikaat aan te bring nie.

3. Die regeringsbeleid plaas die klem op voorkoming en hulp aan families en nie op “geïnstitutionaliseerde versorging” nie. Hierdie beleid veronderstel dat familieledede goed genoeg opgelei en toegerus is en oor genoeg hulpbronne beskik om hulp op groot skaal te verleen. Armoede in Suid-Afrika vererger die probleem en plaas nog meer druk op die armes. Dit ondermyn die ondersteuningstelsel van die familie geestelik, emosioneel, finansieel en sosiaal. Voorts speel die sosiaal-ekonomiese omstandighede en die feit dat die land die afgelope jare met politieke transformasie besig was, ook 'n groot rol deurdat dit bekampingsveldtogte bemoeilik (Elhadj As Sy 2005:1).

4. Die ekonomies aktiewe groep word die meeste deur MIV en/of VIGS geraak, want families verloor dikwels hul bron van inkomste en dit verhoog ook die armoede. Die daling in families se hulpbronne het 'n inkorting in onderwys en opvoeding tot gevolg. 'n Vertraging in staatsbeleid om MIV en/of VIGS deel van die leerplan te maak, het 'n verdere negatiewe uitwerking op die steeds verslegtende situasie. Ek moet egter noem dat in my ondervinding die staatsbeleid wel verbeter het. Ek het persoonlik van die byeenkomste in Oudtshoorn bygewoon waar onderwyspersoneel oor staatsbeleid ingelig en van gedrukte materiaal voorsien is.

5. Daar is die hoë voorkoms van MIV en/of VIGS onder die veiligheidsmagte en dit dra by tot die verswakking van stabiliteit.

6. Die oorhoofse beskouing is dat kerke 'n gebrek het aan kennis in terme van holistiese programme en die nie-regerings organisasies doen op die oomblik beter werk in die gemeenskappe. Die kerke se onvermoë lei tot 'n miskiening van die geestelike faset van sorg.

Daar is wel by die kerke 'n poging om baie meer te doen en aksies word in plek gestel om armoede te bestry en by die stryd teen MIV en/of VIGS betrokke te raak.

The principle on which All Africa of Churches (AACC) operates is just like in law where all the principles are the same, but what differs is the procedure of implementation. So for the AACC, it is that if the member churches have all proclaimed Christ as our Lord and Saviour, then they should all be seen to be promoting what is Christ-like, in order to better the living conditions of the people. Halle added that his understanding is that all the member churches are for peace, and are as well against poverty, unemployment, conflict, corruption, killings, banditry, embezzlement, and other ills (Halle 2005:4).

Hierdie kommerwerkende tendense plaas druk op families wat met die impak van MIV en/of VIGS worstel. " ... the most glaring problem facing South Africa seems to be the fallacy that the family systems can cope with the home based care of chronically ill patients without there having been much training and empowerment" (Müller 2003:4).

Lyding, 'n direkte sosiale implikasie, word verder deur die voortdurende en voortslepende armoede vererger. 'n Gebrek aan verskillende hulpmiddels en hulpbronne word in sigself 'n dominante verhaal. Die aanhaling uit 'n verhalestudie saam met Ellie* dien as 'n bevestiging van die sosiale implikasie soos dit in die praktyk beleef word.

Armoede word 'n faktor in die versorging, omdat hulpbronne beperk is. Die saamreis saam met Ellie en Johan* het ook 'n armoede aan beskikbare mense-materiaal blootgelê. Dit verskaf ongerief om van die een kantoor na die ander te loop of van vervoer gebruik te maak in 'n poging om van die*

een kantoor by die volgende kantoor te kom. Dikwels moet die persone in lang rye staan en wag, net om by die toonbank te hoor dat hulle na 'n ander kantoor moet gaan. Armoede en gebrek aan ondersteuning bemoeilik dienslewering en laat hoop vervaag.

4.3.1 Armoede: plaaslik en nasionaal (Ontwikkeling)

Ontwikkeling maak deel uit van die vraag hoe die verskillende rolspelers in gesprek met mekaar gebring word (Müller, Van Deventer & Human 2001:93).

Hierdie literatuurstudie sal ook verarm word indien armoede en die kerk se rol ten opsigte van armoede en MIV en/of VIGS nie aangespreek word nie. Christene se dienswerk behoort pro-aktief te wees. Die kerke kan hulle hulpbronne aanwend om armoede te verlig en die gemeenskappe in die stryd teen armoede en MIV en/of VIGS van diens te wees. Indien kerke in Afrika met die verligting van armoede kan help en kan verhoed dat ouers deur die virus geïnfekteer word en gevolglik bly lewe, kan hulle 'n groot verskil aan lewensgehalte maak (Unaid 2005:2). Die kerk is deel van die liggaam en die liggaam is deel van Praktiese Teologie wat versorging in praktyk vergestalt.

What can be done to alleviate poverty in Africa? In particular, what should be the role of the Church in poverty alleviation schemes? Can the existing forms of diakonia help the poor and the displaced in our society? How can we, as Christians, be able to emulate the example of our Lord and Saviour Jesus Christ, whose life on earth was the very epitome of diakonia? In Matthew 25:31-46, Our Lord made it clear that those to inherit the heavenly kingdom are those who saw to the plight of the poor (Nii Kwaku Sowa 2003:5).

Die gemeenskap waarin persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, leef, is dikwels een van uiterste armoede. "They are a

high risk group and the fact that they are living in the inner city, limits the availability of resources to them even more, ..." (Van Niekerk 2003:109). Hierdie tendense is waar van groot dele van Afrika en veral van die lande wat suid van die Sahara-streek geleë is. 'n Spreuk wat deur die jare gemunt is, lui: "To be African is to suffer" (Smit 2003:55). Armoede is die moeder van alle probleme op die Afrika-vasteland. Armoede dra nie net by tot die geboorte van ander probleme nie, maar dit verander mense en gemeenskappe se aard/natuur en raak ook die wyse waarop dinge gedoen word. In hierdie opsig is die informele gemeenskappe van Oudtshoorn nie 'n uitsondering nie.

Die volgende verhaal probeer iets van armoede in die universele en sosiale praktyk aantoon en daarom word dit woordeliks aangehaal, sodat presies gesien kan word wat armoede aan die sosiale konteks van elke dag se praxis doen.

Overcrowding. A two-roomed compartment in "die Treine," Nerina Street ... Nineteen people live in the house. The household head, his wife (common-law), her sister, two aunts, four daughters, eight grandchildren, a boarder. The man on the bed is a son-in-law. Is he regularly employed? "No he just rides the blue train," says the old aunt. Blue train is meths. "White train" is OMO (detergent) and meths. Alcoholism is rampant in "die Treine," the most depressed part of Rustdene. During the warm months, ten sleep inside and nine, including the boarder, son-in-law and daughter and most of the children, sleep outside in the yard. Winter is another story. Smit (2003:59).

Hierdie narratief is verteenwoordigend van 'n redelike persentasie van huishoudings in die informele woongebiede en in nedersettings in die landelike gebiede, waar armoede hierdie vlak van marginalisering bereik het. Smit vra tereg hoe hierdie 19 mense se lewens empiries bereken en geanaliseer moet word om iets te kan beskryf van hulle ondervindings, verhoudings, vrese en hoop

om so te kan sien wie hulle werklik is? Die statistieke wat in hulle narratief weergegee word, sou maar 'n vereenvoudigde beskrywing van die waarheid wees. Ek haal 'n enkele paragraaf uit die praktyk van Johan* aan.

Die dood van Johan se moeder het 'n hele spektrum ander sosiale implikasies. Henna* (Johan* se moeder) het verskeie susters en een wat op die platteland woon, versorg die ander twee kinders wat ouer is. Johan* se grootouers weet nie presies wat om te doen nie en die susters plaas baie druk op hulle ouers, omdat hulle (die susters) na die kinders wil kyk. Die susters se rasionaal is dat die drie kinders nie geskei moet word nie. Onder normale omstandighede maak dit sin. Die sosiale omstandighede is egter nie heeltemal geskik vir Johan* binne sy situasie nie. Die betrokke suster wat die kind onder haar sorg wil neem en haar man misbruik drank op gereelde basis. Dan word die kinders verwaarloos. Hulle doen ook nie moeite om Johan* gereeld na die kliniek te neem nie. Die misbruik van drank plaas druk op die begroting en daarom wil hierdie spesifieke gesin vir Johan* onder hulle sorg hê om die kindersorg-toelaag te kan ontvang.*

Greyling (203:121) voer redes aan en lig omstandighede uit waarin MIV en/of VIGS armoede mekaar wedersyds bevorder en tot die eindelose spiraal tussen armoede en MIV en/of VIGS bydra. MIV en/of VIGS laat armoede toeneem en armoede verhoog die risiko vir MIV en/of VIGS. Beide verhoog die impak op families en gemeenskappe. Die verhouding word vervolgens opgesom. Hoe sieker die geïnfekteerde word, hoe meer geld word vir mediese versorging, spesiale voedsel vir 'n gesonder liggaam om die medikasie te ondersteun en ander hulp om langer gesond te kan bly, benodig. Die geïnfekteerde loop die risiko om 'n eie inkomste te verloor. Mense sal al hoe meer met kleiner inkomstes moet klaarkom, omdat die broodwinners in baie huishoudings sal sterf. Oor die algemeen het lande met hoë MIV en/of VIGS statistiek se lewensverwagtings erg gedaal (Wikipedia 2008:3).

Werkgewers wat die impak van MIV en/of VIGS beleef, neem persone in diens sonder om die werknemers die volle voordele te bied. In die praktyk beteken dit dat werknemers sonder pensioenvoordele of 'n mediese skema is. Hierdie persone, wat net as tydelike personeel in diens geneem word, het die meeste behoefte aan pensioen- en mediese voordele. Gevolglik is daar nie mediese hulp en pensioene wat uitbetaal wanneer die betrokkenes dit die nodigste het nie en wanneer daar wel uitbetalings is, word dit vinnig by ontvangs opgebruik. Hierdie lewensmiddele en hulpbronne kan nie in reserwe gehou word om beskikbaar te wees wanneer die ander hulpbronne uitgeput is nie.

Hoe meer fondse vir die sieke benodig word, hoe minder fondse/hulpmiddels is vir die gesondes beskikbaar en vrouens en kinders is gewoonlik die weerlose slagoffers. Die bietjie reserwes waarvoor huishoudings beskik, word deur die ekstra uitgawes en verlaagde inkomste weggekalwe. Begrafnisse vorm 'n integrale deel van die kulturele tradisies en daarmee saam die noodsaaklikheid om genoeg kos en drank vir die duur van die seremonies en routydperke te verskaf. Begrafnisse gebruik baie van die waardevolle hulpbronne op, dikwels ten koste van die oorlewendes en geaffekteerdes. Die verlies aan 'n broodwinner het 'n negatiewe impak op arm huishoudings, selfs ook onder meer gegoede huishoudings. Afwesigheid as gevolg van MIV en/of VIGS lei tot 'n direkte daling in die produktiwiteit van 'n onderneming. Mense is nie net afwesig omdat hulle sêlf siek is nie, maar ook omdat iemand in die familie siek is. Nog erger, indien hierdie persoon 'n sleutelposisie in 'n onderneming beklee het, kan dit 'n drastiese impak hê op die produktiwiteit van ander werknemers wat wêl by die werk is (Wikipedia 2008:2).

Die impak van armoede verhoog die risiko vir MIV en/of VIGS en versleg die omstandighede vir families en sosiale gemeenskappe. Armoede het 'n negatiewe uitwerking op skoolbywoning en skoliere het 'n swakker kans om hulle te bekwaam om 'n ekonomies goedbesoldigde beroep te beklee. Dikwels moet

leerders die skool vroeg verlaat om siek familieledede te versorg of om te help met 'n inkomste om suigelingte te voed en te klee.

Die lae ekonomiese inkomste dwing jong vroue om onder meer seksuele werk te verrig "... selling their bodies to survive, to gain an income to support younger siblings, to secure their next meal, to gain shelter, money for school fees," (Greyling 2003:122). Gevolglik bekwaam hierdie jong vroue hulself nie om die arbeidsmark te betree nie. Seksuele werkers verbeur op hierdie wyse byvoordele soos pensioen en medies en verhoog die risiko om met MIV en/of VIGS geïnfekteer te word. Jong mense wat in armoede leef, het dikwels 'n lae selfbeeld en swig onder groepsdruk. Gevolglik word hulle slagoffers van sosiale euwels soos drankmisbruik en dwelms en verhoog die risiko vir infeksie met MIV en/of VIGS. Ouers wat siek word, kan meesal nie hulle ouerlike pligte nakom en 'n goeie opvoeding verseker nie. Hierdie omstandighede is bevorderlik vir hoë risiko-gedrag wat tot onveilige seksuele aktiwiteite lei. Tuisversorgers vertel hoedat baie geïnfekteerde persone primêr aan ondervoeding en nie aan MIV-en/of VIGS-verwante siektes sterf nie. Baie mense wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, het gewoon nie genoeg kos om te eet nie, wat 'n vroeë dood veroorsaak.

Ook Pienaar & Van den Berg (2004:14) het in hul navorsing bevind dat armoede die grootste enkele faktor in Suidelike Afrika is wat die leefwêreld en sosiale konstrakte bepaal. "Their experiences of vulnerability and violence were mainly related to poverty." Die grootskaalse armoede in Suid-Afrika word deur Pandor (2003:51) as een van die grootste uitdagings beskou. Die sosiale omstandighede wat deur armoede veroorsaak word, kan nooit die druk wat MIV en/of VIGS op gemeenskappe plaas, absorbeer nie. Groot getalle mense is werkloos en baie wat werk, moet tevrede wees in laag besoldigde beroepe en beroepe waar lae vaardighede geld.

Die gevolg is dat baie mense wat in die landelike gebiede woon, nie toegang tot goeie voedsel en hulpbronne het nie; die grond waar die nodige voedsel gekweek kan word, word ook onvoldoende benut. Die regering het strategieë ontwikkel om daadwerklike verandering te bewerk (Pandor 2003:52). Hierdie strategieë sluit die verligting van die armoede-las op vrouens in. Oneweredige toegang tot opvoeding en ander opleiding en ook oneweredige toegang tot mediese sorg moet aangespreek word. Die geweld teenoor vroue en kinders behoort deur die gebruik van doelgerigte strategieë aangespreek te word. Vrouens moet billike toegang tot die ekonomie kry en so ook hul deelname aan besluitnemingsprosesse in die gesin. Vrouens sal op vele terreine bemagtig moet word.

Pandor bevestig die feit dat vrouens die weerlooste slagoffers van MIV en/of VIGS is omdat armoede en afhanklikheid van die man, hulle weerloos laat:

The violence and subordination that women experience places them at very high risk of AIDS. Also, some of the myths that have come into being as a result of poor information and education on the disease have increased women's vulnerability. The present belief that AIDS is a disease associated with wicked and immoral behaviour is an added myth that has led young people (especially girls) and older married women to the false belief that they cannot become infected (Pandor 2003:53).

Kruger (2006:1) verwys ook in 'n verslag wat aan die Eden-distriksraad (die munisipale gebied rondom George) voorgelê is, na die rol van armoede: "Armoede en ander sosio-ekonomiese omstandighede onder plaaswerkers is as van die grootste redes vir die siekte uitgesonder." Hierdie feitlike inligting korreleer met my ondervinding in die plaasgebiede van Oudtshoorn en is ook in die saamreise bevestig. Een van die probleme wat uitgewys is, is die gebrek aan vars vrugte en groente wat te duur is vir die plaaswerkers om aan te koop. 'n

Swak dieet lei direk tot laer weerstand vir siektes en infeksies, MIV en/of VIGS ingesluit, en omgekeerd eweredig het siektes en infeksies verdere armoede tot gevolg. Swak huisvesting en koue en nat woonomstandighede, soos ervaar in die regering se heropbou-huise, is die direkte gevolg van armoede.

Ellie het in 'n stadium weggetrek uit die heropbou-huisie omdat dit nat en koud was. Die klammigheid in die klein huisie het gelei tot wintersiektes wat baie nadelig was vir klein Johan* wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Oorbevolkte klein huisies bevorder siektetoestande waaronder broodwinners gebuk gaan. Ek haal aan uit die verhalstudie en reflektering.*

Ellie het vandag alleen kliniek toe gekom. Sy is reeds 05h30 by die huis weg om seker te maak sy kry die bussie betyds. Die bussie vertrek gewoonlik om 06h00, maar hulle moet reeds 'n halfuur voor die tyd daar wees. Sy het so bietjie oor die gebeure by die huis nagedink. Hulle gesin het in 'n hophuisie gewoon, maar die huisie is beknop en baie klein. Die hophuise is staatsvoorsiende huise wat klein is en net in die allernodigste behoeftes voorsien. Die mure is baie dun en die vloere het 'n dun sementblad. Daarom is dit in die winter baie koud in die huisies en indien dit reën, is die huisies klam aan die binnekant. Sosiaal is die huisies nie geskik vir saamkuier nie en in die opsig word sosiale verhoudings gemarginaliseer. Hierdie en enkele ander sosiale faktore het meegebring dat hulle na 'n groter huis oorgetrek het.*

Indien die broodwinner siek word, het hy/sy geen inkomste nie en word die bietjie reserwes uitgeput. Die broodwinner se siekte verarm die res van die familie. Daarmee word nie bedoel dat MIV en/of VIGS net 'n siekte is wat die armes tref nie. "HIV is not confined to the poorest even though the poor account absolutely for most of those infected ..." (Cohen 2002:2).

Die verband tussen armoede en MIV en/of VIGS (Unaid 2001:4) kan as volg opgesom word. Armoede maak mense kwesbaar en skep hoë risiko-areas. Daar is die moontlikheid van 'n gebrek aan toegang tot toepaslike inligting en gepaardgaande voorkomende maatreëls. Gebrekkige toegang tot sorg laat betrokkenes weerloos en skep omstandighede wat beheer oor lewenskeuses benadeel. Indien mense met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, kan dit meebring dat daar 'n verlies aan inkomste is. Hoë gesondheidsorgkoste en die gepaardgaande begravniskoste verminder die besteebare inkomste verder. Minder broodwinners moet vir meer mense sorg, soos vigswesies wat die verantwoordelikheid van naasbestaandes word. Verswakkende gesondheid het laer produktiwiteit tot gevolg en verlaag die nasionale inkomste. 'n Eindelose spiraal begin momentum kry wat onstuitbaar is vir die persone wat in armoede leef.

4.3.2 Armoedeverligting: Moontlike opsies

Die eerste aspek van sorg wat beklemtoon word, is volgens die Eden-verslag goeie voeding (Kruger 2006:1). Goeie en gebalanseerde voeding vir plaaswerkers word net soos in ander gemeenskappe wat onder armoede gebuk gaan dikwels vanweë ander sosiale behoeftes gering geag. Alternatiewe bronne van inkomste word gesoek en ontwikkel. Gevolglik kan dit gebeur dat armoede soveel druk op jong vroue plaas dat seksuele werk 'n moontlike en haalbare bron van inkomste word. Armoede dra waarskynlik direk tot die verspreiding van MIV en/of VIGS by. Mediese sorg en veilige seks kry 'n ander betekenis in terme van ekonomie en 'n gesonde leefwyse. Op 'n manier word die ekonomie vir kommersiële sekswerkers binne die sosiale konstruksie beskerm om so 'n bykomende inkomste te skep. 'n Derde van vrouens wat by drie klinieke in Soweto ondervra is, het bevestig dat hulle seksuele werk in ruil vir kos, klere, vervoer, skoolgeld, kontant en geskenke vir hul kinders gedoen het. Hierdie vrouens is met MIV en/of VIGS geïnfekteer (Hunter 2001:26-28).

Die ARV-Kliniek (in Oudtshoorn) het op praktiese basis in die behoeftes voorsien. Betrokkeses sou die heel dag by die kliniek kon deurbring sonder dat hulle iets te ete kry. Die hoof van die kliniek, dr. Dreyer, het intussen met die hulp van vrywilligers 'n diens op die been gebring om sop en brood aan die geïnfekteerdes en geaffekteerdes te verskaf. Die belangrikheid van 'n publieke netwerk vir ondersteuning en versorging en die bydrae wat hierdie netwerke lewer tot die sosiale verhoudings in die betrokke gemeenskap, word hierdeur beklemtoon.

Wainberg (Medical News Today 2007b:2) beplan om verdere navorsing oor die gebruik van antiretrovirale middels, wat met die voorkoming van die oordrag van MIV onder hoërisiko-groepe soos kommersiële sekswerkers in ontwikkelende lande moet help, te doen. Die risiko bestaan ook dat die liggaam immuun kan raak teen antiretrovirale medikasie. Hierdie faktor word reeds sterk beklemtoon waar ARB gekoördineer word.

Jong kommersiële sekswerkers wat op 'n manier 'n inkomste vir hul huishoudings verseker, kan slagoffers van MIV en/of VIGS word en indien hulle broodwinners is, sou seksuele onthouding hierdie ekonomiese groep 'n inkomste ontsê. Verdere navorsing kan die verskil tussen die HAART-benadering en die aanleer van voorkomende gedragpatrone dalk op so manier bylê dat albei benaderings op die effektiëste wyse kan funksioneer om die oordrag van die virus te stuit. Soms word die twee benaderings hierbo genoem as teenstellend teenoor mekaar gesien waar aan die eenkant totale onthouding en/of minimum seksuele bedmaats aangemoedig word. Dit is die waardesisteem wat geld in die religieuse gemeenskap waar Christelike beginsels die norm is. Aan die anderkant word kondome en antiretrovirale medikasie vrylik beskikbaar gestel deur staatsinstansies. Die uitgangspunt is dat heersende armoede kommersiële sekswerk as inkomste aanmoedig om so armoede te verlig.

Die feit dat kommersiële sekswerk net gesien word as 'n uiterste stap om armoede te help verlig en inkomste te verseker, kan egter ook eensydig wees. Die invloed van die Westerse ontwikkelde gemeenskappe kan ook daartoe lei dat selfs die armstes onder die armes hierdie praktyke gebruik om luukse soos selfone, alkohol, modebewuste kleredrag en ander nie-noodsaaklike produkte te bekom. Sosiale gebruike wat oorgedra word vanuit die ontwikkelde lande word dan die dryfveer vir sekswerk en nie die nood om te oorleef nie.

In sy bespreking oor teologiese rekonstruksie om Christelike waardes terug te bring (as moontlike opsie) verduidelik Louw (2007:29-30) die neiging tot materialisme, kapitalisme en wat hy die sogenaamde “ver-amerikanisme” noem.

Capitalism and quality-materialism are not anymore simply the dialectic materialism of Marxism describing the estrangement between capital and production/worker. Capitalism in a market driven economy, and within processes of globalisation, has become “Fordism”, “Coca Cola-ism” and the McDonaldisation of the globe where big, global enterprises determine local enterprises (globalisation), and the networking of managers and directors determine with the aid of technological communication and media-ism the quality of human ...

Kommersiële sekspraktyke wat die verspreiding van MIV en/of VIGS bevorder, plaas ook druk op die mediese hulpbronne. Dit word feitlik onderstreep: in Afrika is daar 'n tekort aan mediese hulpmiddels wat gesondheidsorg erg benadeel. Magezi (2005:210) het in sy navorsing bevind: “It is extremely difficult to ensure that care is truly patient-centred, that the patients’ worries are heard and addressed in a timely fashion – and that care is continuous.” Hy brei verder uit oor die gevolge wat armoede op die versorging van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, het. Dit word bereken dat 50% tot 60% van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, nie toegang het tot gesondheidsorg-werkers om hul mediese behoeftes aan te spreek nie. In Uganda woon 88% van die bevolking

verder as 10 kilometer van enige gesondheidsfasiliteit. Staatshulp is gewoonlik buite bereik van arm mense. Daarom is die sorg wat normaalweg voorsien word, informele hulp van die familielede met baie min ondersteuning van elders. Die verslag deur die AIDS Bulletin (2004:12) onderstreep die gebrek aan en die ontoeganklikheid tot mediese sorg in ontwikkelende lande. Beter mediese versorging kan help dat werkers gesonder leef en hulpbronne vir lewensbehoefes beskikbaar stel.

The report indicates that most people in these countries do not have access to key prevention services. Only 0.2% of adults aged between 15-49 are utilizing counselling and testing services, and only 8% of pregnant women have access to services to prevent mother-to-child transmission. Only 3% of HIV+ pregnant women receive AZT or Nevirapine to prevent mother-to-child transmission. Furthermore it highlights that services are generally located in cities and other urban areas, while the poor in rural areas are neglected.

In 'n verslag van SARP (South African Regional Poverty Network 2007:2) word die invloed van armoede en moontlike oplossings aangespreek: "This Roundtable Discussion seeks to bring together high-level researchers, policy makers and stakeholders in the area of poverty, development and HIV/AIDS." Een van die doelwitte wat beoog word, is om deelnemers te help om 'n deeglike begrip te hê van sake wat met armoede, MIV en ongelykheid in Suidelike Afrika verband hou (SARP 2007:2). Groter betrokkenheid deur die liggaam van Christus by die liggaam van Christus kan die verantwoordelike hantering van die impak help uitbou deur geïnfekteerdes en geïmpaktes te ondersteun. Die versorging van die liggaam, ongeag of die impak ingeperk word al dan nie, is vir gelowiges 'n prioriteit. Daarom word die voorgestelde betrokkenheid van die religieuse gemeenskap by die gemeenskap in die breë in die literatuurstudie bespreek.

Indien nie aandag aan die kerk se rol gegee word nie, word die literatuuoroorsig net 'n verdere bespreking van data en word die subjekte wat meereis, net weer objekte vir navorsingsdoeleindes. Die kerk besit 'n infrastruktuur wat maklik verder bemagtig kan word om hoop te bring en 'n verskil te maak. Die kerk is nie net 'n instituut nie, maar die doen-arm van die Praktiese Teologie.

In particular, what should be the role of the Church in poverty alleviation schemes? Can the existing forms of diakonia help the poor and the displaced in our society? How can we, as Christians, be able to emulate the example of our Lord and Saviour Jesus Christ, whose life on earth was the very epitome of diakonia? In Matthew 25:31-46, our Lord made it clear that those to inherit the heavenly kingdom are those who saw to the plight of the poor (Nii Kwaku Sowa 2003:8).

4.3.2.1 Die Kerk op weg om armoede en MIV en/of VIGS te beveg?

Ernstige kommer oor die kerk en die gemeente se betrokkenheid by die gemarginaliseerde gemeenskap word vervolgens bespreek. Die kerk se rol en roeping ten opsigte van MIV en/of VIGS is nie net om simptome te verlig nie, maar 'n bydrae te lewer om die probleem, in hierdie geval tot groot mate deur armoede veroorsaak, te beveg. Kan dit wees dat die kerk gekonfronteer word met lyding soos gesien vanuit die oogpunt van die armes in Afrika? Die eise is 'n etiese vraagstuk, beklemtoon opnuut die ekonomiese, politieke en sosiale probleme en reaksies en vra om hernude aandag, want dis meer as blote statistieke wat gemeet word. Die nood is 'n geloofsaak waarin vereis word dat uitvoering aan die evangelie gegee word. "Could it be that we are faced with the unseen, yes, the Unseen One, with Jesus Christ Himself?" (Smit 2003:63). Wat is dit waarop die Afrika-kerk die aandag wil vestig?

In die navorsing is reeds aangedui wat armoede is en wat die impak daarvan is. Ook ten opsigte van die MIV- en/of VIGS-situasie ontstaan die vraag wat die kerk se rol in die verligting van die nood behoort te wees?

The Church has been known to offer various services to the communities in which they exist. It is on record that most schools and health services were initiated by missionaries who visited our shores. Counselling has been another area in which the Church has played a leading role. We urge that the Church should be more active in matters of poverty alleviation. One major way to alleviate poverty is to increase the national cake. The Church must venture into productive activities in order to create more goods and services (Nii Kwaku Sowa 2003:7).

Die uitdaging is om die kere te hoor van hulle wat ly en om die versugting van die skepping te hoor. Die veronderstelling is baie duidelik in Matteus 25 en in die Christelike teologie dat Jesus Christus die gelowige ontmoet in die lewens van diegene wat ly. Die klem word in Matteus 25 nie geplaas op wie genees het en wie gevangenes vrygelaat het nie, maar op wie hulle besoek het. Die God van Jesus Christus is sensitief vir die lyding van mense en Christene behoort daarom ook sensitief te wees vir mense wat ly (Smit 2003:64). "The least churches can and should do, is to open themselves to those who suffer physically, emotionally, socially and economically from HIV/AIDS, and to act on Jesus' eschatological words in Matthew 25; what you do to the least of mine, you do to me" (Van der Ven, Dreyer & Pieterse 2003: 137). Die kerk se verhaal in die Praktiese Teologie en pastorale sorg word in die volgende aanhaling gereflekteer.

For our reflections, this idea would imply that we are not challenged, in the first place, to solve the problems of the suffering and the poor. We are challenged to relate to the many faces we see all around us, to recognise that we are related to them, part of them, part of the suffering. We are implicated in so many ways in the stories of their

suffering, that our stories are integrally part of their stories, yes, that the story of Jesus Christ, of the church, of our faith, of our identity and our integrity is all part of their story, even and especially when we fail to see
(Smit 2003:65).

Die kerk in die breë, oftewel die globale liggaam, sou net effektief wees in soverre hul met die plaaslike gemeentes saamwerk. Kontak en konteks word twee kante van dieselfde munt. Plaaslike gemeentes beskik oor 'n ryke diversiteit van aksies. Daar is 'n ryke tradisie van liturgie en elke dag se leefwyse waarin gebed, dissipelskap, aanbidding, doop, nagmaal onderrig, lofprysing, rou, belydenis, prediking en feesvieringe lidmate se alledaagse behoeftes aanspreek. Die plaaslike gemeente is individue en familie wat liggaam van Christus vir die gemeenskap is. Hoe die kerk as liggaam in die persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer of geïnfekteer is, se behoeftes voorsien, word in die fragment van die verhaalstudie waargeneem. Publieke pastorale sorg word hier prakties gesien.

MB: Op 'n dag het 'n hele klomp van haar vriende hospitaal toe gekom. Hulle het haar lank so aangekyk, toe sê sy: Moenie so na my kyk nie, ek gaan nie dood nie.

JF: Hoor jy wat sy probeer sê het? Hoor jy hoe sy probeer sê as 'n mens siek is, wil jy nie aangekyk word nie, jy soek rus en ondersteuning.

SB: Ja, ek het nie lekker gevoel as hulle so na my kyk nie.

F: Santa, as jy nou so bietjie terugkyk na alles, hoe het jy gedink oor hoop?

SB: Dit is wat Mamma en God vir my is.

JF: Wat doen Mamma wat jou laat dink aan hoop?

SB: Sy maak my las ligter.

JF: Is daar dalk nog iets wat jy wil byvoeg (Hierdie gesprek met haar is baie tydsaam)

- SB: Hoop is wanneer hulle my las ligter maak. Ek glo ek gaan opstaan en loop ... God gaan my help.*
- MB: Die Here wil hê sy moet vir Hom getuig.*
- JF: Hoor ek jou sê hoop is om so normaal moontlik te leef.*
- JF: Kan ek jou vra watter dinge jy doen wat Mamma help met jou versorging?*
- SB: Ek sit self regop. Ek vra die Here voor ek my bene van die bed af beweeg. Dis 'n aanpassing, ek moet geduld hê en vertrou.*
- JF: Jy moet die Here vertrou en geduld met jou ma hê en vertrou dat sy jou nie sal laat val nie.*
- SB: Dis moeilik om so te sit en wag. Ek was gewoon daaraan om alles self te doen. As ek loop, hou sy my van agter. Dit gaan nou baie stadig.*
- JF: Wat doen jy nog waaroor jy opgewonde is?*
- MB: Sy sit regop, sy kan praat, sy kan lees. Toe sy 25 Julie (2007) van George (se Hospice) gekom het, kon sy nie eet nie. Ek moes eers die ander mense los en haar voer. Dan kon ek hulle help. Nou gee ek haar kos en sy eet self. Sy is nie meer so maer nie. Ek help haar tot by die toilet en sy kom nou self reg. Santa maak nou alles baie makliker. Ek is nie meer so uitgeput as ons klaar is nie.*

Die klem verskuif van wat hulle graag sal wil sien gebeur, na dit wat reeds aan die gebeur is. Die positiewe dinge wat reeds gebeur, bekragtig wat hul onder hoop verstaan en beskryf die ontwikkeling van die alternatiewe verhaal. Haar moeder is deel van die kerk in die praktyk van hulle huis. Haar moeder word deel van haar hoop uit God se hand (publieke pastorale sorg) .

In die meeste gevalle is die kerk die enigste georganiseerde struktuur wat diens in arm gemeenskappe lewer. Indien voortgesette sorg tuis gelewer word, sal die kerk 'n moontlike struktuur wees waardeur publieke sorg verleen kan word aan

persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïmpakkeer word. Die vraag is nie of kerke die sorg kan verskaf nie, maar watter hulpmiddels bestaan reeds in die religieuse gemeenskappe? Hoe kan die hulpmiddels aangewend word om sorg meer toeganklik binne bestaande gemeenskappe te maak? In navorsing oor die kerk se rol in die gemeenskap word die volgende duidelik aangedui.

The congregation/church family system is one made up of individual family systems. Church members who converge for worship on Sundays and other days come from a culture of network of relationships (extended family). This culture of networking therefore should be encouraged. In fact, members are already in a network in African churches. This is evidenced when one attends a church service in an African community (especially in rural areas), where members address each other as uncle, nephew, etc. Though these people may not necessarily be related, addressing one another in relational terms brings closeness and bonding (Magezi 2005:21).

Kan dit wees dat die lyding, spesifiek lyding as gevolg van radikale armoede, die Christelike kerk fundamenteel tot so mate uitdaag dat die kerk se eksistensie in gedrang kom? "At stake, ... was much more than ethics, namely ecclesiology, the nature and calling of being church; faith itself. Many persons, including many outside South Africa ..., agreed and joined in this form of confession (Smit 2003:60). Die kerk moet hier prakties versorg in die netwerk van behoeftes. Die volgende fragment uit die refleksie van die verhaalstudie en reis saam met Ellie* en Johan* onderskryf die nood waar die kerk 'n verskil kan en moet maak.

Ek is ook met "geweld" ingetrek in die probleemryke dominante verhale in die gemeenskap wat deur armoede en andersoortige gesinsverhoudings veroorsaak is. Wesies wat ouerloos agtergelaat word en die onderlinge tontrekkery om beheer oor die wesies te bekom (en dalk ook die

staatstoelaes) en sosiale konstrukte waar beide ouers se plekke leeg gelaat is, het my laat beseef dat hierdie saamreis 'n pad met vele kontoere is. Met kontoere bedoel ek die kompleksiteit van armoede, gesinsverhoudings, die grade van nood en behoeftes waarvan die impak van MIV en/of VIGS dikwels nie die eerste prioriteit is nie. Voeg daarby die spanning wat die dood vir geïnfekteerdes inhou en die vrees wat in hulle binneste leef dat hulle hul klein kindertjies in 'n gemeenskap moet nalaat waar statutêre ondersteuningstelsels- en wetgewing nog net mooi gedagtes is. Publieke pastorale sorg deur die plaaslike gemeente is noodsaaklik om oplossings in plek te kry.

“Re-member”, dit wil sê, om mense te laat onthou dat hulle lede van die samelewing is, wil die publieke en gemeenskaplike karakter van versorging gemeenskapsgerig maak. Daar is ook ander lede in die gemeenskap wat bemagtig kan word om betrokke te raak by persone wat met dieselfde dominante storie stry. Deur mense wat pastoraal versorg word met mekaar te verbind, word 'n gemeenskap gestig en word die betrokkenes bemoedig om mekaar te versorg. So 'n gemeenskap is byvoorbeeld die anti-anorexia en anti-bulimia liga “... where league members share their struggles and ideas for revising their relationships with anorexia and bulimia, including their knowledges about social, gender, and cultural aspects of the problem” (Madigan & Epston (1995:257). Om God te onthou, is 'n aksie om God se betrokkenheid te vergestalt en lede van die familie en die gesin word betrokkenes om die intrige van die nuwe verhaal te versterk.

Hoewel die kerk aktief en betrokke is, en hoewel armoede dieper gewortel is en die verligting van lyding baie meer sal verg as net die daaglikse brood, kom dit voor of dit moontlik is om die lyding te sien, sonder om werklik om te gee. Daarom word die effek van armoede verder toegelig sodat die praktyk harder op die gewete van die kerk en praktiese teologie en pastorale sorg kan druk. Die bron van die versorging is die kerk se koinonia-karakter, wat in die praktyk goed met die Ubuntu-beginsel in Afrika integreer.

Louw (1995:42) het aangedui dat Afrika se verstaan van sosiale verhoudings betekenisvol gesien kan word in hul beskouing van die kerk as liggaam met sy “koinonia”-bande. Koinonia vorm ‘n deel van die liefdevolle diens onder gelowiges. Die elk-vir-ander leefwyse in hul “koinonia”-karakter skep ‘n netwerk omgee-verhoudings. Die aanhaling van Vos (2003:231) beskryf hoe die familie (gesinsverhoudings) met die kerk (spirituele familie) verbind word om so die horison te verbreed waarin die kerk die praktiese instrument in die gemeenskap kan wees. “... [T]he role and meaning of the family in African society provides a link with a spiritual family.” Hy sien die kerk as die sogenaamde “voetsoolvlakgemeenskappe” waarin die familie ‘n sterk grondslag vorm. Die familiemetafoor is welbekend in die sosiale en religieuse gemeenskap waar goeie kommunikasiestrukture bestaan en hierdie “voetsoolvlakgemeenskappe” kan bemagtig word om versorging tot die optimum te verleen en te benut.

Hendriks (2004:220) beskou die plaaslike gemeente ook as ‘n bron van versorging te midde van armoede. Die uitgangspunt is dat die geloofsgemeenskap ‘n geloofsverhouding met God het. Dis God wat die inisiatief neem om na die wêreld te kom (Johannes 3:16). Die plaaslike geloofsgemeenskap het die “brood en vissies”, by wyse van spreke, om aan te bied. Die plaaslike geloofs-gemeenskap se waardes en hulle bronne moet nie maar net as minderwaardig gereken word nie. Die geloofsgemeenskap het iets te bied en saam met eksterne hulp, soos deur die staat of ander instansies, kan versorging vermenigvuldig word. Die fragment uit die verhaalstudie wat volg, is ‘n refleksie op die saamreis met Chrisna* en Tinie*.

‘n Aspek wat my baie hoop gegee het, is die ondersteuning wat van haar niggie, Tinie, gekom het. Onder die moeilikste omstandighede denkbaar (ouderdom, rugprobleme, finansiële nood en min kommunikasie) was daar iemand op wie Chrisna* kon reken. Die sosiale verhoudings en konstrukte van die gemeenskap en haar kerk, die geloofsgemeenskap, het op ‘n*

manier versorging verseker. Dit is hierdie konstrukte en verhoudings wat geleenthede skep om pastorale sorg op die basis van gemeenskapsorg en -ondersteuning te bied. Tinie sou selfs die pastorale versorging en ander sorg met deernis, liefde en gemak kon doen indien sy bemaagtig kan word. Trouens dit wat sy reeds doen, het my hoop versterk dat versorging so naby aan die geïnfekteerde en die geaffekteerde gebring kan word. Die feit dat Tinie net met een persoon hoef saam te reis, maak dit ook makliker. Die ideaal van een persoon wat met net een geïnfekteerde hoef saam te reis, is gewoon die ideaal.*

Die behoefte wat Chrisna aan 'n gesprek gehad het, het my laat beseef dat sy nog steeds haar hoop op pastorale ondersteuning geplaas het, selfs al het die lippe en gemoed die woorde uitspreek: "Hy (Here) moet my maar eerder wegvat ... ek het lank genoeg gelewe." Pastorale versorging bly 'n prioriteit en die praktiese teologie word 'n werklikheid waar hierdie hoop in 'n gesprek versterk word. Die religieuse verhoudings en konstrukte verseker die geïnfekteerdes en geaffekteerdes van Jesus Christus se helende genade deur die werking van die Heilige Gees. Tinie* se behoefte aan die krag van die Here is 'n verdere onderskrywing van hierdie gedagte en behoefte.*

Ek moes self weer gaan nadink oor wat die Here Jesus in hierdie saamreis wil en of Chrisna nie dalk 'n inherente behoefte gehad dat ek as dominee net 'n gedeelte uit die Bybel sou lees en saam met haar bid nie. Hierdie gedagte het later by my opgekom nadat ek al by die kliniek weg is. Ek glo dit is deel van die sosiale konstrukte van hul gemeenskap dat die dominee ten tyde van siekte en ander nood uit die Bybel voorlees en bid. (Ek is aan hulle voorgestel as ds. Fourie wat saam met hulle 'n pad gaan stap.) Ek dink nie hulle het in daardie stadium die konsep van navorsing en deelnemende aksie verstaan nie, maar eerder 'n behoefte aan geestelike versorging gehad.*

Die kerk se aanvanklike geskiedenis rakende MIV en/of VIGS was een van veroordeling en het tot stigmatisering bygedra. Nou word die kerk opgeroep tot groter verantwoordelikheid en betrokkenheid. Buffel moedig die kerk aan tot kontekstuele pastorale sorg.

The fact that the church's initial response was inappropriate obviously influenced and permeated all aspects of the church and its ministry, especially its responsibility to extend pastoral care to those living with HIV/AIDS. There is therefore a need to critique pastoral care as sub-discipline of Practical Theology (Buffel 2006:7).

In Hoofstuk 2 en 3 is die Praktiese Teologie en die Pastorale Teologie volledig bespreek. Vir hierdie hoofstuk word net aandag gegee aan moontlike paradigma-skuiwe om pastorale sorg effektief beskikbaar te stel.

Die pandemie neem in Suid-Afrika krisis-afmetings aan en pastorale sorg soos in die Europese konteks kan in die Afrika-konteks nie op individuele basis beoefen word nie. 'n Sistemiese benadering sou meer kollektiewe hulp verseker. Sistemies gesproke in die sin dat die individu deel van 'n groter sisteem of geheel is. Indien 'n persoon met MIV en/of VIGS gediagnoseer word, behoort die aandag nie net op die individu gevestig te word nie. Die individu is deel van 'n groter netwerk.

... which is marked by a network of relationships with significant others, the extended family, and the broader community of which the church is also part. With some African communities the bigger picture even includes the departed (dead) relatives. It has to pay closer attention to people and their life situations and the world in which they live. The person living with HIV/AIDS would be important, but not necessarily at the centre. However the focus would be on a network of relationships

and on systems and subsystems. In the context of HIV/AIDS, the systemic approach is in line with the comment. HIV/AIDS is not merely an individual issue but rather a social issue that affects all aspects of human life (Buffel 2006:11).

Die indruk kan wel gewek word dat die individu nie belangrik is nie. Die individu is baie belangrik, maar word nie geïsoleerd gesien soos in 'n eilandsituasie waarin die verhoudings wat die persoon omring nie in berekening gebring word nie. Dit is in lyn met die Ubuntu-beginsel waarvolgens 'n persoon 'n persoon is as gevolg van ander persone. Die Ubuntu-beginsel is 'n Afrika publieke sorgstelsel.

4.3.2.2 Die Ubuntu-beginsel

Menswees is ten diepste aan die lewe verbind. "The connectedness further implies mutual interconnectedness because life is about the principle of interrelatedness and communality (Louw 2007:155). Elke mens leef in inter-relasionele sosiale konstrakte en binne hierdie konstrakte word beginsels gemunt en uitgeleef. Die lewe staan nie op sigself nie, maar is ingebed in die dialek van lewe en dood. Omdat die dood lewe bedreig, word elke mens aan 'n ander mens gekoppel. Ubuntu wil die een mens deur die ander verryk. "The spirit of *Ubuntu* – that profound African sense that we are human only through the humanity of other human beings – is not a parochial phenomenon, but has added globally to our common search for a better world" (Louw 2007:156).

Die Ubuntu-beginsel in Afrika word moreel binne die openbare lewe en belang van die gemeenskap geskep. "Viewed as a moral and political exhortation and expression of hope for a better future, ubuntu creates a moral community, admission to which is not necessarily limited by biological ancestry, nationality, or actual place of residence" (Van Binsbergen 2003: 435).

Hierdie beginsel het opwindende nuwe moontlikhede, veral ten opsigte van interkulturele sosiale verbintenisse, maar is aan die ander kant nie onbeperk in die vermoë om nuwe energie tot selfverstaan en identiteit in 'n postmoderne, globale samelewing te skep nie. Ubuntu kan as 'n smeermiddel vir sosiale verhoudings binne die geglobaliseerde stadsgebiede van die kontemporêre Suid-Afrikaanse gemeenskappe gebruik word om uitkoms te bring waar niks anders help nie.

Ubuntu can be romanticized up to the point that it becomes an exclusive moral principle genetically inherent to all African people excluding white people. It can then introduce exclusiveness on the basis of colour: pigmentocracy. The real danger in the process of Africanisation is that ubuntu can be turned into a populist, mystifying ideology (Louw 2007:157).

Die Ubuntu-beginsel as Afrika-beginsel, kan die Oudtshoorn-konteks toelig en daarom word die gepaardgaande sosiale verhoudingsnetwerk bespreek om publieke pastorale sorg aan diegene wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word, in perspektief te stel.

4.3.3 'n Sistemiese verstaan van lewe in Afrika

Siekte en gesondheid is deel van sistemiese denke waar die geheel altyd belangriker is as die dele. Komponente funksioneer nie volgens hulle aard nie, maar volgens hulle posisie in die netwerk. Daarom is die sistemiese benadering in groter korrelasie met Afrika se sosiale konstruksie en van kardinale belang vir pastorale sorg (Buffel 2006:12). Louw (2007:157) se omskrywing verduidelik die konsep verder. "This presupposition dovetails with the notion that within the life-death dialectics in an African epistemology daily life events and the interrelatedness of people should be seen as ingredients for a holistic and integrated approach to healing. Life is a dynamics of systemic relationships." Die

meeste inwoners van Afrika glo dat lewe 'n integrale deel van kosmiese en sosiale gebeure is. Ek verwys weer na 'n fragment uit klein Johan* se lewe binne die konstrukte van sy familie.

Die dood van Johan se moeder het 'n hele spektrum ander sosiale implikasies. Henna* (Johan* se moeder) het verskeie susters, en een wat op die platteland woon, versorg die ander twee kinders wat ouer is. Johan se grootouers weet nie presies wat om te doen nie en die susters plaas baie druk op hulle ouers, omdat hulle (die susters) na die kinders wil kyk. Die susters se rasionaal is dat die drie kinders nie geskei moet word nie.*

Bogenoemde perspektiewe werp meer lig op Afrika se nie-analitiese benadering tot die lewe. Daar word nie verklarings vir pyn gesoek nie. Pyn en probleme vorm deel van elke dag se lewe sonder dat daar noodwendig oplossings is. Hierdie soort lewensbeskouing vereis geduld en aanpasbaarheid. Dit is duidelik dat hierdie lewenswyse baie van die Westerse leefwyse verskil. Persone se rol word nie verreken aan die hand van vaardighede, besittings en professionele status nie, maar volgens gedragspatrone, wat ontstaan aan die hand van wat die gemeenskap verwag. 'n Persoon se rol is deel van sy/haar sosiale identiteit en is deel van die stamgemeenskap.

Die sistemiese benadering hou ook verband met die Bybelse metafoer van die kerk as die liggaam van Christus (Buffel 2006:12). Waar die gelowiges die liggaam van Christus vestig, bly Christus die hoof van die liggaam. Ook het die verskillende dele in die liggaam voortdurend interaksie met mekaar en dit verseker die lewe en oorlewing van die liggaam. Elke lidmaat is betrokke by die ander en help mekaar nie net ter wille van die individu nie, maar tot voordeel van die hele liggaam. Veral in Afrika is MIV en/of VIGS 'n sosiale (kommunale) saak wat die hele liggaam raak. Die vraag kan gevra word of die liggaam van Christus in Afrika nie deur MIV en/of VIGS geïnfekteer en geaffekteer is nie. Die kerk as die liggaam van Christus is die een plek waarheen enige persoon kan gaan,

ongegag of die persoon met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, “knowing fully that in the church one would find an abundance of love, compassion and support” (Buffel 2006:14).

Brown & Hendriks (2004:34) beklemtoon hierdie band van omgee en die versorgingskarakter van die kerk in die religieuse en sosiale gemeenskap in Afrika. Hierdie tendense is ook opmerklik in die bruin gemeenskap van Oudtshoorn te bespeur. Daarom word verwag dat die kerk, die liggaam van Christus, deur sy pastorale sorgprogram moet reageer met konkrete liefde, sorg en ondersteuning soos verwoord in 1 Johannes 3:16: “Hieraan weet ons wat liefde is: Jesus het sy lewe vir ons afgelê. Ons behoort ook ons lewens vir ons broers (susters) af te lê.” Hoewel hierdie aanhaling op wedersydse verantwoordelikheid dui, kan die dieper dimensie van toewyding aan die wat swaar kry, nie ontken word nie.

Buffel (2006) het hierdie artikel geskryf om aan te toon dat die respons van die kerk (in Suider-Afrika) teenoor die MIV en/of VIGS pandemie in die algemeen en ten opsigte van pastorale sorg spesifiek, problematies en onvoldoende is. Deel van die probleem is die kerk se onvermoë om weg te beweeg van die individualistiese beskouing na ‘n sistemiese beskouing wat meer op Afrika gerig is. Pastorale sorg wat publiek wil wees en die sosiale verhoudings eerbiedig en bedien, moet op gemeenskap met die liggaam gerig wees.

4.3.4 Hoe kom die hulp en die plaaslike gemeenskap bymekaar?

Dit gebeur waar persone uit die plaaslike gemeenskap en met MIV en/of VIGS met mekaar begin saamreis. Op ‘n manier moet die sosiale verhoudings en die religieuse verhoudings met mekaar inbed en ‘n netwerk vorm om mense wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word in die plaaslike gemeente te laat tuiskom. Die Praktiese Teologie wil so prakties wees dat die plaaslike gemeente in die kort termyn, maar ook op die lang termyn, programme

aanbied om persone te versorg. Op hierdie manier word die kerk se rol herdefinieer. Die kerk neem 'n nuwe posisie in die gemeenskap in, waar die teorie van die teologie prakties konkreet geleef word.

This means that when practical theologians seek to develop, implement (and measure and evaluate) church-related and church school-related programs that reach out to the mass of HIV/AIDS patients in the sense of Matthew 25, they must think transformatively. Large scale, longterm and deep-reaching programs that consider multiple religious factors are needed. These factors include: re-figuring the identity and mission of the church, redeveloping the structure of the church into a participatory one; re-defining the relations between the core tasks of the church, especially social ministry, pastoral care and liturgy; re-positioning the church in relation to public life; reflecting on the imaginative ideas and semiotic codes of God, Jesus, and the Spirit; and re-interpreting concepts like creation, ... redemption, ... and reconciliation ...

(Van der Ven, Dreyer & Pieterse 2003:137).

Die sukses van bogenoemde transformasie sal saamhang met die behoefte en vermoë van die kerk om gesindhede so te verander dat persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, geïntegreer word in die sosiale gemeenskappe en dat die sosiale konstrukte wat hierdie persone stigmatiseer, herskryf word. Profetiese identiteit sal die kerk in Suid-Afrika uitdaag om haar profetiese taak ernstig op te neem of om op te hou bestaan. Die kerk se profetiese taak is begrond in God die Vader van ons Here Jesus Christus. Hy is die God van menslike wesens en het Homself deur die kruisdood en opstanding van sy Seun aan mense verbind deur Hom met hulle te identifiseer, aldus Van der Ven et al (2003:139).

Die jeug bevind hulle in 'n omgewing waarin 'n uitermatig negatiewe beskouing van MIV en/of VIGS heers en gevolglik stigmatisering tot 'n onmenslike vlak laat

styg. Stigmatisering rig grense op wat skeiding bring wat mense vervreem binne die sosiale verhoudings. Isolasië van gemarginaliseerdes is juis in stryd met die Bybelse beginsels van Matteus 25. Ek verwys na hoe empiriese navorsing mense wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word se belewenisse ten opsigte van stigmatisering eerstehands ervaar: "... Thomas, a person living with HIV, describing how his life has changed since his diagnosis: 'You get pushed aside sometimes. You are treated like you are in a glass house by people. You're like ... I'm the same person before I got sick ...'" (Cherry & Smith 1993:194). Sosiale verwerping het 'n negatiewe effek op mense se selfbeeld. Die verwerping vind plaas deur woorde, lyftaal en persoonlike gevoelens jeens die geïnfekteerde. In hul opname het Van der Ven et. al. (2003:146) die volgende stelling getoets: "n Persoon van die mediese personeel wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word, moet sy/haar mediese loopbaan opgee om oordrag van die virus te verhoed." Van die persone wat ondervra is, het 58% met die stelling saamgestem.

Waar begin die eerste dominante verhaal vir die geïnfekteerde persone? Die eerste sosiale kontak wat persone met MIV en/of VIGS het, dink ek is meestal waar die eerste toetse gedoen word. Persone mag dalk in hulle innerlike dialoog honderde situasies konstrueer oor MIV en/of VIGS en hoe hulle sal reageer as hulle geïnfekteer of geïnfekteer word. Die kere wat ek betrokke was en met hulle wat getoets is, saamgereis het, het getoon dat kontak met die werklikheid van MIV en/of VIGS emosies losmaak en loslaat wat baie dieper sny as waarop enige persoon hom of haar kan voorberei.

4.4 Geïnfekteer en geïnfekteer? Die toetsing en saamreis (Klimaks)

Die vraag wat moontlik van vir pastorale versorging belang is, is om presies te weet wanneer dit nodig word om met die saamreis te begin? Die faktore wat die navorsing beïnvloed en die verwagtings wat reeds in die beplanning fungeer,

ondersteun die opbou na 'n klimaks, sonder om te klimaks te manipuleer (Müller, Van Deventer & Human 2001:93).

lewers langs die pad vind die infeksie plaas. Die geïnfekteerde word van die moontlikheid bewus en in die betrokke persoon se gemoed is daar 'n sluimerende moontlikheid dat infeksie plaasgevind het. Verskillende persone sal verskillend reageer op die moontlikheid van infeksie en die motivering om te laat toets moet uit een of ander bron kom. Die pastorale versorger kan sekerlik reeds hier met die saamreis begin. Dit is egter moeilik omdat die moontlike geïnfekteerdes self nog nie weet wat hulle status is nie en die wet beskerm die betrokkenes in die geheimhouding van hul status. Hoe gouer die pastor en die geïnfekteerdes en geaffekteerdes kan begin saamreis, hoe beter vir almal op reis. Uit die volgende aanhaling van 'n fragment van die saamreis met Santa* word die impak van die toetsing bevestig.

Die kode vir etiese optrede hou altyd verband met die regte van die individu en die nodige respek wat die beskerming van elke persoon betrokke verseker (UCT Code of Conduct 2004:5). Respek sluit die verskil van waardes, geloof en menings in en die navorser se werkswyse mag nie enige aspek van die menswees van ander marginaliseer nie. Santa se omstandighede en dit wat sy in hierdie gesprek ervaar, het my intens geraak. Daar lê vir haar 'n steil opdraande pad voor om weer onafhanklik en mobiel te kan wees.

In die tyd wat sy gehospitaliseer is, het die dokter aangedring om bloedtoetse te doen, ook vir MIV en/of VIGS en die uitslag het getoon dat sy met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Die dokter het Miena laat kom en haar oor Santa* se uitslag ingelig.*

'n Kliniese diagnose is alleen moontlik indien 'n noukeurige studie oor die betrokke persoon se gesondheidsgeskiedenis gedoen word. Dit behels die

simptome van die persoon betrokke sowel as die huisgenote se gesondheid. Gewoonlik word die bloed vir teenliggaampies getoets. Die Wêreldgesondheidsorganisasie het sekere kriteria aangelê wat vir patrone in Afrika aangepas behoort te word (Van Dyk 2004:55). Edhonu-Elyetu (1997) het deur navorsing sekere patrone in geïnfekteerdes se siektetoestand geïdentifiseer. Hierdie patrone kan 'n duideliker aanduiding gee om vinniger tot 'n diagnose te kom en word gebruik waar toetsing nie geredelikerwyse beskikbaar is nie. Volgens Suid-Afrikaanse wetgewing word hierdie metode nie toegelaat nie.

Twee van die bekendste toetse vir MIV- en/of VIGS- teenliggaampies wat in Suid-Afrika gebruik word, "...are the ELISA (enzyme-linked immunosorbent assay) and the Western Blot tests" (Van Dyk 2004:58). Hierdie toetse kan nie die werklike virus in die bloed opspoor nie, maar reageer op die teenliggaampies wat deur die immuniteitstelsel gevorm word in onsuksesvolle pogings om die liggaam teen die virus te beskerm. Die teenliggaampies word gewoonlik 4 tot 6 weke na infeksie plaasgevind het, in die bloed gevind (Van Zyl 2007:3-4)

Resultate van Edhonu-Elyetu (1997:116-120) toon dat persone wat volgens die ELISA-metode MIV positief toets, a) gewig verloor het (47%), b) aanhoudend gehoes het (30%), c) voortdurende koors het (23%), d) kroniese diarree het (21%), e) tuberkulose het (16%), f) gordelroos het (13%), g) mondsere het (11%) en h) bakteriese longontsteking het(8%). Sodra die meeste van genoemde simptome by een persoon voorkom, het toetse getoon dat die kans 95,5% vir 'n positiewe ELISA-toets is. In Afrika behoort gordelroos, veral by die jeug as 'n "major diagnostic symptom" beskou te word (Van Dyk 2004:57).

Baie energie word aangewend om elke persoon bewus te maak van MIV en/of VIGS en die motivering vir vrywillige toetse vir MIV- en/of VIGS- teenliggaampies in die bloed is die volgende:

... people are now encouraged to make use of voluntary counselling and testing (VCT) services to find out their status. It is hoped that if people know their status and are sero-negative, they will be motivated to adopt preventative measures to prevent future infection. The hope is also that if people are sero-positive, they will learn to live positively, take the trouble to access care and support at an earlier stage, learn to prevent transmission to sexual partners, and plan for their own and their families' future (WHO 2000a:1,2).

Alle MIV- en/of VIGS-toetse het 'n graad van dringendheid en dit is nodig om die uitslae so gou as moontlik te kry. Aan die anderkant is dit net so nodig om seker te maak dat die toetse en uitslae uitermate betroubaar sal wees. In landelike gebiede word sogenaamde kitstoetsing gedoen. Hierdie toetse is eenvoudig, goedkoop en vinnig. Gewoonlik behels dit net die prik om bloed te kry en binne 30 minute is die uitslag beskikbaar. Indien die toetse positief is, is dit altyd nodig om die uitslag met 'n laboratorium-toets op te volg. Dit bly raadsaam om die toetse saam met behoorlike pastorale begeleiding te doen soos deur die wet bepaal (Van Dyk 2004:59). Pastorale begeleiding kan deur die narratiewe gespreksbenadering plaasvind omdat hierdie benadering geleentheid skep vir saamreis en die vertel van die eie verhaal. Die hoe van hierdie saamreis geskied deur die narratiewe gespreksbenadering.

Die narratiewe gespreksbenadering is een van die maniere van saamreis met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. 'n Alternatiewe verhaal kan ontwikkel en geskep word. 'n Diagnose van MIV en/of VIGS skep vir menige mense 'n akute krisis en pastorale versorging en ondersteuning is 'n onmiddellike behoefte vir individue en families. Die pastor kom in 'n posisie waar persone gehelp kan word om hulle emosionele beheer te herstel. Deur die narratiewe gespreksbenadering word alternatiewe verhale ontwikkel waarin geleentheid geskep word vir 'n nuwe selfbeeld, nuwe lewensmoontlikhede en 'n nuwe toekoms.

This approach seeks to facilitate change through the not-knowing position, deconstructive listening deconstructive questioning as well as externalisation. It creates a therapeutic context in which those seeking help are permitted to use their own thinking, emotions, and understanding in ways that best fit them in bringing meaning to their own lives (Klein 2003:94).

Armoede en die toetsing vir persone met MIV en/of VIGS kan binne die bruin gemeenskap van Oudtshoorn nie hanteer word sonder kennis van die staatsbeleid nie. Die beleid wil duidelike riglyne gee om die betrokkenes te bemagtig en sensitiewe versorging te verseker. In die volgende paragrafe volg 'n uiteensetting van die beleid soos wat dit gedurende Junie 2007 by die Derde Vigskonferensie in Durban bekend gestel is. Die bron is die Departement van Gesondheid van die Suid-Afrikaanse regering se amptelik dokument wat versprei word, genaamd: "HIV and AIDS STI (Sexually Transmitted Infections) Strategic Plan For South Africa, 2007-2011." Die Plan is praktyk-oplossing gerig en spreek die faktore en moontlike oplossings aan asook die pad wat tot hier gevolg is.

4.4.1 Die Suid-Afrikaanse Nasionale Strategiese Plan (NSP 2007-2011)

Die motivering en die uiteensetting van die plan sien soos volg daaruit.

4.4.1.1 Die motivering

Die plan is 'n respons van die verskillende sektore van die RSA om MIV en die wyd uiteenlopende impak van VIGS die hoof te bied.

The NSP seeks to provide continued guidance to all government departments and sectors of civil society, building on work done in the past decade. It is informed by the nature, dynamics, and character of

the epidemic, as well as developments in medical and scientific knowledge. An assessment of the implementation of the NSP 2000-2005 has been useful in defining the capacities of the implementing agencies (NSP 2007:8).

Hierdie plan is in 2006 deur die Suid Afrikaanse Nasionale VIGS-raad (SANAC) onder voorsitterskap van die adjunk-president, me. Phumzile Mlambo-Ngcuka, geïnisieer en dit is aan die Gesondheidsdepartement opgedra om 'n vyfjaarplan van stapel te stuur. Die ARV-kliniek in Oudtshoorn gebruik hierdie plan en die inligting hierin vervat in die behandeling van geïnfekteerdes. Die toename in persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer en gevolglik geïmpak word, is drasties. Die verslag (NSP 2007:10) beskryf die situasie soos volg:

The South African HIV and AIDS epidemic is defined as a generalised one, with ability to propagate on it's own in the general population if unchecked. The vulnerable groups and the factors involved have been discussed, but some groups (commercial sex workers, men who have sex with men, commercial migrants, refugees, intravenous drug users, and others), may be at higher risk than the general population.

Die basiese doelwitte wat hierdie program wil bereik, is om die getal nuwe infeksies met vyftig persent (50%) te verminder. Die impak van MIV en/of VIGS op individue, families, gemeenskappe en samelewings moet verminder word deur toegang te bied tot voldoende mediese behandeling, sorg en ondersteuning aan ten minste 80% van alle persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Die kliniek in Oudtshoorn probeer aan 100% van die persone hulp verleen wat 'n CD-4 telling van laer as 200 het. Daar word ook met sorg en weeklikse programme probeer om nuwe infeksies te bekamp.

Voorkoming sal alleen kragtig werk indien daarin geslaag word om persone wat nie geïnfekteer is nie, se status negatief te hou. (“To ensure that those who are HIV negative remain HIV negative”) (NSP 2007:13).

Die NSP 2007 identifiseer vier prioriteitsareas om voorkoming te verbeter en dit behels die vermindering van kwesbaarheid ten opsigte van infektering en die impak daarvan op mense en hul sosiale verhoudings. Die bekamping van armoede, die eerste prioriteit, kan baie help om persone te bemagtig teen oordrag of om waar nodig behandeling effektief te verskaf. Die tweede prioriteit is om seksuele oordrag drasties te verminder. Hierdie doel kan slegs bereik word as gedragspatrone ten opsigte van seksmaats verander word. Die oordrag van moeder na kind is die derde prioriteit. Bestaande programme om hierdie wyse van oordrag teen te werk, moet uitgebrei word. Die vierde prioriteitsarea is oordrag deur bloed en bloedprodukte. Prosedures vir infeksiebeheer moet opgeknop word. Dr. Dreyer het in Oudtshoorn met ‘n voedingskema begin om seker te maak dat geïnfekteerdes voedsame maaltye geniet. Hy werk met die kerke in die gemeenskap saam om opvoeding te verskaf wat seksuele gedragspatrone help kweek wat oordrag teenwerk.

‘n Verdere aspek wat aandag verdien, is die behandeling, sorg en ondersteuning van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Die uitbreiding van vrywillige sorg en gereelde vrywillige toetsprogramme vir elke persoon moet voorrang geniet. Berading moet benut word as ‘n werkswyse sodat geïnfekteerde persone ‘n gesonde en produktiewe lewe kan leef. ‘n Sosiale omgewing moet geskep word om te help met sorg, behandeling en ondersteuning (NSP 2007:14-15).

Dr. Dreyer het hierdie navorsing ondersteun en op die wyse pastorale ondersteuning deel van die sorgprogram van die ARV-kliniek in Oudtshoorn gemaak. Hy het ook gehelp om nog ARV-Klinieke in die Suid-Kaap te vestig om mediese sorg vir meer persone toeganklik te maak. Hy besoek elkeen van die klinieke op ‘n gereelde basis.

Die NSP 2007 wil verder gaan as net regeringsaksies en erken die insette van alle ander aksies en die noodsaaklikheid van genoemde aksies. Die probleem het so 'n omvang bereik dat die dringendheid vir samwerking nie genoeg beklemtoon kan word nie. Dit is die boodskap wat deur die NSP oorgedra word. "The challenge of HIV and AIDS in South Africa requires an intensified comprehensive, multi-sectorial national response" (NSP 2007:21). Hierdie opmerking verduidelik waarom die nasionale MIV en/of VIGS-beleid deel uitmaak van die navorsing. In Oudtshoorn word nie-mediese instansies by die ARV-kliniek se program betrek. Daar word verskillende aksies van stapel gestuur waarby maatskaplike dienste, SANW, korrektiewe dienste en die SAPD betrek word. Privaatinstansies is deel van die versorging- en voedsel-programme en godsdienversorging is op 'n weeklikse basis betrokke by geïnfekteerdes en geïnfekteerdes wat die kliniek besoek.

4.4.2 Oorsake vir die ongekeerde toename in MIV en/of VIGS volgens NSP 2007

Die verslag dig onder andere die drastiese toename in nuwe infeksies aan die apartheidsbeleid van vroeër toe waarin sosiale-, geslags- en rassekwessies nie reg hanteer is nie en die nodige hulpmiddels nie na wense versprei is nie.

The context for these social and sexual networks is that of a newly democratic society emerging from a history of social disruption and racial and gender discrimination associated with inequitable distribution of resources as a result of Apartheid. The inequitable distribution of resources massively disadvantaged the majority of the population. This has resulted in a bimodal society, which is also reflected in the spread of disease within the population. Poverty related diseases including HIV and AIDS, TB and malaria affect mainly the previously disadvantaged sections of the population (NSP 2007:30).

Die verslag lig kontekstuele faktore uit waarvan armoede die eerste faktor is. Hierdie faktor is reeds intensief bespreek. Die ander faktore wat genoem word, is geslagsgeweld, kulturele praktyke, stigma en diskriminasie, mobiliteit en arbeidsmigrasie en informele nedersettings. Omdat diskriminerende praktyke in huisgesinverband plaasvind en by besoeke aan die kliniek aan die lig kom, word ook in Oudtshoorn aandag gegee aan die ontwikkeling van gesonde familiebande en wedersydse respek in die gesin.

Geslagsgeweld hou verband met armoede en die gebrek aan bemagtiging vir vroue. Die vroue kan nie die maatreëls wat virus-oordrag beheer, toepas nie omdat die mans byvoorbeeld nie bereid is om kondome te gebruik nie. Kennis bemagtig dus nie noodwendig die vrouens nie as gevolg van magmisbruik en geweld deur die mans. Volgens die Nasionale Plan is die heersende kulture patriargaal en word die vroue as van 'n laer orde gereken. " ... [W]omen are accorded a lower status than men impact significantly with regards to when, with whom and how sexual intercourse takes place" (Unaid 2006). Sou die vrouens weier om hierdie gesag te aanvaar, kan dit beteken dat hulle hul bron van lewensmiddele verloor. Daar is ook ander seksverwante gebruike wat veral verband hou met huwelikspraktyke wat tot die verspreiding van MIV en/of VIGS bydra. Selfs tradisionele genesers maak dikwels van besmette instrumente gebruik. Die ARV-kliniek het spesiale programme wat persone help met beter higiëne tuis, en kondome en seksvoorligting word verskaf.

Stigma, ontkenning, uitsluiting en diskriminasie is alom bekend. MIV en/of VIGS word volgens die NSP as die mees gestigmatiseerde siekte in die wêreld beskou. "Stigma interferes with HIV prevention, diagnosis and treatment and can become internalized by people living with HIV and AIDS" (Unaid 2006). Gevolglik plaas hierdie stigma druk op geïnfecteerdes om oor hulle toestand te swyg en gaan hulle met hoërisiko-gedrag voort. Ontkenning bemoeilik ook die taak verder, want die persone wat weier om hulle siektetoestand te aanvaar, help nie om

verspreiding teen te werk nie. Om stigmatisering teen te werk, vermag die personeel van die kliniek dat elke persoon wat om hulp aansoek doen, van 'n ondersteuner vergesel word. Ontkenning en die verswyging van die siektetoestand word op hierdie wyse geminimaliseer.

Gedwonge arbeidsmigrasie veroorsaak dat werksoekers en sekswerkers ander seksuele netwerke skep wat MIV- en/of VIGS-risiko's verhoog. Hierdie sogenaamde trekarbeiders sluit in seisoenwerkers, mynwerkers, oorgrens arbeiders, konstruksiewerkers, langafstand vragmotorbestuurders, en bus- en taxibestuurders. Meervoudige seksmaats en blootstelling aan persone met 'n groter kans op infeksie en oordrag van MIV en/of VIGS is onvermydelik (IOM 2006). Oudtshoorn word nie van hierdie faktore gevrywaar nie. Langafstand vragmotors is deel van 'n daaglikse netwerk net soos vrugtepluk en trekarbeid in die konstruksiebedryf. Die weermag se opleidingseenhede bring ook buitepersoneel na die dorp. Die kliniek konsentreer op hierdie stadium veral op seksopvoeding en die verspreiding van kondome om oordrag te verminder. Programme om die verspreiding van MIV en/of VIGS by skole bekend te stel, word ook reeds op klein skaal gedoen. Selfs by primêre skole vind inligtingsgeleenthede onder leiding van die kliniek plaas.

Informele nedersettings huisves persentasiegewys meer geïnfekteerde persone in die ouderdomskategorie 15 tot 49 (25,8%) as die formele stedelike gebiede waar die syfer 13,9% is. "Informal settlements include social fragmentation that may increase the likelihood of exposure to unsafe sex ..." (NSP 2007:35). Die probleme van die nedersettings is legio, soos onvoldoende behuising, sanitasiegeriewe en gesondheidsorg en dit dra tot verhoogde gesondheidsrisiko's by. Binne die geografiese gebiede van Oudtshoorn is daar gevestigde sowel as informele nedersettings. Hoewel daar verskil van lewenswyse tussen die twee sektore is, is daar ook sosiale kontak tussen die groepe. Die blootstelling aan onveilige seks bly hoog. Alkohol en kommersiële sekswerkers verhoog die risiko's.

Die kwesbaarste groepe binne die Suid-Afrikaanse konteks is vrouens, jong adolessente (15-24 jaar), kinders (0-14 jaar), persone wat gestremd is, mense in tronke, mans wat met mans seks het, kommersiële sekswerkers, informele mobiele werkers, vlugteling en dwelmgebruikers wat spuitnaalde gebruik (NSP 2007:36). Oudtshoorn se sosiale praktyke en bewegings korreleer met hierdie beskrywing en daarom is hierdie groepe in Oudtshoorn se informele nedersettings kwesbaar. Dr. Dreyer beoog om jeugdige deur hulle betrokke skole oor MIV en/of VIGS in te lig en dan deur die kinders by die ouers uit te kom met inligting, toerusting en die nodige bemagtiging.

In 'n samevattende slotopmerking gee die NSP 'n responsanalise, aanbevelings vir staatsdepartemente en aanbevelings vir die burgerlike samelewing.

Die vier prioriteitsgebiede is: 1) voorkoming, 2) behandeling, sorg en ondersteuning, 3) wetlike regte en menseregte, 4) navorsing, monitering en toesig. Die ARV-kliniek se programme is self ook op die voorkoming van MIV en/of VIGS ingestel. Behandeling word streng professioneel toegepas deur professionele persone wat by versorging en ondersteuning betrokke is en dieselfde dissipline word aangemoedig by die informele ondersteuning op tuisversorgingsbasis. Elke persoon wat by die kliniek opdaag se wetlike en menseregte word nie net gerespekteer nie, maar word ook aan elkeen verduidelik. Navorsing geskied hoofsaaklik op nasionale vlak en by die instansies wat daarvoor toegerus is. Monitering en toesig is deel van elke dag se aktiwiteite by die kliniek.

Die finale verslag van die NSP 2000-2005 het die afhandeling van die prioriteitsareas as volg saamgevat: Streeksbeleid ten opsigte van MIV en/of VIGS asook die operasionele planne in Suid-Afrika word ontwerp volgens die beginsels en strukture soos vasgestel in die NSP 2000-2005. Deelname aan die stryd teen MIV en/of VIGS het uitgebrei en ander organisasies is saam met die departement van Gesondheid by die bestryding daarvan betrokke.

Daar is 'n toename in die vlakke van bewuswording ten opsigte van MIV en/of VIGS. Daarteenoor het die gedrag nie daadwerklik verander ten opsigte van 'n bewustelike voorkoming soos om beskikbare middels soos kondome te gebruik nie. Stigmatisering en diskriminasie is onaanvaarbaar hoog. NSP 2000-2005 het daarin geslaag om sleutelprogramme te vestig en uit te lei. Onder die programme tel vrywillige toetsing en berading (VCT), moeder-na-kind oordrag (PMTCT) en antiretrovirale behandeling (ART). Die gebrek aan monitering en 'n evaluasieraamwerk is 'n ernstige swakplek in die NSP 2000-2005.

Sleutelaanbevelings behels die hersiening van die benadering en inhoud van die "...Abstain, Be faithful, Condomise (ABC) strategy behind the design of Information, Education and Communication materials (IEC)" (NSP 2007:46). Die implementering van MIV- en/of VIGS-programme moet verder versterk word. Bestaande vennootskappe tussen die regering en die privaatsektor moet gekonsolideer word en pogings moet aangewend word om die privaatsektor se bydrae te verhoog. Die streeksraamwerk van Suider-Afrikaanse state moet bevorder word.

Strategieë moet in plek kom sodat SANAC (SA National Aids Council) verteenwoordigers in die burgerlike gemeenskap kan plaas om aktiwiteite te koördineer. Strategiese beplanning moet gedoen word om die besigheidsektor se bydrae uit te brei om alle aspekte van MIV en/of VIGS in te sluit, vanaf die mikro-ondernemings tot die makro-ondernemings. Voorkomingsopvoeding moet toeganklik word, ook vir persone met spesiale behoeftes.

Die behandeling, sorg en ondersteuning is van belang vir 'n gemeenskapsorgmodel. Die NSP 2007-2011 het riglyne gegee omdat dit een van die prioriteitsareas is. Standaard riglyne is vir die behandeling van MIV en/of VIGS in die openbare gesondheidsektor ontwikkel. Hierdie riglyne word saam met die opleiding van gesondheidsorgwerkers in die gemeenskappe versprei. Die Khomanani-projek vervul 'n belangrike rol. 'n Omvattende plan is deur die kabinet

goedgekeur. “This plan united the country in ensuring that a comprehensive package of good quality services is equitably provided to those in need whilst strengthening the health system” (NSP 2007:49).

Tuisversorging het oor die afgelope vyf jaar goeie veld gewen. Genoegsame rigtinggewende riglyne is ontwikkel en opleiding is vir versorgers toeganklik gemaak. Die gemeenskappe reageer positief op die behoeftes van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. Die regering verskaf ook al hoe meer fondse.

The provision of a stipend for home-based carers is an important incentive that also contributes to poverty alleviation. The programme is seen as the department of health’s contribution to the national Expanded Public Work Programme (EPWP). Policies for the management of community care givers as well as career path programmes have been developed whilst good quality services are provided to home-bound clients and children in early childhood centres (NSP 2007:49).

Die swaar las van MIV en/of VIGS op kinders het tot ‘n baie groot mate verhoog. “The number of Orphans and Vulnerable Children (OVC) has more than doubled in the past three years. The government response to this reality is multi-sectoral, comprehensive and developmental” volgens die Nasionale Strategiese Plan (NSP 2007:50). Daar is ook beduidende onderlinge samewerking tussen betrokke staatsdepartemente en die siviele gemeenskappe wat die behoeftes van kinders aanspreek. In Oudtshoorn het formele sektore (besighede soos konstruksie en plaaslike nie-staatsinstellings) sowel as kleiner onafhanklike groepe op formele en informele wyse begin betrokke raak.

Die hele strategiese plan en die inwerkingstelling daarvan het tot gevolg dat MIV-en/of VIGS-navorsing nie net ‘n hupstoot gekry het nie, maar die nodige

ondersteuning van staatskant ontvang. Tesame met die MIV- en/of VIGS-pandemie, word tuberkulose 'n verswarende faktor en wil ek die problematiek en die literatuuroorsig verder uitbou omdat dit ook vir Oudtshoorn se konteks belangrik is.

4.4.3 MIV en/of VIGS en Tuberkulose: Die reis word verder bemoeilik

'n Wesenlike probleem is dat persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is 'n verdere risiko loop om tuberkulose op te doen. "About one-third of deaths in HIV-positive Africans are due to disseminated tuberculosis ... but only half of HIV-positive patients who die from disseminated tuberculosis are diagnosed before death" (WHO 2007b:17).

Sonder om die navorsingsveld te omvattend te maak, word tuberkulose (TB) 'n onmiskenbare deel van die sosiale konstrakte van geïnfekteerdes en dit het moontlik eiesoortige probleemareas. Die probleem het met die ontdekking van uiters weerstandige tuberkulose verdiep. In mediese terme word daarna verwys as "extreme drug resistant tuberculosis" of in kort XDR-TB (Microbiology Bytes 2007:3). Hierdie vorm van TB is weerstandig teenoor die meeste hoofstroom-medisynes wat gebruik word om TB te behandel. Die WGO (2006:1) het 'n dringende beroep op gesondheidsdienste gedoen om die verspreiding van hierdie virus ten alle koste teen te werk. XDR-TB is vir alle praktiese doeleindes onbehandelbaar omdat dit ten sterkste teen bestaande medikasie weerstand bied.

XDR-TB verhaas die dood en verkort die saamreis met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. "Current concerns centre on South Africa, where in Kwazulu-Natal, 53 patients have been found with XDR-TB. Of these, 52 died within 25 days, and 44 were also found to be HIV positive. XDR-TB could have a bigger impact on developing nations, especially in Africa, because of the prevalence of HIV" (Microbiology Bytes 2007:4). Hierdie

uitwerking van XDR-TB word in die genoemde artikel aangespreek: “The existence of XDR-TB in HIV positive patients may aggravate things such as handling the disease itself and the outcomes of ART in HIV infected people. Therefore, urgent strategies are required to at least stop the expansion of XDR-TB ...” (Microbiologysbytes 2007:5).

Mediese navorsing (Medical News Today 2007:1) toon dat 85% van alle persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en ook met die uiters weerstandige tuberkulose geïnfekteer is binne 'n kort tydperk gesterf het. Die gevolg is dat nog verdere druk op die globale beheer van MIV en/of VIGS en TB geplaas word. Hoewel XDR-TB nie vinnig versprei nie, bedreig dit gesondheidswerkers en persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geïnfekteer word. “XDR-TB could exacerbate the HIV/AIDS epidemic in South Africa, where about five million out of a population of 45 million people are HIV-positive and as many as 1,000 people die of AIDS-related complications daily” (Medical News Today 2007:1). Suid-Afrika is een van die lande wat die meeste deur die virus bedreig word. Hoe kan die dominante verhaal van soveel geïnfekteerdes en geïnfekteerdes wat deur pastorale versorging saamreis, herskryf word?

4.5 Samevatting (Einde)

Die literatuurstudie het definisies probeer gee van MIV en/of VIGS om presies te beskryf watter aspekte nagevors gaan word. Die pastorale sorg moes noodwendig ook onder die soeklig kom en ruimte is daaraan gewy. Die hele navorsing het ten doel om mense as subjekte op reis te neem en die sosiale faktore ten opsigte van oordrag, armoede en infeksie wat belangrike rolspelers is, is toegelig. Die navorsing vorm deel van die breër prentjie soos die Nasionale Strategiese Plan vir 2007-2011 dit sien. Die motivering en beplanning van staatsweë is weergegee, omdat dit belangrike inwerking op nie-regeringsaksies het. MIV en/of VIGS vorm deel van ander infeksies en die impak van tuberkulose is kortliks toegelig, met die klem op hoogsweerstandige tuberkulose.

Die kennis van en perspektiewe op MIV en/of VIGS wat in die hoofstuk met die oog op goeie versorging van geïnfekteerdes en geëffekteerdes bespreek is, stem in breë trekke ooreen met Van Wyk Louw se Raka wat as Leitmotiv gebruik word. Die siekte is net so moeilik om te beheer as wat die optrede van Raka beheer kan word.

Die literatuurstudie het aspekte gedek van wat algemeen aanvaar word as MIV en/of VIGS, die oorsprong daarvan en die geskiedenis van die toename van die siekte. Die resultate wat in die literatuurstudie verkry is, vorm deel van die perspektiewe wat in die navorsing na vore kom en vorm deel van die uiteindelijke verwagtings (Müller, Van Deventer & Human 2001:94).

Die sosiale impak van hierdie siektetoestand op die Suid-Afrikaanse gemeenskap is toegelig. Armoede is wesenlik deel van die dominante verhaal. Die Suid-Afrikaanse regering het met 'n nasionale strategie die verspreiding van MIV en/of VIGS aangespreek en die plan is in redelike detail ingewerk. Tuberkulose het 'n negatiewe effek op persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is of daardeur geëffekteer word, daarom is hierdie verhouding ook toegelig. Die religieuse konstrukte en die gemeentes se verantwoordelikheid het onder die soeklig gekom. Pastorale versorging word deur sosiale eise eties onder dwang geplaas om opnuut na te dink oor die wyse van die versorging en paradigmaskuiwe is dalk nodig.

Kwalitatiewe navorsing volgens die narratiewe benadering, ook bekend as Deelnemende Aksienavorsing, gebruik teoretiese besinning (soos in Hoofstuk 2 en 3) om stap-vir-stap saam te reis en inligting bymekaar te maak. Die data word gebruik om 'n "ryk beskrywing" (Van Niekerk, 2003:114) op te bou. Data word bymekaar gemaak deur met medenavorsers op reis te gaan. Die volgende Hoofstuk vertel die aksiebelaaide storie van die navorser se reis saam met die medenavorsers.

Hoofstuk 5 is die saambind van die data tot 'n oop einde. Die verhale van reisgenote word aangeteken en hulle refleksie word by die versamelde data ingewerk. Klem word spesifiek gelê op die poging om die stemme te laat hoor van hulle wat nie normaalweg gehoor word nie. Die verhale van geïnfekteerdes en geaffekteerdes is in verbatim verslae opgeteken. Refleksie op die navorsing sal die einde en die daaropvolgende aksie vir verdere navorsing wees.

Die omvang en aard van MIV en/of VIGS en die moeilikheidsgraad van versorging word in Van Wyk Louw (1970:26) se woorde uitgebeeld:

Maar toe hy kyk na sy vingers en die yl bloed wat die snyruigtes gelaat het, het die groot dier skielik, geluidloos, uit die warm wier en die slik opgestaan en wit gelag.

HOOFSTUK 5

REISGENOTE KOM TUIS (EINDE)

5.1 Inleiding (Aksie)

Want Raka het skreeu-skreeu gekom tot kort teen die kraal, waar hul soms in die gloed deur die skrewe kon sien, en iets bruin soos bloed oor sy bek en bors en sy breë maag, en sy skreeu was woes van pyn en wraak (Van Wyk Louw 1970:27).

Die aanhaling verwoord iets van die verlore stryd wat teen die dier gestry word en wanneer die navorser probeer om hulp in die vorm van publieke sorgstelsels daar te stel, sal die statistiek die onmoontlikheid van die pogings onderstreep. Die verhale van hoop en beterskap word wel vertel om te toon dat alles nie maar 'n verlore stryd is nie. Die samestelling van Hoofstuk 5 geskied na aanleiding van die oorkoepelende ABDCE-model waar die einde in hierdie hoofstuk die klem dra. Hoofstuk 5 sal in geheel 'n ABDCE-struktuur in die klein vertoon. Die vraag na die verloop van die navorsing en die dokumentering daarvan word in hierdie Hoofstuk bespreek. Vrae van belang is: Waarmee word die medereisigers nagelaat en wat het die reis vir hulle beteken? Aksie vind betekenis daarin dat die medenavorsers hulle stories ten volle kan vertel (Müller, Van Deventer & Human 2001:81).

Die onvoltooidheid van die reise en sekere onbevredigende situasies laat die einde in 'n sekere sin met 'n gevoel van hopeloosheid. Die dominante verhaal van MIV en/of VIGS raak die betrokkenes se religieuse en sosiale lewens. Die kernsamevatting van die kliniek se werk waar die navorsing gedoen word, kan simplisties beskryf word as antiretrovirale behandeling (ARB of ARV, laasgenoemde is 'n akroniem wat die plaaslike kliniek op Oudtshoorn gebruik, internasionaal word gepraat van HAART) en in een woord opgesom word as:

HOOP. Die meer omvattende beskrywing het antropologies 'n baie dieper en wyer en vollediger betekenis. Die mense wat geïnfekteer en geaffekteer word, is holistiese wesens met holistiese behoeftes. In hierdie "gesinsorgsentrum" word baie meer behoeftes aangespreek en word die geïnfekteerdes en geaffekteerdes soos mense behandel en nie maar net objekte met mediese behoeftes nie.

In dr. Charlton Dreyer, hoof van die kliniek, se eie woorde is hierdie persone mense wat deur God geskape is en onder andere aan ander mense se sorg toevertrou word. Ek persoonlik het vir die lewens van medereisigers verantwoordelik gevoel. Party het hulle lewens verloor in hierdie tyd wat ek by die reis betrokke kon wees, ander het nie op dieselfde dae gekom as wat ek die kliniek besoek het nie. Die pastor moet op 'n sekere wyse die perspektief behou dat hy/sy net saamreis en nie noodwendig 'n verandering te weeg kan bring nie. Hierdie beskouing word in die aanhaling aangedui.

For us the aim of research is not to bring change but to listen to the stories and to be drawn into these stories. The narrative researcher has subjectivity in mind and strives for participatory interaction. Participatory interaction is a pre-requisite for research with integrity (Muller, Van Deventer & Human 2001:77).

Die einde het vrae waarop nie altyd bevredigende antwoorde gebied kan word nie. Ek verwys na die volgende vrae: Hoe sou 'n mens die veronderstelde einde van die navorsing kon beskryf? Hoekom sou die einde tog die moeite werd wees selfs sonder dat 'n deurbraak bewerkstellig kon word of as die gevolgtrekking teleurstellend is? Hoe gaan die navorsing en bevindings gedokumenteer word? Van watter belang is selfrefleksie as deel van die einde?

Die navorser werk saam met medenavorsers. Navorsing binne die postmoderne narratiewe paradigma probeer om marginaliserende elemente te minimaliseer.

Navorsingspatrone en tegnieke wat “... the use and abuse of research” (Graham 2000:107) teenwerk, vra ‘n integriteit van die navorser, wat die toets van *coram deo* (voor God se aangesig) kan deurstaan. Malan (2005:58) onderskryf hierdie siening in sy beskrywing van etiese aspekte in die navorsing: “... is die doel van navorsing nie die bewerking van verandering nie, maar om na die verhale te luister en om in die verhale ingetrek te word.” Die betrokkenheid by medereisigers se verhale vra begrip, respek en integriteit en hierdie emosionele en etiese konstrukke wil ek in hierdie hoofstuk bespreek.

5.2 Die verhouding tussen pastor en vennote (Agtergrond)

Die agtergrond is waar die leser bekend gestel word aan die persone wat saamgewerk het om die navorsing moontlik te maak (Lamott 1995:62). Ek het deurgaans besef dat dit vir die medereisigers baie moeilik is om bekend te maak dat hulle met MIV en/of VIGS geïnfekteer is; daarom was my omgang met wat vir die medereisigers ongemaklik is, ‘n baie delikate oefening. Die ongevraagde vraag was: Het hierdie ongemak te make met die onsekerheid oor sake waaroor die persoon self nog moet nadink of het dit te make met die stigma aan MIV en/of VIGS verbonde (August 2003:82-83) of met kultureel-seksuele perspektiewe? Het dit iets te make met ‘n vreemdheid tussen my predikantsamp en die sosiale konstrukke dat buitehuwelikse seks binne die Christelik-religieuse milieu nie aanvaarbaar is nie? Daaroor sal nog baie navorsing gedoen moet word ten opsigte van teorieë oor seksuele beskouings en die hantering daarvan tussen die verskillende kultuurgroepe.

Die pastor se etiese optrede vorm ‘n belangrike komponent in die saamreis: “... it is important that therapists do not make generalizations about situations, but keep in mind the specifics of every circumstance and think ahead to the likely consequences of particular courses of action (White & Epston 1990:49). Seksuele oordrag deur MIV en/of VIGS vorm deel van die sensitiewe areas en eksternaliserende vrae kan ongemaklike situasies skep. Programme wat

meewerk in voorkoming en die ondersteuning van geïnfekteerdes en geïmmuniseerdes "... must be contextualised so that they are sensitive to local customs, cultural practices, religious beliefs and values ... " (Van Dyk 2001:94) en ander tradisionele praktyke en norme.

Die navorsing het 'n oop einde, nie om enige ander rede nie as om dit wat vir die medereisigers belangrik is, op die tafel te plaas. Watter aspekte ookal bespreek word, hou op 'n manier met die medereisigers verband. Die "plot" wat in die proses verder omskryf word, is in hoofsaak om die behoeftes en die herskryf van dominante verhale te bevorder en nie om data te verkry nie. In die hele proses het ek gepoog om in my selfrefleksie sosiaal aan die medenavorsers en medereisigers te bind. Navorsing skakel ook met die akademiese konstruksie en hierdie bande en kanale word deel van die geheelnarratief. Ek dui 'n aantal sosiale gedragspatrone aan wat vir die medenavorsers van belang is, soos saamgestel deur Freedman & Combs (1996:275-288). Ek eerbiedig etiese aspekte om verdere marginalisering te vermy. In die navorsing en saamreis het ek my eie lewenservaring (self-verhale) deel van die reis gemaak. Deursigtigheid van my eie verhaal moet 'n kenmerk wees, maar op so wyse dat die gesprek nie deur my eie verhaal oorgeneem word nie.

Narratiewe navorsing is gebaseer daarop om te luister en vrae te vra: Die gesprek word gestruktureer deur die stel van spesifieke vrae. Die bedoeling is dat die medereisigers hulle verhale so vertel dat hulle nie wegsink in hulle probleme nie. Die verhaal word gedekonstrueer om die sosiale konstruksie en plaaslike kultuur beter te verstaan. Die verhaal word op so wyse vertel dat die navorser in die ervaring kan deel eerder as dat die verteller net alleen in sy/haar probleme wegsink. (White 1997:198): "In joining collaboratively with persons in multiple actions that contribute to the foundations of possibility in person's lives, therapists become relatively decentered in this work ...". Die etiek is daarin geleë dat die pastor deel in die stryd sonder om die hoofkarakter in die verhaal te wees.

Inligting en ondervindings wat gedeel word, word nie objektief deur die pastor/navorsers geïnterpreteer nie, maar eerder deur vrae oor die ondervinding van die verteller toegelig. Die vrae gee aan die medenavorsers die keuse wat hulle wil deel en wat nie. Voorkeurvrae kan aan medereisigers die keuse laat om of verder te praat of die saak as afgehandel te beskou.

Deelnemende Aksienavorsing as reisvennootskap [aanspreeklikheid in die vennootskap] is gebaseer op die veronderstelling dat die verhouding tussen pastor en medereisiger van so aard sal wees dat die medereisiger as vennoot op gelyke vlak saamreis (Freedman & Combs 1996:276). Die pastor se saamreis moenie bydra tot verdere marginalisering nie. Die gespreksgenoot is reeds in 'n posisie waar 'n dominante lewensverhaal lei tot die marginalisering van die persoon. Die gesprek moet op geen wyse ook marginaliserend wees nie. Die effek van die gesprek op die medereisiger behoort deur nodige vrae in die verloop van die reis by te dra om die gemaklikheid, al dan nie, van die reis te bepaal. Goedgesindheid, soeke na etiese oplossings wat sake soos sosiale ongeregtigheid, self-waardering en verantwoordelikheid bevorder, is noodsaaklike eksponente vir verantwoordelike vennootskappe. Hierdie aktuele vrae dwing die kerk ook om opnuut te worstel met die vraagstuk van die kerk se rol in die konteks en Praktiese Teologie se rol in die publieke konteks (Louw 1999:6).

Die doel van die Praktiese Teologie is dat die kerk in 'n poging om betrokke te raak in die sosiale konteks, 'n basiese begeerte sal openbaar "... to counteract the marginalization and privatization of contemporary theology" (Bezuidenhout & Naudé 200:4). Die Christelike geloof het openbare implikasies en behoort deel van die publieke diskoers te wees. Die saamreis met persone uit die gemeenskap het etiese en religieuse implikasies en die navorsingsverhouding respekteer dit. Die Publieke Teologie wil sosiaal-krities na die omgewing kyk, "... seeking to address contextual public issues from a theological perspective. The

task of a public theology is to contribute to the upbuilding and the critical transformation of our life” (Bezuidenhout & Naudé 2002:10).

Die pastorale sorg vorm deel van die Praktiese Teologie en is die proses van luister na die mense wat ‘n stryd met ‘n dominante verhaal voer. Kommunikasie en hermeneutiek vorm van die belangrikste komponente gedurende die saamreis. Die verbondsmatige ontmoeting en dialoog tussen God en mens word aan die hand van die Skrif verstaan en in terme van die menslike konteks vertolk (Louw 1999:7). Bedieningsmodelle word ontwerp om die kerk in haar diensgestaltes te help. Die pastorale sorg setel daarin dat heilskonkretisering vanuit die eiesoortige Christelike perspektief van troos, sorg en hulp belig word. God raak deur die liggaam, sy kerk, betrokke en laat sy invloed binne die menslike handelingsvelde geld (Louw 1999:9). Pastors maak van tegnieke soos gesprekke en vrae gebruik om dit te vertolk.

Eksternaliserende gesprekke is so ‘n tegniese hulpmiddel en het ten doel om die probleem tot die probleem te beperk en die gemarginaliseerde persone te help om nie aan hulleself as die probleem te dink nie. White & Epston (1990:39) skryf: “I have found the externalization of the problem to be helpful to persons in their struggle with problems.” Die betrokke persone en families is waarskynlik kundiger oor die probleem en die impak en hulle meerdere kennis ten opsigte van die probleem word erken. So dikwels wil ‘n pastor sy kennis in die gesprek rondom MIV en/of VIGS indra en dan korreleer dit nie altyd met die medereisiger se belewenis nie.

In die nadenke oor die Praktiese Teologie en pastorale sorg en die publieke karakter wat dit aanneem, word die medenavorsers nie net aan die heil in Christus verbind nie, maar is klem gelê op hoop, om die dominante verhaal te herskryf. Die dominante verhaal, vir die doel van hierdie navorsing, is MIV en/of VIGS. Die stigma hieraan verbonde bemoeilik die verhouding tussen pastor en medereisigers.

By showing their own support and responsibility to care for all people, regardless of their health and social status, health care professionals can act as rolemodels for others in helping to combat stigma, discrimination and the isolation of people living with HIV/AIDS (Van Dyk 2001:95).

Diskriminasie en die vrees vir die siekte kan nie te gering geskat word nie. Die fases wat in die immuunstelsel plaasvind, verduidelik die stryd teen MIV en/of VIGS. Tweedens is dit nie so maklik om virusse en bakterieë dood te maak nie. Sodra hierdie vreemde vyande hulle weg in die bloed vind, begin 'n geveg tussen die bloed se verdedigingsstelsel en die vyandige virusse. Mettertyd word meer magte bygebring om die aanslag met volle vermoë teen te staan. Derdens mobiliseer die vyand meer magte en volg die aanval en oorwinning. Van Dyk (2001:11) beskryf die proses soos volg:

While the immune system prepares its forces, the viruses penetrate some of the body cells (the only place where they can multiply). When they are ready, the killer T cells (with the aid of certain CD4 cells) destroy these infected cells by chemically piercing their membranes so that the contents spill out (Van Dyk 2001:11).

Die vierde fase is die staking van vyandighede. By gewone virusse is die liggaam in staat om tot 100 000 keer meer immuun te wees as te vore. Wanneer die MIV-virus die liggaam binneval, word die immuunstelsel vernietig en die verdediging heeltemal magteloos gelaat. Die krag van die liggaam se immuniteit word deur die virus lamgelê. Die liggaam kan dit nie self verdedig nie en word 'n maklike prooi vir virusse wat die dood kan veroorsaak. Hierdie aspek maak dit vir geïnfekteerde en geïnfekteerdes 'n ernstige bron van kommer waarin vrees vir die dood dominant is.

Die pastor wat met geïnfekteerdes en geïnfekteerdes saamreis, is sensitief vir hierdie probleem en ook vir die uiteindelijke gevolge van die dier se aanslag. Alle

wetenskaplike pogings om die virus in die liggaam te vernietig of om die liggaam teen die M1-virus immuun te maak, het tot hiertoe misluk (Van Dyk 2001:17). Hierdie kennis van die proses van liggaamlike aftakeling onderstreep die noodsaak vir sensitiwiteit en ondersteuning. Die dier en/of siektetoestand is 'n probleem en die pastor dra by tot die perspektief dat die probleem die probleem is.

Om die medereisiger se kennis te erken en te benut, kan baie help om die spanningsvlakke tussen pastor en medereisiger laag te hou. Wanneer mense bevry word van die idee dat hulle die probleem is, is die persoon "... in a position to see the relationship she has with the problem and to see the possibility of resisting, protesting, or renegotiating that relationship" (Freedman & Combs 1996:283). 'n Groot deel van narratiewe terapie het te make met die daarstel van beskrywings van die voorkeurwyse waarop mense in verhouding met die probleem sou wou staan en die dokumentering van hierdie voorkeuridentiteite wat gekonstrueer word; dit is nou sodra hulle van die probleemdeurweekte selfbeskrywings losgemaak is (Malan 2005:63).

5.3 Fragmente uit die medenavorsers se verhale (Ontwikkeling)

Ek wil in die beskrywing van die navorsing se einde twee verhale van medereisigers aanhaal om die ontwikkelingsfase verder toe te lig. Die ontwikkeling is in 'n sin die geduldige waarneming van hoe die proses teen 'n eie tempo verloop (Müller, Van Deventer en Human 2001:85). Die ontwikkeling kan gesien word in glinstermomente wat vertel word. Glinstermomente is daardie tegniek waar vasgestel word dat persone nie toegegee het aan die druk van dominante verhale nie. Die verhaal wat vertel word, word uit die verpakking gehaal en in die proses kom die glinstermomente na vore. Die medereisigers se vaardighede word dikwels in die verhaal opgesluit.

Unique outcomes are experiences that would not be predicted by the plot of the problem-saturated narrative. Once the landscape of the problem has been broadened by mapping the effects on the lives and relationships of the people involved, there can be many openings in which unique outcomes might appear

(Freedman & Combs 1996:67).

Die relevante vraag is hoe die persoon dit reggekry het dat hy/sy nie deur die probleem ondermyn is nie (White & Epston 1990:31). Glinstermomente verduidelik hoe uit twee verskillende hoeke daar nuwe hoop kom. Persone word aangemoedig om belangrike hulpmiddels in die unieke uitkomst te ontdek en daarin moontlikhede te sien wat kan help met die herskryf van die dominante verhaal (White & Epston 1990:32).

Ellie het met Johan* 'n verhaal geskryf waarin hoop in Jesus Christus eintlik opgesluit lê in die uitvoering van 'n dagtaak en liefdesdiens. Uit haar narratief wat met Jesus se narratief van liefde saamvloei, kom herskryf sy die dominante verhaal. Miena* en Santa* se verhaal bereik 'n glinstermoment met Santa* se terugkeer na die Here Jesus en vind sy weer hoop wanneer sy Jesus Christus onthou of "re-member" (Appelt 1999). Die eerste fragment kom uit die verhaal en saamreis van Ellie* en Johan*.*

Een Donderdag is ek na die kliniek toe om aan die groepswerk deel te neem en het toe vir Ellie daar gekry. Na die groepswerk het ek en sy verder met mekaar saamgereis. Ellie* het benewens die dominante verhaal van MIV en/of VIGS waarmee klein* Johan geïnfekteer is, ook 'n marginaliserende dominante verhaal in haar eie lewe met my gedeel. Daardie verhaal en die herskryf daarvan het glinstermomente vir die herskryf van haar en Johan se dominante verhaal aangetoon.*

Ellie het na aanleiding van ons vorige gesprek en wat daarna gebeur het, 'n kort refleksie gedoen. Opvallend was die vasberadenheid waarmee sy Johan na die kliniek gebring het en ook die wyse waarop sy wil seker maak dat hy goed versorg word. Dit sou onder andere beteken dat sy nog 'n verdere twee keer na Oudtshoorn moet reis.

JF: Ellie, daar is iets in die gebeure wat vir my sê dat jy nie maklik sal gaan lê nie. Kan ek jou so bietjie daaroor invra?

Sy het my so half skepties aangekyk sonder om regtig 'n aanduiding te gee of sy daaroor sal praat.

JF: As ek dit sou opsom, sou ek sê die woorde "ek wil" sê iets van jou karakter. Kan ek jou daaroor vra? Wat beteken "ek wil" vir jou?

EL: Kan besluite neem en dit deurvoer!

JF: Is dit hoe jy jouself beskou en beskryf?

EL: Nee, dis 'n lang en moeilike storie. As kind het ek altyd uitgehok gevoel. Ek is altyd afgedruk, niemand stel in my belang nie. Ek het altyd swaar gekry. Ek het toe 'n man gevat ... nie getroud nie, nie reg geleef nie, gedrink, gerook, hy het met my baklei ...! Ek het hom toe gelos en 'n ander man gevat. My tweede man het baklei, gedrink, my geslaan. Ons het baie gestry en baklei. Die laaste keer het ek nie omgee nie. Ek het besluit ek gaan hom seer maak en het hom toe gebrand. So kan ek nie langer lewe nie. Ek het later self die brandplekke verbind.

Ek het geweet ek is nie 'n voorbeeld vir my kinders nie. Daarom het ek 'n besluit geneem: Ek wil nie so lewe nie!! Daar moet 'n verandering kom. Daar het mense na die plase gekom vir dienste

(mense van die kerk). Ek het altyd vir hulle gesê: “Moenie op my preek nie!” Solank ‘n mens drink, gee jy nie om wat jy sê nie.

Net voor die “Easter” het ek besluit ek wil kerk toe gaan. Die ander mense het gesê hulle weet nie of die kerkmense na die plase gaan kom nie. Ek het gesê hulle gaan kom. Ek het net geweet. Ek het ‘n begeerte gehad om my lewe te verander.

Ek het daar in die diens gesit en my baba was baie lastig. Hulle het ‘n baie mooi lied gesing toe ek uitgestap het. Daar het toe iets baie besonders gebeur. Ek het uitgestap om my kind droog te maak. Ek wou toe nie weer ingaan nie. Maar ek het ‘n brandende begeerte gehad en toe gaan ek terug. Hulle het weer ‘n lied gesing. Die ouderling nooi toe mense om na vore te kom en hulle hart vir die Here te gee. Ek kyk rond, maar niemand staan op nie. Sonder dat ek besef, het ek opgestaan, vorentoe gegaan, gekniel en gebid. “Here ek wil nie meer so lewe nie!” Daar het groot verandering gekom. My huis is verander, my lewe, daar het vrede en liefde gekom. My man het ook die drank gelos en opgehou met rook.

JF: Ellie kan ek vir jou vra oor die begeerte om jou lewe te verander? Sê dit iets van Ellie wat wil, iets van iemand wat ‘n besluit kan neem en die besluit kan deurvoer?

EL: Ek het gedink oor die lewe. Ek wil nie so wees nie.

JF: Wat het jy hier binne met jouself gepraat.

EL: As ek so alleen is, praat ek met myself ... ek kan nie so leef nie ... nie vir ander sê wat hier binne is nie. Ek het begin om meermale die dienste by te woon.

JF: As jy terugkyk na alles, wat praat hier binne (wys na hart)?

EL: Wat hier in my hart gebeur het, is iets wat die Here hier geplaas het. Ek het toe ek die eerste keer die begeerte gekry het, dit laat

wegwaai. Daarom voel ek nou om ander te help wat wil verander voor hulle die begeerte verloor.

JF: As jy nou terugkyk na jou ou lewe, wat voel jy?

EL: Dit voel seer om die ou dinge te herlewe.

JF: En die nuwe lewe?

EL: Die nuwe lewe bring geluk en altyd vreugde oor wat die Here kom doen het. En hoe Hy ons lewens verander het. Waar nie liefde was nie, het Hy liefde gebring.

JF: Kan ek jou nog 'n laaste keer vra oor "as 'n ding gedoen moet word, dan doen ek dit"?

'n Breë glimlag het op haar gesig verskyn.

JF: Dink jy dat dit 'n besondere gawe is?

EL: Ja, ek dink daar's baie gawes wat die Here 'n mens kan gee.

JF: Gawes wat die Here 'n mens kan gee, loop, sien, dink... As ek die gawes het en ek gebruik dit nie ...?

EL: Help niks. Ek wil so wees, sê vir ander ek wil so en so en so wees, maar ek kom nie sover nie, dit help nie.

JF: As ek aan die verkeerde kant so wil wees ...?

EL: Dit bring seer

JF: En die regte kant?

EL: Vreugde en liefde.

Die herskryf van 'n ander dominante verhaal in haar lewe skep 'n glinstermoment om die alternatiewe verhaal vir MIV en/of VIGS te begin. Die rekonstruksie van die nuwe verhaal ontwikkel uit die aksie van haar oortel van die dominante verhaal. Die karaktereienskap wat in haar aksie uitgelig word en wat sê: "As 'n ding gedoen moet word, dan doen ek dit ..." verduidelik iets van die geduldige ontwikkeling. "... the narrative researcher is patient ..., he or she waits for the

research plot to develop” (Müller, Van Deventer & Human 2001:84-85). Refleksie vorm deel van die reisproses.

Refleksiewe gesprekke is ‘n kerngedagte om in narratiewe navorsing voortdurend seker te maak dat reisiger en medereisiger mekaar en die verhaal reg interpreteer en verstaan. Die gebruik van refleksiespanne verbeeld die postmoderne etiek. Onsigbare refleksiespanne ken waarde toe aan ‘n openheid, deursigtigheid, meervoudige standpunte en die desentrering van die pastor. Op die manier word die medereisiger bemaagtig om self-evaluering te doen en met die pastor in gesprek te tree en/of kommentaar oor hulle belewenis te lewer. Die terapeut se lewe word op dieselfde vlak gebring as die van die gemarginaliseerde. “I am thinking of a solidarity that is constructed by therapists who refuse to draw a sharp distinction between their lives and the lives of others ...” (White 1993:132).

Verhoudingspraktyke wat hiërargie teenwerk, word deel van die navorsingsreise gemaak. Die narratiewe pastor en/of navorser staan nie in ‘n verhouding van professionele terapeut tot kliënt met die medereisiger nie, maar eerder op ‘n vlak waar die medereisigers hom/haar as ‘n gewone mens sien. Die stem van die navorser en/of pastor is nooit belangriker as die medereisiger se stem nie. Die pastor staan dus nie hiërargies bo die medereisiger nie (Malan 2005:65). Daarom sal die narratiewe navorser nie summier uitsprake maak nie, maar eerder deur vrae moontlikhede of alternatiewe stel en die medereisiger die geleentheid bied om tussen die alternatiewe te kan kies.

Ek haal ‘n verdere deel van die gesprek aan om Ellie se eie keuse en roete aan te dui wat beslis verskil van die roete wat ek as pastor sou volg. Johan* se moeder is in ‘n motorongeluk oorlede en hy het by Ellie* gebly. Na aanleiding van die ongeluk het ek die opmerking gemaak dat soos die voertuig geval het, het Johan* van die een ma na ‘n ander ma geval. Haar reaksie daarop was dat die Here beter geweet het. H* (Johan* se moeder) het in sonde geleef en*

het nie gedink wat gaan gebeur as sy doodgaan nie. H wou nie na Ellie* luister nie.*

Hierdie verhaal kan nog verder gedekonstrueer word in 'n poging om die plot verder te versterk. Ellie se waarde voor God en sy vertrou in haar op hierdie kritieke stadium behoort interessante materiaal vir die versterking van haar hoop op te lewer.*

JF: Hou jy Johan se siekte 'n geheim?

EL: Nee. Ek is nie skaam nie.

JF: Hoe dink jy oor die vernedering om te vertel van Johan se siekte en hoe dink jy of dink jy oor die idee van slim dinge doen omtrent Johan se siekte?

EL: Nee, dis 'n slim ding om te vertel. Onthou, as ek ander goed moet doen, moet Johan by die buurvrou bly. Hy moet op sy tyd sy medisyne kry. Ek moet hom Oudtshoorn toe bring na die kliniek toe. Natuurlik loop ek nie en vertel vir almal nie. Daar is mense by die kerk vir wie ek vertrou.

Die narratiewe gespreksmetode en narratiewe pastorale sorg is in wese 'n etiese werkswyse waarin die mens in die geheel met die nodige eer en respek versorg word, op 'n wyse waarin Jesus se narratief met liefde in gesprek kan wees. Ook in die metodologie en die wyse waarop saamgereis word, word etiese beginsels die minimum standaard. "... in which therapists embrace an ethical responsibility to identify the ways in which these therapeutic conversations are shaping of their work and lives, and in which they acknowledge the contributions of the persons who consult them to this" (White 1997:202).

Mense wat pastorale versorging verlang om 'n dominante verhaal se greep in hulle lewens te help verlig, fokus dikwels op 'n intensiewe wyse op probleemdeurweekte omskrywings van hulself en/of hulle omstandighede. Hulle

verloor ook meestal vertroue in hulle eie vermoëns en vaardighede om die probleme en dominante verhale suksesvol te hanteer (Malan 2006:1062). Die gedagte van nuus met 'n verskil wat 'n verskil maak en waarvolgens inperkinge uitgedaag word, word deur navorser en medenavorser ontwikkel.

Ellie worstel met die sosiale konstrukte van 'n wonderwerk wat 'n verskil kan maak. Hierdie wonderwerk gebeur volgens die sosiale konstrukte en die religieuse konstrukte wanneer daar 'n metafisiese ingrype van God se kant is. In die vorige gesprek is hierdie inperking saam met hoop, wat deur MIV en/of VIGS ingeperk word, uitgedaag.*

JF: As Hy deur jou besig is om 'n wonderwerk te doen, hoe sien jy jouself ten opsigte van die antwoord op jou eie gebed?

EL: Ja, ja dan is ek die antwoord op my gebed.

Ellie se dominante verhaal van MIV en/of VIGS waarin sy nie outeurskap het nie, omdat sy Johan* by haar geneem het nadat hy by of kort na geboorte met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, het vir haar onherskryfbaar gelyk. Die enigste sosiale konstrukte wat vir haar hoop ingehou het, was 'n wonderwerk waarvolgens Johan ten volle genees. Die definisie van hoop is in die vorige gesprek herskryf en Ellie* het 'n werklikheid beleef waarin sy wel reg op outeurskap besit. Tevore is sy gemarginaliseer deur die dominante konstrukte dat MIV en/of VIGS net deur goddelike ingrype ingeperk kan word. "Problems develop when people internalize conversations that restrain them to a narrow description of self. These stories are experienced as oppressive because they limit the perception of available choices" (Adams-Westcott 1993:262).*

Die dier is deur haar liefdevolle optrede ingeperk en die moontlikheid van 'n voorkeurverhaal het sterker vorm begin aanneem. Nadat die dominante verhaal tot 'n mate gedekonstrueer is, kon sy meer persoonlike inhoud aan

die sosiale konstrukte verleen. Die sosiale verhouding met Johan en haar versorging van hom is in die voorkeurverhaal ingebring. Haar eie outeurskapvermoë het onverwags tot haar deurgedring en sy het besef dat sy hoop met 'n nuwe inhoud vul wat haar nie weerloos laat nie. In die nuwe verhaal word sy en God medewerkers. Die vissies en broodjies word vermeerder tot meer as net omgee.*

Die einde vir Ellie is nie die einde van MIV en/of VIGS nie, maar die einde van 'n gevoel dat met hierdie dier alle hoop verlore is. Sy herskryf haar en Johan* se verhaal met hoop in haar optrede en dat Jesus se narratief een van lewe en hoop is. Aanvanklik het sy gevoel dat almal op haar trap en dat sy vir niks goed is nie. Nou word sy die hoofakteur in Johan* se lewensverhaal van hoop. Die gesagsinstansies wat Johan* van haar wil wegneem, boesem skielik nie meer soveel vrees in nie en sy sien kans om die gesag uit te daag. Die ander familie wil Johan* se geboortesertifikaat vir 'n derdeparty eis hê. Sy het net summier geweier en gesê sy sal self daaroor besluit. Net 'n week tevore het sy gesê hulle kan Johan maar kry as hulle hom wil hê. Die verandering van haar "staanplek" het 'n paradigmaskuif in haar uitkyk meegebring.*

Die nuwe kennis van waarheid, soos die nuwe sosiale konstrukte van hoop en wonderwerke, is glinstermomente. "Sometimes unique outcomes are known as sparkling events as they are like events that shine or stand out in contrast to the dominant story" (Morgan 2000:52). Glinstermomente en unieke momente kom dikwels uit 'n onverwagte oord en bring onverwagte oplossings, meesal uit die verhale wat vertel word. Persone het in hulle stryd teen die dominante verhale sekere dinge gedoen wat goed was. Indien die dominante verhaal nie gedekonstrueer is nie, sou hierdie unieke momente nie na vore gekom het nie en ongesiens verbygegaan het.

Die saamreis het plaasgevind na die derde opleidingsgeleentheid wat Ellie bygewoon het om daarmee te verseker dat Johan* met medikasie kan begin. Ons het met mekaar gekontrakteer dat ons in hierdie reis sou konsentreer op die twee sosiale konstrukte wat die dier se invloed getem het: wonderwerk en hoop. Die vorige gesprek het wonderwerk se inhoud en rol tot meer as net die metafisiese ingrype verbreed.*

Waarom is hierdie twee konstrukte nodig. Johan is maar 5 maande oud en wat verstaan hy van die gesprek wat hier aan die gang is? Hy is met sy moeder se onverwagte dood in 'n motorongeluk wees gelaat. Hy is aan sy een tannie toegesê, terwyl ander familieleden toutrek om hom in die hande te kry. Sy tannie is sy pleegma en dit plaas ekstra verantwoordelikheid op haar skouers. Die afstande wat sy moet aflê om hierdie verantwoordelikheid na te kom en die gepaargaande ongerief sonder eie vervoer, werk negatief op die sosiale verhoudings in.*

JF: Wat beteken dit vir jou dat jy Johan se hoop is wat vir hom 'n wonderwerk bewerk?

EL: Dit beteken baie.

JF: Dink ek reg as ek sê Ellie versorg hom? Ellie is sy hoop!

Sy het net haar kop instemmend geknik.

JF: Ellie, kom ons kyk net 'n oomblik deur Johan se oë. Hoe sien hy hoop as hy na Ellie kyk? Miskien is dit goed as ons so bietjie kyk wat is die teenoorgestelde van hoop.

EL: Hopeloos.

JF: Wanneer is Johan hopeloos?

EL: As hy nie versorg word nie.

JF: Jy sien hoop dus as versorging.

EL: Omgee en liefde.

JF: Omgee? Vertel ons iets meer van omgee.

EL: Om hom te versorg en op te pas is om liefde te gee.

JF: *As jy nou vanaand by die huis kom en sy lyfie is nou seer van die heeldag optel en vashou en die ryery met die bussie, hoe pas jy hom dan op?*

EL: *Voor ek hom sy kossies gee en vir hom 'n bottel maak, dan bad ek hom eers gou.*

JF: *Wil jy vir my in detail vertel hoe bad jy hom?*

EL: *Ek tel hom in die bad met warm water. Ek spons hom so bietjie met die water. Hy hou daarvan. Soos hy sy armpies swaai, speel ek so bietjie met hom.*

JF: *Presies hoe speel jy met hom?*

EL: *Ek hou sy handjies vas, kielie so bietjie sy voetjies en sy lyfie.*

JF: *Wat dink jy doen die bad aan hom?*

EL: *Ek dink dit breek die dag se spanning so bietjie af.*

JF: *Is jy dan klaar met die bad?*

EL: *Nee, ek smeer sy lyfie met die seep. Stadig vryf ek sy hele lyfie.*

JF: *Om hom skoon te kry?*

EL: *Nee om met hom te speel. Hy hou daarvan dat ek sy liggaampie streef. Ek spons die seep af en soms smeer ek weer so bietjie. Dit is sag.*

JF: *Om so met hom te speel, sou mens kon sê dit is liefde? Sou ek kon sê jy troetel hom op die manier?*

EL: *Ja, troetel is die regte woord.*

JF: *As hoop beteken dat jy hom versorg en troetel en dis ook liefde, dan beteken liefde en hoop om bederf te word.*

EL: *Ek dink so.*

JF: *As jy hom nou afdroog en aantrek, dan is hy nou klaar gebad.*

EL: *Nee, ek smeer sy lyfie eers lekker met olie en dan poeier ek hom liggies.*

JF: *Waarom die olie en die poeier?*

EL: *Dis vir hom lekker.*

JF: *Beteken hoop dan dat die lewe lekker is?*

- EL: Ja, om nie sleg te lewe nie.*
- JF: Sê bad iets van 'n lekker lewe en sê lekker iets van die kwaliteit van ons lewe?*
- EL: Ja.*
- JF: Hoe sou jy voel as 'n tannie jou vanaand in 'n lekker bad water tel, afspons, seep smeer, afspoel, olie smeer en poeier oor strooi?*
- EL: Dit sal die spanning breek, dit sal lekker wees.*
- JF: Beskou jy sodanige optrede en belewenis as kwaliteit lewe?*
- EL: Ja, dit sal my moed gee*
- JF: So jy gee vir Johan kwaliteit lewe al is hy met MIV en/of VIGS geïnfekteer?*
- EL: MIV maak seer. Ek dink hy kry 'n kwaliteit lewe en dit gee hom hoop.*
- JF: So hoop is om lekker te lewe? As hoop omgee en liefde beteken, dan het die Here Ellie vir Johan gegee en jy is sy hoop en sy wonderwerk.*

Sy het net so kalm na my sit en kyk.

- JF: Ellie weet jy hierdie gesprek was in 'n sekere sin 'n openbaring. Ek kry sommer so hoendervleis wanneer ek alles hoor wat jy nou gesê omdat ek het nie elke dag besef hoeveel hoop ander se liefdesdade in my lewe bring en my lewe lekker maak nie. Ek dink baie keer alles lyk so hopeloos. Toe ek hier by die kliniek kom saamreis het, het ek nie gedink dat daar soveel hoop in klein onopgemerkte liefdesdade opgesluit lê nie. Baie dankie. Ek sal seker nie weer in 'n bad water lê en dink hoe iets so gewoon en algemeen so diep kan wees en die dier se greep op die mens verslap nie.*

Die wonderwerke word sigbaar en kwaliteit lewe word ten spyte van die dier MIV en/of VIGS al hoe meer moontlik. Hoe dikwels het mense kwantiteit sonder kwaliteit? Vanuit die klimaks op weg na die einde is hierdie glinstermomente op 'n manier die gewone tuisversorging en skep hierdie tuisversorging 'n ruimte om te besin hoe die dier in eenvoudige dade verdryf word.

Hierdie glinstermoment uit 'n eenvoudige insident het my aangegryp. Ek is gemeenteleraar op Oudtshoorn en deel van my ampspligte is om gemeentelêde pastoraal te versorg. Ek reis gereeld met gemeentelêde saam wat deur dominante verhale gemarginaliseer word. Die middag na my saamreis met Ellie by die ARV-Kliniek, het ek saam met iemand anders gereis. Die persoon kom al vir jare na my toe om haar verhaal met my te deel, 'n verhaal waarin sy gebuk gaan onder die dominansie van 'n geestestoestand waarin depressie volgens die mediese dokters haar lewe verswaar.*

Die dag het ander sake ook heelwat tyd in beslag geneem en daar was slegs 'n uur beskikbaar vir 'n saamreis met hierdie persoon. Gedurende die saamreis het ek verwys na die perspektief van hoop wat in die bad-episode na vore gekom het. Die vertroulikheid van my reis saam met Ellie en Johan* word eties gerespekteer. Ek het seker gemaak dat die inligting wat uit die reisigers se lewe en verhaal kom, nie die betrokke persone identifiseer nie en inligting wat vertroulik is, nie geopenbaar word nie. Met die deel van hierdie verhaal het daar 'n glinstering in die vrou se oë gekom. Sy was al so moedeloos omdat die verhaal wat sy van die oggend tot die aand vertel, een van donker, swaar, negatief is. Die moment dat sy die verhaal verstaan, sien sy dat in die eenvoud van 'n bad water en seepskuum 'n kwaliteit lewe opgesluit lê.*

Saam het ons die gedagte en gepaardgaande effek binne haar lewe en die kwaliteit daarvan laat groei. 'n Bad water en 'n hand vol seepskuum word 'n

glinster-moment en hoop word geskryf deur die liefdesverhaal van 'n klein seuntjie wat met deernis gebad word. Sy het meteens besef dat sy ook elke dag ten minste een liefdesverhaal kan skryf. Met nuwe entoesiasme is sy hier weg om liefdesverhale te gaan skryf en daardie verhale in die plek van die donker verhale aan haarself te vertel.

Ek beskryf hierdie tweede insident net om aan te toon hoedat hierdie glinster-moment uit een persoon se lewe met MIV en/of VIGS nuwe betekenis kon oordra in die lewe van 'n ander persoon wat 'n stryd voer teen depressie.

Hierdie bad-episode het my binne die konteks van die einde van hopeloosheid en die herskryf van die dominante verhaal laat besef dat Ellie se vissies en broodjies baie meer voedingskrag as 'n klomp diepsinnige teorieë het. Sy as kenner van haar en tot 'n mate Johan* se lewe, met die veelvuldige komplikasies wat weeskind en MIV en/of VIGS gebring het, het uit die eenvoud van 'n bad-episode hoop kom herskryf.*

Hoop en die krag wat saam met hoop kom, bring 'n ander dimensie terug. "These discussions and actions, these performances of meaning, are the acts of authoring a new and preferred story, a story where the survivor has power, influence and authorship rights" (Baird 1996:63). Die einde kan weer die nuwe begin en die nuwe verhaal vir meer as net een persoon wees.

Buiten die uitkoms met die herskryfde verhaal uit die pen van Ellie* het sy 'n nuwe hoogtepunt/dimensie aan die narratiewe gespreksmetode en Deelnemende Aksienavorsing verleen, in soverre as wat dit my hantering en die onverwagse uitkomst van die gesprek met Ellie* aanbetref. Praktiek-teorie-praktyk het ineengeskakel.

Die narratiewe navorser sou ook die vraag kan vra oor hoe die ontluikende nuwe verhaal na die toekoms uitgebrei kan word. Hoe meer mense gehelp kan word om hulle van dominante verhale in hulle lewens los te maak, veral van marginaliserende dominante verhale, en hulle uitstrek na wat voorlê, hoe meer kan hulle versterk word om 'n minder problematiese toekoms te skep (Malan 2005:200).

Die tweede reisverhaal saam met Miena* en Santa* is van belang omdat ander gebeure die dominante verhaal kompliseer. 'n Siektetoestand het 'n geweldige impak op die sosiale en ekonomiese hulpbronne van 'n familie; daarom is die hantering van die situasie eksistensiële belangrik. Die wyse waarop die omstandighede hanteer word, kan die hoop versterk en daaraan 'n inhoud gee wat oor 'n wye spektrum kan help om ander dominante verhale te herskryf.

Hierdie verhaal plaas eintlik die gebeure en die motivering agter die gebeure sowel as die karakters se optrede in perspektief. "The narrative researcher has a deconstructive agenda. Things need to be unpacked and alternatives have to be explored. Therefore, not only the problem areas of life have to be researched, but every action, with a possible alternative story in mind" (Müller, Van Deventer & Human 2001:79).

Op die saamreis word ek voortdurend bewus van die religieuse konstruksie van die medereisigers en hoe belangrik die kerk, die Bybel en gebed vir hulle is. Ek sluit aan by Van den Berg, Van den Berg, Nichol & De Klerk (2005:15) wanneer hulle sê: "As part of the systemic thinking we adhere to the fact that due to some of the most influential sources within psychiatry the role of spirituality and religion in sickness and health has gained ascendancy in recent years ...". Hierdie geloofskonstruksie bied 'n basis vir geloofstaal waarmee sy haar dominante verhaal kan herskryf. Die tema ontwikkel verder met verwysing na God as "lid".

Die ander dominante verhale wat met MIV en/of VIGS gepaardgaan, kan die lewensverhaal baie kompliseer. Miena* se lewensverhaal word verweef in God se voorsienigheidsverhaal. Haar kwaliteite voor God gee aan haar storie 'n prakties-teologiese verstaan wat die interpretasie en refleksie op die saamreis beïnvloed. Louw (2003:44) verduidelik:

A critical hermeneutics makes it possible for a pastoral and practical theology to assess the being qualities of humans in terms of the quality of the human person before God (a qualitative approach) in order to determine how our understanding of God (God image) impacts on the human quest for meaning and hope.

Daardie aand in Maart 2007 het Santa kort-kort die behoefte gehad om toilet toe gegaan, maar om een of ander rede nie die krag gehad om dit te doen nie. Sy het elke keer haar moeder, Miena*, geroep. Miena* was later ergerlik omdat sy gedink het dat Santa* self kon gaan en nou aanhoudend vir haar vra om te kom help. Hierdie inligting maak seer as dit oorvertel word. Daarom is die wedersydse vertoue belangrik in narratiewe navorsing.*

New paradigm research involves a much closer relationship than that which is usual between the researcher and the researched: significant knowledge of persons is generated primarily through reciprocal encounters between subject and researcher, for whom research is a mutual activity involving co-ownership and shared power with respect both to the process and to the product of the research (Babbie & Mouton 2001:58).

Narratiewe navorsing geskied op so wyse dat dit die verhouding tussen navorser en medenavorser versterk. Die verhouding tussen die medenavorser en God-Drie-Enig groei en hierdie God beheer die mens se belewenis. Die vertrekpunt van postmoderniteit is nie net eenvoudig filosofiese of sosio-

politieke omstandighede nie, maar 'n spiritualiteit wat die menswees bestuur (Vanhoozer 2003:23-24):

... postmodern theology should strive for a shape of life that repeats differently the life of Jesus, a being-toward-resurrection where one's thoughts, feelings, doings are conditioned not by the ephemeral process of this world, where rust and moth corrupt, but by the narrative of the true God ... which inserts us into the dramatic flow of evangelical reality.

Die verhaal van Miena en Santa* is hulle eie ervaring en storie, maar maak deel uit van die postmoderne verhaal van God-Drie-Enig. Die mens is 'n skepsel voor God en sy/haar lewensverhaal is praktiese beleving. Miena* en Santa* het hulle lewe gewoonweg geleef. Dan gebeur daar een aand skielik iets met hierdie jong vrou in haar vroeë twintigerjare. Miena* het opgestaan en skielik besef dat Santa* aan haar linkerkant verlam is. Hulle het haar hospitaal toe geneem. Dit blyk dat sy beroerte gekry het en haar spraak, linkerhand en linkervoet asook haar uitscheidingsorgane is aangetas. In 'n oogwink het Miena* 'n 37-jarige baba, met doeke en al in die huis. Die omstandighede is verder gekompliseer omdat hierdie 37-jarige baba 'n 6-jarige seuntjie het.*

When we invite people to tell us not only about the now, but to revisit the rooms and places of their past, we are working on the design of the set. We help them place the action against a certain background. The action in the now is played within a background that must be pictured, but this background is alive with associations and connotations of the past

(Müller, Van Deventer & Human 2001:3).

Ek het voortdurend die gesprek vertraag om Santa se mening of gevoel te toets. Aan die eenkant wou ek Santa* bietjie terugneem op die reis, veral omdat die vorige kamers van haar verhaal haar lewenskragtigheid en vaardigheid belig. Daardie deel van haar verhaal was vir haar goed. Eties het ek ook 'n verantwoordelikheid. Die etiek om nie mense seer te maak nie, het voortdurend in my selfgesprek met my gepraat. Santa* se stem is belangrik en ons moet nie net oor Santa* praat nie, maar ook met haarself.*

Die kode vir etiese optrede hou altyd verband met die regte van die individu en die nodige respek wat die beskerming van elke persoon betrokke verseker (UCT Code of Conduct 2004:5). Respek sluit die verskil van waardes, geloof en menings in en die navorser se werkswyse mag nie enige aspek van die menswees van ander marginaliseer nie.

Santa se omstandighede en dit wat sy in hierdie gesprek ervaar, het my intens geraak. Daar lê vir haar 'n steil opdraande pad voor om weer onafhanklik en mobiel te kan wees.*

In die tyd wat sy gehospitaliseer is, het die dokter aangedring om bloedtoetse te doen, ook vir MIV en/of VIGS en die uitslag het getoon dat sy met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Die dokter het Miena laat kom en vir haar van Santa* se uitslag vertel. "Die Here het my daardie oomblik baie kalm gemaak. Ek moes baie leer. Dit wat vir ons maklik is, is vir haar baie moeilik. Sy wil nie met my praat nie. Dit maak my seer. Nou maak ek haar met my woorde seer. Ek moet nou geduld hê en ek het dit nie. Intussen het ons die vier weke na die kliniek gekom om haar vir die medikasie voor te berei. In 'n stadium kon ek net nie meer nie en is sy na George se Hospice waar hulle haar vir meer as twee maande versorg het. Sy het toe al pille gebruik en ons kyk dat sy dit elke dag reg neem."*

Miena het nie die kennis van die narratiewe gespreksmetode waar die probleem as die probleem hanteer word nie. Hierdie perspektief word duideliker gemaak deur die gebruik van eksternaliserende vrae. "Within the context of the practices associated with the externalizing of problems, neither the person, nor the relationship between persons is the problem" (White & Epston 1990:40). Miena* beskou Santa* se optrede, wat deur beroerte veroorsaak is, as die probleem. "Sy wil nie met my praat nie. Dit maak my seer. Nou maak ek haar met my woorde seer." Ek haal 'n voorbeeld aan van Malan (2006:1066):*

...it is helpful to examine the relative influence of the Problem on the survivor's life. In this examination, both the survivor and the therapist have the opportunity to see what effect the Problem is having on the survivor's life. They can also examine what effect the survivor is able to have on the Problem... In examining the relative influence of the Problem, the therapist and survivor explore all the ways in which the Problem is interfering with the survivor's efforts to live her life the way she wants.

Ek kon sien Miena werk hieraan en ek het haar met die volgende vrae probeer aanmoedig om die alternatiewe pad te loop. Sy moes insien dat daar reeds nuwe dinge is wat aan die gebeur is; hierdie nuwe dinge spruit uit die hoop wat die gevolg is wanneer 'n mens die probleem die probleem laat wees.*

JF: Volgens jou kennis van die omstandighede, wat reken jy laat haar toestand verbeter?

MB: Dis nie altyd duidelik nie, maar ja, daar is elke dag geringe verbetering.

Santa sê dis vir haar sleg om met MIV en/of VIGS geïnfekteer te wees. Die implikasies en komplikasies van die ongetemde dier het 'n invloed en impak.*

Die sosiale relasies word uitermate beproef. "... the general view of persons towards others infected with HIV/AIDS, leading to stigmatisation and marginalisation ...” (Van den Berg & Van den Berg & Nichol & De Klerk 2005:9). Persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is, word deel van die mees onderdrukte groepe in ons land, veral as gevolg van die stigma daaraan verbonde (Dreyer 2002:87). Vandat wetenskaplikes MIV en/of VIGS geïdentifiseer het, het die sosiale reaksie van vrees, ontkenning, stigma en diskriminasie saam met die epidemie gekom.

Op 'n vraag of Miena dink Santa* het nog krag om te baklei, sê sy nee, dit wil eerder voorkom of Santa** die einde van lewe bereik het.*

JF: Santa, dis soms moeilik, maar wat laat jou aanhou?*

SB: Ek wil nog aanhou.

In my gesprek met Santa het ek rustig met haar gepraat oor haar lewe en haar emosies en haar ma se geduld. Santa* luister eers, dink 'n hele rukkie en antwoord dan baie stadig.*

JF: Hoe het die werkery in die Kaap jou geraak?

SB: Ek was by tye bang. Ek kon nie praat nie. Die omstandighede was sleg. Ek was bang ek verloor my werk.

JF: Hoe het jy dit teengewerk.

SB: Ek het gaan dans en die musiek geniet en ek het ook koortjies gesing (by die kerk).

JF: Miena en jy, hoe het jy die omstandighede verwerk?*

MB: Nee, ek is reg en ek dink nie dit is die einde nie. Ons het nog altyd dieselfde Here en Hy sal ons nie nou na al die jare in die steek laat nie.

JF: Hoe dink jy sal julle die hoop behou?

MB: Dit help nie vir ons om nou te veel terug te kyk nie. Ons is by NOU en met NOU moet ons werk. Hoop is om nou vorentoe en boontoe (na die Here) te kyk.

Hierdie religieuse konstrunkte het voortdurend in die reis op die voorgrond gekom. Daar is deurentyd hierdie hunkering dat hulle verhaal met God se verhaal in interaksie sal wees.

MB: Weet u, ons het nie geweet die Here gaan u vandag stuur nie. Ons het maar net gekom omdat ons 'n afspraak gehad het wat al lank terug gemaak is en hier stuur die Here u vandag. Hy sorg. Vandag se gesprek is van die Here.

Miena se geloofskonstrukte het my eie religieuse konstrunkte onderstreep en ook die behoefte wat medereisigers het aan die versterking van hulle hoop. Hierdie versterking en die behoefte daaraan word in Christelike geloofstaal verhaal. Soms is ek as reisiger effens versigtig om die metanarratief van Jesus Christus met die medereisigers te deel, veral omdat ek nie deur my eie geloofsoprede ander reisigers wil wegstoot nie. Bewus van die feit dat daar wel gemeenskappe is waar geloof geen beduidende rol speel nie,*

... we especially want to empower patients and clients with the possibility of taking into account a spiritual discourse. ... we are ... also honest with ourselves ... that being part of the Christian community is informing our own spirituality ... (Van den Berg 2005:15).

My ervaring komplimenteer hul ervaring. Ek het van die kliniek af na die hospitaal gegaan om iemand te gaan versorg wat selfmoord probeer pleeg het. Toe ek by die hospitaal weggeroep het, was ek van plan om terug te gaan huis toe. By die hek het ek egter omgedraai en na die kliniek toe terug gery. Hier het ek en Miena en Santa* 'n stuk pad saamgereis en ek kon ook net bevestig dat hierdie gesprek van die Here af kom. Die geestelike versterking*

wat ek self ontvang het en die openlike verklaring van Miena en Santa* dat hierdie reis die Here se wil is, was 'n bevestiging hiervan. Die openlike behoefte aan die Here se ondersteuning in hierdie moeilike omstandighede het my persoonlik opgeval. Hierdie geestelike versterking is 'n glinstermoment wat tot die herskryf van die alternatiewe verhaal bydra.*

Geïsoleerde “glinstermomente” kan maklik verlore gaan of misgekyk word. Die oomblik wanneer hierdie momente verskyn, kan die pastor hulle gebruik om mee te spekuleer en 'n navorsings verwagting te skep oor hoe dinge moontlik kon gewees het of in die toekoms kan wees. 'n Navorsings verwagting kan die basis vorm van die alternatiewe verhaal waarop die toekomsgebeure gebou kan word. (Malan 2006:1068). Die geloofskonstrukte van die Here se nabyheid is rigtinggewende koördinate en glinstermomente. In die pastorale versorging het ek hierdie glinstermomente met die Heilige Skrif in gesprek gebring en ek verwys na die moontlikhede.

1. Psalm 23 is 'n alombekende psalm omdat in die religieuse gemeenskap van die Christelike kerke baie moeite gedoen word om hierdie psalm van jongs af te memoriseer. Die geloofsverhaal wat in Psalm 23 vertel word, het 'n gemeenskaplikheid met wat ander Christene beleef en daarom bied hierdie psalm gemaklike, ongeforseerde vertrekpunte. Psalm 23 beskryf lewensmomente en behoeftes wat gemeenskaplik is.

2. Die hoopversterkende dogmas van hierdie psalm dra by tot die herskryf van 'n alternatiewe verhaal. Die promissio-tekste in die Bybel het kreatiewe en transformerende kragte en kan die bestaande dominante verhaal help ontsetel. Dikwels kan die medereisigers hulle nie net met die inhoud van Psalm 23 vereenselwig nie, maar kan hulle vertel van alternatiewe verhale wat in hierdie lieflingspsalm begrond is. Ek het nie probeer om gereformeerde eksegetiese riglyne te volg nie en in my gesprek met Miena* en Santa* wys ek net op die praktyk van die Skrif wat glinstermomente versterk.

3. Ek het met Miena* en Santa* enkele gedagtes oor Psalm 23 gewissel: Die Here is my Herder. Miena* het 'n positiewe belewenis met Psalm 23. "Within the contemporary quest for methodology in a hermeneutics of pastoral care and encounter, I wish to advocate that pastoral theology cannot operate without the correlation between biblical texts and human contexts" (Louw 2003:49). Die alomteenwoordigheid van God strek verder as die moontlike hermeneutiek van die pastor en net deur die lees van Psalm 23 kon ek iets beleef van die inwerking van God se Gees.

Omnipotence describes a suffering and transformational power which is closely connected to God's covenantal encounter and graceful identification with our human misery (Louw 2003:53).

Hierdie gesprek sal in baie opsigte uniekhede hê, maar dis die een reis waar ek baie bewus was van die Here en sy betrokkenheid. Die beroerte het Miena gemarginaliseer tot 'n groot afhanklike baba wat nie eens op haar eie toilet toe kan gaan nie. In die gesprek met haar blyk dit dat sy 'n vrees vir die toilet ontwikkel het. Hierdie vrees werk negatief in op haar sanitêre behoeftes. Miena* verstaan nie hierdie vrees nie en beskou dit as 'n onwilligheid. Albei ken die Here Jesus Christus. Hulle religieuse konstruksie rondom die wese en betrokkenheid van die Drie-Enige God beperk hoop en uitkoms net tot die mate wat Hy ingryp. Hulle eie insette en bydrae tot die verbetering van hul situasie word nie genoegsaam deur hulself besef en erken nie.*

Hulle siening van hoop sluit nie in dat dit wat deur die kliniek en ander gebied word, daadwerklik God se betrokkenheid is nie. Hierdie betrokkenheid deur God is in ander reise deur die medenavorsers raakgesien en meegedeel. Gedurende die saamreis kon die klem tog tot 'n groter mate verskuif word

om te sien dat God op baie maniere werk. Ook die saamreis is deel van sy inwerking in hul dominante verhaal.

Miena se kennis oor beroerte en MIV en/of VIGS werk beperkend in op die hantering van haar huislike en sosiale verantwoordelikhede. Dit moet moeilik wees om op haar ouderdom, veral nadat sy kon ontspan van jare se harde werk en haar verantwoordelikhede baie minder gemaak het, nou weer 'n opvoedingstaak (Santa* se seuntjie) en die versorging van 'n gesin as verantwoordelikheid te hê. Die beroerte wat Santa* bykans heeltemal gestremd gelaat het, is vir Miena* moeilik om te hanteer. Sy dink Santa* is maar net onnodig moeilik. Santa* se bewegings en gedagtegang is baie ingeperk. Sy reageer baie stadig en Miena* verstaan dit nie mooi nie. Verder is Miena* baie teleurgesteld omdat Santa* met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Miena* self was nie getroud nie en het 5 kinders.*

Miena beskik oor genoeg vaardighede om die situasie goed te hanteer. Selfs op 'n redelik hoë ouderdom het sy nog genoeg fisieke en emosionele krag. Indien Santa* se vissies en broodjies, by wyse van spreke, bykom, behoort hulle die dominante verhaal te herskryf en die dier so bietjie te tem. Hulle albei se wil en hoop en begeerte om positief te leef, is kosbare glinstermomente wat kan help in die herskryf van die dominante verhaal.*

Religieuse konstruksies soos geloof, gebed, geestelike oorgawe aan ons Here Skriflesing, erediensbywoning, en afhanklikheid van God gee vir hulle nog verdere hulpmiddele om die reis sinvol te klee. "God should, therefore, liberate people from situations such as the one presently created by HIV/AIDS, and provide people with an environment conducive to freedom" (Dube 2003:80).

Daar is 'n verbintenis om gesond te eet, nie te rook nie, die medikasie op die regte tyd te gebruik, die kliniek gereeld te besoek en positief na hul situasie te kyk. Die marginaliserende effekte op hulle situasie is Santa se verlies van*

haar mobiliteit. Gesonde oefening en beweging bestaan bykans nie. Hierdie passiewe leefwyse werk dempend in op haar eetlus en haar vrees vir die toilet kan later ook 'n invloed op haar eetpatroon uitoefen. Positiewe motivering onder die huidige omstandighede waar haar moeder haar verwond met woorde, en die verlies van mobiliteit en haar onvermoë om haarself te laat geld of haar behoeftes uit te druk, sal moeilik wees. Hoop is nodig en kan in klein liefdesdade geskryf word. Santa kan gelei word om outeur van hoop in haar eie lewe te word.*

Die konstruksie van hoop en wonderwerke, wat 'n oorvereenvoudigde beskrywing van intense emosies kan wees, word deur 'n toegewyde geestelike lewe en geloofsgemeenskap versterk en verryk. Hul pastoor se betrokkenheid by hul omstandighede werk versterkend in. God se teenwoordigheid soos dit in 'n gegewe situasie verstaan word, moet ongeforsed wees.

This is not a forced effort by the researchers to bring God into the present situation. It is rather an honest undertaking in order to really hear and understand the co-researchers' religious and spiritual understanding and experiences of God's presence. Again this should be integrated into the social-constuctionist process. The researchers' own understanding of God's presence in a certain situation is also a valuable contribution they have to make. ...(T)he researcher has to listen carefully to the various stories of understanding and make an honest effort to integrate them all into one (Müller 2005:84-85).

Ek het weer nuwe waardering gekry vir die gemoedsrus en vertroue wat deur die narratiewe gespreksmetode geskep word. Hierdie gespreksmetode help medereisigers om weer nuwe hoop te kry. Die metode, wat nie patologies is nie, help die medereisiger om hom/haarself te help. Die erkenning wat aan die medereisiger gegee word, laat hulle met nuwe oë na hulleself kyk en help hulle om hulle eie insigte en vermoëns opnuut te besef en te waardeer. Hierdie

metode bied aangename saamreisgeleenthede wat vir navorsers en medenavorsers rustigheid bring onder uiters gekompliseerde omstandighede, soos beroerte en MIV en/of VIGS wat in twee mense se lewens ineengestremel is. Die rol van die Heilige Gees kan wel nie gemeet word of geïgnoreer word nie. Die etiek van die narratiewe gespreksmetode wil nie seermaak nie en die wedersydse respek vir mekaar se lewens word deur hierdie gespreksmetode gehandhaaf.

Die volgende geleentheid waar ons saam gereis het, het begin met 'n refleksie oor die vorige gesprekke en die ontwikkeling in Santa se gesondheidstoestand. Santa* begin verbetering toon in haar eetvermoë en ook in haar bewegings. Haar linkerbeen is nog verlam en sy kan bykans geen beweging met die linkerhand maak nie. Die nagevolge van 'n waarskynlike beroerte beperk haar nog tot die rolstoel.*

Ek het die gesprek gefasiliteer na Santa se situasie en gekonsentreer op inligtingsvrae om Santa* se spraakvaardigheid te bevestig. Hierdie reis onderstreep die noodsaaklikheid van die stem van die stil reisiger. Santa* was 'n flinke en flukse persoon, maar na die beroerte moes sy leer om haarself met geduld te bestuur. Dit verg inspanning en ontspanning.*

JF: Santa, is daar spesifieke dinge wat vir jou aandui dat jou omstandighede aan die verbeter is?*

SB: Ja, dit gaan beter.

MB: Van Saterdag af begin sy weer haar Bybel te lees. Sy het dit altyd gedoen totdat sy siek geword het. Daarvandaan het sy dit nooit weer gedoen nie. Sy het selfs van tevore gebid ook voordat sy iets doen.

JF: Hoe beleef jy haar beterskap?

SB: Ek is so bly dat Mamma gewillig is om alles vir my te doen.

JF: Jy lees weer jou Bybel, hoe verstaan jy wat jy lees en wat beleef jy wanneer jy jou Bybel lees?

(Dikwels kan persone na beroerte nie lees nie en hierdie opmerking was vir my goeie nuus. Dit help ook om vir ontspanning en vir tydverdryf te lees. Haar mobiliteit is baie ingeperk en hierdie glinstermomente kan in opvolgreise verder ontgin word).

SB: Ek verander, ek verdiep ... kom nader aan die Here.

MB: Die Here is goed vir ons. Ek het Saterdag na Radio Eden geluister (gemeenskapsradio). Die pastoor het gelees uit Psalm 23. Hy het elke woord verduidelik. Ek het die hele tyd sit en luister. Ek klou vas aan die woorde "niks sal my ontbreek nie". Sy hande hou my styf vas.

*JF: Santa**, hoe sien jy daardie 'hande'? Waar beleef jy daardie hande?*

MB: Ek was verlede week griepig en het siek gevoel. Ek moes nog vir Santa bad, maar het te swak en moedeloos gevoel. Ek het net so rukkies gaan lê. Na so halfuur het ek opgestaan en water warm gemaak. Ek het Santa* se hele lyf gewas, haar skoon aangetrek en haar bed reggemaak en haar gehelp om te gaan lê. "Dankie Here dat U my die krag gegee het." Ek het nie eens medisyne gedrink nie.*

Die gedagte aan bad en die krag om dit te doen, het tot my gesprek, net soos die keer toe Ellie en Johan* en hoop en wonderwerk met my en met mekaar gepraat het rondom bad. Bad word 'n vorm van hoop wat my opgewonde maak as ek terugdink aan Ellie* se gewaarwording dat wanneer sy klein Johan* bad, sy iets van Jesus se hoop vir hom is.*

- JF: Jou hande en die Here se hande het as 't ware een stel hande geword. Jou hande is vir Santa* die mees bekende hande. Jy word die Here se hande aan Santa* se liggaam.*
- MB: Ja, Home-Care kom nie. Hulle moet net sekere take kom doen. Die res kan ek self doen. Ons twee kom nou al reg sonder hulle (Home-Care).*
- JF: Hoe beleef jy die hantering van Santa*?*
- MB: Dit gaan al hoe makliker, ja, baie makliker. Santa* help my al baie. Sy vorder baie goed. Dit gaan nou sommer baie gou.*
- JF: Santa* ek wil graag teruggaan na die Bybellees wat jy Saterdag weer begin het. Waar het jy begin lees?*
- SB: Psalm 23. Ek het daai stuk gesoek, want ek wou hoor wat die Bybel sê.*
- JF: Waarom was dit vir jou belangrik om dit te lees?*
- SB: Ek is gewoon die Bybel lees. Dis goed vir my om die Bybel te lees. Somtyds kom die versies by my op. Ek wil dit dan lees.*
- JF: Jy het altyd self jou Bybel gelees.*
- SB: Ek het altyd self gelees. Voor ek iets gedoen het, het ek gelees. Ek het met die Here gepraat.*
- MB: So ken ek haar. Sy het soms selfs die Bybel gelees voordat sy die huis aan die kant gemaak het. Wanneer haar dogtertjie vir haar geld vra om iets te koop, dan lees sy eers haar Bybel en bid sy. Baie keer dan gee die Here vir haar van nêrens geld en kan sy haar kind help.*
- JF: Santa*, Miena*, ons het verlede keer gesien hoe die Here ons bymekaar uitgebring het. Ek was al op pad weg van die hospitaal af, toe het Hy my laat terugkom en kon ek en julle saam stap. Julle het vandag ook al 'n paar keer vertel hoe die Here julle gehelp het. Ons het verlede keer Psalm 23 gelees en julle het ook oor die radio gehoor hoe die pastoor Psalm 23 uitlê.*

- MB: Ja, maar elke keer dat ek die verbetering sien, verstaan ek meer. Hy leef, Hy help my deur. Ek glo dit, want self kan ek nie daardeur gaan nie. Selfs toe sy so baie siek was in die hospitaal en nie kon water vra nie, het hulle haar ontslaan en ons moes maar sukkel by die huis.*
- JF: Wat probeer jy vir my sê?*
- MB: Sy het gesê ek het haar hier in die hospitaal kom weggooi. Ek het haar gebring vir mediese sorg, ek kon dit nie gee nie.*
- MB: Op 'n dag het 'n hele klomp van haar vriende hospitaal toe gekom. Hulle het haar lank so aangekyk toe sê sy: Moenie so na my kyk nie, ek gaan nie dood nie.*
- JF: Hoor jy wat sy probeer sê het? Hoor jy hoe sy probeer sê as 'n mens siek is, wil jy nie aangekyk word nie, jy soek rus en ondersteuning.*
- SB: Ja, ek het nie lekker gevoel as hulle so na my kyk nie.*
- JF: Santa*, as jy nou so bietjie terugkyk na alles, hoe het jy gedink oor hoop?*
- SB: Dit is wat Mamma en God vir my is.*
- JF: Wat doen Mamma wat jou aan hoop laat dink?*
- SB: Sy maak my las ligter.*
- JF: Is daar dalk nog iets wat jy wil byvoeg (Onthou hierdie gesprek met haar is baie tydsaam, omdat sy moeilik praat en elke keer eers goed nadink voor sy antwoord.)*
- SB: Hoop is wanneer hulle my las ligter maak. Ek glo ek gaan opstaan en loop ... God gaan my help.*
- MB: Die Here wil hê sy moet vir Hom getuig.*
- JF: Hoor ek jou sê hoop is om so normaal moontlik te leef.*
- JF: Kan ek jou vra watter dinge jy doen wat Mamma help met jou versorging?*
- SB: Ek sit self regop. Ek vra die Here voor ek my bene van die bed af beweeg. Dis 'n aanpassing, ek moet geduld hê en vertrou.*

JF: Bedoel jy jy moet die Here vertrou en geduld met jou ma hê en vertrou dat sy jou nie sal laat val nie?

SB: Dis moeilik om so te sit en wag. Ek was gewoon daaraan om alles self te doen. As ek loop, hou sy my van agter. Dit gaan nou baie stadig.

JF: Wat doen jy nog waaroor jy opgewonde is?

MB: Sy sit regop, sy kan praat, sy kan lees. Toe sy 25 Julie (2007) van George (se Hospice) gekom het, kon sy nie eet nie. Ek moes eers die ander mense los en haar voer. Dan kon ek hulle help. Nou gee ek haar kos en sy eet self. Sy is nie meer so maer nie. Ek help haar tot by die toilet en sy kom nou self reg. Santa maak nou alles baie makliker. Ek is nie meer so uitgeput as ons klaar is nie.*

In hierdie stadium moes ek klaarmaak, sodat hulle by die dokter en die verpleegkundige kon uitkom. Ons het saam geluister na die woorde in Psalm 34:7: Die engel van die Here slaan sy laer op rondom die wat die Here dien en red hulle. Die troos en beloftes van die Bybel is 'n hoopgewende narratief. In 'n kort gebed het ons die Here gedank en ook gebid vir verdere bystand en dat Miena sy hande sal wees wat hoop versterk en Santa* versorg.*

5.4 Op reis na 'n alternatiewe verhaal (Klimaks)

Hierdie verhaal wentel grootliks rondom die aksie van dominante verhale wat vertel word en waarin die outeurs probeer ontkom aan 'n dubbele dominante verhaal. Die verhaal het hoofsaaklik begin as gevolg van persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is en daardeur geïnfekteer word. Die praktyk in hierdie fragment hou verband met die bykomende dominante verhale wat deur armoede of ander omstandighede deel word van die sosiale konstruksie van mense wat deur MIV en/of VIGS geïnfekteer of geïnfekteer is.

Die agtergrond van hierdie aksies hou verband met 'n enkelouer wat vyf kinders versorg het. Skielik verskyn die dier op die toneel en word aksies beplan om die dier te tem. Trou word gesweer aan die groot Geneesheer Jesus Christus en Hy is hul Hoop. Die verhaal word verswaar en die akteurs gemarginaliseer wanneer 'n tweede dominante verhaal deur beroerte geskryf word. Die eens aktiewe Santa word ingeperk (gemarginaliseer) tot 'n baba van 37 jaar wat in geheel van haar 68-jarige moeder afhanklik word.*

Hierdie navorsing tree in gesprek met Santa*, juis omdat sy deur beroerte tot 'n redelike mate die swye opgelê word. Ek poog juis om medenavorsers te werf wie se stem amper onhoorbaar is in die gesin se sosiale verhoudings en wie se lewens deur MIV en/of VIGS gemarginaliseer word. In die groter sosiale konstruksie van die gemeenskap en die samelewing word hulle stemme geheel en al uitgedoof. Daardie uitgedoofde stemme kry in hierdie navorsing 'n oor. Hier word nie namens hulle gepraat nie en hier word hulle insette gehoor, weergegee en daarop gereflekteer.

'n Tweede aspek wat in hierdie verhaal my aandag getrek het, is 'n element wat ek in ander reise ontmoet het en hier net so prominent fungeer. So dikwels gebeur dit dat in die laer sosio-ekonomiese gemeenskap ander verhale so dominant word dat 'n lewens-essensiële verhaal soos die van MIV en/of VIGS nie meer gehoor word nie. Noodsaaklike energie word gebruik om die ander dominante verhale te herskryf, sonder om MIV en/of VIGS se dominante verhale aan te spreek. Op sigself is dit nie net negatief nie, maar die alternatiewe verhale bied die basis en glinstermomente om MIV en/of VIGS se verhale te herskryf. Die hoofsaak is egter dat die ander dominante verhale soveel energie gebruik dat daar nie meer krag oorbly om die lewensnoodsaaklike pogings te stimuleer om die dier te tem nie.

Die aksie van die storie en ook die aksie van die akteurs in hierdie storie vorm deel van die agtergrond en die begin van die ontwikkeling van die alternatiewe

verhaal. Omdat 'n deel van die aksie die vertel van die storie behels en die vertelling nou geskied, vra die navorsers die vraag: Wat gebeur nou hier? Die nou word nou 'n uitvloeisel van die verlede, maar word ook die nou wat die begin is van die toekoms. Die nou van hierdie moment (Lamott 1995:48), beroerte, is aan die woord en neem die waardevolle energie van die MIV en/of VIGS narratief af weg.

In Santa en Miena* se lewe is dit ook duidelik dat “beroerte” soveel spanning, ongeduld en verlies aan vertroue bewerkstellig dat moeder en kind nie meer mekaar se ondersteuners is nie, maar opponente word, in 'n gemeenskap wat 'n gebrek aan publieke sorgstelsels het. Enkele winspunte in die aksie en agtergrond van “beroerte” en “enkelouer” se verhaal, is dat God onthou (“re-member”) word. Indien die reis verder ontwikkel, kan hierdie onthou van God 'n glinstermoment wees wat sinvol in gesprek kan tree met ander insette wat op reis gebeur.*

Die vertel van 'n dominante verhaal konstrueer die herinnering aan persone en gebeure wat vir die verteller belangrik is. Die vertel van die verhaal en die agtergrond erken die persone wat by die verteller se lewe betrokke is. “The notion of remembering also suggests possibilities and provides opportunities for persons to more directly acknowledge the important and valued contributions that others have made to their lives” (Appelt 1999:45). Die erkenning van ander se bydraes in mense se lewens verryk die nuwe verhaal en God se bydrae in hulle lewe word deur hulleself verwoord.

Die afsydigheid wat Santa in 'n stadium teenoor God openbaar, was 'n probleem vir Santa* en Miena*. Nou word God weer terugverwelkom as lid van die familie.*

Practices of taking-it-back (acknowledging others' contributions) describe clients' lives more richly, while at the same time making it

possible for them to experience the fuller presence of these figures in their lives, even when they are not available to be there in material sense (White1997:23).

*In die ontwikkeling van 'n nuwe alternatiewe verhaal het Santa** en Miena* outeurskap aanvaar vir die herskryf van die verhaal en het Miena* van die begin af en Santa* mettertyd begin om God te in hulle lewens te onthou. God se betrokkenheid word 'n onthou met die begeerte om aan Hom erkenning te gee.*

MB: Die Here is goed vir ons. Ek het Saterdag na Radio Eden (gemeenskapsradio) geluister. Die pastoor het geles uit Psalm 23. Hy het elke woord verduidelik. Ek het die hele tyd sit en luister. Ek klou vas aan die woorde “niks sal my ontbreek nie”. Sy hande hou my styf vas.

Miena* se swaarkry-jare as enkelouer het vroeg in haar lewe meegehelp dat sy God as 'n noodsaaklike “lid” in haar familie en relasies betrek het. Santa* is van kleins af aan God se genade verbind en sy het toegelaat dat God 'n “lid” van haar lewe kan wees. Na haar siekte het sy hierdie religieuse en in 'n sekere sin hierdie familieband verwaarloos. Die afgelope week het sy egter, ten spyte van haar ingeperktheid, begin om weer die verhouding met God in die reine te bring. Die onthou (“re-member) van God verwys na 'n karaktertrek van Miena* en Santa* se lewe voor MIV en/of VIGS met hulle begin saamreis het. Die kwaliteit van God se saamreis en in-reis word verlang in die verhaal wat aan die ontwikkel is.

Die gedagte van “onthou” wil die publieke en gemeenskaplike karakter van versorging gemeenskapsgerig maak. Daar is ook ander lede in die gemeenskap wat bemagtig kan word om betrokke te raak by persone wat met dieselfde dominante storie worstel. Deur mense wat pastoraal versorg word met mekaar te

verbind, word 'n gemeenskap gestig en word die betrokkenes bemoedig om mekaar te versorg. So 'n gemeenskap is byvoorbeeld die anti-anorexia en anti-bulimia liga "... where league members share their struggles and ideas for revising their relationships with anorexia and bulimia, including their knowledges about social, gender, and cultural aspects of the problem (Madigan & Epston (1995:257)." Om God te onthou, word 'n daad om God se betrokkenheid te vergestalt en ander lede van die familie en die gesin word betrokkenes om die intrige van die nuwe verhaal te versterk.

Verskillende dissiplines tree met mekaar in gesprek om die publieke versorging op te bou en te versterk. "We are still learning how to face the challenge to engage other disciplines within the university to guard against intellectual isolation/monologue, and show the specific theological contribution to issues of public concern" (Bezuidenhout & Naudé 2002:12). Ontwikkeling binne die oop-einde perspektief verwys na ander akademiese fasette wat voortvloei uit die navorsing en in die publieke aard word ander dissiplines betrek om die openbare gesprek voort te sit. Die doel word nie noodwendig bereik nie, maar die gesprek word voortgesit.

Die navorsing kulmineer in die einde. Hier kan reisiger en medereisiger maklik ontmoedig word. Het ons enigiets bereik? Was al die insette die moeite werd? Het daar enigiets konstruktiefs na vore gekom of is die reis net 'n mooi droom? (Müller, Van Deventer & Human 2001:89). Hoe eindig die medereisigers se verhale?

5.5 Skep 'n gehoor (Einde)

Die einde word sinvol met die skryf van 'n nuwe of alternatiewe verhaal. Ter versterking van die alternatiewe verhale en om erkenning te gee van die medereisigers se vennootskap in die navorsing, is die skep van 'n gehoor relevant. "The aim of research is not to bring about change, but to listen to the

stories and to be drawn into those stories” (Müller, Van Deventer & Human 2001:77).

Die ARV-Kliniek het op 5 Desember 2007 ‘n ope dag gehou om onder andere deur ‘n gedenkdiens die persone wat deur die jaar deur die dood weggeneem is, in herinnering te roep, maar veral ook saam met die wat die jaar bly leef het, die Here te dank vir lewe. Verskillende sektore van die gemeenskap is genooi, onder andere afgevaardigdes van die SAPD, SANW, munisipale kliniek, Provinsiale hospitaal, tehuise vir bejaardes, maatskaplike dienste, korrektiewe dienste en persone van die munisipaliteit.

Die verwelkoming deur die geregistreerde verpleegkundige, mnr. Festus, het reeds die emosionele vlak van die byeenkoms aangedui. Elkeen wat daar was, word direk geaffekteer deur hulle wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. My verantwoordelikheid vir die oggend was om ‘n kort herdenkingsboodskap te bring en spesifiek my belewing van geaffekteerdheid en die invloed daarvan op die ARV Kliniek se personeel aan te toon. Nadat ek ‘n kort geestelike boodskap gebring het, het ek verwys na die persone met wie ek saamgereis het, veral dan die wat nie ‘n openbare stem in die gemeenskap het nie. Ek het die “stemlose” Johan en Santa* se stemme laat hoor sonder om hulle name te noem. Die impak wat dit op iemand moet hê wat ook klein kindertjies het en sien wat die dier aan hierdie geïnfekteerdes en geaffekteerdes doen, het ek in enkele sinne probeer uitspel.*

Daarna het ek my belewenis van die opleiding en die belangrikheid van gesonde dieet uitgespel, asook die gevaar van alkohol ten opsigte van die noodsaaklikheid met korrekte tye vir die medikasie en veilige seks, nikotien se nadele en hoe nodig oefening is. Ek het die interaksie tussen die pastorale sorg en die mediese sorg aangedui om te wys op die hoop wat deur die verskillende spanne gebring word. Die las wat geïnfekteerdes op die personeel plaas deurdat hulle nie gehoor gee hieraan nie, is aangespreek. Ek

het ook die geaffekteerdes se verantwoordelikheid uitgespel en die belangrike rol wat hulle het om mense tot 'n positiewe lewensstyl te motiveer. Laastens het ek oor my posisie binne die ARV-kliniek gereflekteer. Ek het net van tevore met dr. Dreyer gesels. Sy ideaal bly om die drie pilare in die ARV-Kliniek te vestig. Hy beskryf die drie bene as medies, sosiaal-psigologies en religieus. Hy het daardie oggend toestemming van die provinsiale regering gekry om die religieuse pilaar te vestig.

My optrede in die kliniek het 'n nuwe waardering ontvang en ek het besef dat die religieuse konstruksie vir dr. Dreyer sowel as die geïnfekteerdes, geaffekteerdes en vir die personeel van die ARV-Kliniek belangrik is.

Een van die persone wat behandeling ontvang het, me Manus het haar ervaring met die teenwoordiges gedeel en hier het ek besef wat die waarde van 'n gehoor is. In kort het haar lewensverhaal as volg verloop. Sy is 'n onderwyseres wat by die pre-primêre leerders betrokke is. So twee jaar gelede het sy begin siek raak. Na verskeie besoeke aan die munisipale kliniek en die hospitaal en 'n hele paar kursusse antibiotika, is sy in die plaaslike hospitaal opgeneem. Sy het onder andere infeksie in die ingewande opgedoen. Sonder enige beterskap is sy weer ontslaan. Uit moedeloosheid is sy na Oudtshoorn se hospitaal gebring. Haar vervoer alleen het haar R350 gekos. Sy het geen geld oorgehad vir hospitalisasie nie. Gelukkig is sy opgeneem en hier het sy 'n VCT (vrywillige toetsing) ondergaan en is sy meegedeel dat sy met MIV en/of VIGS geïnfekteer is. Sy wou nie die uitslag aanvaar nie en het 'n tweede toets laat doen wat net bevestig het dat sy wel geïnfekteer is.*

Die aanvanklike skok het haar verder benadeel. Haar CD4 telling was laer as 250 en die ARV-Kliniek het dadelik begin met ARB. Dis nou 'n jaar en 'n half later en haar gesondheidstoestand het soveel verbeter dat sy terug is by die skool. Die skool se personeel en die ouers het hulle vertrouwe in haar bevestig

en sy leef voluit vir haar dagtaak. Die pad wat sy in hierdie tyd saam met die Here gestap het, het sy op 'n roerende wyse oorvertel. Die teenwoordiges het roerloos saamgereis terwyl sy vertel van haar gebedsworsteling, die feit dat die siekte nie verdwyn het nie en hoe die Here die infeksie stukkie vir stukkie verdryf het. Die worsteling en vrees dat sy nooit weer met die klein kindertjies sal kan werk nie, het haar menige nag op haar knieë gehad. Nou glimlag sy, geniet elke geleende oomblik met die kinders en sy kan maar weer die ou "nar" (haar woorde) wees.

Lewe en hoop en positief wees het 'n nuwe voller betekenis gekry, maar sy het ook waardering vir gesondheid en liggaamskragte. Daarom was die applous luid, waarderend, maar ook innig en nadenkend. Elkeen wat gedink het dat MIV en/of VIGS hulle nie affekteer nie, is deur haar verhaal geraak.

In die voorbereidingsklasse wat 'n voorvereiste is voordat ARB-behandeling begin kan word, is spesifiek na hierdie aspek, naamlik lewe en positiewe uitkyk, verwys. Die klasse, soos ek reeds weergegee het, word deur me Killian (VCT-berader) en mnr. Booyesen (VCT-berader) aangebied. Die materiaal word deur die betrokke staatsdepartement aan hulle verskaf en hulle is toegerus om die inligting aan te bied. Ek gee enkele van die materiaal se inhoud weer en hoe hierdie materiaal kursories in die lesings aangebied word om die geïnfekteerdes en die geaffekteerdes te bemagtig. In die navorsing word gekyk na publieke pastorale sorg en hoe die gemeenskap reeds met mediese versorging 'n bydra lewer om die dier te tem.

Wees aktief. Moenie net sit nie, baklei teen die siekte, veg daarteen, eet en dink positief. Bou jou liggaam op. Gaan uit, stap. Oefening laat jou glimlag. Moenie stres oor jou kinders omdat jy dink jy sal sommer gou doodgaan nie. Moenie op 'n hokie gaan sit en sê ek is met die virus geïnfekteer en gaan sommer gou doodgaan nie. Kyk op na God. Hy het 'n plan. Hy is nie 'n doodmaker nie. Daarom moet jy nie jouself

doodmaak nie. Moenie hulle wat hand uitsteek, misbruik nie. Blameertyd is verby.

Siek mense raak soos 'n kind en wil net aandag trek. Gaan na jou probleem toe en baklei met jou probleem. Hoe baklei ek met MIV en/of VIGS? Ek is siek, maar ek gaan nie nou dood nie. Plant groente, maak tuin, werk stresvlakke af. Kry medikasie, versterk jou. Gaan doen wat jy nog altyd gedoen het. Jy het 'n fout gemaak, maar moenie nou net daarvoor ophou leef nie. Eis terug wat die virus gevat het. Die virus is nie my vriend nie. God en my familie en ware vriende is my vriende. LEEF VOLUIT EN GENIET JOU LEWE!!!

'n Persoon wat ook nog na infeksie met MIV en/of VIGS lewe, sou die gebed doen, maar haar gemoed was te vol en mnr. Festus het die Here gedank vir die wat gespaar gebly het en ook voorbidding gedoen vir geliefdes wat afskeid moes neem. Elkeen het 'n kers ontvang en die kerse is by mekaar aangesteek. Die simboliek was waardering en danksegging vir elkeen wat nog leef en 'n oomblik van stilte (gebed van ootmoed en nadenke) vir die wat nie die jaar oorleef het nie. Die hele seremonie het nie eens 'n uur geduur nie, maar dit wat daar gedeel is, het 'n nuwe perspektief op lewe en dood gebring, maar ook op infeksie en geaffekteerdheid.

Hierdie lesings waarin die betrokke persone bemagtig word, skep ruimte vir publieke pastorale sorg en die kliniek het ook reeds toestemming verleen dat pastors deel kan word van die versorgingspan. Die gewaarwordings van die werklike lewe van die geïnfekteerdes en geaffekteerdes het Klein (2003:95) tot die besef laat kom dat by genoemde persone die behoefte bestaan waarin die eksterne gesag van die pastor minder word. Terselfdertyd behoort die gesag van die medereisigers verhoog te word. 'n Proses word benodig waarvan die styl "... not controlling, not manipulative, not authoritative, not-knowing, ..." is en "...

which will permit them to use their own thinking, knowledge, understanding, power and emotions in a way that best fits their scheme of life” (Freedman & Combs 1996:9)

Klein (2003:106) het sy navorsingsresultate so saamgevat: Die belangrikste fasette van saamreis is liefde, dekonstruktiewe luister, werklike betrokkenheid en die rekonstruksie van nuwe werklikhede deur eksternalisering. Op hierdie pad is nuwe deure geopen vir gesprekvoering, samewerkende verhoudings, vertrouwe en deursigtigheid, die intense verstaan van elkeen se stories en alternatiewe moontlikhede. Die publieke karakter van sorg het ook die vraag gevra: Hoe lyk publieke sorg wat vir die sosiale konstrakte van die gemeenskap opbouend is? Koopman (2003:10) se opmerkings kan as ‘n riglyn dien in die oop-einde navorsing waarin die etiek geld dat die medenavorsers subjekte en nie objekte is van die navorsing nie. Redelike etiek is gegrond in die gedagte dat mense deur God geskape is en om mense van slawerny te bevry, het Jesus Christus aan die kruis gesterf (Hauerwas & Wells 2004:38). Publieke sorg beweeg tussen verskillende diskoerse.

Die intermediêre eienskap van publieke teologie verduidelik hoe hierdie interaksie tussen diskoerse plaasvind en word deur Koopman (2003:10) verder bespreek:

Public theology discourse requires the following characteristics: non-prescriptiveness, inclusiveness, interactive participating, serving mode, constructiveness anonymity, hermeneutical competence i.e. familiarity with different discourses and the ability to move between these discourses and to mediate and interpret the issues ...”

Die sosiale aard van narratiewe terapie in ‘n openbare gemeenskap beklemtoon die sosiale relasies en dat mense in die praktyk deel vorm van ‘n gemeenskap-sisteem. Louw (1999:21-27) het die noodsaak vir paradigma-skuiwe in die

pastorale teorievorming aangedui. Hierdie skuiwe is nodig om persone wat geïnfekteer of geïffekteer is met MIV en/of VIGS self aan die woord te stel. Hier volg 'n beskrywing van die skuiwe: pastorale sorg, die verskuiwing van kerugmatiese verkondiging na vertolking en die skuif van eensydige professionele versorging na onderlinge versorging. Hierdie skuiwe moet gesien word teen die agtergrond van twee hoofmomente in Christelike spiritualiteit: die kruisdood van Jesus Christus en Jesus se opstanding uit die dood. Die eerste moment verbind God direk met die mens se lyding en in die tweede moment kondig die opstanding in wese God se oorwinning oor lyding aan.

In die pastorale sorg het die klem verskuif weg van 'n individuele benadering omdat gebeure binne 'n sosiale konteks plaasvind (Graham 1992:19). Die verhale van persone wat hulp by die ARV-kliniek op Oudtshoorn ontvang, toon die relasionele konstrakte en die konteks van die kliniek in teenstelling met die praktyk waar hulle woon. Aanvanklik was die klem op die outonome selfrealisering en die mens se eie psigiese potensiaal. Die klem word nou op 'n netwerk van verbintenisse en strukture binne sosiale en kulturele konteks geplaas. Ekosistemiese denke wil die probleme nie net binne 'n konteks van die kliniek verstaan nie, maar ook binne die groter geheel van Oudtshoorn se gemeenskap. Louw (1999:22) se konklusie is dat hierdie verskuiwing na pastorale sorg 'n hernude evaluering beteken van die geloofsnetwerk in die kerk as die liggaam van Christus, wat die Skrif die onderlinge sorg en koinonia noem.

Die paradigmaskuif waarin storievertel in die plek van kerugmatiese verkondiging gekom het, beklemtoon die fusie tussen die Godsverhaal en die mensverhaal. Capps (1993:1) het gesê die taak van die pastoraat is om mense te help om hulle stories binne die raamwerk van Christus se storie te vestig. Hy verwys spesifiek na die gelykenisse in die Heilige Skrif. Gerkin (1986:48) gaan selfs verder wanneer hy sê dat metafore uit die mens se geskiedenis as aanduidings van God se teenwoordigheid beskou word. Die implikasie is dat die pastor nie persoonlike gesag moet gebruik om op direkte wyse raad te gee of opdragte te gee nie.

Louw (1999:24) verduidelik dat die narratiewe aanpak in die pastoraat daarin gesetel is dat dit die pastor se sensitiwiteit om binne 'n reële en sosiale konteks na mense se verhale te luister, verhoog.

Die laaste paradigmatische verskuiwing wat hanteer word, is die verskuiwing weg van 'n eensydige professionele benadering na die onderlinge versorging van gelowiges. Campbell (1985:19) het al gewaarsku teen predikante wat onderlinge versorging tot die studeerkamer beperk. Die onderlinge sorg en dienswerk van vrywillige gelowiges is vir die voortsetting van die pastoraat van wesenlike waarde. Vroeër in die hoofstuk is gewys op die koinonia-karakter van die kerk as familie en daarom ondersteun ek Louw (1999:26) as hy sê dat koinonia, die onderlinge liefde tussen gelowiges, die basis van die pastorale bediening bly. Iets hiervan het ek beleef waar 'n gehoor vir die geïnfekteerdes by die ope dag van die ARV-Kliniek te Oudtshoorn geskep is.

Die pad saam met persone wat met MIV en/of VIGS geïnfekteer of geïmpak is, het vreugdemomente gehad. Daar is hoop ontdek en daar was alternatiewe verhale en herskryfde stories. Die dominante verhale het plek gemaak vir die heilskrag van Jesus Christus deur die werk van die Heilige Gees. Hierdie werk het hoop in die praktyk van elke dag se lewe ingedra. Vrees vir die einde het plek gemaak vir 'n sinvolle lewe elke dag. Hoop is beleef in die praktyk van gewone dade soos die bad van 'n 5-maande oue babatjie en 'n jong vrou wat onder die las van beroerte gebuk gaan. Hulle bly egter saam met die navorser bewus daarvan dat die dier lewe toelaat, maar altyd teenwoordig is in die omgewing. Hoop kon weer 'n regmatige plek inneem, sonder dat vrees gewyk het. Ek haal Van Wyk Louw (1970:32) aan:

En Raka, die skelm dier, het opgestaan
En hulle laat loop, en self naby gaan jag;
maar niemand het gewaag om met een slag
die smal hek weer teen hom te sluit.

BIBLIOGRAFIE

- Ackermann, D.M. 2005. *The Legacy of Beyers Naudé*. Vol. 1. Stellenbosch: Sun Press.
- Adams, J.E. 1979. *More than redemption*. Grand Rapids: Baker.
- Adams-Westscott, J. 1993. Commentary on J.L. Zimmerman & V.C. Dickerson, Bringing forth the restraining influence of pattern in couples therapy. In: Gilligan, S. & Price, R. (reds.) *Therapeutic Conversations*. New York: Norton. 215-217.
- Amfar, 2007. About HIV/AIDS: Basic facts about HIV/AIDS: Retrieved 18 January 2007 from the World Wide Web:
www.amfar.org/cgi/aboutiv/record.html?record
- Anderson, H. & Goolishian, H.A. 1988. Human systems as linguistic systems: Preliminary and evolving ideas about the implications for clinical theory. *Family Process* 27:371-393.
- Anderson, H. & Goolishian, H.A. 1992. The client is the expert. A not knowing approach in therapy. In: McNamee, S. & Gergen, K.J. (reds.) 1992. *Therapy as social construction*. London: Sage. 30-38.
- Angus, L.E. & McLeod, J. 2004. *The Handbook of Narrative and Psychotherapy: Practice, Theory and Research*. London: Sage Publications Inc.
- Appelt, I. 1999. Deconstructing "resilience". Alternative ways of living after trauma. Ongepubliseerde M.Th.-skripsie. Pretoria: UNISA.
- August, K. 2003. A Post-modern Narrative Approach to understanding the effect of HIV/AIDS on some families in Grabouw. *Practical Theology in SA* 18(3):82-93
- Babbie, E. 2004. *The Practice of Social Research*. Thomson: Wadsworth.
- Babbie, E. & Mouton, J. 2001. *The Practice of Social Research*. Oxford: Oxford University Press.
- Ballard, K. 1994. *Disability, family, Whanau and Society*. New Zealand: Dunmore Press Limited.

- Bezuidenhout, R. & Naudé, P.N. 2002. 'Some thoughts on "public theology" and its relevance for the South African context' in *Scriptura* 79:3-13.
- Browning, D. 1991. *A Fundamental Practical Theology*. Mineapolis: Fortress Press.
- Brown, J. & Hendricks, H.J. 2004. The Aids fulcrum: the church in Africa seesawing between alienation, estrangement, prejudice and love. *Practical Theology in South Africa* 19(2):19-36.
- Bruner, J. 1986. *Actual minds/possible worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Buffel, O. 2006. Pastoral care to people living with HIV/AIDS: A Pastoral response that is contextual and liberating. *Practical Theology in South Africa*. 21(1):1-18.
- Buitendag, J. 2004. "Genes R us" – Of juis nie? Oor determinisme en voluntarisme by die mens met verwysing na homoseksualiteit. *Hervormde Teologiese Studies*. 60(1-2):61-81.
- Burger, C.W. 1988. Die stand van die praktiese teologie in Suid-Afrika. Stellenbosch: *Navorsingsverslag RGN*.
- Campbell, A.V. 1985. *Professionalism and pastoral care*. Philadelphia: Fortress.
- Capps, D. 1984. *Pastoral Care and Hermeneutics*. Philadelphia: Fortress.
- Capps, D. 1993. *The poet's gift: Toward the renewal of pastoral care*. Louisville: Westminster.
- Cherry, K. & Smith, D.H. 1993. Sometimes I cry: The experience of loneliness for men with AIDS. *Health Communication* 5(3):181-208.
- Clandinin, D.J. & Connelly, F.M. 1991. Narrative and story in practice and research. In: Schön, D.A. (red.) 1991: *The reflective team: Case studies in soul and educational practice*. New York: Teacher College Press. 258-268.
- Clegg, C. 2006. Research and Postgraduate studies in Public Theology. Retrieved 12 May 2006 from the World Wide Web <http://www.div.ed.ac.uk/theolissues>

- Clinebell, H. 1979. *Growth counselling: Hope-centered methods of actualizing human wholeness*. Nashville: Abingdon.
- Clinebell, H. 1984. *Basic types of pastoral care and counselling: Resources for the ministry of healing and growth*. Nashville: Abingdon.
- Cloete, G.J. 2001. Alternatiewe Sieninge van Man-wees. Ongepubliseerde M.Th.-skripsie. Pretoria: UNISA.
- Cohen, D. 2002. Poverty and HIV/AIDS in Sub-Saharan Africa. *Issues papers*. 27
- Couture, P.D. & Miller-McLemore, J. 2003.(reds.) *Poverty, Suffering and HIV-AIDS. International Practical Theological Perspectives*. Cardiff: Academic Press.
- De Gruchy, J.W. 2004. From Political to Public Theologies: The Role of Theology in Public Life in South Africa. In: Storrar, W.F. & Morton, A.R. (reds.) *Public Theology for the 21st Century. Essays in honour of Duncan B Forrester*. London: T&T Clark: 45-62
- De Jongh van Arkel, J.T. Ekosisteedenke as Meta-Teorie in die Praktiese Teologie. *Practical Theology in S.A.* 6(1):61-75.
- Demasure, K. & Müller, J. 2008. Perspectives in support of the narrative turn in pastoral care. Ongepubliseerde artikel. Pretoria. Universiteit van Pretoria.
- De Jongh van Arkel, J.T. 2000. Recent movements in pastoral theology. Ongepubliseerde artikel. Pretoria: UNISA.
- De Lange, F. 2004. Modern Life Course as 'Choice Biography'. A Theme in Practical Theological Ethics. In: *Ganzevoort, R. R. & Heyen, H. K. (reds.) Weal and Woe. Practical-Theological Explorations of Salvation and Evil in Biography*. Munster: LIT VERLAG. 34-49.
- De la Porte, A. 2003. Towards Conscious Caring in the Landscape of Action as Reflected in the Unheard Care Stories of Home-Based Carers. *Practical Theology in SA* (18)3:121-135.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. 1994. *Handbook of Qualitative research*. London: Sage.

- Dickerson, V.C.1995. Bringing forth the restraining influence of pattern in couples therapy. In: Gilligan, S. & Price, R. (eds.) *Therapeutic Conversations*. New York: Norton. 215-217.
- Die Burger 2007, 27 Junie. Gewilde teorie oor MIV is dalk verkeerd.
Die Burger p.7.
- Die Bybel, Nuwe Afrikaanse Vertaling (NAV) 1992. Kaapstad: Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- Dill, J. & Kotzé D. 1997. Verkenning van 'n postmoderne epistemologiese konteks vir die praktiese teologie. *Acta Theologica* 1:1-26.
- Dingemans, G.D.J. 1996. *Maniere van doen. Inleiding tot de studie van de praktische theologie*. Kampen: Kok.
- Dockery, D.S. 1995. (ed.) *The Challenge of Postmodernism – An Evangelical Engagement*. Wheaton: Victor Books.
- Dreyer, Y. 2003. Luister na die storie van die kerk: Riglyne vanuit 'n narratief-hermeneutiese perspektief. *Hervormde Teologiese Studies* 59(2): 333-352.
- Dreyer, Y. 2006. Postmoderne kerk-wees in die lig van publieke teologie – een-en verskeidenheid. *Hervormde Teologiese Studies* 62(4):1311- 1331.
- Du Toit, C.W. 2006. Secular spirituality versus secular dualism: Towards postsecular holism as model for a natural theology. *Hervormde Teologiese Studies* 62(4):1251-1268.
- Du Toit, D.A. 1978. *Die Christen en Aborsie*. NG Kerkboekhandel Transvaal. Pretoria.
- Edhonu-Elyetu, M. 1997. The significance of herpes zoster in HIV/AIDS in Kweneng District, Botswana. *Update: The Journal of continuing Education for General Practitioners* 12(5):116-120.
- Elhadj As Sy, 2005. MIV/vigs-epidemie groei vinnigste in SA, sê VN.
Retrieved 15 July 2008 from the World Wide Web:
http://af.wikipedia.org/wiki/Invloed_van_vigs_op_die_ekonomie
- Elden, M. & Chrisholm, R.F. 1993. Emerging varieties of action research: Introduction to the special issue. *Human Relations*. 46(2):121-142

- Epston, D. & White, M. 1992. Experience, Contradiction, Narrative, and Imagination: *Selected papers of David Epston and Michael White, 1989-1991*. Adelaide: Dulwich Centre Publications.
- Ethical Code of Professional Board of Conduct, 2004. UCT. Cape Town.
- Fiorenza, F.S. 1991. A Critical Reception for a Practical Public Theology. In: Browning, D.S & Schussler, F.S. (reds.) *Habermas, Modernity and Public Theology*. New York: Crossroad: 1-18
- Firet, J. 1987. *Spreken als een leerling*. Kampen: Kok.
- Freedman, J. & Combs, G. 1996. *Narrative Therapy: The social construction of preferred realities*. New York: Norton.
- Gadamer, H-G. 1975. *Truth and Method*. London: Sheed and Ward.
- Galloway, Michelle, R. (red.) 2004. *AIDS Bulletin*. 13(3). Tygerberg: Medical Research Council.
- Ganzevoort, R.R. 2003. The Social Construction of Revelation. Paper for the sixth biennial conference of the International Academy for Practical Theology. Manchester (UK), April 2003.
- Ganzevoort, R.R. 2004. Social Construction and Normativity in Practical Theology 1. In: Hermans, C.A.M. & Moore, M.E. (reds.) *Hermeneutics and empirical research in practical theology. The contribution of empirical theology by Johannes A. van der Ven*. Leiden:, 53-74.
- Ganzevoort, R.R. 2007. Teaching that matters. A Course on Trauma and Theology. A Paper for the conference on teaching practical theology in higher education. Oxford, March 2007.
- Gerkin, C.V. 1984. *The Living Human Document. Re-Visioning Pastoral Counselling in a Hermeneutical Mode*. Nashville: Abingdon Press.
- Gerkin, C.V. 1986. *Widening the horizons: Pastoral responses to a fragmented society*. Philadelphia: Westminster.
- Gerkin, C.V. 1991. *Prophetic Pastoral Practice*. Nashville: Abingdon Press.
- Gergen, K.J. 1985. The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist* 40(3):266-275.
- Gergen, K.J. 1999. *An Invitation to Social Construction*. London:Thousand Oaks.

- Gergen, K.J. 2002. Social Constructionism and Practical Theology. In: Hermans, C.A.M., Immink, G., De Jongh, A. & Van der Lans, J.. *Social Constructionism and Theology*. Leiden: Brill:1-21
- Geyser, T. 2003. Die Missionêre aktualiteit van die Soekersensitiewe Kerkmodel in 'n Postmoderne Samelewing. Ongepubliseerde D.Phil.-proefskrif. Johannesburg: Randse Afrikaanse Universiteit.
- Goleman, D. 2004. *Emotional Intelligence & Working with Emotional Intelligence Omnibus*. London: Bloomsbury.
- Goleman, D. 2006. *Social Intelligence. The New Science of Human Relationship*. London: Random House.
- Government Gazette 1996. The South African Constitution (Act No. 108 of 1996).
- Graham, E. 2000. Practical Theology as Transforming Practice. *The Blackwell Reader in Pastoral and Practical Theology*. Blackwell Publishers: Cambridge.
- Graham, E. 2006. Pastoral Theology in an age of uncertainty. *Hervormde Teologiese Studies* 62(3):845-863
- Graham, L.K. 1992. *Care of persons, care of worlds: A psychosystems approach to pastoral care and counselling*. Nashville: Abingdon
- Grenz, S.W. & Hoffman, W.W. 1990. *AIDS ministry in the midst of an epidemic* Michigan: Baker Book House.
- Greyling, C. 2003. Poverty, HIV and AIDS: Challenge to the Church in the New Millennium. In: Couture, P.D. & Miller-McLemore, B.J, (reds.) *Poverty, Suffering and HIV-AIDS. International Practical Theological Perspectives*. Cardiff Academic Press, Cardiff: 55-66.
- Guba, E.G. & Lincoln, Y.S. 1994. Competing paradigms in qualitative research.. In, Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: Sage.
- Habermas, J. 1972. *The theory of communicative action*. Boston:Beacon.
- Haire, J. 2007. Public Theology - a Latin captivity of the Church?: Violence and Public Theology in the praxis of the Church in Asia. *Journal of Reformed Theology* 1(3):1-25.

- Halle, N. 2005. The Post at Glance. Unpublished opening speech of the All Conference of Churches, AACC. Retrieved 17 July 2008 from the World WideWeb:
http://www.postnewsline.com/2005/08/the_church_is_v.html
- Hansen, L (ed) 2007. Christian in Public. Aims methodologies and issues in Public Theology. (Beyers Naudé Centre Series on Public Theology). Stellenbosch: Sun Press.
- Hauerwas, S. & Wells, S. 2004. *The Blackwell Companion to Christian Ethics*. Blackwell Publishing: Cambridge
- Heath, A.W. 1997. The Proposal in Qualitative Research. *The Qualitative Report*, 3(1), 9-11. Retrieved 17 May 2006 from the World Wide Web:
<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR3-1/heath.html>
- Heitink, G. 1977. *Pastoraat als hulpverlening*. Inleiding in de pastorale theologie en psychologie. Kampen:Kok
- Heitink, G. 1993. *Praktische Theologie. Geschiedenis-Teorie-Handelingsvelden*. Kampen: Uitgeverij Kok.
- Heitink, G. 1998. *Pastorale zorg*. Kampen: Kok.
- Hendriks, H.J. 2004. *Studying Congregations in Africa*. Net Act Lux Verbi. BM
- Herholdt, M.D. 1998. Postmodern Theology. In: Maimela, S & König, A (reds.), *Initiation into theology*. Pretoria: Van Schaik: 215-228,
- Hermans, C.A.M., 2002. Social Constructionism and Practical Theology: An Introduction. In: Hermans, C.A.M., Immink, G., De Jongh, A. & Van der Lans, J. (reds.) *Social Constructionism and Theology*. Leiden: Brill.
- Heyns, J.A. 1978. *Dogmatiek*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.
- Hiltner, S. 1958. *Preface to pastoral theology*. Nashville: Abingdon.
- HIV and AIDS STI Strategic Plan for South Africa, 2007-2011, Released on 12 March 2007, Health Department of the RSA, Pretoria.
- Hoffman, L. 1990. Constructing Realities: Art of Lenses. *Family Process*.29:1-12
- Human, L. 2003. Fiction Writing as Metaphor for Research: A Narrative Approach. *Practical Theology in S.A.* 18(3): 40-58.

- Hunter, M. 2001. "The sexual economy: poverty, sex and survival." *South African Labour Bulletin* 25(6):26-28.
- International Organisation for Migration 2006. HIV/AIDS, population mobility and migration in Southern Africa: Defining a research and policy agenda. Pretoria: IOM.
- Janowsky, Z.M., Dickerson, V.C. & Zimmerman, J.L. 1995. Through Susan's Eyes: Reflections on a Reflecting Team Experience. In: Friedman, S. (ed). *The reflecting team in action*. New York: Guilford: 167-183.
- Jonker, W.D. 1981. *In diens van die Woord*. Pretoria. NG Kerkboekhandel. *Practical Theology in S.A.* 18(2):33-57.
- Jonker, W.D. 1989. Die eie-aard van die gereformeerde spiritualiteit. *NGTT*, (30)288-299.
- Jonker, W.D. 1991. *Woord teen die Lig 111/2*. Riglyne vir prediking oor die Wandel met God. Kaapstad. Lux Verbi.
- Kamman, M. 1995. Review article: Iowa Irwin-Zarecka, 1994, *Frames of remembrance: The dynamics of collective memory*, New Brunswick: Transaction Publishers. *History and Theory* 34, 245-261.
- Keeney, B.P. 1983. *Aesthetics of change*. New York: The Guilford Press.
- Khomanani, 2004. *MIV- en VIGS- en Behandeling*. Soul City Institute en Jacana.
- Klein, H.L. 2003. Pastoral-therapeutic work with people infected and affected by HIV/AIDS: A Narrative Approach. *Practical Theology in SA* 18(3):94-108.
- Kogan, S.M. & Gale, J.E. 1997. Decentering therapy: Textual analysis of narrative therapy session. *Family Process* 36(2):101-126.
- Koopman, N. 2004. After ten years. Public theology in postapartheid South Africa. Ongepubliseerde referaat na aanleiding van 'n VSA-debat. Beyers Naude Centre for Public Theology. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- Korber, B. 2000. Timing the origin of HIV-1 pandemic. Paper presented at the Seventh Annual Conference on Retroviruses and Opportunistic Infections, San Francisco.

- Kotzé, E. 1995. The social construction of a family therapy training programme
Ongepubliseerde D.Litt et Phil-proefskrif. Johannesburg: RAU
- Kotzé, D.J. & Kotzé, E. 1997. Social construction as a postmodern discourse: An
epistemology for conversational therapeutic practice. *Acta Theologica*
7(1):27-50.
- Kotzé, E. & Kotzé, D. 2001. *Telling Narratives: spelbound edition*. Pretoria: Ethics
Alive.
- Kotzé, M. 2002. Die rol van Christelike spiritualiteit in die lewe van 'n persoon
met 'n huweliksmaat met 'n "Bipolêre Gemoedsversteuring".
Ongepubliseerde M.Th.-skripsie. Pretoria: UNISA.
- Kriel, J.R. 2002. And the flesh became mind: Evolution, complexity and the
unification of animal consciousness. In: Du. Toit, C.W. (red.) *Brain, mind
and soul*. Pretoria: UNISA. 135-178.
- Kruger, J. 2006. Eden-distrik se hoë Vigssyfer wek kommer. Ongepubliseerde
voordrag voor die Eden-distriksraad te George. George..
- Kuyler, D. & Van den Berg, J.A. 2008. Interacting with the river of Violence.
Ongepubliseerde artikel. Bloemfontein.
- Lax, W.D. 1995. Offering reflections. In: Friedman, S. (red.) *The reflecting team
in action*. New York: Guilford:145-166
- Lamott, A. 1995. *Bird by Bird. Some Instructions on Writing and Life*. New York
Anchor Books
- Louw, D.J. 1993. Pastoraat as ontmoeting: Ontwerp vir 'n basisteorie,
antropologie, metode en terapie. In Smuts, A.J. (ed). *Predikant en
pastorale praktyk. Teologiese en Sielkundige perspektiewe*. Kaapstad:
Academica.
- Louw, D.J. 1995. Pastoral care for the Sick with Aids in an African Context.
Practical Theology in SA 10(1):29-44.
- Louw, D.J. 1999. *Pastoraat as vertolking en ontmoeting: Teologiese ontwerp vir
'n basisteorie, antropologie, metode en terapie*. Kaapstad: Lux Verbi B.M.

- Louw, D. 1999(b). *A mature faith. Spiritual direction and Anthropology in a Theology of Pastoral Care and Counselling. Louvain Theological & Pastoral Monographs 25.* Louvain: Peeters Press.
- Louw, D.J. 2003. The Paradigmatic Revolution in Practical and Pastoral Theology: From metaphysics (sub-stantial thinking) to empirism (experiential thinking); from theism to theopaschitism (hermeneutical thinking). *Practical Theology in S.A.* 18(2):33-57.
- Louw, D.J. 2005. What about “human soul” in *cura animarum*? from metaphysics (substantial thinking) to empirism (experiential thinking): The paradigmatic revolution in care, counselling and practical theology. Unpublished article. Faculty of Theology. Stellenbosch University.
- Louw, D.J. 2005(b). *Ratwerke van die menslike siel. Oor volwassenheid en lewensvaardighede.* Sun Press.
- Louw, D.J. 2007. *Cura Vitae. Illness and the healing of life in Pastoral Care and Counselling.* A Guide for Caregivers. Stellenbosch.
- Madigan, S. & Epston, D. 1995. From “spy-chiatric gaze” to communities of concern: from professional monologue to dialogue. In: Friedman, S. (red.) *The reflecting team in action: Colloborative practice in family therapy,* New York: Guilford. 257- 276.
- Magezi, V. 2005. Life beyond infection: home-based care to people with HIV-positive status within a context of poverty. Ongepubliseerde D.Th.-proefskrif. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- Malan, C.N. 2005. Die Verhale van Kinders wat seksuele praktyke oorleef het: ‘n Pastoraal-narratiewe ondersoek. Ongepubliseerde Ph.D.-proefskrif Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- Malan, C.N. 2006. Die Verhale van Kinders wat seksuele praktyke oorleef het: ‘n Pastoraal-narratiewe ondersoek. *Hervormde Teologiese Studies* 62(3): 1057-1081.
- Marshall, J.L. 1995. Pastoral Care with congregations in social stress. In: Courture, P.D. & Hunter, R.J. (reds.) *Pastoral care and social conflict,* Nashville: Abingdon. 167-179.

- Matthysen, E. 1995. Ekosistemiese denke. M.Div.(Pastoral Family Therapy class notes.) Pretoria: University of Pretoria.
- Maturana, H.R. & Varela, F.J. 1987 *The tree of knowledge. The biological roots of human understanding.* Boston Shambala.
- McClellan, B.A. 1997. Co-constructing narratives: a postmodern approach to counselling. Unpublished M. Ed. Thesis. Dunedin: University of Otago.
- McClintock, D., Ison, R. & Armson, R. 2003. Metaphors for reflecting on research practice: Researching with people. *Journal of Environmental Planning and Management* 46(5):715-731.
- McNamee, S. & Gergen, K. 1992. *Therapy as social construction.* London: Sage.
- Medical News Today. 2007. HIV Fueling Deaths from XDR-TB in South Africa, Researchers' say. Retrieved 12 March 2007 from the World Wide Web: <http://www.medicalnewstoday.com/medicalnews.php?newsid=63903>,
- Medical News Today. 2007b. HIV/AIDS News. About half of HIV Transmission occur in Early Stages of Infection, Study. Retrieved 12 March 2007 from the World Wide Web: <http://www.medicalnewstoday.com/medicalnews.php?newsid=63903>
- Meylahn, J-A. 2006. Postfoundationalism, deconstruction and the hope that motivates research in Practical Theology. *Hervormde Teologiese Studies* 63(2) 2006
- Microbiology Bytes. 2007. The latest news about microbiology in a form that everyone can understand. Retrieved 7 March 2007 from the World Wide Web: <http://microbiologybytes.wordpress.com/2006/09/07/extreme-drug-resistant-tuberculo...> Milbank, 1993
- Morgan, A. 2000. *What is Narrative Therapy? An easy-to-read introduction.* Adelaide: Dulwich Centre Publications.
- Moltmann, J. 2004. Introduction: A Public Theology. In: *Public Theology for the 21st Century.* In: Storrar, W.F. & Morton, A.R. (reds.) *Essays in honour of Duncan B Forrester.* London: T&T Clark: 37-44.

- Müller, J.C. 1996. *Pastorale gesinsterapie – om tot verhaal te kom*. Pretoria: The HSRC Publishers.
- Müller, J.C. 2000. *Reis-geselskap. Die kuns van verhalende pastorale gesprekvoering*. Wellington: Lux Verbi. BM.
- Müller, J.C. 2003. Unheard stories of people infected and affected by HIV/AIDS about care and the lack of care: The Research Story of the Project. *Practical Theology in SA*. 18(3):1-19.
- Müller, J.C. 2006. Unheard stories of people living with HIV/AIDS. Retrieved 18 May 2006 from the World Wide Web:
www.up.ac.za/academic/practheol/Methodology.htm
- Müller, J. & Van Deventer, W. & Human, L. 2001. Fiction Writing as Metaphor for Research: A Narrative Approach. *Practical Theology in SA*. 16(2):76-90.
- Müller, J.C. & Gouws, J.C. 2003. 'n Postmoderne, Pastoraal-narratiewe Perspektief op Seksueel-verwante Gesinsgeheime. *Practical Theology in SA*. 18(1):118-149
- Müller, J. & Pienaar, S. 2004. Stories about care: Women in a historically disadvantaged community infected and/or affected by HIV/Aids. *Hervormde Teologiese Studies* 60(3):1029-1049.
- Müller, J. & Schoeman, W.J. 2004. Narrative Research: A Respectful and Fragile Intervention. *Sociale Interventie* 13(3):7-13.
- Murphy, N. 2002. Introduction. In: Russel, R.J., Murphy, N., Meyering, T.C. & Arbib, M.A. (reds.) *Neuroscience and the Person. Scientific Perspectives on Divine Action*. Berkeley: Centre for Theology and the Natural Sciences. i-xxxv.
- Murphy, N. 2006. *Bodies and Souls, or Spirited Bodies?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Murray, M. 2000. Levels of narrative analysis in health psychology. *Journal of health psychology* 5(3):337-347)
- Naudé, P. 2003. Broederlike onderhoud by die sitting van die Sinode, Wes-en Suid-Kaap, Goudini, Worcester.

- Naudé, P. 2004. *Drie maal Een is EEN. 'n Besinning oor God vandag*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.
- Nasionale Strategiese Plan 2007-2011 Vrygestel by die Derde Nasionale Konferensie Junie 2007, Durban.
- Nii Kwaku Sowa 2003, The Gospel, Poverty and Displacement in Africa. Retrieved 17 July 2008 from the World Wide Web:
http://www.cepa.org.gh/archives/research-working-papers/2003/The_Gospel_and_Poverty_Abokobi_Workshop_
- Oliver, G. 1991. *Counselling, anarchy and the kingdom of God*. Lingdale Papers 16. Oxford: Clinical Theology Association.
- Pandor, N. 2003. The Challenges of Poverty and Development Confronting South Africa Today. In: Couture, P.D. & Miller-McLemore, B.J. (reds.) *Poverty, Suffering and HIV-AIDS. International Practical Theological Perspectives*: 51-54.
- Paré, D.A. 1995. Of Families and Other Cultures: The Shifting Paradigm of Family Therapy. *Family Process* 34:1-19.
- Paré, D.A. & Lysack, M. 2006. Exploring Inner Dialogue in Counsellor Education. *Canadian Journal of Counselling* 40(3):131-144
- Parry, A. 1991. A universe of stories. *Family Process* 30:37-54
- Pembrey, G. 2006. HIV and AIDS in South Africa. Retrieved 8 November 2006 from the World Wide Web: <http://www.avert.org/aids.southafrica.htm>
- Pienaar, S. & Van den Berg, J-A. 2004. HIV/AIDS, Violence and Children: A Ground-up Practical Theology from Atteridgeville and Katlehong, South Africa. Ongepubliseerde referaat gelewer te Kecskemét, Hongarye.
- Pieterse, H.J.C. 1990. Die gebrek aan 'n eie teologiese gesprek in die praktiese teologie. *NGTT* 31(2):249-256.
- Pieterse, H.J.C. 1991. Die wetenskapsteoretiese grondslag van die praktiese teologie. *Practical Theology in S.A.* 6 (1):38-51.
- Pieterse, H.J.C. 1993. *Praktiese Teologie as Kommunikatiewe Handelingssteorie*. Pretoria: RGN-Uitgewers.

- Rebel, J.J. 1981. *Pastoraat in pneumatologiese perspektief: een teologiese verantwoording vanuit het denken van A.A. van Ruler*. Kampen: Kok.
- Regele, M. 1995. *Death of the Church*. Grand Rapids: Zondervan.
- Ricoeur, P. 1981. *Hermeneutics and the human sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ridderbos, H. 1967. *De Pastorale Brieven*. Kampen: N.V. Uitgeversmaatschappij J.H.Kok.
- Rogers, C.R. 1942. *Counseling and psychotherapy*. Boston:Houghton Mifflin.
- Rogers, C.R. 1951. *Client-centered therapy*. Boston:Houghton Mifflin.
- Roux, J.P. 1996. Die ontwikkeling van 'n pastoraal-terapeutiese toerustingsprogram vir lidmate: 'n Narratiewe benadering. Ongepubliseerde Ph.D.-proefskrif. Bloemfontein: Universiteit van die Oranje Vrystaat.
- Ruele, M.A. 2003. Facing the Challenges of HIV/AIDS in Southern Africa. Towards a Theology of life. In: Dube, M.W. (red.) *HIV/AIDS and the Curriculum. Method of Integrating HIV/AIDS in Theological Programmes*. Geneva: WCC Publications. 78-83.
- Russell, D.B. & Ison, R.L. 2000. The research-development relationship in rural communities: An opportunity for contextual science. In: Ison, R.L. & Russell, D.B. (eds.) *Agricultural Extension and Rural Development: Braking out of Traditions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SANPAD 2007. Unheard Stories ... of people living with HIV/AIDS. Research Methodology. Retrieved 6 August 2007 from the World Wide Web:
<http://www.up.ac.za/academic/practheol/Methodology.htm>
 (South African-Netherlands Research Programme on Alternatives in Development)
- SARPN 2007. A Roundtable Discussion on Poverty, HIV/AIDS and inequality. Ongepubliseerde konsepverslag na afloop van 'n regeringskonferensie oor armoede en MIV/VIGS, Pretoria. Retrieved 6 March 2007 from the World Wide Web
[http://www.sarpn.org.za/documents/d0000649/p661-povertyreport 3b.pdf](http://www.sarpn.org.za/documents/d0000649/p661-povertyreport%203b.pdf).

- Scholtz, E. 2005. Pastorale benaderings: 'n Herbeskrywing vanuit 'n narratiewe perspektief. *Practical Theology in S.A.* 20(2):140-152.
- Schrag, C.O. 1997. *The Self after Postmodernity*. New Haven:Yale Univ. Press.
- Schutte, C.H. 2006. The Relevance of the Benedictine, Franciscan, and Taizé Monastic Traditions for Retreat within the Dutch Reformed Tradition: An Epistemological Reflection. Ongepubliseerde Ph.D.-proefskrif. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- Smit, D.J. 1988. Wat is gereformeerde spiritualiteit? *NGTT* (28):182-193.
- Smit, D. 1991. Wat beteken 'die Bybel sê?' 'n Tipologie van leserskonstrukte. *Hervormde Teologiese Studies* 51(1):85-107.
- Smit, D. 2002. In diens van die tale Kanaans. Oor sistematiese teologie vandag. *NGTT* 43(1-2):94-127.
- Smit, D. 2003. On learning to See? A Reformed Perspective on the Church and the Poor. In: Couture, P.D. & Miller-McLemore, B.J. (reds.) Poverty, Suffering and HIV-AIDS. *International Practical Theological Perspectives*. Cardiff Academic Press, Cardiff: 55-66.
- Smit, D. 2006. *Neem, lees! Hoe ons die Bybel hoor en verstaan*. Wellington: Lux Verbi BM.
- Smit, D. 2007. What does "Public" mean? Questions with a view to Public Theology. In Hansen, L (ed) 2007. *Christian in Public. Aims methodologies and issues in Public Theology*. (Beyers Naudé Centre Series on Public Theology). Stellenbosch: Sun Press: 47-59.
- Steyn, J. & Van den Berg, J.-A. 2005. 'n Pastoraal-narratiewe metode om lewenshanteringsvaardighede by kankerpatiënte te identifiseer. *In die Skriflig* 30(4):1-19.
- Stone, J.A. 2006. Book review: Alone in the world?: Human uniqueness in science and theology by W.J. van Huyssteen. *HTS Theological Studies*. 62(3):1145-1149.
- Storrar W.E. & Morton, A.R. 2004. Introduction: A Public Theology. In: Storrar, W.F. & Morton, A.R. *Public Theology for the 21st Century. Essays in honour of Duncan B Forrester*. London: T&T Clark.

- Strydom, H. 2002. Participatory Action Research. In: De Vos, A.S. *Research at Grass Roots: For the social sciences and human service professions*. Second edition. Pretoria: Van Schaik Publishers. 419-434.
- Swart, C. 2006. Participatory Pastoral Care and the Transformation of Society. Unpublished D.Th.-thesis. Pretoria: UNISA.
- Tenni, C., Smyth, A. & Boucher, C. 2003. *The Qualitative Report*, Volume 8, Number 1 March 2003. Retrieved 23 November 2007 from the World Wide Web: (<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR8-1/tenni.html>)
- UCT, Code of conduct: Ethical code for Professional conduct. The Professional Board for Psychology health professions Council of South Africa. Retrieved 17 July 2008 from the World Wide Web: <http://web.uct.ac.za/depts/psychology/resources/EthicsCode.doc>
- UNAIDS global report 2001. Report on the Global AIDS epidemic, UNICEF, WFP, UNDP, UNFPA, UNODC, ILO, UNESCO, WHO, WORLD BANK.
- UNAIDS Global Fund 2005. Three Scenarios for AIDS in Africa. Retrieved 17 July 2008 from the World Wide Web : <http://myglobalfund.org/forums/p/730/1475.aspx>
- UNAIDS global report 2006. Report on the Global AIDS epidemic, UNICEF, WFP, UNDP, UNFPA, UNODC, ILO, UNESCO, WHO, WORLD BANK.
- Van Arkel, J.T. de J. 1999. Recent movements in Pastoral Theology. Ongepubliseerde referaat. Pretoria: UNISA.
- Van den Berg, J-A. 1999. 'n Ontdekkingsstog en twee lense: Oriëntering en posisionering. Metaforiese Pastorale Gesinsterapie. Ongepubliseerde Ph.D.-proefskrif. Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- Van den Berg, J-A. 2006. 'n Verandering in Tongval...? 'n Verwoord(-beeld)-ing van Pastoraal Teologiese perspektiewe. *PT SA*. 21(2): 164-181.
- Van den Berg, J-A. 2007. Belligaamde Siel: Voorgestelde Perspektiewe vir 'n Pastorale Antropologie. *NGTT* 48 (3): 649-658.
- Van den Berg, J-A. Pudule, J. 2007. Patriarchal Discourses and Marriage Conflict: Fragments of an African Narrative Pastoral Involvement. *Practical Theology in SA*. 2(1):168-184.

- Van den Berg, J-A. & Smit, A. 2006. A Travel Journal of pastoral involvement in a South African multi-faith community. *Hervormde Teologiese Studies* 62(3):1081-1093.
- Van den Berg, J-A & Van den Berg, J & Nichol, R & De Klerk, B. 2005 Discourse Analytical view of two South African case studies on the effects of HIV/AIDS in Marriage. Bloemfontein. In print
- Van der Laan, J.H. 1994. *Geloofspraxis en pastoraal handelen*. Kampen:THU.
- Van der Ven, J.A.. 1988. Practical Theology from Applied to Empirical Theology. *Jet* 1(1), 7-27.
- Van der Ven, J.A., Dreyer, J.S., & Pieterse, H.J. 2003. There is no longer Jew or Greek, slave or free, male or female: Empirical Research on the Church and HIV/AIDS in South Africa. In: Couture, P.D. & Miller-McLemore, B.J. *Poverty, Suffering and HIV-AIDS. International Practical Theological Perspectives*. Cardiff Academic Press, Cardiff: 55-66.
- Van Dyk, A. 2004. *HIV/AIDS Care and counselling: a Multidisciplinary Approach*. Kaapstad: Pearson Education South Africa.
- Vanhoozer, K.J. 2003. (red.) Theology and the condition of postmodernity:a report on knowledge (of God). *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, Cambridge University Press, Cambridge: 3-25.
- Van Huyssteen, J.W. 1997. *Essays in Postfoundationalist Theology*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Van Huyssteen, J.W. 1998. *Duet or Duel. Theology and Science in a Postmodern World*. Pennsylvania: Trinity Press International.
- Van Huyssteen, J.W. 2006. *Alone in the world? Human Uniqueness in Science and Theology. The Gifford Lectures*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Van Niekerk, E & Prins, A 2001. *Counselling in Southern Africa. A Youth perspective*. Cape Town: Heinemann.
- Van Niekerk, M. 2003. The Unheard Stories of Adolescents infected and affected by HIV/AIDS about care and/or the lack care. *Practical Theology in SA* 18(3):109-133.

- Van Rensburg, J.J. 2000. *The Paradigm Shift. An introduction to postmodern thought and its implication for theology*. Pretoria: Van Schaik.
- Van Rensburg, J.J. 2006. Voortsetting van die epistemologiese diskoers in die Praktiese Teologie: In gesprek met J-A van den Berg. *Praktiese Teologie in SA* 22(2): 61-80.
- Van Wyk Louw, N.P. 1970. Raka. Kaapstad. Nasionale Boekhandel Beperk.
- Van Zyl, G. 2007. The Basics of HIV and HIV epidemiology. Ongepubliseerde klasnotas gelewer by die Universiteit van Stellenbosch, Januarie 2007.
- Veltkamp, H.J.1988. *Pastoraat als gelijkenis*. Kampen: Kok.
- Von Foester, H. 1984. *Observing systems*. Second edition. Seaside: Intersystem Publications.
- Vos, C.J.A. 2003. "God's People: Reflections in Ecclesiology and the poor." In: Couture, P.D. & Miller-McLemore, B. (reds.) *Poverty, Suffering and HIV-AIDS: International Practical Theological Perspectives*. Fairwater: Cardiff Academic Press.
- Webb-Mitchell, B. 1995. The importance of stories in the act of caring. *Pastoral Psychology* 43(3):215-225.
- Weber, O. 1972. *Grundlagen der Dogmatik*1. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag.
- Webster, J. 2003. The Human Person. In: Vanhoozer, K.J. 2003. (red.) *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, Cambridge University Press, Cambridge: 219-234.
- White, M. 1993. Commentary: The histories of the present. In: Gilligan, S. & Price, R. (eds.). *Therapeutic Conversations*. New York: Norton. 121-135
- White, M. 1995. *Narrative Therapy*. Adelaide: Dulwich Centre.
- White, M. 1997. *Narratives of therapists' lives*. Adelaide: Dulwich Centre. *Postmodern Theology*. 219-234.
- White, M. & Epston, D. 1990. *Narrative means to therapeutic ends*. New York: Norton
- Wikipedia 2008. Epistemology. Retrieved 17 June 2008 from the World Wide Web: <http://en.wikipedia.org/wiki/Epistemology>

- Wikipedia 2008. Invloed van VIGS op die ekonomie: Siekte Navorsing. Retrieved from the World Wide Web on 17 July 2008.
http://af.wikipedia.org/wiki/Invloed_van_vigs_op_die_ekonomie
- Willows, D & Swinton, J. (eds). 2000. *Spiritual dimensions of pastoral care. Practical Theology in a multidisciplinary context*. London: Jessica Kingsley.
- Wolfaardt, J.A. (red). 1992. *Inleiding tot praktiese teologie. Praktiese Teologie: Enigste studiegids vir PTA200-W*. Pretoria: Unisa.
- Wolfaardt, J.A. (red). 1993. *Praktiese teologie. Enigste studiegids vir PTA301-4*. Pretoria: Unisa
- World Health Organization. 2000. *Fact sheets on HIV/AIDS: A desktop reference*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. 2006. Emergence of XDR-TB. Retrieved on 12 March 2007 from the World Wide Web:
<http://www.who.int/tb/xdr/news/release/5september2006/en/index.html>.
- World Health Organization. 2007. Global AIDS epidemic continues to grow, 13. Geneva: World Health Organization. Retrieved 13 February 2007 from the World Wide Web:
<http://www.who.int/hiv/mediacentre/news62/en/index.html>.
- World Health Organization. 2007b. Improving the diagnosis and treatment of smear-negative pulmonary and extrapulmonary tuberculosis among adults and adolescents. Geneva: World Health Organization. Retrieved 7 March 2007 from the World Wide Web:
<http://www.who.int/tb/xdr/en/> (who/hml/tb/2007.379),
- Zimmerman, J.L. & Dickerson, V.C. 1996. *If Problems Talked. Narrative Therapy in Action*. New York: The Guilford Press.

Publieke pastorale sorg aan persone geïnfekteer met en geaffekteer deur MIV en/of VIGS in die Bruin gemeenskap van Oudtshoorn.

Hoofstuk 1 vorm die basis vir die studie waarin die hele aksieplan verskaf word. Die skematiese uiteensetting vir die navorsingsreis verwoord 'n teorie-praktyk verkenningsroete. Hierdie reis vind plaas in die bruin gemeenskap van Oudtshoorn. Publieke sorg as beliggaming van verweefde sosiale konstrunkte word aan die hand van die ARV-Kliniek se program bestuur. Kwalitatiewe navorsing in die vorm van Deelnemende Aksienavorsing wil deelnemend die vertellers van verhale as vennote in diens neem. Die verhale-studie kristaliseer in die ABDCE-formule (Action, Background, Development, Climax, Ending) wat die sirkulêre beweging tussen praktyk en teorie versterk. Die Praktiese Teologie en Pastorale Teologie bring 'n ontmoeting tot stand tussen mede-navorsers en Jesus Christus se narratief tot stand.

Hoofstuk 2 vorm deel van die agtergrond waarin die epistemologiese- en teologiese vertrekpunte bespreek word. Sosiale konstruksiediskoers as perspektief waarvolgens waarheid in die postmoderne samelewing verstaan word, kom in interaksie met Praktiese Teologie. Die paradigmaskuiwe in Praktiese Teologie is deel van die agtergrond en dra by om die proses van teorievorming en praxis binne die sosiale konteks te verstaan. Die aspekte wat hanteer word, is die konfessionele benadering en die korrelatiewe en kommunikatiewe benadering met klem op die praxis in die kontekstuele benadering. Praktiese Teologie se ekologiese onderbou, saam met postfoundationalism en publieke teologie, vorm 'n integrale deel van die verstaan van werklikheid. Die Praktiese Teologie aanvaar die uitdaging om met metodiese kundigheid die kennis van spiritualiteit in gesprek te bring met die wêreld waarin dit beoefen word.

Hoofstuk 3 bespreek die ontwikkeling van die Pastorale Teologie en die sorg-benaderings vir die saamreis. Die drie basisbenaderings aan die orde is die

eduktief relasionele-benadering, die kerugmatiese benadering en die fenomenologiese benadering. Die navorser se antropologie vorm deel van sy epistemologie. Die dualisme en die impak daarvan op antropologiese perspektiewe word verduidelik. Hierdie navorsing is gebaseer op die narratiewe benadering. Dataversameling, saamreis en onderlinge sorg is gedoen aan die hand van die narratiewe gespreksbenadering. Die sirkulêre beweging tussen praktyk en teorie word versterk met die gebruik van fragmente uit die verbatim-aanhalings en refleksie daarop.

Die literatuurstudie van **Hoofstuk 4** vorm die klimaks en vermeerder kennis en inligting ten opsigte van MIV en/of VIGS. Die sosiale aspekte van die epidemie en die impak daarvan op die plaaslike gemeenskappe word verduidelik. Armoede is 'n aspek wat die oordrag van die siekte versnel. Die rol van die kerk om pastorale versorging na die gemeenskap te bring, in samewerking met die ubuntu-beginsel is essensieel vir pastorale sorg. Die Suid-Afrikaanse Nasionale Strategiese Plan vir 2007-2011 word weergegee as deel van die aksiestappe om hoop te bring en 'n verskil te maak.

Hoofstuk 5 verhaal die tuiskoms van die reisigers en die skryf van 'n alternatiewe verhaal. Die verhouding tussen pastor en vennote word aan die hand van fragmente uit die verwoorde lewens van die medereisigers beskryf. Die praktiese deel van die navorsing wat by die ARV-Kliniek op Oudtshoorn geskied het, word publiek met die skep van 'n gehoor. Die einde is oop om ruimte te bied vir temas en vrae wat die navorsing verder kan verryk en ontwikkel.

SUMMARY

Public pastoral care to persons infected with and affected by HIV and/or AIDS in the Brown community of Oudtshoorn.

Chapter 1 forms the base of the study in which the whole action plan is provided. The schematic exposition for the research journey expresses a reconnaissance route for theory and practice. This journey takes place in the Brown community of Oudtshoorn. Public care as embodiment of interlinked social constructs is being managed by means of the ARV Clinic's programme. Qualitative research in the form of Participatory Action Research takes into service the narrators' stories in a participatory way. The narrative study crystallises in the ABCDE formula (Action, Background, Development, Climax, Ending) that strengthens the circular movement between practice and theory. Practical Theology and Pastoral Theology facilitate a meeting between co-researchers and the narrative of Jesus.

Chapter two forms part of the background in which epistemological and theological presuppositions are discussed. Social constructionist discourse, as perspective according to which the truth in a postmodern society is understood, interacts with Practical Theology. The paradigm shifts within Practical Theology form part of the background and contributes towards understanding the process of theory formation and praxis within a social context. The aspects that are handled are the confessional approach and the correlative and communicative approach with the emphasis on praxis in the contextual approach. The ecological foundation of Practical Theology, together with postfoundationalism and public theology, form an integral part of the understanding of reality. Practical Theology accepts the challenge, with methodical skill, to facilitate dialogue between the knowledge of spirituality and the world within which it is practiced.

Chapter 3 discusses the development of Pastoral Theology and the care models for journeying together. The three base approaches under discussion are the

eductive-relational approach, the kerugmatic approach, and the phenomenological approach. The researcher's anthropology forms part of his epistemology. The dualism and the impact of this on anthropological perspectives are explained. This research is based on the narrative approach. Collecting data, journeying together, and mutual care is done by means of the narrative conversational method. The circular movement between practice and theory is being strengthened with the use of verbatim quotations and reflection on it.

The literary study in **Chapter 4** forms the climax and enhances the knowledge and information regarding HIV and/or AIDS. The social aspects of the epidemic and its impact on local communities are explained. Poverty is a factor that accelerates the spread of the disease. The role of the church in bringing pastoral care to the community, in co-operation with the ubuntu principle, is essential for pastoral care. The South African National Strategic Plan for 2007 to 2011 is expounded as part of the action steps to bring hope and make a difference.

Chapter 5 relates the homecoming of the travellers and writing an alternative narrative. The relationship between pastor and partners is discussed by means of fragments from the expressed lives of co-travellers. The practical part of the research at the ARV Clinic in Oudtshoorn becomes public by creating an audience for it. The end is open to provide space for themes and questions that are able to enrich and develop the research further.

Key words

ABDCE, Anthropology, contextual relations, epistemology, hermeneutic, HIV/AIDS, narrative research, postmodern, practical theology, pastoral theology, participatory action research, social construction.